

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ІВЕГЕШ АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 373.5.091:796](477)"1991/2023"

ДИСЕРТАЦІЯ
ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ЛЦЕЮ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ В
УКРАЇНІ (1991–2023 РР.)

Спеціальність: 011 – «Освітні, педагогічні науки»

Галузь знань: 01 – «Освіта/Педагогіка»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.В. Івегеш

Науковий керівник: Чайка Володимир Мирославович, доктор педагогічних наук, професор

Тернопіль – 2023

АНОТАЦІЯ

Ivgeish A.V. Діяльність педагогічного ліцею спортивного профілю в Україні (1991–2023 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2023.

Дисертаційна робота присвячена проблемі дослідження діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю в Україні (1991–2023 рр.). Досліджено та проаналізовано стан розробленості проблеми в теорії і практиці.

Актуальність дослідження полягає в тому, що реформи сучасної системи освіти в Україні спрямовані на те, щоб створити всі необхідні умови для розвитку здібностей, творчих і спортивних обдарувань підростаючого покоління, його духовної, загальної та інтелектуальної культури. Реалізація основних завдань реформи зумовила появу різноманітних типів загальноосвітніх закладів, які сприяють збереженню та розвитку інтелектуального потенціалу держави, формуванню висококультурної, духовно піднесеної, творчої і спортивно обдарованої особистості, здатної до самоврядування, самостійного прийняття рішень, вибору смислу життя. Специфічною рисою діяльності цих закладів є профільна спрямованість. Саме інновації у їх творчій неповторності визначають оригінальність таких типів навчальних закладів, як ліцей.

Особливого значення в контексті неперервності професійної освіти набуває діяльність загальноосвітніх інноваційних навчальних закладів (ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів тощо), які виникли як школи альтернативної освіти і вже наприкінці 80-х років практично функціонували як профільні. Винятково важлива роль досвіду таких закладів полягає у розробці авторських програм, посібників, підручників, нових освітніх технологій, спрямованих на формування науково-методичного підґрунтя профільного навчання. Відрізняючись один від одного профілем навчання, організаційними особливостями навчально-виховного процесу, різноманітністю підходів до впровадження інноваційних технологій, ліцеї вже на початку 90-х років значною

мірою відповідали тим завданням, які поставлені у Концепції профільного навчання в старшій школі. Пріоритети їх функціонування визначалися тісними зв'язками з вищими навчальними закладами (щодо організації освітнього процесу і визначення спільних напрямів діяльності з допрофесійної підготовки учнівської молоді) та виробництвом відповідного профілю (щодо організації окремих практик ліцеїстів).

Досліджуючи багатовікову історію та виховні традиції предків, визначено основні напрями вдосконалення освітнього процесу в різних закладах, в тому числі ліцеях спортивного типу.

Аналіз процесу становлення та розвитку ліцеїв дав змогу висвітлити низку суттєвих питань історії педагогіки щодо виділення характерних хронологічних періодів, показників розвитку системи освіти, діяльності ліцеїв, особливостей їх розвитку в педагогічній теорії та історії тощо.

У дослідженні реалізовано методологічний принцип історизму, що надає можливість вивчення еволюції системи освіти, враховувати соціально-економічні та політичні передумови становлення ліцейної освіти в Україні. Проведено аналіз та узагальнення великої кількості історико-педагогічних праць, які розкривають різні аспекти діяльності ліцеїв в Україні, а також контекст, у якому відбувався цей процес. З часу відновлення діяльності ліцею в Україні на початку дев'яностих років минулого століття з'явилися наукові праці, що присвячені вивченню освітнього процесу сучасних ліцеїв. Варто зазначити, що історія становлення ліцеїв постійно змінювалася.

Тематика дослідження зумовлена змістом Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції розвитку щоденного спорту в закладах освіти (2021), Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року; дослідженнями проблем організації навчально-виховного процесу в ліцеї (В. Алфімов), теоретичних і практичних засад допрофесійної підготовки ліцеїстів (Я. Цехмістер), формування творчої особистості учня профільного ліцею у процесі навчання (В. Кисільова), науково-методичної діяльності ліцею (О. Остапчук),

цілеспрямованої підготовки учнівської молоді в ліцях до вступу у ЗВО (В. Заліщук, В. Сгадова, В. Таран, Б. Чижевський та ін.).

Незважаючи на значну кількість наукових праць із вказаної проблематики, історико-педагогічних джерел та нормативних документів, актуальність теми також детермінована низкою суперечностей між: соціальним замовленням на розвиток профільної освіти (ліцейної) і традиційними способами організації освітнього процесу; вагомими науковими здобутками минулого щодо фізичного виховання молоді та недостатньою їх екстраполяцією в сучасний освітній простір; усвідомленням педагогами важливості створення ефективного спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища і недостатнім рівнем педагогічного забезпечення організації освітнього процесу в умовах ліцею.

Наукова новизна результатів дослідження:

– вперше:

- ураховуючи принцип історизму для визначення особливостей діяльності ліцеїв в умовах незалежної України (з 1991 р.), здійснено цілісний історико-педагогічний аналіз передумов становлення ліцейної освіти на українських землях (поч. ХІХ – 1991 рр.), що забезпечило можливість обґрунтувати періодизацію її розвитку: 1805–1820 рр. (період зародження); 1820–1870 рр. (період формування науково-теоретичних основ фізичного виховання); 1870–1920 рр. (створення і функціонування фізкультурно-патріотичних спортивних організацій); 1920–1939 рр. (мілітарно-ідеологічний період); 1940–1991 рр. (становлення фізкультурної освіти в умовах радянського часу);

- виокремлено сучасний етап (1991 – 2023 рр.) розвитку ліцеїв спортивного профілю як частини європейського освітнього простору;

- виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу ліцею спортивного профілю в неперервній освітній системі (формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті; вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків; організація самостійної навчально-

пізнавальної діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти булінгу», «Спорт заради розвитку»;

- розроблено прогностичну модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, що охоплює концептуальний (цільовий), змістовий, технологічний та результативний складники;

- визначено структуру спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища педагогічного ліцею спортивного профілю, яка містить такі складники: соціально-особистісний, матеріально-технічний, інформатично-методичний, спортивно-тренувальний;

– подальшого розвитку набули обґрунтування особливостей функціонування ліцею як закладу профільної та допрофесійної підготовки молоді, зміст та організаційні форми науково-методичної діяльності в педагогічному ліцеї.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблено та впроваджено: навчально-методичний комплекс (навчальна програма, календарно-тематичне планування, зразки планів-конспектів занять, плани роботи гуртків фізкультурно-оздоровчого циклу); удосконалено структуру навчального плану та навчальних програм з профільних предметів для педагогічного ліцею, форми і методи організації профільного навчання старшокласників.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть використовуватися в освітньому процесі ліцеїв для спортивної та психолого-педагогічної підготовки учнів та перепідготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти, інститутах післядипломної педагогічної освіти, під час організації діяльності школи молодого директора.

Ключові слова: *діяльність педагогічного ліцею, спортивний профіль, учні-ліцеїсти, історичний аналіз, періодизація становлення ліцейної освіти, педагогічні умови, освітній процес.*

SUMMARY

Ivehesh A.V. Activities of the pedagogical lyceum of the sports profile in Ukraine (1991-2023). – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy for specialty 011 – Educational, pedagogical sciences. – Ternopil National Volodymyr Hnatyuk Pedagogical University, 2023.

The dissertation is devoted to the problem of researching the activity of the sports pedagogical lyceum in Ukraine (1991-2023) . The state of development of the problem in theory and practice has been studied and analyzed.

The relevance of the research lies in the fact that the reforms of the modern education system in Ukraine are aimed at creating all the necessary conditions for the development of abilities, creative and sports talents of the younger generation, its spiritual, general and intellectual culture. The implementation of the main tasks of the reform has led to the emergence of various types of general education institutions that contribute to the preservation and development of the intellectual potential of the state, the formation of a highly cultured, spiritually uplifted, creative and athletically gifted personality capable of self-government, independent decision-making, and choosing the meaning of life. A specific feature of these institutions is their specialized focus. Innovations in their creative uniqueness determine the originality of such types of educational institutions as lyceums.

In the context of continuing vocational education, the activities of innovative general education institutions (lyceums, gymnasiums, colleges, colleges, etc.), which emerged as alternative education schools and practically functioned as specialized schools in the late 1980s, are of particular importance. The experience of such institutions plays an extremely important role in the development of author's programs, manuals, textbooks, and new educational technologies aimed at forming the scientific and methodological basis for specialized education. Differing from each other in terms of their profile of study, organizational features of the educational process, and a variety of approaches to the introduction of innovative technologies, lyceums in the early 1990s largely met the objectives set out in the Concept of Specialized Education

in High School. The priorities of their functioning were determined by close ties with higher education institutions (in terms of organizing the educational process and defining joint activities for pre-professional training of students) and production of the relevant profile (in terms of organizing individual practices of lyceum students).

Researching the centuries-old history and educational traditions of the ancestors, the main directions of improving the educational process in various institutions, including sports lyceums, were identified.

The analysis of the process of formation and development of lyceums made it possible to highlight a number of significant issues of the history of pedagogy in terms of identifying characteristic chronological periods, indicators of the development of the education system, lyceum activities, peculiarities of their development in pedagogical theory and history, etc.

The study implements the methodological principle of historicism, which makes it possible to study the evolution of the education system, to take into account the socio-economic and political prerequisites for the formation of lyceum education in Ukraine. The author analyzed and summarized a large number of historical and pedagogical works that reveal various aspects of lyceums in Ukraine, as well as the context in which this process took place. Since the resumption of lyceum activity in Ukraine in the early nineties of the last century, scientific works have appeared that study the educational process of modern lyceums.

Importantly, the history of lyceums has been constantly changing. With the emergence of lyceums in Ukraine in the early nineties of the last century, a number of scientific works appeared that studied the activities of modern lyceums.

The subject of the study is determined by the content of the Laws of Ukraine «On Education», «On General Secondary Education», the Concept for the Development of Daily Sports in Educational Institutions (2021), the State Targeted Social Program for the Development of Physical Culture and Sports for the period up to 2024; studies of the problems of organizing the educational process in the lyceum (V. Alfimov), theoretical and practical foundations of pre-professional training of lyceum students (Y. Tsekhmister), formation of the creative personality of a student of

a specialized lyceum in the learning process (V. Kysilova), scientific and methodological activities of the lyceum (O. Ostapchuk), targeted preparation of students in lyceums for admission to higher education institutions (V. Zalishchuk, V. Sgadova, V. Taran, B. Chyzhevskiy, etc.)

Despite the significant number of scientific works on this issue, historical and pedagogical sources and normative documents, the relevance of the topic is also determined by a number of contradictions between: the social order for the development of specialized education (lyceum) and traditional ways of organizing the educational process; significant scientific achievements of the past in the field of physical education of youth and their insufficient extrapolation to the modern educational space; teachers' awareness of the importance of creating an effective sports-oriented educational and developmental.

Scientific novelty research results:

– *for the first time:*

- based on the principle of historicism to determine the peculiarities of lyceums in the conditions of independent Ukraine (since 1991), a holistic historical and pedagogical analysis of the prerequisites for the formation of lyceum education in the Ukrainian lands (early nineteenth century - 1991) was carried out, which made it possible *to substantiate the periodization* of its development: 1805-1820 (the period of origin); 1820-1870 (the period of formation of scientific and theoretical foundations of physical education); 1870-1920 (creation and functioning of physical culture and patriotic sports organizations); 1920-1939 (military and ideological period); 1940-1991 (formation of physical education in the Soviet Union);

- the current stage (1991–2023) of development of sports lyceums as part of the European educational space *is determined*;

- the pedagogical conditions for improving the efficiency of the educational process of a sports lyceum in a continuous educational system (formation of a motivational attitude for successful activity in education and sports; improvement of the content of lyceum students' training through the implementation of interdisciplinary links; organization of independent educational and cognitive activity

in the process of studying special courses «Sports vs. Bullying», «Sports for Development») *are identified and theoretically substantiated*;

- a prognostic model for organizing the activities of a pedagogical lyceum with a sports profile *has been developed*, which includes conceptual (target), content, technological and performance components;

- the structure of sports-oriented educational and developmental environment of a pedagogical lyceum of sports profile *was revealed*, which contains the following components: social and personal, material and technical, informational and methodological, sports and training;

- *further development has been given* to the substantiation of the peculiarities of the lyceum's functioning as an institution of specialized and pre-professional training of young people, the content and organizational forms of scientific and methodological activities in the pedagogical lyceum.

The practical significance of the results obtained is that the following educational and methodological complex (curriculum, calendar and thematic planning, sample lesson plans, work plans for physical education and recreation clubs) was developed and implemented; the structure of the curriculum and curricula for specialized subjects for the pedagogical lyceum, forms and methods of organizing specialized training for high school students were improved.

The materials of the dissertation research can be used in the process of psychological-pedagogical training of future teachers and retraining of pedagogical personnel in institutions of specialized and higher education, institutes of postgraduate pedagogical education, during the organization of the activities of the young director's school.

Keywords: *pedagogical lyceum activities, sports profile, lyceum students, historical analysis, periodization of lyceum education, pedagogical conditions, educational process.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Івегеш А. В. Становлення системи ліцеїв на українських землях у період 1800-2020 рр.: історико-педагогічний аналіз. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. праць*. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2020. Вип. 63. С. 190–196.
2. Івегеш А. В. Особливості освітньої діяльності навчальних закладів спортивного профілю України. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Вип. 78. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 78–83.
3. Івегеш А. Адаптація першокурсників до освітнього процесу ліцеїв спортивного профілю: проблеми і шляхи вирішення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. № 2. С. 74–80.
4. Івегеш А. В. Військово-патріотичне виховання учнів у закладі спортивного типу в умовах війни: історія та сучасність. *Педагогічний альманах*. 2023. Вип. 54. С. 10–17. <https://doi.org/10.37915/pa.vi54.465>

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Янкович О. І. Івегеш А. В., Задорожний О. Р. Формування успішної особистості в педагогічній теорії та практиці Польщі та України. *Професійна компетентність учителя Нової української школи: формування, розвиток та удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (22 травня 2020 року, м. Тернопіль)*. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 50–53.
2. Івегеш А.В., Наумчук В.І., Огнистий А.В. Особливості організації спортивної підготовки учнів в елітних школах Німеччини та Австрії. *International scientific conference «Development of physical culture and sports amidst martial law»: conference proceedings, October 5–6, 2022. Czestochowa, Republic of Poland:*

«Baltija Publishing», 2022. P. 12–16. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-253-1-2>

3. Івегеш А. Реалізація принципу наступності між підготовкою ліцеїстів і навчанням у закладах вищої освіти. *Освіта – енергія майбутнього. Якісна освіта як фактор перемоги: матеріали Крайового форуму освітян (23 жовтня 2022 року)*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 15–18.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

Naumchuk V., Ohnystyy A., Ohnysta K., Shandryhos V., Ivehesh A., Motychko O. Formation of Football Talents in the Education System of Germany. *JUMORA: Jurnal Moderasi Olahraga*. 2023. № 3(1). P. 82–93. <https://doi.org/10.53863/mor.v3i1.607>

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ	22
1.1. Історико-педагогічний аналіз становлення ліцейної освіти на українських землях	22
1.2. Діяльність громадських організацій та освітніх закладів щодо фізичного виховання молоді на українських землях	48
1.3. Становлення педагогічного ліцею спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу (1991–2023 рр.).....	66
Висновки до першого розділу.....	108
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	113
2.1. Модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу	113
2.2. Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище педагогічного ліцею спортивного профілю як чинник професійного становлення старшокласників ..	132
2.3. Педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю в сучасних умовах	154
Висновки до другого розділу	181
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	191
ДОДАТКИ	210

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні реформи у системі освіти України націлені на створення необхідних умов для розвитку творчих, інтелектуальних та спортивних здібностей молодого покоління, а також на підвищення його духовної, загальної та інтелектуальної культури. Реалізація основних завдань реформи призвела до створення різних типів загальноосвітніх закладів, спрямованих на збереження та розвиток інтелектуального потенціалу держави. Ці заклади сприяють формуванню творчої і спортивно обдарованої особистості, здатної до самоврядування, самостійного прийняття рішень та вибору смислу життя. Однією з ключових особливостей таких закладів є їхня профільна спрямованість та інноваційність.

У Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції розвитку щоденного спорту в закладах освіти (2021), Державній цільовій соціальній програмі розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року вказано на необхідність забезпечення високоякісної профільної підготовки учнів старшої школи, формування їх готовності до свідомого професійного самовизначення та самовдосконалення упродовж життя. За таких умов загальноосвітній навчальний заклад повинен розглядатися як ланка неперервної професійної освіти, метою якої є забезпечення якісної загальної середньої освіти, профільної підготовки учнів, спрямованої на свідомий вибір подальшого напрямку професійної діяльності. Особливого значення в контексті неперервності професійної освіти набуває діяльність загальноосвітніх інноваційних навчальних закладів (ліцеїв, гімназій, коледжів, колегіумів тощо), які виникли як школи альтернативної освіти. Винятково важлива роль досвіду таких закладів полягає у розробці авторських програм, посібників, підручників, нових освітніх технологій, спрямованих на формування науково-методичного підґрунтя профільного навчання. Відрізняючись один від одного профілем навчання, організаційними особливостями освітнього процесу, різноманітністю підходів до впровадження інноваційних технологій, ліцеї вже на початку 90-х років значною мірою відповідали тим завданням, які поставлені у Концепції

профільного навчання в старшій школі. Пріоритети їх функціонування визначалися тісними зв'язками з вищими навчальними закладами (щодо організації освітнього процесу і визначення спільних напрямів діяльності з допрофесійної підготовки учнівської молоді) та виробництвом відповідного профілю (щодо організації окремих практик ліцеїстів).

Серед основних напрямів удосконалення освітнього процесу в різних закладах, в тому числі ліцеях спортивного типу, важливо досліджувати історію культурно-виховних традицій українського народу.

Аналіз процесу становлення та розвитку ліцеїв дав змогу висвітлити низку суттєвих питань історії педагогіки щодо виділення характерних хронологічних періодів, показників розвитку системи освіти, діяльності ліцеїв, особливостей їх розвитку в педагогічній теорії та історії тощо.

У дослідженні реалізовано методологічний принцип історизму, що надає можливість вивчення еволюції системи освіти, враховувати соціально-економічні та політичні передумови становлення ліцейної освіти в Україні. Проведено аналіз та узагальнення великої кількості історико-педагогічних праць, які розкривають різні аспекти діяльності ліцеїв в Україні, а також контекст, у якому відбувався цей процес. З часу відновлення діяльності ліцею в Україні на початку дев'яностих років минулого століття з'явилися наукові праці, що присвячені вивченню освітнього процесу сучасних ліцеїв.

Теоретичні та практичні аспекти інноваційного розвитку сучасних освітніх закладів були предметом досліджень у різні періоди. П. Шемет та Б. Чижевський досліджували становлення та розвиток нових типів освітніх закладів. Проблеми організації навчально-виховного процесу в нових закладах обговорювали В. Алфімов, О. Борисов, М. Босенко, О. Остапчук, Г. Сазоненко, А. Сологуб, В. Хайруліна. Становлення творчої особистості досліджували С. Мартиненко, Р. Вайнола та інші. Взаємозв'язок розвитку інноваційного закладу та формування особистості вивчав О. Кузьменко. Гігієнічні вимоги до навчально-виховного процесу нових шкіл були обґрунтовані у дослідженні В. Машиністова.

Аналіз теоретичних та методичних аспектів наукової літератури вказує на те, що значна увага приділялася розгляданню різних аспектів навчально-тренувального та організаційно-методичного процесів в інтернатних закладах спортивного спрямування. До таких аспектів належать: організаційно-управлінські питання в діяльності цих закладів (Л. Логинова, С. Родак, С. Стадник); методика, зміст та організація відбору в спорті (М. Комарова, О. Шинкарук); удосконалення навчального та тренувального процесів (Р. Арканія, В. Будзин, Е. Мадяр-Фазекаш, Н. Степчук); вплив тренувальних навантажень на здоров'я юних спортсменів (М. Хорошуха); система виховної роботи в закладах (С. Левадня, А. Тіняков); культурно-просвітницька діяльність у закладах (О. Чигирин).

Ліцеї, в тому числі і педагогічні, є альтернативою традиційній загальноосвітній школі. Головна мета їхньої діяльності полягає в оновленні та збагаченні наукового та духовного потенціалу нації, а також у створенні умов, де учень стає суб'єктом освітнього процесу. На сучасному етапі ліцеї інтегрують педагогічний досвід минулого та передають кращі історико-культурні традиції, які залишаються актуальними в сучасній системі навчання і виховання. Таким чином, можна констатувати, що відбувається процес відродження ліцеїв, проте це не просте повторення, а активний розвиток цих освітніх закладів, в яких учні поєднують навчально-тренувальний процес із здобуттям відповідної освіти.

Теоретичний аналіз і вивчення практичного стану організації діяльності педагогічного ліцею як закладу профільної підготовки молоді свідчить, що, незважаючи на значні здобутки в розбудові ліцейної освіти, проблема її функціонування в контексті неперервності, урахувань досвіду минулого, залишається малодослідженою.

Незважаючи на велику кількість наукових праць із вказаної проблематики, історико-педагогічних джерел та нормативних документів, актуальність теми також детермінована низкою суперечностей між: соціальним замовленням на розвиток профільної освіти (ліцейної) і традиційними способами організації освітнього процесу; вагомими науковими здобутками минулого щодо фізичного

виховання молоді та недостатньою їх екстраполяцією в сучасний освітній простір; усвідомленням педагогами важливості створення ефективного спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища і недостатнім рівнем педагогічного забезпечення організації освітнього процесу в умовах ліцею.

Соціокультурне і психолого-педагогічне значення навчального закладу нового типу, такого, як ліцей, обумовило вибір теми дисертаційної роботи – **«Діяльність педагогічного ліцею спортивного профілю в Україні (1991–2023 рр.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки і менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні та методичні засади підготовки педагогічних та наукових кадрів до інноваційної діяльності в закладах освіти» (державний реєстраційний номер 0120U101844).

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 23.12.2019 року).

Мета дослідження – на основі ретроспективного аналізу теорії і практики спортивної підготовки молоді визначити специфіку освітньої діяльності педагогічного ліцею в сучасних умовах.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі історико-педагогічного аналізу становлення ліцейної освіти на українських землях у контексті розвитку загальної спортивної підготовки і фізичного виховання молоді здійснити періодизацію цього процесу.

2. На основі аналізу наукової літератури і практики визначити структуру освітнього процесу, зміст, методи і форми організації профільного навчання учнів ліцею спортивного профілю в сучасних умовах.

3. Розробити прогностичну модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю.

4. Охарактеризувати сутність і структуру спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища сучасного педагогічного ліцею спортивного профілю.

5. Обґрунтувати педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу сучасного ліцею спортивного профілю.

Об'єкт дослідження: діяльність педагогічного ліцею в історичній ретроспективі та в умовах модернізації системи освіти України.

Предмет дослідження: зміст, форми і методи організації діяльності ліцею спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1991–2023 рр. На визначення нижньої межі впливають передумови становлення ліцейної освіти в Україні з початком державотворчих процесів у сфері системи загальної середньої освіти, які законодавчо закріплено у Декларації про державний суверенітет України, Акті проголошення незалежності України, Законі України «Про освіту».

Верхня межа (сучасний етап) зумовлена нормативно-правовою базою, зокрема Державним стандартом профільної середньої освіти (проект, 2023) та Державною цільовою соціальною програмою розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року, що регулює діяльність сучасних інноваційних закладів профільної освіти (ліцеїв).

Доцільно зацентувати увагу на тому, що етапи розвитку системи ліцейної освіти не збігаються у хронологічних межах з розвитком змісту спортивної підготовки молоді. Історично склалося так, що розвиток ліцейної освіти на українських землях розпочався набагато пізніше, ніж розвиток змісту фізкультурної освіти юнацтва.

Теоретико-методологічною основою дослідження є: філософські концепції сучасної освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, В. Кремень та ін.); ідеї методології історико-педагогічного дослідження (А. Вихрущ, М. Євтух, Я. Кодлюк, О. Сухомлинська та ін.); результати порівняльно-педагогічних досліджень (В. Кремень, І. Зязюн, М. Лещенко та ін.); ідеї розвивального

навчання і виховання особистості (С. Максименко, О. Савченко, О. Сухомлинська, Г. Терещук та ін.); технології організації освіти на засадах особистісно орієнтованого (І. Ангелюк, А. Багорка, І. Бех, В. Каплінський, С. Максименко, О. Сопотницька) та середовищного (О. Будник, О. Дубасинюк, Л. Панченко, О. Писарчук та ін.) підходів; проблеми організації навчально-виховного процесу в ліцеї (В. Алфімов); теоретичні і практичні засади допрофесійної підготовки ліцеїстів (Я. Цехмістер); формування творчої особистості учня профільного ліцею у процесі навчання (В. Кисільова); науково-методична діяльність ліцею (О. Остапчук); проблема цілеспрямованої підготовки учнівської молоді в ліцеях до вступу у ЗВО (В. Заліщук, В. Сгадова, В. Таран, Б. Чижевський та ін.).

Методи дослідження. Дослідження виконано на теоретико-аналітичному рівні. Основними дослідницькими методами були такі: проблемно-хронологічний – для обґрунтування періодів розвитку системи ліцеїв в контексті становлення системи фізичного виховання України; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду – для аналізу документальної освітньої бази (статут закладу освіти, освітня програма, навчальні плани, посібники); синтез, спостереження, вивчення досвіду діяльності сучасних навчальних закладів спортивного профілю, прогнозування та умовиводу – для формулювання узагальнених висновків та рекомендацій; моделювання – для розробки моделі організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю.

Джерельну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених поч. ХІХ – поч. ХХ століття, нормативно-правові документи з питань організації ліцейної освіти в Україні, а також фонди бібліотек: Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського, Національної наукової бібліотеки імені В.І. Вернадського, бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Вибір джерельної бази обумовлений логікою і завданнями наукового дослідження, його проблемно-тематичним спрямуванням.

Наукова новизна результатів дослідження:

– *вперше*:

- ураховуючи принцип історизму для визначення особливостей діяльності ліцеїв в умовах незалежної України (з 1991 р.), здійснено цілісний історико-педагогічний аналіз передумов становлення ліцейної освіти на українських землях (поч. ХІХ–1991 рр.), що забезпечило можливість обґрунтувати періодизацію її розвитку: 1805–1820 рр. (період зародження); 1820–1870 рр. (період формування науково-теоретичних основ фізичного виховання); 1870–1920 рр. (створення і функціонування фізкультурно-патріотичних спортивних організацій); 1920–1939 рр. (мілітарно-ідеологічний період); 1940–1991 рр. (становлення фізкультурної освіти в умовах радянського часу);

- виокремлено сучасний етап (1991–2023 рр.) розвитку ліцеїв спортивного профілю як частини європейського освітнього простору;

- виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу ліцею спортивного профілю в неперервній освітній системі (формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті; вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків; організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти булінгу», «Спорт заради розвитку»;

- розроблено прогностичну модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, що охоплює концептуальний (цільовий), змістовий, технологічний та результативний складники;

- визначено структуру спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища педагогічного ліцею спортивного профілю, яка містить такі складники: соціально-особистісний, матеріально-технічний, інформатично-методичний, спортивно-тренувальний;

– *подальшого розвитку набули* обґрунтування особливостей функціонування ліцею як закладу профільної підготовки молоді, зміст та організаційні форми науково-методичної діяльності в педагогічному ліцеї.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що: розроблено та впроваджено навчально-методичний комплекс (навчальна програма, календарно-тематичне планування, зразки планів-конспектів занять, плани роботи гуртків фізкультурно-оздоровчого циклу); удосконалено структуру навчального плану та навчальних програм з профільних предметів для педагогічного ліцею, форми і методи організації профільного навчання старшокласників.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть використовуватися в освітньому процесі ліцеїв для спортивної та психолого-педагогічної підготовки учнів і перепідготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти, інститутах післядипломної педагогічної освіти, під час організації діяльності школи молодого директора.

Упровадження результатів дисертаційної роботи. Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Тернопільського навчально-виховного комплексу «Школа-ліцей №6 ім. Н. Яремчука» Тернопільської міської ради (довідка про впровадження №1 від 28.08.2020), Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю Тернопільської міської ради (довідка про впровадження №3 від 27.01.2022), Тернопільського академічного ліцею «Генезис» Тернопільської міської ради (довідка про впровадження №1 від 31.08.2022).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертаційного дослідження є особистим надбанням автора. У наукових працях, виконаних у співавторстві, конкретний особистий внесок автора дисертації становить 80 % тексту.

Апробація результатів дослідження. Основні матеріали дисертаційного дослідження було представлено на науково-практичних конференціях різних рівнів:

– міжнародних: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (22 травня 2020 року, м. Тернопіль); International scientific conference «Development

of physical culture and sports amidst martial law»: conference proceedings (October 5–6, 2022, Czestochowa, Republic of Poland);

– всеукраїнській: Крайовий форум освітян «Освіта-енергія майбутнього. Якісна освіта як фактор перемоги» (2022 рік, м. Тернопіль).

Публікації. Матеріали дисертаційного дослідження висвітлено в 9 наукових працях, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному науковому періодичному виданні; 1 тези у збірнику матеріалів української науково-практичної конференції, 1 – у збірнику матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1 – в закордонному виданні.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 316 сторінок, з них – 177 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1.

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ

1.1. Історико-педагогічний аналіз становлення ліцейної освіти на українських землях

Упродовж тривалого періоду розвиток освіти в Україні формувався в контексті соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку держави, включаючи українські землі. Упродовж XVI–XIX та на початку XX століття розвиток української освіти значною мірою визначався впливом Російської, Австрійської, а пізніше – Австро-Угорської імперій. Одночасно, у XIV–XVI століттях західні та правобережні землі України належали до Литви та Польщі, що призводило до суттєвого культурно-освітнього впливу цих держав на розвиток та становлення освіти в регіоні. Таким чином, протягом різних історичних етапів розвитку освіта в Україні часто адаптувалася під систему освіти в головній імперії, в той час, як зберігала свій національний характер [59; 154].

Відновлення ліцеїв на території будівництва незалежної України пов'язане зі змінами у політико-соціальному житті, визначеними Декларацією про державний суверенітет України. Це впливає з необхідності «...відтворення та розвитку національної системи освіти, формування освіченої, творчої особистості» та «духовного відродження нації» [168, с. 9].

Великий внесок у вивчення проблем історичного розвитку, становлення та функціонування ліцеїв зробили українські та іноземні науковці. Питання ретельного вивчали Г. Білавич, Н. Бобро, Г. Кучеров, М. Лавровський, А. Лопухівська, О. Луків, В. Мозгова, І. Міхневич, Є. Приступа, Н. Сейко, Б. Ступарик, О. Субтельний, Ю. Уварова, Г. Чернихівський, В. Чугайов, Б. Чижевський та інші. Бібліографічний аналіз монографій та дисертаційних досліджень свідчить про оптимальне об'єднання джерел нашого дослідження у дві групи.

Так, до першої, на нашу думку, належать дисертації, автореферати дисертацій, монографічні дослідження, що відображають історію розвитку системи ліцейної освіти в Україні. У них відображено хронологію заснування, розвитку, скасування діяльності зазначених закладів.

Друга група містить джерела, які відображають власне освітню діяльність, її педагогічно-спортивні основи, методики виховання, навчання, розвитку й спортивної підготовки здобувачів ліцеїв. Узагальнено дослідження українських науковців, присвячені історії виникнення, розвитку та організації освітнього процесу в ліцеях України у таблиці 1.1.1. у хронологічному порядку.

Таблиця 1.1.1.

Бібліографічний аналіз дисертаційних досліджень з питань освіти в ліцеях України (1991–2021)

№ з/п	Автор	Назва	Рік
<i>I група. Дослідження з історії розвитку освіти в ліцеях України</i>			
1.	Чижевський Б. Г.	Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні	1996
2.	Коляденко С. М.	Зміст та організація діяльності Кременецького ліцею як осередку освіти на Волині (1805–1833 рр.)	1998
3.	Чуйко С. Р.	Організація навчального процесу в ліцеях України (XIX– перша половина XX ст.)	1999
4.	Даюк Ж. Ю.	Культурно-просвітницька діяльність викладачів та випускників Кременецького ліцею в Україні (XIX – поч. XX ст.)	2011
5	Пахолок Р. І.	Розвиток чоловічої освіти на західноукраїнських землях (кінець XVIII – перша третина XX ст.)	2015
<i>II група. Дослідження, присвячені освітній та спортивній підготовці здобувачів в ліцеях України</i>			
5.	Алфімов В.М.	Педагогічні основи організації навчально-виховного процесу в ліцеї	1997

Продовж. табл. 1.1.1.

6.	Кнорр Н. В.	Підготовка старшокласників до педагогічної професії вчителя фізики в багатoproфільному ліцеї	1999
7.	Семенюк В. В.	Організаційно-педагогічні умови навчально-виховного процесу в ліцеї-інтернаті	1999
8.	Каташов А. І	Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею	2001
9.	Кисільова В. П.	Формування творчої особистості учня профільного ліцею у процесі навчання	2001
10.	Городинська І. В.	Фізичне виховання старшокласників ліцеїв та гімназій у позакласній роботі	2004
11.	Рябуха М. І.	Організаційно-педагогічні основи діяльності ліцеїв інтернатного типу для учнів сільської місцевості	2005
12.	Тютюн Л. А.	Наступність допрофесійної і професійної підготовки майбутніх учителів математики в умовах комплексу «Ліцей – педагогічний університет»	2007
13.	Лучанінова О. П.	Формування духовного ідеалу у старшокласників ліцею гуманітарного профілю у процесі вивчення української мови і літератури	2007
14.	Нікітіна Н. П.	Формування громадянської позиції учнів у навчально-виховному процесі педагогічного ліцею	2007
15.	Іванова О. Ю.	Педагогічні умови забезпечення якості освіти старшокласників ліцею в особистісно-орієнтованій системі навчання	2008
16.	Бордюк В. М.	Формування життєтворчих цінностей старшокласників у навчально-виховному процесі педагогічного ліцею	2009
17.	Вострікова В. В.	Педагогічні засади професійної орієнтації старшокласників у навчально-виховному процесі профільного ліцею	2009

Продовж. табл. 1.1.1.

18.	Подзігун А. М.	Організаційно-педагогічні засади діяльності ліцеїв у сільській місцевості	2011
19.	Рябуха І. М.	Розвиток соціальної компетентності ліцеїстів у навчальному процесі	2012
20.	Котловий С. А.	Формування соціального досвіду безконфліктної поведінки в учнів професійного ліцею	2013
21.	Сергієнко О. О.	Соціалізаційний простір сучасного ліцею як чинник формування пізнавальної культури старшокласників	2014
22.	Глушко Н. В.	Соціальна реабілітація дезадаптованих старших підлітків у професійних ліцеях	2017
23.	Пекач К. А.	Виховання громадянської відповідальності учнів у системі виховної роботи ліцею	2017
24.	Мотика С. М.	Виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею	2019

За даними таблиці 1.1.1. робимо висновок, що дисертаційних досліджень з проблеми генези ліцейної освіти України мало, два з яких стосуються конкретного закладу освіти Кременецького ліцею. У цьому контексті актуальною залишається проблема історії розвитку ліцеїв різного профілю: гуманітарного, природничо-математичного, технічного, спортивного. У дослідженнях, що належать до другої групи, охарактеризовано різні аспекти реалізації освітнього процесу: виховний, навчальний, розвивальний, професійної підготовки, контексту наступності між ліцеєм та закладом вищої освіти, психолого-педагогічних особливостей формування особистості ліцеїста, організаційно-педагогічних умов діяльності ліцею як закладу освіти тощо. Зазначимо, що до таблиці не увійшла низка праць, у яких розглядаються проблеми діяльності ліцеїв технічного, природничо-математичного, філологічного профілю, тобто відображено вузькопрофільну наукову позицію

щодо діяльності окремих типів ліцеїв. Таким чином, у таблиці розміщено основні ґрунтовні праці у контексті нашого дослідження.

Аналіз наукового вивчення історії ліцеїв доводить, що дослідники детально розглядали важливі аспекти формування та функціонування ліцейської освіти в XVIII–XIX століттях. Вони висвітлили історико-педагогічні аспекти, передумови заснування ліцеїв, основні напрями та організаційні принципи їхньої діяльності, а також розглянули питання та передумови розвитку ліцеїв як нового типу навчальних закладів. Контент-аналіз наведених у таблиці 1.1.1. праць свідчить про актуальну фахову невідображеність розвитку ліцейної освіти у період Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Зазначимо, що історія формування ліцеїв в Україні постійно еволюціонує. Поява ліцеїв в незалежній Україні на початку 1990-х років призвела до появи наукових праць, присвячених аналізу функціонування сучасних ліцеїв В. Алфімов, О. Борисов, С. Мартиненко, О. Мішуков, А. Подзігун, В. Паламарчук, М. Рябуха, Г. Сазоненко, А. Сологуб, Т. Цуканова, С. Чуйко та ін. [4; 43; 65; 66; 103; 115; 118; 133; 145; 168]. Автори внесли суттєвий вклад у розгляд питань розвитку ліцейської освіти в Україні. На нашу думку, це спричинено низкою державотворчих процесів: освітньою політикою, стимулювання пошуку шляхів модернізації та удосконалення якості загальноосвітньої підготовки, профільної освіти у школі III-го ступеня та ін. Зазначені явища освітньої діяльності ліцеїв незалежної України і стали основою для сучасних досліджень. Однак, як і в працях присвячених становленню ліцеїв як закладів освіти нового типу у XVIII–XIX ст., так і в дослідженнях науковців незалежної України немає досліджень, присвячених діяльності ліцеїв спортивного профілю, зокрема педагогічних.

Освітня політика, державотворчі процеси в різні історичні епохи відрізнялися, як за змістом, так і за формою їх реалізації. Система освіти в ліцеях України має тривалу історію розвитку з характерними ознаками для кожного періоду. Саме за такого підходу – вікової періодизації та поетапності розвитку системи ліцейної освіти на українських теренах – і доцільно відображати

розвиток ліцеїв спортивного профілю, адже їх створення базується на культурно-освітніх історико-педагогічних надбаннях минулого, що і забезпечує якісну і цілісну хронологічну послідовність, її реконструкцію й відображеність у контексті нашого дослідження.

Дослідник С. Чуйко у 1999 році визначив п'ять основних періодів розвитку ліцейної освіти в Україні, а саме:

- період елітарних ліцеїв (1805–1875 рр.);
- перехідний період (1875–1920 рр.);
- міжвоєнний період західноукраїнських ліцеїв (1920–1940 рр.);
- період повної заборони ліцеїв (1940–1990 рр.);
- новітній період розвитку ліцеїв незалежної України (з 1990 р.) [167, с. 14].

І хоча періодизація С. Чуйка не має чітко зазначеного критерію чи ознаки поділу, на думку дослідників ліцейної освіти в Україні, нею можна вважати «систематизацію розвитку ліцеїв як за періодом існування, так і за їх функціональною приналежністю» [167, с. 29].

Пізніше, у 2011 році, учений-педагог А. Подзігун виокремлює шість періодів розвитку й становлення ліцейської освіти в Україні за «критерієм розвитку закладу, його роллю у становленні освіти в Україні» [124, с. 29–30]:

- період становлення ліцеїв (1805–1820 рр.);
- період розквіту ліцейської освіти (1820–1875 рр.);
- період реорганізації та занепаду (1875–1920 рр.);
- період часткового відродження ліцеїв (1920–1939 рр.);
- період повної заборони діяльності ліцеїв (1939–1990 рр.);
- період сучасного відродження ліцейської освіти (від 1990 року до наших днів) [123, с. 29–30].

Порівнюючи авторські підходи до періодизації розвитку ліцейної освіти в Україні, помітно, що дослідники по-різному, залежно від ознаки й спрямованості дослідження визначають етапи появи й розквіту ліцею як нового закладу освіти підвищеного типу. Однак спільним для обох періодизацій є етап повної заборони

діяльності ліцеїв з 1939 по 1990 року, та період новітнього відродження ліцейної освіти зі здобуттям Україною незалежності і до цього часу.

Погоджуємося з думкою авторів періодизацій, що у першій половині XIX століття власне сформувався тип нового закладу освіти, підвищеного типу, який уособлював складну освітню систему, в структурі якої були і початкові училища, гімназії, професійні школи, лабораторії, бібліотеки, та які готували вступників до університету, а іноді і самі реалізовували цю функцію.

Важливим у контексті нашого дослідження є те, що власне у другій половині XX століття відбувається суспільний і культурний інтерес до масового спорту, спортивної підготовки та навчання фізкультури на різних освітніх ступенях. Це явище співпадає із періодом повної заборони діяльності ліцеїв як буржуазного закладу освіти, а в період новітнього відродження діяльності ліцеїв в Україні з 1990 року мережа ліцеїв різних профілів на території України стрімко зростає, зокрема і спортивних. Вважаємо за доцільне узагальнити характеристику історії розвитку ліцеїв в Україні з періоду їх появи як нового закладу освіти підвищеного типу та детально розглянути період повної заборони діяльності ліцеїв, що збігається з розвитком спортивної освіти в УРСР та на сучасному етапі.

Відображення розвитку освітньо-спортивного закладу як унікального явища в історії українського шкільництва, на нашу думку, має узгоджуватися не лише з періодизацією становлення і розвитку ліцейної освіти в Україні, а й виражати важливу для нашого дослідження генезу спортивної освіти й підготовки в умовах загальної освіти відповідно до кожного з етапів еволюції. Зазначене означає, що етапи розвитку системи ліцейної освіти, мережі ліцеїв, змісту підготовки здобувачів у них можуть і не збігатися у хронологічних межах з розвитком змісту спортивної підготовки в закладах освіти. Однак ці дві сторони дослідження мають бути узгодженими, оскільки в історичній ретроспективі ці два аспекти розвитку національної освіти перетиналися, взаємовпливали і взаємозбагачувались. Вважаємо, що інтеграція описаних нами освітніх

тенденцій розвитку національної школи і призвела до появи нового типу закладу освіти: ліцею спортивного профілю.

Історично склалося так, що розвиток ліцейної освіти на українських теренах розпочався набагато пізніше, ніж розвиток змісту фізкультурної освіти та спортивної підготовки. Тож це зумовлює логіку розгортання нашого дослідження.

Активно досліджуючи діяльність навчальних закладів спортивного спрямування, науковці О. Вацеба, В. Мудрик, А. Нестерова, Г. Путятіна, С. Родак, Н. Серета [43; 78; 133; 140; 154] вивчають історію їх створення, особливості функціонування, нормативно-правове та фінансове забезпечення, а також проблеми та перспективи розвитку в умовах сучасного ринкового середовища. Автори підкреслюють, що дитячо-юнацький спорт відіграє важливу роль у суспільстві та особливо для окремих дітей, оскільки спортивна діяльність сприяє розвитку фізичних здібностей учнів, створює умови для повноцінного оздоровлення, загартовування, змістовного відпочинку та дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, а також підготовки спортивного резерву для збірних команд України та виховання навичок здорового способу життя.

У XVIII столітті відсутність національної державності призвела до формування декількох моделей розвитку українського спорту на теренах України. У Західній Україні, яка була відокремлена від інших частин українських земель, склалася власна, унікальна модель спортивного руху. У зовсім інших історичних обставинах формувалася система фізичної культури в Наддніпрянській Україні. Особлива увага приділяється впливам царської Росії на український спортивний рух [59, с. 43].

У першій половині XVIII століття фізичне виховання, яке було включено до навчальних планів різних типів шкіл, отримує офіційне визначення з боку держави. Основні методи фізичного виховання визначалися залежно від умов, наявності вчителів та особливостей конкретного навчального закладу, і включали в себе такі види діяльності, як фехтування, верхова їзда, веслування, вітрильна справа, стрільба з пістолета, танці, ігри і таке інше [59, с. 44–45].

У Європі розвиток ліцейної освіти налічує свої коріння ще зі Стародавньої Греції, тоді як на теренах України перші ліцеї з'явилися лише на початку XIX століття. Сам термін «ліцей» виник від назви однієї з трьох гімназій в Афінах, яка розташовувалася за межами міста біля храму Аполлона Лікейського, що є вихідним пунктом для цього терміну. Діяльність ліцеїв у Стародавній Греції пов'язана з великим вченим Аристотелем, який тривалий час викладав там і давав уроки своєї майстерності [9]. Згодом термін «лікей» еволюціонував у «ліцей», що стало загальноживаним у більшості країн Європи та світу.

На початку XIX ст. відзначилися спроби уряду на державному рівні регулювати заняття фізичними вправами у цивільних освітніх установах. Перші відомості про зусилля російського уряду щодо належного організування фізичного виховання молоді зустрічаються університетським статутом 1804 року. У заключній частині цього документа, який стосувався не лише університетів, але й загальної шкільної справи, вказувалася необхідність введення у навчальні плани танців, музики та фізичних вправ, «за умови, якщо фінансові можливості це дозволяють». Пізніше, у 1816 році, Олександр I розширив перелік рекомендованих фізичних вправ, додавши їзду верхи і плавання до ліцейської програми. Внаслідок цього у Статуті гімназій 1828 року рекомендувалося включати гімнастику до навчальних планів середніх шкіл [91, с. 50]. Фізичне виховання в навчальних закладах закритого типу, таких як «шляхетні пансіони» та ліцеї, найбільш ілюстративно реалізувалося.

У 1864 році був опублікований новий «Статут гімназій і прогімназій», в якому вперше було введено гімнастику серед предметів середньої школи. Гімнастичні вправи мали характер необов'язкових предметів і могли вивчатися усіма бажаними в позакласний час. Згідно зі статтею 51 Статуту, кожна гімназія мала мати гімнастичні прилади. Однак розвиток спортивної підготовки ускладнювався відсутністю програми, що регламентує порядок проведення занять, відсутністю методичної літератури, матеріальної бази, кваліфікованих педагогічних кадрів та фінансовою підтримкою держави тощо.

На початку 70-х років XIX століття сталися кілька важливих подій, які вплинули на подальше впровадження фізичного виховання в навчальний процес середніх шкіл Міністерства народної освіти. У 1870 році гімнастика стала обов'язковим предметом у жіночих гімназіях та прогімназіях. Для фізичного розвитку дівчат запропоновано гімнастику на снарядах, шведську гімнастику, рухливі ігри, їзду верхи та на велосипеді, танці, плавання та біг на ковзанах.

У 1871-1872 роках були визначені нові статuti для гімназій і реальних училищ, відповідно до яких гімнастика та рухливі ігри вводилися до навчальної програми як необов'язкові предмети. Положення статутів щодо викладання фізичних вправ були рекомендаційного характеру, і гімнастику слід було проводити лише в тих гімназіях, де створені відповідні умови. У зв'язку з відсутністю спортивних залів і нестачею місця, заняття проводилися в прилеглих коридорах або класних кімнатах, багато з яких погано провітрювалися, а іноді взагалі були позбавлені будь-якої вентиляції. Це призводило до підняття густого пилу під час уроків, що викликало поширення захворювань серед дітей, ослаблення організму учнів, виникнення анемії та захворювань легень.

На відміну від державних навчальних закладів, у приватних школах заняття фізичними вправами часто були обов'язковими, і кількість уроків становила не менше 2–3 годин на тиждень. Крім того, в приватних гімназіях та ліцеях, разом із розвитком фізичного виховання, ставилася мета загального фізичного розвитку дітей, в той час, як у державних закладах більше уваги приділялося підготовці молоді до служби в армії.

У 1889 році Міністерство народної освіти видає циркулярне розпорядження від 18 червня 1889 року № 10536, згідно з яким з 1889/1890 навчального року обов'язково вводяться уроки військової гімнастики до курсу середньої школи. Стройові вправи також рекомендуються для викладання в початкових школах. У 1889 році вперше в практику гімназій, ліцеїв і реальних училищ була введена єдина «Інструкція для викладання гімнастики в чоловічих навчальних закладах відомства Міністерства народної освіти». Цей новий документ включав загальні положення про завдання фізичного виховання,

конкретні вказівки з організації уроків, методики навчання і час проведення занять, нагляду за учнями, вимоги до спортивних приміщень, встановлювалися санітарні норми та інше.

У кінці XIX століття та на початку XX століття держава приділяла більше уваги фізичному вихованню у школах. Міністерство народної освіти видало низку розпоряджень, спрямованих на впровадження в практику гімназій нових форм загального фізичного розвитку. Ці заходи спрямовувались передусім на зміцнення здоров'я та організацію активного відпочинку учнів. Рухливі ігри стали серед найбільш популярних видів фізичного розвитку. Спортивно-ігрові майданчики були створені для організації таких занять. Завдяки різноманіттю фізичних вправ всі ці майданчики користувалися великою популярністю серед учнів. Учні вправлялися в гімнастиці, легкій атлетиці, грали в теніс, різні рухливі ігри та інше. Футбол особливо визнавали і у зимовий період облаштовували катки на спортивних майданчиках. Крім того, крім організації спортивних заходів, для учнів щорічно проводили екскурсії, прогулянки, концерти, спектаклі та різноманітні розважальні події.

У другій половині XIX – початку XX століття формування системи фізичного виховання пройшло складний та неоднозначний шлях, від введення необов'язкових уроків гімнастики у середині 60-х років до активного розвитку фізкультурно-спортивного руху гімназистів на початку XX століття. Цей процес відбувався в контексті загальних трансформацій в системі народної освіти та суспільно-політичному житті України, яка була частиною Російської імперії.

Виникнення громадських фізкультурно-спортивних організацій нового типу мало велике значення для розвитку фізичної культури на українських теренах. Перші такі фізкультурно-спортивні товариства (ФСТ) з'явилися в кінці XIX століття в містах, а саме таких: Одеса, Херсон, Полтава, Харків, Київ, Катеринослав, Кам'янець-Подільський, Житомир, Суми, Севастополь, а пізніше – також у багатьох провінційних центрах. Новостворені товариства, на думку В. Вербицького, І. Бондаренко, були трьох типів:

– товариства, які сприяють фізичному розвитку дітей та мають за мету позашкільну виховну діяльність, спрямовану на підтримання здоров'я, фізичне виховання та організацію здорового дозвілля;

– товариства, які проводять заняття за допомогою фізичних вправ за різними методиками («Сокіл», німецькі гімнастичні товариства);

– товариства (гуртки), які спеціалізуються виключно на спортивній спрямованості та сприяють розвитку одного або кількох видів спорту [59, с. 70].

Активними учасниками спортивних товариств та учасниками заходів були ліцеїсти, гімназисти. Гімназисти-учасники у вільний від навчання час долучалися до організації діяльності у різних сферах: здорове дозвілля та виховна робота поза межами навчальних закладів, що охоплює організацію тренувальних сесій, проведення фізкультурно-спортивних подій, навчання фахівців у галузі фізкультури, створення дитячих ігрових майданчиків та облаштування спортивних і льодових майданчиків, а також проведення екскурсій, благодійних заходів для фінансової підтримки та просування фізкультурно-спортивної ініціативи [59, с. 70–72].

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. століть у численних містах України виникли «Товариства сприяння фізичному вихованню дітей» (ТСФВД). Основною метою цих організацій було організувати активний відпочинок для учнів, проводити спортивні заходи, пропагувати здоровий спосіб життя серед дітей. В діяльності цих організацій широко використовувалися як спортивні ігри, так і відпочинкові заходи. За рахунок коштів цих організацій у великих містах організовувалися спортивні майданчики, де діти займалися різними видами спорту, проводилися показові виступи та змагання, а також організовувалися рекреаційні заходи, такі як екскурсії та прогулянки. Подібні організації успішно діяли у містах, таких як Одеса, Харків, Херсон та інші.

Таким чином, згідно з виявленими особливостями еволюції ліцейської освіти, встановлено, що в системах освіти різних епох ліцеї реалізовували різноманітні функції:

– науково-дослідного академічного центру (ліцей Аристотеля);

– освітніх інституцій елітного рівня (Угорське королівство, Російська імперія у XVIII–XIX ст.);

– вищих шкіл для дівчат (Австро-Угорщина, Німеччина, Бельгія в XIX – на початку XX ст.);

– основних загальноосвітніх середніх шкіл (Італія, Польща, Франція, Фінляндія, Португалія, Греція, Румунія);

– навчальних закладів середньої професійної освіти (Польща, Румунія, Франція та ін.) [124, с. 28].

Повноцінне функціонування особистості в оновленому культурологічному процесі та вирішення цих складних завдань можливі лише в інноваційних навчальних закладах. Педагогічні колективи таких установ досягають розвитку індивідуальних здібностей та обдарувань учнів за допомогою диференціації зусиль і підвищеної уваги до потреб кожного учня, що відрізняє їх від традиційних шкіл. Таким чином, навчальні заклади нового покоління стають альтернативою звичайним загальноосвітнім школам. Їхня діяльність спрямована на відновлення та розвиток наукового та духовного потенціалу нації, створення умов, в яких дитина займає центральне місце в освітньому процесі. Сучасні ліцеї втілюють в собі педагогічний досвід минулого, використовуючи кращі історико-культурні традиції, які зберегли свою актуальність і стали невіддільною частиною сучасної системи навчання та виховання. Таким чином, можна зазначити, що відбувається процес відродження ліцеїв, проте цей процес передбачає не просто повторення, а активний розвиток.

Понад двохсотлітній період розвитку ліцейської освіти на теренах України став об'єктом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Станом на 30-ті роки XXI століття Україна перебуває в шостому періоді новітнього відродження ліцейської освіти, тривалість якого становить понад три десятки років, проте його історія ще далеко не завершилася. Протягом років незалежності України були визначені значущі кроки у формуванні національної системи освіти та демократизації освітньої діяльності. Одним із ключових аспектів національного розвитку стало вдосконалення системи освіти, яка спрямована на

розвиток талантів, інтелектуальних та фізичних здібностей особистості як цінності суспільства.

Ліцей спортивного профілю як навчальний заклад забезпечує отримання учнями базової та повної загальної середньої освіти разом із глибокою спортивною підготовкою. Він відповідає за спортивну підготовку обдарованих учнів і молоді, створює умови для розвитку їхніх індивідуальних здібностей у вибраному виді спорту. Метою є досягнення високих спортивних результатів, включаючи участь у національних збірних командах. Учні ліцею поєднують процес навчання і тренування із здобуттям необхідної освіти.

В Україні як незалежній державі розвиток освіти переходить на якісно новий етап і стає внутрішньою відповідальністю українського народу. В сучасний момент модернізація системи освіти є пріоритетним напрямком державної політики в галузі освіти. Це сприятиме забезпеченню конституційного права кожної дитини на якісну освіту, зокрема в інноваційних типах закладів загальної середньої освіти – педагогічних ліцей спортивного профілю, зміст діяльності якого, унікальність та структуру розглянемо в наступному параграфі.

Отже, аналіз історії становлення системи ліцейної освіти в контексті розвитку загальної спортивної підготовки й фізичного виховання можна узагальнити в таких відносно завершених хронологічних підетапах.

Базою *першого періоду (1805–1820 рр.)* – період зародження – виникнення передусім трьох найбільш відомих ліцейів на теренах України: Львівського, Рішельєвського, Кременецького.

Однак важливі зміни, які відбулися в період XVIII – першої третини XIX століття, щодо форм і змісту фізичної культури, переважно торкнулися панівного класу, особливо дворянства. Щодо народів, що входили до складу Російської імперії, їхнє фізичне виховання залишалося в той час вірним самобутнім народним традиціям. Фізичними заняттями, так само як і раніше, панували боротьба і кулачні бої. Популярні залишалися й інші види національних розваг: плавання, хороводи, гойдалки, катання на санчатах, ковзання, ігри.

Розвиток науки, культури, педагогіки, анатомії та медицини в XVIII столітті і в першій третині XIX століття сприяв формуванню наукових засад фізичного виховання.

Виникали питання стосовно фізичного розвитку в Харківському університеті. За ініціативою графа С. Потоцького, першого попечителя Харківського навчального округу, у 1804 році університет відкрив фехтувальний клас, а з 1807 року розпочалося навчання студентів верховій їзді. Проте уроки проводилися нерегулярно, з великими перервами і відсутністю чітких правил. Одним із навчальних закладів Південної України, який приділяв увагу фізичному вихованню, була Рішельєвська гімназія (пізніше – лицей) в Одесі.

Період XVIII – першої половини XIX століття характеризується різноплановим та іноді суперечливим розвитком фізичної культури. Реформи Петра I значно вплинули на формування системи фізичного виховання, зробивши його органічною частиною військового вишколу. Це передбачає введення елементів фізичного виховання в різні типи навчальних закладів.

У другій половині XVIII століття відбулися негативні трансформації у розвитку фізичної культури. Система підготовки військ, яка була розроблена раніше, підпадає під вплив негативних змін, а фізичне виховання у навчальних закладах зазнає спаду. Пріоритети у змісті фізичного виховання змінюються, і фізичні вправи отримують характер розважальних «світських» вправ.

На початку XIX ст. царський уряд спробував запровадити фізичне виховання у цивільні заклади освіти. Проте заняття фізичними вправами обмежувалися лише окремими експериментальними навчальними закладами, розташованими у великих містах, і мали характер неорганізованих ізольованих заходів.

На початку XIX ст. в Російській імперії виникає спортивний рух. У великих містах починають діяти перші спортивні клуби і проводяться перші імпровізовані змагання.

У вказаний період зміни в фізичній культурі країни в основному впливали лише на представників панівного класу, зокрема дворян. Фізичне виховання

простого народу залишалося поза регулюванням держави й продовжувало мати характер традиційних народних практик.

Розвиток педагогічної та природно-наукової думки в сфері фізичного виховання, який знаходив відображення в працях вітчизняних учених і педагогів, сприяв створенню наукових основ фізичного виховання.

Під час *другого періоду (1820–1870 рр.)* – період становлення теоретичних засад фізичного виховання – відбувається розквіт ліцейної освіти та впровадження практики фізичного виховання в середній школі, який є значущим в розвитку ліцейської освіти. Протягом другого періоду виникає Ніжинський ліцей, який має відмінний статус в порівнянні з попередніми закладами. Ніжинський ліцей - єдиний, який можна справедливо визнати українським, і протягом перших 8 років свого існування виявляє типові риси класичного європейського ліцею.

У цей період відбувається розвиток науково-теоретичних основ фізичного виховання, і має здебільшого характер авторських поглядів на систему спортивної освіти, рухового режиму молоді тощо. Цьому сприяли зміни, які відбулися у структурі народної освіти. Внаслідок послідовних освітніх реформ, фізичне виховання поступово відзначило свій вступ до структури середньої освіти, і уроки гімнастики зайняли конкретне місце в навчальних програмах гімназій, ліцеїв та реальних училищ. І хоча, фізичне виховання увійшло до змісту загальної середньої освіти, однак на практиці цей процес ускладнювався. Загалом упровадження гімнастичних вправ до освітнього процесу середніх закладів освіти здійснювалося дуже повільно. Це спричинилося відсутністю висококваліфікованих вчителів фізкультури, відсутністю програмно-методичного та матеріально-технічного забезпечення. Невміння вчителів мають фахову підготовку призвело до низького методичного рівня викладання предмета. Низька заробітна плата також призвела до того, що цей предмет мав низький соціальний статус, і багато вчителів неохоче взялися за проведення уроків гімнастики, розглядаючи його як додатковий заробіток.

Заняття фізичними вправами у школах 50–70-х років XIX століття стикалися з невідповідними умовами. Багато середніх шкіл, особливо гімназій, розташовувалися в будівлях, які переобладнувалися для навчальних потреб. Гімнастичні та рекреаційні зали були відсутні в багатьох гімназіях.

У 60-х роках XIX століття гімнастика в гімназіях розвивалася хаотично через ініціативу керівництва навчальних округів чи директорів окремих навчальних закладів. Заняття проводилися не систематично і мали скоріше розважальний характер. Керівництвом фізичним вихованням в основному займалися іноземці, переважно німці. Це можна пояснити відсутністю в той період системи підготовки вітчизняних фахівців з фізичного виховання в Російській імперії.

Означене призвело до того, що це призвело до того, що у 80-х роках XIX століття змінився склад вчителів фізичної культури. У 1860-х роках гімнастику в основному викладали іноземці, які мали певну спеціальну освіту. Проте у 80-х роках XIX століття вчителями фізичної культури в гімназіях і реальних училищах стали переважно військові. Збільшення кількості вчителів гімнастики зі складу військових варто вважати негативним явищем, оскільки всі вони здобули освіту в військових училищах або військових частинах і не мали достатньої компетентності у фізичному вихованні дітей, не мали психолого-педагогічної та дидактико-методичної підготовленості.

Деякі приватні гімназії і ліцеї відзначалися високим рівнем викладання гімнастики. Однак їх кількість була обмеженою, і вони здебільшого існували завдяки коштам, які надходили від плати за навчання, пожертвувань приватних осіб або фінансуванню земств.

Починаючи з *третього періоду (1870–1920 рр.)* – створення *фізкультурно-патріотичних і спортивних організацій* – ліцеї впродовж тривалого часу працювали тільки в західному регіоні України на Буковині та Галичині [3].

Історичні та суспільно-політичні особливості розвитку Західної України суттєво вплинули на формування організації фізкультурно-спортивного руху. Ці

території адміністративно належали до декількох держав: Австро-Угорської імперії, Польщі, Румунії та Чехословаччини. Важливою особливістю спорту в Західній Україні була її міжнародна ізоляція та відсутність власної державності. Фізкультурно-спортивний рух на цих землях розвивався в самодіяльних клубах та товариствах, аналогічно до інших європейських країн.

Оскільки заняття з руханки та гімнастики до навчальних планів не входили ні до обов'язкових, ні до надобов'язкових (факультативних) предметів, то основними формами реалізації фізичного виховання були рухливі ігри, гімнастика, спортивні ігри та вправи на перервах між уроками. У позаурочний час проводилися: прогулянки (цільові й повсякденні), в ліс, до ставків та водойм, вправи на оцінку відстані, забави в лісі, військові і вправи на лижах, відпочинкові вправи на свіжому повітрі.

Пізніше у цей період, як зазначає Р. Пахолок, відбувається посилення уваги до фізичного розвитку й виховання юнаків, що сприяло їх участі в спортивних змаганнях і святах, оскільки фізичне виховання у 1893 році введено обов'язковою компонентою до навчальних програм чоловічих середніх закладів освіти, до яких належали і ліцеї [120, с. 30].

Характерною рисою спортивно-гімнастичного руху в Західній Україні було створення молодіжних фізкультурно-патріотичних та спортивних організацій, таких як «Сокіл», «Січ» (пізніше «Луг»), «Пласт» та інші. Основним з'єднавчим елементом цих організацій була спільність ідеологічних та політичних переконань їхніх членів, і тому виховання молоді в їхніх лавах мало національний зміст. Робота молодіжних організацій ґрунтувалася не лише на прогресивних досягненнях європейських систем фізичного виховання, але й враховувала глибокі традиції фізичного виховання українців.

У 1894 році в Львові було засноване перше українське руханкове товариство «Сокіл» за ініціативи Василя Нагірного. За рік (1895 рік), влада надала товариству «Сокіл» ділянку землі для будівництва стадіону безкоштовно. Будівництво тривало три роки, і новий стадіон отримав відмінне поле, бігові доріжки, дерев'яні трибуни для глядачів. Поруч були побудовані спортивні зали

для занять гімнастикою та іншими видами спорту. Нині цей стадіон є власністю Львівського інституту фізичної культури.

З початку свого існування прихильники сокільства підтримували ідею про важливість виховання молодого покоління в силу, фізично та духовно здорового, переконуючи, що поширення сокільських ідей має вирішальне значення для майбутньої нації.

Ідеї сокільства широко поширювалися, і протягом першого десятиліття ХХ століття весь галицький край був охоплений мережею сокільських товариств. У 1902 році були засновані сокільські товариства в Станіславі, Перемишлі, Коломиї; у 1903 році – у Самборі, Чорткові, Тернополі; у 1904 році – у Бучачі, Кутах, Бережанах, Золочеві. Цей рух отримав особливий поштовх на передодні Першої світової війни.

Сокільські організації отримали особливий розвиток в сільській місцевості, де вони взаємодіяли з іншими товариствами, такими як «Січ», «Пласт», «Луг», отримуючи підтримку на селі. У 20-30-х роках «Сокіл-Батько» став своєрідним координаційним центром, який керував українським сокільським рухом як на території України, так і за її межами. Галицьке сокільство також впливало на фізкультурний рух Наддніпрянської України, який був російським за формою. Привабливість сокільства Західної України пояснюється його сутністю, в якій тісно переплітаються національна ідея з ідеєю української державності.

Упродовж років свого існування українська сокільська організація на теренах Східної Галичини організувала низку секцій, зокрема, гімнастичну і широко популяризувала серед молоді такі види спорту, як: бокс (боротьба навколацьки), боротьба (дужання), лижний спорт (лещатарство), плавання (пливацтво), футбол (копаний м'яч) та інші.

У своїй діяльності сокільські товариства широко використовували спортивні змагання, здвиги, виступи, туристичні походи та інші заходи. В багатьох містах Галичини традиційними були руханкові вечори. Програма таких заходів була досить варіативною. Наприклад, на руханковому вечорі в

Тернополі, який організував «Сокіл» 24 квітня 1910 року в залі Міщанського братства, програма включала 10 фрагментів: одна промова, два музичні виступи і сім руханкових відтворень. Участь в таких вечорах брали як хлопці, так і дівчата. Спортивні свята були як засіб залучення молоді до вступу в ряди руханково-спортивних товариств.

Спортивні клуби, створені за національною спрямованістю та окремі навчальні заклади, також були центрами розвитку спорту. У кінці XIX століття з'являються перші українські спортивні товариства, де розпочинає розвиватися різноманітні види спорту. Характерною особливістю розвитку українських спортивних товариств було те, що більшість з них функціонувала в межах виключно національних структур, тоді як інші приєднувалися до офіційних угорських, польських, румунських спортивних організацій.

Розвиток спорту в західноукраїнських землях, зокрема в Галичині, таких містах, як Львів, Тернопіль, Коломия та інші, відбувався з високими темпами. У цих населених пунктах були зібрані найкращі спортивні таланти. Хоча спортивно-гімнастичний рух в Буковині та Закарпатті був менш розвиненим, він відрізнявся своєю цілісністю та концентрацією. Лідерами спортивного життя на Буковині та Закарпатті були Спортивний клуб «Довбуш» у Чернівцях та Спортивний клуб «Русь» у місті Ужгород. Характерною особливістю західноукраїнського спортивного руху було максимальне розповсюдження спортивних центрів у сільській місцевості.

Упродовж *четвертого (мілітарно-ідеологічного) періоду (1920–1939 рр.)*, після жовтневого перевороту в Петербурзі, на території України, що входила до складу Радянського Союзу, була повністю припинена діяльність ліцеїв, а їхні осередки залишилися лише на західних теренах. Р. Пахолок зазначає, що на західноукраїнських землях високою якістю організації освітнього процесу у цей період помітними були такі: 8-класний теоретичний чоловічий ліцей № 1 ім. А. Пумнула (1918–1940), державного ліцею № 5, реального ліцею № 2, православний реальний ліцей №1 (1924, 1936–1940), державний польський

реальний 6-класний ліцей у Чернівцях (1919), державний ліцей-інтернат м. Кіцмань «Дмитрій Кантемір» (1921) [120, с. 45].

В історії радянської влади в Україні спостерігалися поступові зміни державної політики щодо фізичної культури та спорту. Спочатку контроль здійснювався над товариствами, які мали дореволюційну традицію. Одночасно створювалися паралельні пролетарські товариства. Проте з часом влада прийняла стратегію заборони всіх неконтрольованих об'єднань, виключаючи зі спортивної сфери старих фахівців. Далі політика спрямовувалася на нав'язування фізичної культури нових смислів для виконання завдань, які раніше їй не були властиві.

Партія широко розглядала фізичну культуру, вбачаючи в ній, передусім, елементи мілітарної підготовки та ідеологічного впливу. Окрім цього, виділялися лише гігієнічна та оздоровча складові як найбільш актуальні аспекти для популяризації нового державного устрою серед населення. У період дореволюційних років була ліквідована діяльність спортивних організацій із старовинними традиціями, такі як сокільські гімнастичні гуртки та спортивні товариства єврейської молоді. Ці організації вважалися конкурентами у цій сфері. Також зазнали впливу та припинили своє існування Всеукраїнське спортивне товариство «Спартак» та Всеобуч, які, хоч і були на радянській платформі, опинилися поза підпорядкуванням партійним і комсомольським структурам.

У цей період влада намагається впливати на «пріоритетність» різних видів спорту. Колективізм у фізичній культурі цього періоду використовується як засіб «пролетаризації» широких мас, точніше – їхньої залежності від керівних органів країни. Організовану фізичну активність перетворено на один із методів «пролетаризації». Одночасно залучення значної кількості людей до різноманітних заходів, таких як фізкультурні паради, профспілково-комсомольські заходи чи «зіркові» пробіги, служить для демонстрації їхньої лояльності до існуючої тоталітарної системи.

Зароджується концепція проведення відкритої мілітаризації у сфері фізкультури та спорту, влада внесла свій власний зміст в організовану рухову активність. Внаслідок цього ця діяльність розглядалася не лише як засіб виховання здорового пролетаріату (навіть під час використання відповідних гасел), але і як мобілізаційний ресурс та засіб підвищення загальновійськової підготовки населення. Відбувається процес використання фізичної культури і спорту як засіб підтримки європейського пролетаріату та пропаганди комуністичних ідей.

У фізичній культурі появилися нові напрями: «гігієністи» (М. Семашко, П. Буценко, С. Приніс, Т. Кардман), «пролеткультівці» (В. Блюмштейн (Коряк), Михайличенко, С. Радугін), які претендували на перевагу у визначенні можливих форм реалізації рухової активності людей. Безсумнівним досягненням цього періоду є виникнення та розвиток мережі дитячих оздоровчих установ.

У подальшому було розроблено програму навчання для вчителів на однорічних курсах фізичної культури в Харкові, призначених для фахівців у галузі фізкультури, які мали бажання працювати в школах. У середині 20-х років стали формуватися основи спеціалізованої освіти та підготовки кадрів з фізичного виховання для закладів загальної середньої освіти. Центром цієї підготовки став Харків, який тоді був столицею Української РСР та де сконцентрувалась більшість фахівців у даній галузі. Тут було відкрито перший спеціалізований навчальний заклад фізичного виховання, в якому визначились провідні теоретики фізичної культури, такі як В. Блях і М. Філь, а також організатори курсів і перших навчальних закладів, зокрема В. Бедункевич, К. Павелл, К. Степанов та інші.

Суспільство висловлювало соціальний попит на розвиток фізичного виховання та спорту, що з'явилося у відкритті спеціалізованих технікумів та інституту фізичної культури. Проте, практично втілити всі заплановані заходи для задоволення цих потреб виявилось неможливим. Незважаючи на це, у 1926 році при Всеукраїнському будинку фізкультури були започатковані перші в

СРСР курси для підготовки лікарів у спортивному напрямі, спільно організовані ВРФК та НКЗ.

Отже, цей період передбачав удосконалення фізичного виховання у педагогічній практиці двоаспектно: по-перше, це питання фізичного виховання в школах і в закладах вищої освіти, пов'язане із забезпеченістю інвентарем, методичними посібниками тощо; по-друге, це стосується створення фізкультурних навчальних закладів як окремого типу освітніх структур.

П'ятий період – організація фізкультурної освіти – тривав понад півстоліття, починаючи з 1940 року до 1991 року. Радянська влада проводила стратегію повної заборони наявності «буржуазних» установ. Водночас у післявоєнний період масово з'являлися прототипи майбутніх ліцеїв і гімназій – спеціалізовані школи з поглибленим вивченням окремих предметів. Ці заклади існують й досі, хоча після проголошення незалежності України багато з них змінили свою назву на більш «модну» – ліцеї, гімназії, колегіуми. Однак саме у цей період розвиток спортивної підготовки учнів, фізкультурної освіти набув найбільшого розвитку, утвердився як елемент змісту загальної середньої освіти та позашкільної. Охарактеризуємо його детальніше.

В 1966 році в Радянському Союзі з'явилися перші загальноосвітні школи-інтернати спортивного спрямування. Того ж року у місті Києві була заснована Республіканська загальноосвітня школа-інтернат спортивного профілю відома як спеціалізована школа з фізичного виховання. Ця школа підпорядковувалася безпосередньо Міністерству народної освіти Української РСР. У 1971 році були створені обласні загальноосвітні школи-інтернати спортивного профілю у Харкові, Львові, Ворошиловграді (тепер Луганськ), а пізніше – в Дніпропетровську (тепер Дніпро), Києві (міська), Броварах, Миколаєві, Харкові (№ 2), Херсоні і інших містах.

Практика діяльності спортінтернатів у часи Радянського Союзу вказує на те, що основним недоліком було те, що після закінчення загальноосвітньої школи багато обіцяючих спортсменів втрачалися в перехідний період від юнацького до молодіжного та дорослого спорту. Це може бути пов'язано з

особливостями біологічного розвитку, побутовими або життєвими обставинами, або вступом на навчання до вищих навчальних закладів. Жоден вищий навчальний заклад, включаючи фізкультурного профілю, не мав необхідних умов для підготовки висококваліфікованих спортсменів, аналогічних тим, що існували в спортінтернатах. Ці умови включали в себе посилене п'ятиразове харчування, особливий режим навчання, узгоджений з завданнями тренувального процесу, участь у навчально-тренувальних зборах та змаганнях, а також наявність кваліфікованих тренерських кадрів і багато іншого. З цієї причини, відповідно до Постанови Ради Міністрів СРСР від 25 березня 1986 року № 382 «Про заходи з підготовки радянських спортсменів до Олімпійських Ігор 1988 і 1992 років», була здійснена перша спроба впровадження змін у роботу спортінтернатів, зокрема перехід учнів на дванадцятирічний навчальний термін. Затверджено нове Положення про середню загальноосвітню школу-інтернат спортивного профілю спільним наказом Міністерства освіти СРСР і Державного комітету СРСР з фізичної культури і спорту від 6 серпня 1986 року № 175/520. Випускникам цих шкіл присвоюється кваліфікація за професією, і вони отримують диплом про середню спеціальну освіту. Разом із загальноосвітніми предметами в навчальний план вводяться спеціальні дисципліни, такі як лікарський контроль, гігієна та спортивний масаж, основи спортивного тренування, психологія, педагогіка, тренерська практика і т.д. Згідно з виконанням Постанови Ради Міністрів СРСР від 5 грудня 1988 р. № 1385, загальноосвітні школи-інтернати спортивного профілю реорганізуються в училища олімпійського резерву за спільним наказом Державного комітету СРСР з народної освіти та Державного комітету СРСР з фізичної культури і спорту від 27 січня 1989 р. за № 48/36. Положенням про училище олімпійського резерву, затвердженим наказом Держкомспорту СРСР та Держкомосвіти СРСР від 7 червня 1989 р. за № 232/469, визначено ці навчальні заклади як середні спеціальні, що забезпечують підготовку кваліфікованих фахівців зі спорту та кандидатів у збірні команди країни. При цьому зберігається порядок підпорядкування, фінансування та матеріально-технічного забезпечення

училищ, а також умови оплати праці керівних, педагогічних та інших працівників, а також чинні умови матеріального забезпечення учнів.

Термін тривалості навчання в училищах було продовжено до шести років, з чотирьох років в загальноосвітній школі-інтернаті, що стала складовою частиною училища, і двох років безпосередньо в училищі для отримання кваліфікації «Тренер зі спорту» і спеціальності «Фізична культура». Цей термін навчання членів збірної команди СРСР можна було продовжити. Випускники училищ, які отримували диплом про середню спеціальну освіту, мали можливість зачислитися на другий курс інститутів фізичної культури за результатами співбесіди (згідно з листом Держкомспорту СРСР від 8 травня 1990 р. № ВВ-42/1350). Згідно з наказом Міністерства освіти України від 16 червня 1992 р. № 42, училища олімпійського резерву системи освіти України були перейменовані в училища фізичної культури, а за наказом від 27 листопада 1992 р. № 197 затверджено Тимчасове положення про вище училище фізичної культури. Згідно з цим Положенням, училище фізичної культури стає вищим навчально-виховним закладом I рівня акредитації, що забезпечує підготовку фахівців за спеціальністю «Фізична культура» із присвоєнням кваліфікації молодшого спеціаліста «Тренер зі спорту» та готує спортивний резерв для збірних команд України. Училище включає загальноосвітні школи другого і третього ступенів (основну та старшу) як структурні підрозділи. Училище організовує різноманітні заняття з різних видів спорту відповідно до навчальних планів і зберігає встановлений порядок матеріально-технічного забезпечення, умов оплати праці персоналу та інших працівників, а також враховує чинні умови матеріального забезпечення учнів. Постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1999 року № 2061 схвалено Положення про спеціалізований навчальний заклад спортивного профілю. Відповідно до цього положення та законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту» та Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступені освіти), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 року № 65, училища фізичної культури включено до системи вищих навчальних

закладів I-II рівнів акредитації, зберігаючи у своїй структурі загальноосвітні школи-інтернати спортивного профілю. Ці підходи дозволили утримувати перспективних спортсменів у системі інтернування (практично постійного навчально-тренувального збору без відриву від навчання) протягом 7-8 років, розв'язувати давню проблему радянського дитячо-юнацького спорту та сформувати систему підготовки від розрядника до члена збірних команд України на національному та олімпійському рівнях.

Шостий період – розвиток мережі закладів спортивного профілю як частини європейського освітнього простору. На думку экс-міністра освіти і науки України (2005-2007 рр). С. Ніколаєнка, мережа ліцеїв в Україні поступово розширювалася. Наприклад, у 1991-1992 навчальному році було відкрито 18 ліцеїв, у 2002-2003 роках їх кількість зросла до 255, а у 2007 році до 345. Станом на 2019-2020 навчальний рік їх кількість становила 1453. У 2009 році в Україні існувало 18 спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю, серед них дев'ять училищ фізичної культури, три училища олімпійського резерву, чотири ліцеї-інтернати спортивного профілю, і дві загальноосвітні школи-інтернати спортивного профілю. За географічним розташуванням сім закладів розташовані на сході України (м. Харків – 3, Дніпро, Донецьк, Луганськ), п'ять – у центрі країни (м. Київ і Київська область), три – на півдні (Херсон, Миколаїв, Сімферополь), три – на заході (м. Львів, Рівненська область – 2). За відомчою належністю: училища фізичної культури та ліцеї-інтернати спортивного профілю підпорядковані місцевим органам управління освітою та, відповідно, Міністерству освіти і науки України; училища олімпійського резерву та школи-інтернати спортивного профілю – органам управління фізичною культурою і спортом [52].

Станом на початок 2023 р. у кожній області України фактично присутні ліцеї спортивного профілю. Деякі з найбільш відомих цього типу закладів охоплюють Київський спортивний лицей-інтернат, Харківський республіканський лицей-інтернат спортивного профілю, Костопільський лицей-інтернат спортивного профілю, Вінницький обласний спортивно-гуманітарний

ліцей-інтернат, Одеський ліцей «Олімпієць» спортивного напрямку, Тернопільський педагогічний ліцей спортивного профілю та інші.

Ми поділяємо думку Б. Чижевського, що «...розвиток і укріплення ліцейської освіти в Україні ще далекий від завершення. Цей період триває вже практично два десятиліття і відзначився тим, що сучасні ліцеї мають не лише повне право на своє існування, але й можуть відіграти ключову роль у формуванні сучасної європейської освітньої системи в Україні» [164].

1.2. Діяльність громадських організацій та освітніх закладів щодо фізичного виховання молоді на українських землях

Еволюція ліцейної освіти на українських землях розпочалася із створення перших чотирьох ліцеїв у містах Одесі, Ніжині, Кременці та Львові. Ці ліцеї стали підґрунтям для подальшого розвитку ліцейського руху на українських теренах. Серед найвпливовіших ліцеїв Російської імперії, які функціонували на українських землях, можна виділити Імператорський Царськосільський (1811–1917), Рішельєвський (1817–1865), Ніжинський (1832–1875), Кременецький (1818–1833), Демидівський (1833–1917). Важливо відзначити, що розвиток освіти на українських теренах завжди відзначався високим рівнем. Троє з семи ліцеїв, що існували в межах Російської імперії, розташовувалися на території України [9]. У цих ліцеях, як засоби фізичного виховання, широко використовувалися ігри, музика, танці, фехтування, їзда верхи, а також прогулянки на свіжому повітрі. Головною метою цих занять було не досягнення високих спортивних результатів, а веселощі, відпочинок та виховання учнів у гарних аристократичних манерах [167, с. 50].

Розвиток ліцейської освіти почався у провінційних містечках, як вказує С. Павлова. Вона зауважує, що «першопричина виникнення та відкриття ліцеїв з'явилися в провінції. Наприклад, у 1803 році відомий промисловець і вчений-натураліст П. Демидов, благодійницькою діяльністю якого було жертвування 357 душ і 100 тис. рублів на користь Ярославської гімназії, просив підвищити її

статус, щоб він був подібний до університету та мав всі його переваги. У 1805 році подібне прохання виникло в українського графа І. Безбородька, який просив царя відкрити гімназії вищих наук у Ніжині, де навчалися б діти незаможних дворян та молодь інших станів, пропонуючи для цього кошти, що їх заповів його брат, князь О. Безбородько. Справжнім творцем і меценатом ліцею в Одесі став відомий генерал-губернатор Новоросійського краю, герцог Рішельє» [167, с. 97].

Охарактеризуємо детальніше розвиток змісту освіти та спортивної підготовки у процесі становлення Рішельєвського (Одеса), Ніжинського, та Кременецького ліцеїв України.

В Одесі Рішельєвський ліцей функціонував у двох відділеннях: філософському та юридичному. Цей закритий середній навчальний заклад підвищеного типу був призначений для дітей аристократів та заможних торговців. Починаючи з 1819 року, кількість «зовнішніх учнів» значно збільшилася, що призвело до переходу на «відкриту» форму навчання. Ліцей існував з 1817 по 1865 роки.

У підручнику «Історія України» (авторка Н. Полонська-Василенко) стверджує, що ключове місце в системі освіти південної частини України належить Одеському (Рішельєвському) ліцею. Заснування ліцею було ініційовано відомим французьким і російським діячем, герцогом Рішельє Арманом Еммануелем де Плесі (1766–1822). Після того, як він став градоначальником м. Одеси у 1803 році та обійняв посаду генерал-губернатора Новоросійського краю в 1805-1814 роках, Рішельє започаткував високий рівень освіти у довіреному йому регіоні. Одеський градоначальник очолював ліцей і мав повноваження призначати директора, вчителів та наглядачів. Ці положення були закріплені в першому статуті Рішельєвського ліцею і залишалися незмінними до його закриття. Враховуючи значний внесок колишнього генерал-губернатора у загальний розвиток міста та його пильну увагу до освітніх справ у регіоні, в Одесі був відкритий ліцей, який отримав назву Рішельєвського, згідно з імператорським указом від 2 травня 1817 року.

Дослідник С. Чуйко, який вивчав діяльність Рішельєвського ліцею, констатує, що в процесі його заснування був визначений 8-річний загальний курс навчання, а починаючи з 1829 року тривалість навчання стала одинадцятирічною. Весь період навчання складався з трьох етапів: 3 роки початкового училища, 4 роки навчання в гімназійних класах і тільки після цього 4-річне навчання в ліцейських класах. Класи мали свою спеціалізацію і були розділені на два відділення: філософське та юридично-політичне. Навчальний процес мало виражену спеціалізацію, здебільшого вивчалися класичні та гуманітарно-юридичні дисципліни [167, с. 87].

Рішельєвський ліцей розпоряджався значущими ресурсами, такими як потужна бібліотека з близько 550 томами, кабінет для читання преси з російськими та іноземними газетами і журналами, хімічна та фізична лабораторії, а також ботанічний сад тощо.

Заняття фізичними вправами проводилися як у приміщенні навчального закладу, так і в пансіоні, що був частиною гімназії. Організацією занять керував відомий в місті викладач гімнастики і танців А. Я. Цорн. У гімназії використовувалися різноманітні засоби фізичного розвитку, такі як гімнастичні вправи, легка атлетика (біг, стрибки в довжину і висоту, стрибки з жердиною), вправи з тягарями, а також фехтування [71, с. 51].

Ми погоджуємось з думкою А. Лопухівської [91], С. Чуйко [167], Б.Чижевського [164] та іншими вченими, які в історії Рішельєвського ліцею виділяють два періоди діяльності: гімназійний (1817–1837 рр.) та університетський (1837–1865 рр.).

Протягом 48-річного періоду свого існування (1817–1865 рр.) Рішельєвський ліцей успішно виконав своє стратегічне завдання – створення підґрунтя для нового центру вищої освіти на південних теренах Російської імперії. Ліцей відзначався високим рівнем освітнього процесу, а його внесок у розвиток освіти на південь країни був суттєвим. У межах ліцею функціонував інститут східних мов, що готував військових перекладачів.

Серед різних закладів на території Російської імперії саме Рішельєвський ліцей здобув славу високого стандарту навчання. Важливим етапом в його історії стало отримання статусу університету, роблячи його першим у своєму роді серед аналогічних закладів в Російській імперії. Цей шлях від середнього навчального закладу гуманітарного спрямування до університету визначив долю Рішельєвського ліцею [168].

Ніжинський ліцей, заснований у 1820 році з ініціативи графа І. Безбородька, спеціалізувався у фізико-математичній галузі. Він виник як «гімназія вищих наук» ще у 1806 році і існував до 1875 року. Цей навчальний заклад був орієнтований на освіту дітей незаможного дворянства. Історія ліцею пов'язана із визначними постатями українського роду Безбородьків.

Особливо, князь О. Безбородько (1737–1799) виявив інтерес до ідеї створення у Ніжині навчального закладу університетського типу. Великі кошти, пожертвовані князем, призначалися для розвитку університетського закладу. Однак його смерть завадила реалізації цього задуму. Справу продовжив його молодший брат, граф І. Безбородько (1755–1816), який отримав офіційний дозвіл від царя на відкриття в Ніжині гімназії вищих наук. Завершив цю справу онук, О. Кушельов-Безбородько (1800–1855) [167, с. 19].

У даному навчальному закладі основними предметами були вивчення закону Божого, російської словесності, філософії, стародавніх мов, природничого права, математики (чиста й прикладна), природничої історії, політичної економії, державного господарства, технології з хімії, римського права з його історією, а також російського цивільного і кримінального права, судочинства з історією права. Тривалість навчання складала дев'ять років, розділена на три періоди: початковий, середній та вищий курс [167].

Діяльність Ніжинського ліцею можна розділити різні періоди його існування. З моменту заснування та протягом перших 12 років заклад мав статус гімназії вищих наук із гуманітарним профілем навчання. Цей етап визначається як перший період розвитку ліцею. Надалі ліцей був реорганізований у фізико-математичний ліцей. Найбільш успішним періодом його розвитку стали перші 8

років існування. Він мав усі характерні риси ліцею свого часу, а також виявив певні особливості класичного ліцею. Впродовж усього періоду існування фізико-математичний ліцей випустив вісім навчальних груп, остання із них випускалася у 1841 році. Закриття фізико-математичного ліцею стало результатом того, що вже у 1839 році не знайшлося жодного бажаючого вступити до нього. Це призвело до реорганізації закладу у юридичний ліцей князя Безбородька (юридичну гімназію), який розпочав свою діяльність з 24 квітня 1840 року [167].

Реорганізація фізико-математичного ліцею в Ніжинську у класичну гімназію із юридичним профілем навчання у 1840 році визначає завершення другого етапу розвитку та початок третього. Третій період тривав найбільше, з 1840 до 1875 року, і відзначився створенням юридичного напрямку із тривалістю навчання три роки для підготовки судових чиновників. Останнім директором Ніжинського юридичного ліцею був М. Чалий, визначений як український письменник і педагог, перший біограф Т. Шевченка, активний учасник руху за створення недільних шкіл, і з 1882 року член редколегії журналу «Киевская старина». У ніжинському закладі використовувалася досить демократична процедура відбору учнів для навчання, що сприяло здобуття вищої освіти представниками різних верств населення. Це також сприяло підвищенню загального рівня освіченості в регіоні. Важливу частину студентів гімназії складали українці [166; 168].

У 70-х роках XIX століття в Україні виникла потреба у викладачах історії, класичних мов і літератури. В цей період Ніжинський ліцей, завдяки своєму потенціалу, відповідав вимогам вищого навчального закладу. Тому 14 вересня 1875 року його реорганізували в історико-філологічний інститут.

У 1920 році цей заклад знову пройшов реорганізацію і став інститутом народної освіти. Нині, на території цього відомого ліцею розташований Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя.

У XIX столітті (1805-1831 роки) на території українських земель, в умовах російської системи освіти, третім відомим ліцеєм був Кременецький (або Волинський) ліцей, призначений для дітей польської шляхти. Основною метою

функціонування Кременецького ліцею було формування всебічно розвинутої особистості, а згодом – підготовка фахівців у конкретних галузях.

У першій чверті XIX століття на території західноукраїнських земель була заснована Волинська гімназія, яка відзначалася особливими привілеями та розширеним курсом наук [71]. Пізніше цей навчальний заклад був перейменований у Кременецький ліцей. Заснована 29 липня 1805 року Волинська гімназія надавала дворянам можливість вивчати «зодчество і практичну механіку, землеробство та садівництво, хірургію, повивальне мистецтво й лікування тварин» [72]. Таким чином, навчальна програма у Волинській гімназії відрізнялася від інших навчальних закладів.

Уже 18 січня 1819 року, враховуючи потребу Волинської та Подільської губерній у «вищому училищі», яке могло б «замінити університет» для благородного юнацтва, особливо враховуючи віддаленість їх від Віденського університету, Волинська гімназія була перейменована в Кременецький ліцей [71].

С. Коляденко, вивчаючи роботу Волинської гімназії, яка виникла під час реорганізації Кременецького ліцею, стверджує, що Кременецький ліцей заснували Т. Чацький, польський візитатор (шкільний інспектор), та видатний просвітитель Г. Коллонтай, автор польської конституції. Вона узагальнила досвід відомої польської дослідниці М. Данилевич-Зелінської, і наводить ґрунтовні дані щодо того, як і чому була обрана кандидатура Кременця.

У 1805 році було відкрито Волинську вищу гімназію у м. Кременці. У 1818 році заклад реорганізували у Кременецький ліцей, який існував до 1833 року і відзначався вираженням «польським характером». Заснування ліцею стало перешкодою для створення російського університету в Києві. За Т. Чацьким «виникла ідея створення навчального закладу, який би перевищував губернські гімназії та, в подальшій перспективі, став би університетом» [166, с. 19]. Дослідниця Кременецького ліцею, С. Коляденко, вказує, що «у серпні-вересні 1805 року тривала напружена підготовка до відкриття гімназії. Г. Коллонтай працював над концепцією проекту діяльності гімназії, планом урочистого

відкриття та промовою Т. Чацького до вчителів. Авторство навчальних програм на 1805 рік також належало йому. Т. Чацький вніс лише кілька корективів. У підготовчий період до відкриття гімназії довелося подолати значні труднощі. У середині червня 1805 року велика пожежа знищила більшу частину Кременця. Будівлі гімназії залишилися недоторканими, але багато приватних будинків, де планувалося розмістити нових учителів, було знищено вогнем» [71, с. 76].

Дослідник С. Чуйко, спираючись на матеріали дослідження Г. Чернихівського, зазначає, що на курсах вищого відділу ліцею викладали крім креслення, архітектури, топографії, політичної економії, музики, ще й фехтування та плавання. Відомим також є факт про відкриття спортивного манежу для навчання верхової їзди [163, с. 35]

У 1807 році при гімназії була заснована школа геометрії і механіки, а також астрономічна обсерваторія, і був створений ботанічний сад. Т. Чацький висловлював питання щодо врахування місцевих умов та важливість вивчення механіки, землеробства, садівництва, гідравліки та ветеринарії. Програма навчання Кременецького ліцею була еквівалентною програмі Віденського університету. Тривалість навчання складала 10 років, охоплюючи гуманітарні й точні науки, військові дисципліни, а також підготовку фахівців у галузі економіки, сільського та лісового господарства, а також учителів сільських шкіл. Бібліотека ліцею налічувала значну кількість книг, до 50 тисяч, багато з яких було подаровано генерал-фельдмаршалом М. Кутузовим [167].

За висловом А. Лопухівської, у 20-х роках XIX століття Кременецький ліцей був у стані свого найвищого розвитку протягом всього періоду існування. Протягом цього періоду тут здобувало освіту близько 700 учнів. Склад закладу включав десятирічний загальноосвітній ліцей та кілька спеціалізованих шкіл, таких як механіків і геометрів, садівників, землемірів, а також школи з хірургії та ветеринарії. Важливими частинами інфраструктури були астрономічна обсерваторія, добре обладнані фізичний і математичний кабінети, метеорологічна станція, унікальний ботанічний сад і дуже багата бібліотека, а також власна друкарня [91, с. 10].

Розвиток ліцею призвів до підвищення престижу міста Кременця. Його визнавали сучасники, називаючи місто «маленьким Парижем» чи «волинськими Афінами». Місію цього навчального закладу у житті містян важко переоцінити. Однак після закриття ліцею у 1833 році російським урядом економічне, громадське та культурне життя міста впало в занепад на тривалий період. Кременецький ліцей був перевезений до Києва разом із усіма своїми закладами, включаючи школи землемірів і механіків, друкарню, бібліотеку та навчальні кабінети. Деякі викладачі та учні також були переведені до Києва. Таким чином, можна визнати не закриття Кременецького ліцею, а його «перенесення» до Києва та подальше функціонування під новою назвою – Київський ліцей, а пізніше – Університет Святого Володимира [168].

Значну роль у розвитку студентського спорту важливу роль відіграв «Спортивний гурток студентів університету святого Володимира», чий статут було схвалено Радою навчального закладу у 1909 році. Учасники гуртка активно просували футбол, гімнастику, ковзанярський спорт, лаун-теніс, облаштовували гімнастичний зал та льодовий каток. Студенти проводили свята та вечори, спортивні лекції, збір коштів з яких використовувався на потреби гуртка. Однією з таких ініціатив було пароплавне гуляння 15 травня 1914 року до Межигір'я, де гуртківці представили спортивні виступи, такі як стрибки у висоту з місця та з розбігу, метання диска, ядра та списа, партерна гімнастика та боротьба.

Здійснюючи аналіз взаємини між студентськими спортивними гуртками та спортивними товариствами, важливо відзначити, що, за винятком деяких випадків, доступ до таких організацій був закритим для студентства. Товариства такі як Київське патріотично-гімнастичне товариство, «Гурток любителів спорту», гімнастичні «Південь» та «Сокіл», Київське товариство туристів та інші, об'єднували в своїх осередках представників заможних верств суспільства. Навіть якщо студенти були гостями в спортивних товариствах, вони все ж об'єднували свої зусилля під час масштабних спортивних заходів. Наприклад, за участі ентузіастів різних київських спортивних організацій, включаючи

студентські, у Києві в січні – лютому 1913 року були проведені змагання з ковзанярського спорту й фігурного катання [59, с. 86].

У першій половині ХХ ст. спорт відігравав важливу роль у житті молоді, зокрема студентський спорт набув великої популярності. Проте, студентські спортивні гуртки мали обмежений термін існування через фінансові труднощі та відсутність кваліфікованих фахівців. Різні види спорту стрімко розвивалися, такі як велосипедний, ковзанярський, легка атлетика, футбол, веслування та плавання. У цей період були закладені основи системи військово-фізичної підготовки. В навчальних закладах відбулися значущі зміни у змісті та організаційних формах фізичного виховання. Позаурочні форми фізичного виховання та активного відпочинку учнів, гімназистів і ліцеїстів активно розвивалися. Зазначився широкий розвиток військово-патріотичного руху серед молоді. Військова гімнастика продовжувала займати важливе місце в навчальному процесі чоловічих гімназій і реальних училищ. Однак виявлялися проблеми, такі як недостатній рівень матеріально-технічної бази навчальних закладів, відсутність кваліфікованих педагогічних кадрів та фактична відсутність державного фінансування для фізкультурно-оздоровчих спортивних заходів [59, с. 90–91].

Держава не надавала підтримку розвитку студентського спорту. Внаслідок цього фінансування гуртків здійснювалося виключно самими спортсменами і було очевидно недостатнім для вирішення потреб молоді, які щоразу зростали.

Відроджується ліцею відбулося у 1920 році в м. Кременці. У старших класах було впроваджено розділення навчального процесу на гуманітарний та природознавчий відділи, і навчання тривало 2 роки. Кременецький ліцей не був єдиним прикладом у наявності предметів фізичної культури і спорту.

Дисципліни спортивного профілю викладалися у масовій практиці реальних гімназій, жіночих гімназій, ліцеїв тощо. Для прикладу, навчальний план приватного дівочого ліцею сс. Жозефінок в Тернополі за 1913–1914 навчальний рік передбачав вивчення 12 обов'язкових дисциплін, однією з яких

була гімнастика. У всіх без винятку класах (від 1 до 6) тижневе навантаження для занять з гімнастики становило 2 години.

Наприклад, навчальні плани Чернівецького чоловічого ліцею №2 за 1921–1922, 1924–1925, 1925–1926, 1929–1930 навчальні роки свідчать, що на заняття з руханок (фізичної культури) у різні роки відводилося 1–2 години в кожному класі на тиждень [95, с. 366–368].

Унікальним явищем в історії українського шкільництва було функціонування не лише різнопрофільних шкіл (гірничої, механіків, геометрів та ін.), а й створення педагогічних ліцеїв. По-перше, цей історичний факт засвідчує тісний взаємозв'язок і контекст наступності між загальною народною освітою та підготовкою педагогічних кадрів, які реалізовувалися на практиці в межах юрисдикції одного закладу. По-друге, це також свідчить про рівень навчального закладу, який істотно відрізнявся від типових ліцеїв того часу не лише за кількістю структурних підрозділів (понад 20 різнотипових закладів освіти), а й ресурсами підготовки майбутніх фахівців, які здобували фах в університетах та академіях. Розглянемо цей історико-педагогічний феномен на прикладі Кременецького ліцею у період з 1920 по 1939 рік крізь призму спортивної підготовки здобувачів.

На старших курсах Кременецького ліцею, у 1936–1937 роках, навчалася 54 студенти, а сам навчальний заклад розвинувся у потужний освітній центр, що об'єднав навколо себе приблизно 20 різнопрофільних навчальних установ. Випускники за власним вибором вступали на фізико-математичний або природничий відділи ліцею. Інші учні здобували освіту в педагогічних середніх школах, таких як учительська семінарія, педагогічний інститут та педагогічний ліцей.

На початку 1937–1938 навчального року в педагогічному ліцеї ведення занять було покладено на 18 викладачів, серед яких:

- Козловський Ю. – вчитель військової підготовки і фізичної культури для хлопців;
- Задорожна М. – вчителька військової підготовки для дівчат;

– Грошинська Г. – вчителька фізичної культури для дівчат [166; 168, с. 65].

В цілому під юрисдикцією Кременецького ліцею упродовж з 1920 до 1939 року функціонували такі навчальні заклади з підготовки педагогічних фахівців:

- Учительська семінарія (1921–1935 рік);
- Педагогіум в Кременці (1935–1939);
- Педагогічний ліцей в Кременці (1935–1939) тощо.

В усіх перелічених закладах викладання гімнастики було обов'язковим навчальним предметом з мінімальним тижневим навантаженням 2 години [166, с. 61–62].

Особливої уваги потребує зміст діяльності народних університетів та методичних осередків під егідою Кременецького ліцею. В народних університетах навчання відбувалося у формі 4-місячних курсів для хлопців (узимку) та дівчат (навесні). Серед навчальних дисциплін зазначених курсів у контексті нашого дослідження заслуговують увагу такі: подорожі по Волині, Поділлі та ін. регіонах Польщі, бесіди із загальної та особистої гігієни, культура, гімнастика [168, с. 65–66].

Щодо режиму дня слухачів народного університету, то з 06:30 ранку до 8:00 відбувався підйом, гімнастика, сніданок. Після лекцій (08:00–11:00) розпочиналися фізичні заняття або ручна праця. Після вечери з 19:30 до 22:30 відбувалися культурні дозвіллеві практики, серед яких народні ігри і забави, спортивні ігри, розваги тощо. Таким чином, однією з цілей діяльності народного університету було підвищення рівня фізичної та особистої культури мешканців Волинського краю.

Прикладом цьому слугує і позашкільне життя вихованців Кременецького ліцею. Майже всі вихованці брали участь у діяльності різноманітних учнівських організацій та гуртків. Зокрема, на базі гімназії, учительській семінарії та педагогічному ліцеї діяли такі учнівські об'єднання: Братня Допомога, Кооперація «Течія», Краєзнавчий гурток ім. М. Бесера, Гурток живого слова та спортивний гурток. На рис. 1.1.1. показано секційну структуру спортивного гуртка Кременецького ліцею у період 1920–1939 рр.

Рис. 1.1.1. Секційна структура спортивного гуртка Кременецького ліцею (1920-1930 р.)

Спортивний гурток функціонував, зокрема і в рільничій школі. Щороку відбувалися міжшкільні спортивні змагання із гімназією ім. Сульковських із Ридзини. Ліцеїсти були постійними учасниками загальноміських змагань із різних видів спорту [71, с. 68–69].

Р. Пахолок підсумовує, що у цей період фізкультурні гуртки та спортивні секції сприяли найістотніше для залучення гімназистів і ліцеїстів у суспільне життя. Типовими, на думку дослідника, у структурі спортивного гуртка були такі секції: лижна, хокейна, велосипедна, військової підготовки, літакомодельовання, протиповітряної оборони тощо [120, с. 100].

У період 30-х років ХХ ст. українські заклади освіти потрапили під вплив нової освітньої політики, яка передбачала реформування попередньої системи з трьома гілками шкільної освіти: загальноосвітньої, фахової та підготовки майбутніх фахівців. Таким чином, Міністерство релігійних визнань і громадської освіти передбачало, що загальноосвітні ліцеї будуть створені при кожній державній середній школі, де раніше функціонували восьмикласні гімназії. Ліцеї могли бути трьох типів: чоловічими, жіночими та коєдукаційними. Причому коєдукаційні ліцеї можна було засновувати як при чоловічих, так і при жіночих гімназіях. Повний курс навчання у нових ліцеях був розрахований на два роки. В усіх типах ліцеїв серед навчальних предметів (релігія, історія, польська, українська та чужа новітня мова, математика, фізика і хімія, біологія, філософія, проблеми сучасного життя) обов'язковими були також руханка (гімнастика) та військова підготовка [120, с. 77–78]. Навчальне навантаження на тиждень як в польських, так і українських загальноосвітніх ліцеях становило 34 год, з яких 2 години відводилося на обов'язкову спортивну підготовку. Недоліком, поділяємо

думку дослідників, вважаємо те, що і руханка, і військово-спортивна підготовка в українських ліцях викладалися польською мовою, а не українською. Розв'язанню цієї проблеми сприяло проведення 24 квітня 1937 року конференції (близько 30 учасників), під час якої обговорювали зазначену проблему. Одним із рішень конференції було вимагати від уряду, щоб історія, проблеми сучасного життя, руханку (гімнастику) спортивну та військову підготовку в українських ліцях викладали українською мовою.

Згідно з новим шкільним законодавством учителі початкових шкіл проходили підготовку в 3-річних педагогічних ліцях або у 2-річних педагогіях. Спортивна підготовка в обох типах закладів посідала чільне місце. Для прикладу наведемо у таблиці 1.1.2. навчальний план Тернопільського державного педагогічного ліцею за 1939-1940 рр. [166, с. 86–87].

Таблиця 1.1.2.

**Навчальний план Тернопільського державного педагогічного ліцею
(1939-1940 н.р.)**

Навчальний предмет	1 клас (к-сть год/тиждень)	2 клас (к-сть год/тиждень)	3 клас (к-сть год/тиждень)
Релігія римо-католицька	2	2	1
Греко-католицька	1	1	1
Польська мова	4	4	2
Українська мова	3+3	3+3	2
Психологія	3	-	2
Педагогіка	-	-	6
Практика і методика	-	6	6
Проблеми сучасного життя	3+2	3+2	3+2
Історія і наука про Польщу	3	3	-
Географія	-	3+2	-
Природа	3+2	2+1	-

Продовж. табл. 1.1.2.

Фізика і хімія	3+2	-	-
Математика	3	2	-
Спів	3	2	1
Музика	2+2	2+2	1+1
Малювання	3+3	2+2	-
Руханка	2	2	2
Практичні заняття	-	2+2	-
Військова підготовка	2+1	2+1	2+1
Спортивна підготовка	2	2	2
Праця з учнівським колективом	-	-	6+6
Технічні предмети	-	-	3+3

За даними таблиці 1.1.2. робимо висновок, що дисципліни навчального плану охоплювали рівноцінно 5 сфер підготовки (з різною кількістю годин за роками): гуманітарної, психолого-педагогічної, мистецької, природничої та спортивної. Тобто 1/5 частину усього змісту навчання відводилося на військово-спортивну підготовку слухачів. Предмет нашого дослідження спонукає проаналізувати тижневе навчальне навантаження дисциплін психолого-педагогічного та спортивного циклу.

Зміст психолого-педагогічної підготовки ліцеїстів забезпечувався такими навчальними дисциплінами: «Педагогіка», «Психологія», «Практика і методика», «Праця з учнівським колективом» тощо. Загальний обсяг психолого-педагогічної підготовки у перший рік навчання становив 3 години на тиждень, у другий рік – 6 год, а на третій – найбільше – 20(+6) годин. Зміст спортивної підготовки забезпечували такі навчальні дисципліни «Військова підготовка», «Руханка», «Спортивна підготовка». Причому розподіл навчального навантаження спортивної підготовки ліцеїстів був однаковим за трьома роками навчання: 6(+1) годин на тиждень в усіх класах. Цей факт свідчить про високе

розуміння важливості спортивної підготовки ліцеїстів: як особистої – виховання фізичної культури ліцеїста, так і фахової – підготовка до майбутньої професійно-педагогічної діяльності з викладання навчальних предметів спортивного профілю.

С. Чуйко зазначає, що цілком зрозумілим є факт того, що навчальні плани дівочих і чоловічих ліцеїв відрізнялися, особливо у частині спортивної підготовки. Так, у навчальному плані українського приватного жіночого ліцею «Рідна школа» ім. Кокорудзів були відсутні військова підготовка та проблеми сучасного життя – навчальні дисципліни, які були обов'язковими для чоловічих і коедукційних закладів освіти. Навчальний план дівочих ліцеїв натомість містив хоровий спів, вищий курс гри на скрипці, а також ігри і забави (народні, рухливі, спортивні тощо).

Українські педагогічні ліцеї функціонували разом із гімназіями, в одних і тих же приміщеннях і під однією шкільною управою. За прикладом розміщення навчальних аудиторій і розміщення класних кімнат гімназії та ліцею «Рідна школа» м. Золочів враховувало обсяги слухачів і гімназії, і ліцею. Гімнастичний зал знаходився на першому поверсі біля учительської, майстерень, фізико-біологічної лабораторії та помешкання шкільного охоронця. До шкільного приміщення прилягав просторий спортивний майданчик, біля майстерні для практичних занять і бурси. Відкриття на базі гімназії ліцеїв не була поодиноким явищем у системі освіти того часу. Р. Пахолок зазначає, що, наприклад, у Тернополі впродовж 1938-1939 навчального року функціонували різні державні середні навчальні заклади. Зокрема, це включало Першу чоловічу гімназію і лицей імені В. Поля, Другу гімназію і лицей імені Ю. Словацького, Третю гімназію і лицей імені М. Коперника, Четверту гімназію і лицей імені Ю. Пілсудського (до 1930-го року відомий як українська гімназія), а також Педагогічний лицей.

Варто зазначити, що у 1937–1938 навчальному році II чоловіча гімназія Тернополя мала десять відділень, зокрема VIII відділення нового класичного типу, VIII гуманітарного напрямку, а також один клас гуманітарного ліцею. У

наступному навчальному році, 1938/1939, кількість ліцейних класів вже збільшилася до двох [120, с. 122].

У 1940 році Кременецький ліцей було реорганізовано в учительський інститут, а в 1952 році – в педагогічний інститут. У 1969 році цей інститут було переведено до міста Тернополя.

Оцінюючи діяльність Кременецького ліцею, можна стверджувати, що він фактично втілював досягнення польської освіти і культури в Західній Україні. Зазначається значний внесок у підвищення рівня освіченості, культури та духовності мешканців Галичини, який був здійснений завдяки активності Кременецького ліцею [168].

Серед наукових праць першої половини ХХ століття особливу увагу заслуговує твір М. Грушевського «Про українську мову і українську школу», в якому здійснено огляд умов розвитку та функціонування українських навчальних закладів на початку ХХ століття в Галичині. У той час західна частина України перебувала під владою Австро-Угорщини. Початок ХІХ століття характеризується об'єктивною потребою у відкритті вищих навчальних закладів, що призвело до створення першого ліцею в західній частині України – Львівського. Це стало наслідком освітянських реформ, які були запроваджені на початку ХІХ століття в Австрії. Сутність цих реформ полягала у посиленні впливу церкви та її включення в навчально-виховний процес. Згідно з імператорськими реформами від 1805 до 1817 років, Львівський університет отримав статус ліцею. Діяльність Львівського університету (ліцею) сприяла створенню багатих традицій вітчизняної вищої освіти. Львівський університет, який існував не дуже довго, відзначався як австрійськими, так і польськими основами своєї діяльності.

Перший центр організованого українського спорту виник в Українській академічній гімназії у Львові в 1906 році під назвою «Український спортивний гурток». У 1911 році випускники гімназії створили видатне спортивне товариство студентів вищих навчальних закладів Львова, відоме як «Україна», яке стало символом українського суспільного життя на західноукраїнських

землях на початку ХХ століття. У Спортивному товаристві «Україна» діяли різні секції, зокрема з тенісу, футболу, туризму, та інших видів спорту. Товариство організовувало змагання з футболу (копаного м'яча), легкої атлетики, дужання, ситківки, наколесництва та інших видів. За ініціативою І. Чмоли, у 1912 році студенти Львівського університету створили стрілецькі гуртки і проводили змагання зі стрільби. Також спортивні клуби були засновані у Перемишлі («Сянова чайка»), Тернополі та інших містах.

Більшість українських спортивних товариств функціонували через Український Спортивний Союз (УСС), який був створений у Львові у 1924 році. У середині 30-х років цей союз об'єднував понад 50 українських спортивних клубів з усієї Галичини. Перші засідання Українського Спортивного Союзу (УСС) відбулися у 1924 році, де брали участь представники спортивних клубів Львова, Станіслава, Перемишля, Тернополя, Дрогобича та Золочева. Польським сеймом затвердив статут УСС 21 жовтня 1925 року. Український Спортивний Союз став самостійним товариством і розпочав керувати спортивним рухом на території Галичини.

Серед різних видів спорту, які стали популярними у Західній Україні, слід відзначити велоспорт, легку атлетику, бокс, боротьбу та шахи. Проте найпоширенішим серед них був футбол. Новатором футболу на Західній Україні вважається професор Львівської учительської семінарії Едмунд Ценар (1856–1913).

У 1911 році було засновано спортивне товариство «Україна», в якому футбол визнавався найпопулярнішим видом спорту. З 1913 року членом австрійського футбольного союзу став клуб «Україна». Крім команди «Україна», протягом різних років були створені такі відомі футбольні клуби як: УРСО-УМТЕ (Ужгородське робітниче спортивне товариство, 1919 р.), «Довбуш» (Чернівці, 1920 р.), «Русь» (Ужгород, 1925 р.), «Поділля» (Тернопіль), «Пролом» (Івано-Франківськ), виступи яких були успішними в чемпіонатах своїх країн, таких як Румунія, Угорщина, Польща, Словаччина. Після приєднання східної частини Польщі до СРСР всі футбольні клуби Галичини були ліквідовані.

Розпочалися арешти і висилки, та навіть розстріли талановитих молодих футболістів «України».

В цілому, крім Львова, у 20-30-ті роки були створені хокейні команди в Чернівцях, Тернополі та інших містах Західної України, які також брали участь у польській хокейній лізі. Велика кількість спортсменів у провідних польських хокейних колективах були українського походження. У період між 1929 і 1939 роками львівські хокеїсти представляли Польщу на змаганнях чемпіонатів Європи і світу.

У 20-ті роки серед української молоді Галичини спостерігався розвиток водного спорту, зокрема, цей розвиток пов'язувався із спортивними клубами, такими як львівський Карпатський лещетарський клуб, клуб «Плай», Український Студентський Спортовий Клуб (УССК), перемишльський «Беркут», заліщицький «Дністер», а також гнізда «Сокола» в Станіславові, Стрию і Тернополі.

Аналіз розвитку конкретних видів спорту вказує на те, що заняття мали аматорський та самодіяльний характер, а вплив державних факторів на спортивний рух був обмеженим і мало виразним.

У 20-30-х роках ХХ століття спортивний рух переживав значний розвиток, оскільки активно формувалися та зростали в чисельності спортивні клуби. Футбол, плавання, лижний спорт, легка атлетика та інші види спорту набули великої популярності. Спорт став невід'ємною частиною культурного життя українців, а їхні спортсмени досягали вражаючих результатів на міжнародних змаганнях. Однак реакційна політика влади становила перешкоду для повноцінного розвитку спортивного руху. Ця політика призводила до закриття спортивних клубів і обмеження участі українських команд у спортивному житті країн, до складу яких вони входили. За висловом С. Чуйка, «ліцеї не стали основним, масовим типовим навчальним закладом і, на відміну від парафіяльних і повітових училищ, а також гімназій та університетів, не отримали чітко визначеного місця в новій системі освіти. Основними критеріями, які визначали статус ліцеїв в Україні означеного періоду, були поєднання рис середньої та

вищої школи, наявність організаційних засад навчального закладу елітарного типу» [167, с. 35].

Отже, «...форма навчання в ліцєях не отримала достатнього розповсюдження на теренах України та Росії, на відміну від європейських країн, таких як Франція, Румунія, Німеччина та інші. Під час заснування ліцєїв в Україні не враховувалися національні інтереси корінного (українського) населення. Кременецький ліцєй фактично був польським навчальним закладом, а Ніжинський та Одеський – спрямованими на підтримку російської культури. Львівський ліцєй, який існував досить короткий час, мав основи як австрійської, так і польської діяльності» [168, с. 95].

Процес формування та розвитку ліцєйської освіти в Україні переживав кілька періодів змін, від початкового етапу, коли ліцєї служили елітарним навчальним закладом для привілейованих верств населення, до часу їхньої повної заборони як буржуазних установ. Становлення перших ліцєїв визначили фундамент для сучасної ліцєйської освіти.

Ліцєї, всі без винятку, функціонували як «невеликі острівці» в українській системі освіти і не отримали чітко визначеного статусу. Успіх чи неуспіх цих закладів значною мірою залежав від особистості їхніх засновників, оскільки ліцєї найбільше процвітали протягом життя своїх патронів. Здебільшого сучасні ліцєї 1990-х років також виникли завдяки ініціативі «відданих педагогічній справі керівників», і після передачі управління закладом «іншим особам» багато з них втрачали свою популярність або навіть припиняли існування [166; 167; 168].

1.3. Становлення педагогічного ліцєю спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу (1991–2023 рр.)

Стратегічна мета розвитку загальної середньої освіти, зокрема у галузі фізичної культури і спорту в Україні, є стимулювання збереження та покращення фізичного здоров'я різних соціальних груп, впровадження комплексного методу розвитку когнітивних і фізичних здібностей особистості,

популяризація активного способу життя, удосконалення фізичних, психологічних та емоційно-вольових характеристик особистості, а також готовність молоді до професійної діяльності на основі індивідуального підходу, акценті на оздоровчому спрямуванні, широкому застосуванні різноманітних методів та форм фізичного виховання і масового спорту, а також забезпечення неперервності цього процесу впродовж усього життя [124, с. 125–126].

Процес розвитку освіти у сфері фізичної культури і спорту в Україні може бути успішним, якщо удосконалювати діяльність чинних типів закладів загальної середньої освіти, запроваджувати нові, забезпечувати тісну взаємодію між органами управління освітою на усіх ієрархічних рівнях та громадянськими інститутами, взаємоузгоджувати державні, регіональні та місцеві потреби під час надання освітніх послуг щодо фізичної культури і спорту. Саме педагогічні ліцеї спортивного профілю є інноваційними закладами освіти, які за допомогою механізмів управління розвитком освіти у галузі фізичної культури і спорту повинні бути максимально пристосованими до сучасних умов розвитку освіти в Україні. Вони мають реагувати на можливі зовнішні та внутрішні зміни в суспільстві і спрямовуватися на управління процесами правового, організаційного та економічного розвитку відповідно до свого функціонального призначення. Це передбачає вдосконалення організаційно-управлінської, фінансової, матеріально-технічної, кадрової та інформаційної бази для забезпечення ефективного функціонування [12; 43].

В основі реалізації зазначеної освітньої політики лежить стратегічне планування, моделювання та імплементація нових типів закладів освіти. Центральним зв'язувальним ядром цього процесу є моделювання систем і явищ, спрямованих на реалізацію освітньої політики і задоволення суспільного запиту.

Як зазначає О. Мозолєв, під методами моделювання організаційних структур систем треба розуміти такі способи моделювання інноваційних типів закладів освіти, які передбачають вирішення завдань щодо окреслення сукупності підрозділів освітньої організації, координаційних та субординаційних зв'язків між ними [104, с. 127].

Отже, будувати організаційну структуру системи державного управління щодо розвитку сфери фізичної культури і спорту України слід на основі стратегічно важливих видів діяльності галузі, як це показано на рис. 1.2.1.

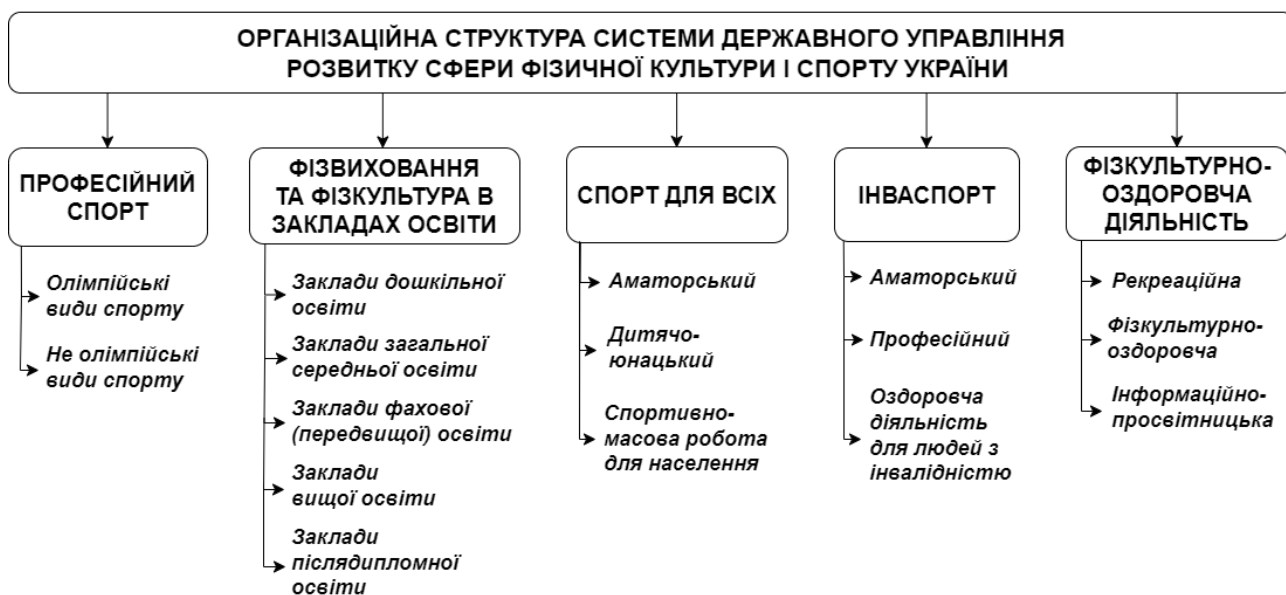

Рис. 1.2.1. Організаційна структура системи державного управління щодо розвитку сфери фізичної культури і спорту України

Створення ліцеїв, на думку В. Семенюка, покликане відродити і зміцнити інтелектуальний потенціал України та започаткувати таку мережу закладів освіти, яка б суттєво збагатила і доповнювала традиційний підхід організації освітнього процесу за змістом, методами і формами навчання [145, с. 2].

Реалізація зазначеної державної освітньо-спортивної політики в закладах загальної середньої освіти, спрямована загалом на розвиток сфери фізичної культури і спорту України, повинна здійснюватися шляхом застосування відповідних технологій, методів і засобів за трьома логічно-зумовленими етапами.

Етап – моделювання системи інноваційного закладу освіти (педагогічний ліцей спортивного профілю, визначення його унікальності, специфічності як суб'єкта освітньої діяльності). На цьому етапі визначаються парадигми, концепції, підходи і принципи створення й функціонування інноваційного типу ЗО в системі загальної освіти України; конкретизуються загальні і специфічні функції та спрямованість освітньої діяльності відповідно до обраного профілю,

моделюється освітньо-розвивальне середовище ЗО й організаційно-педагогічні умови ефективності освітньої діяльності в закладі нового типу та ін. Зазначене узагальнюється і відображається в місії, візії, цінностях і стратегії діяльності модельованої системи ліцею.

II етап – пілотування (експериментальна перевірка ефективності діяльності нових типів закладів загальної середньої освіти – ліцеїв спортивного профілю). Змістом цього етапу є імплементація створеної моделі ліцею спортивного профілю як повноправного й повноцінного суб'єкта освітньої діяльності в практиці. Такий заклад має статус інноваційного чи експериментального. У процесі пілотування здійснюється поточний, проміжний та підсумковий моніторинг якості освітньої діяльності закладу нового типу та в цілому перевіряється ефективність впроваджуваної моделі системи освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю. План моніторингових заходів розробляється на попередньому (першому) етапі з конкретизацією проміжних та загальних очікуваних результатів, адже здійснюватиметься перевірка ефективності діяльності закладу нового типу за різними напрямками: змістовим, освітньо-процесуальним, навчально-методичним, фінансово-господарським, ресурсним, спортивно-оздоровчим, тренувальним та ін. За результатами моніторингу вносяться корективи в модель, удосконалюються ефективні інструменти діяльності, упроваджуються інноваційні з поступовим збільшенням частоти використання й поширення. Модель системи кристалізується на цьому етапі, оскільки міститиме усі необхідні організаційно-управлінські вказівки та навчально-методичні рекомендації для упровадження блоків та конструктів моделі в масову практику. На кінець етапу пілотування інноваційний тип закладу освіти втрачає статус експериментального.

III етап – масове упровадження. Створюється мережа нових типів закладів загальної середньої освіти – педагогічних ліцеїв спортивного профілю.

Засновниками інноваційного закладу освіти може бути суб'єкт освітньої діяльності з правом заснування закладу загальної середньої освіти, як от органи управління районної, обласної адміністрації, відділи освіти міської ради, заклади

вищої освіти, Міністерство освіти і науки України, Міністерство молоді та спорту України та ін.

Вважаємо, що інноваційність педагогічного ліцею спортивного профілю як закладу освіти нового типу слід досліджувати у таких напрямках:

- на локальному, регіональному й державному рівнях;
- в забезпеченні наступності між видами освіти в закладі нового типу та в закладі, у якому здобуватиметься наступний рівень освіти;
- видова – полягає у спільності й унікальності в системі розгалуженої мережі закладів загальної середньої освіти, а саме профілем старшої школи й підходами до організації освітнього процесу.

Інноваційність педагогічного ліцею спортивного профілю на локальному, регіональному й державному рівнях передбачає створення нормативно-правової бази, що регулюватиме й підтримуватиме новоствореного суб'єкта спортивно-освітньої діяльності. Така підтримка виявляється в створенні програм, концепцій, стратегій розвитку спортивної освіти серед молоді, здобувачів загальної середньої освіти, розробці типових та експериментальних освітніх програм, інтегрованих курсів, навчальних предметів, які стануть вибірковими, увійдуть до варіативного компонента навчальних планів інноваційних закладів освіти.

Інноваційність в забезпеченні наступності між видами освіти, що здобуватиметься в закладі нового типу та закладом, у якому здобуватиметься наступний рівень освіти полягає в зміцненні співпраці між ліцеєм спортивного профілю та відповідними закладами вищої освіти, до яких зможуть вступити після здобуття повної загальної середньої освіти ліцеїсти. Окрім цього, профілюючий заклад вищої освіти може створити інноваційний тип закладу освіти, зокрема спортивний ліцей, як окремий структурний підрозділ. В такому разі ліцеїсти проходять період адаптації до умов ЗВО безпосередньо користуючись матеріально-технічною та навчально-методичною базою ЗВО, мають широкі можливості для організації форм співпраці з майбутніми викладачами тощо. Створення закладу загальної середньої освіти як

структурного підрозділу ЗВО сприяє більш ефективному забезпеченню наступності здобуття освіти, ніж укладання угод чи меморандумів про співпрацю, оскільки ліцеїсти безпосередньо мають можливість користуватися фондами й ресурсами закладу вищої освіти, до якого націлені вступати згодом. В Україні така практика має тривалий характер, як у створенні ліцеїв технічного, математичного, природничо-математичного профілю, так і спортивного, військового, військово-фізичного профілю, однак у цьому контексті здебільшого мова йде про заклади загальної середньої освіти, рідше про ліцеї.

Видова інноваційність створення педагогічного ліцею спортивного профілю полягає в тому, що в розгалуженій мережі ЗЗСО на місцевому рівні мають бути різні типи закладів освіти, аби забезпечити право на індивідуальний вибір місця здобуття освіти, формування себе як особистості, розвитку інтересів, здібностей і талантів кожного учня та учениці за допомогою диференціації змісту навчання. Така диференціація відбувається за профілем – створення профільних класів, або (вищий рівень диференціації змісту) створення закладу освіти конкретного профілю.

Профільне навчання є процесом, спрямованим на реальне життєве і професійне самовизначення випускників шкіл, що диференціюється за змістом навчання (Л. Герасимчук); видом диференційованого навчання, основою якого є філософське вчення про людину (Н. Шиян); профільно-диференційованою, планомірно організованою, спільною двосторонньою діяльністю вчителів та учнів, спрямованою на свідоме опанування здобувачами освіти системи профільно-орієнтованих знань, умінь та навичок.

Профілями, за якими диференціюють заклади освіти, є такі: науковий (зокрема філологічний, фізико-математичний, біолого-технічний, біолого-хімічний, історико-суспільствознавчий тощо); прикладний (такі, як агрохімічний, сільськогосподарський, хіміко-технічний, економічний, фізико-технічний тощо); художньо-естетичний (охоплюючи музичний, образотворчий, вокальний, акторський, хореографічний тощо); спортивний (за різними видами спорту).

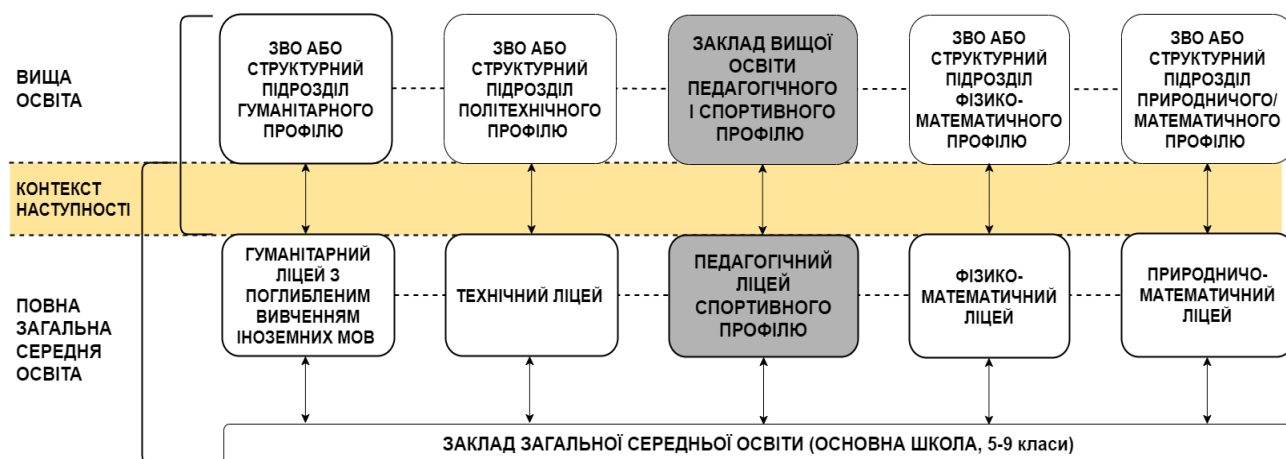

Рис. 1.2.2. Мережа ліцеїв та відповідних їм закладів вищої освіти в контексті наступності (за освітніми профілями)

Як зазначає А. Загородня, у 10 класі мета диференціації змісту навчання полягає у створенні умов для виховання особистості, що має розвинену самосвідомість, супроводі адаптаційного періоду здобувачів освіти у процесі формування 10 класів, що пов'язано з важливим значенням цього періоду навчання для визначення індивідуальних шляхів адаптації кожного учня до вибраного профілю навчання [132, с. 301]. У другому семестрі деякі учні можуть вирішити змінити свій профіль. У 11 класі основний акцент робиться на оцінці рівня сформованості життєвих та професійних планів учнів, виявленні діапазону професійних інтересів. Також ставиться завдання сприяти свідомому вибору здобувачами освіти сфери майбутньої професійної діяльності, а також забезпечити психологічну підтримку випускників під час підготовки та складання зовнішнього незалежного оцінювання [132, с. 301].

Отже, в мережі закладів освіти кожного регіону доцільно створити заклади гуманітарного, природничого, математичного, технічного, а також і спортивного профілю, щоб забезпечити право на індивідуальну освітню траєкторію здобувача. Наочно уявляємо таку мережу закладів освіти різних рівнів за допомогою рис. 1.2.2.

Поділяємо думку вченого В. Семенюка, який зазначає, що ліцеї є своєрідними серед інноваційних типів закладів загальної середньої освіти в Україні тим, що в них органічно інтегруються два типи освітніх закладів:

традиційний ЗЗСО та ліцей, що реалізує профільне навчання [145, с. 1]. Така органічна єдність потребує створення спеціалізованих умов навчання. Окрім цього, суттєвого суб'єктного впливу на освітній процес в такому ліцеї набуває педагогічний ЗВО, у структурі якого створюється ліцей.

Навчання у профільних класах забезпечується програмами Міністерства освіти України. Тернопільський педагогічний ліцей спортивного профілю став структурним підрозділом Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Це зумовлює створення спільних координаційних планів до якісної підготовки педагогічних кадрів. Нові підходи до здійснення взаємозв'язків ліцею із ЗВО виявилися в тому, що ТНПУ ім. В. Гнатюка став не тільки базою для проведення окремих навчальних заходів, а й став співкерівником, який несе відповідальність і безпосередньо зацікавлений у наслідках спільної діяльності щодо якісної підготовки майбутніх педагогів, тренерів, спортсменів.

Для реалізації цього завдання педагогічний університет і ліцей погодили спільні плани набору здобувачів до ліцею зі спортивного профілю, організацію педагогічної практики студентів на базі ліцею, проведення практичних занять ліцеїстів на базі університетських лабораторій, спортивних залів, стадіону, манежів, керівництво спортивними тренуваннями ліцеїстів, підвищення науково-теоретичного рівня викладачів ліцею шляхом проведення спільних науково-теоретичних семінарів, конференцій, читань.

Таким чином, *педагогічний ліцей спортивного профілю* – це інноваційний тип ЗЗСО III ступеня, що забезпечує здобувачам право на індивідуальну освітню траєкторію навчання зі спортивно-тренувальним профілем навчання в старшій школі і є структурним підрозділом педагогічного закладу вищої освіти. Розглянемо діяльність зазначеного типу закладу освіти на прикладі Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю за різними аспектами.

Організаційно-управлінський аспект освітньої діяльності полягає в створенні державної політики та її реалізацію через створену нормативну

правову базу з організації освітнього процесу в ліцєях. 20 липня 1995 року для виконання Закону України «Про освіту» (1991 р.) та Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад (1993 р.) Міністерством освіти України було затверджено один із таких документів – *Інструкція про організацію та діяльність ліцею* (далі – Інструкція), який регламентував діяльність окреслених закладів освіти, незважаючи на їх форми власності, до втрати чинності у 2021 році. Тернопільський педагогічний ліцей спортивного профілю створено Рішенням п'ятдесят восьмої сесії Тернопільської міської ради №6/58/127 від 31.03.2015 року, тож зазначена Інструкція було одним із основоположних нормативних документів, відповідно до якої розроблялася нормативна документація ліцею.

Основні розділи Інструкції такі:

- I. Загальні положення.
- II. Структура ліцею.
- III. Організація навчально-виховного процесу.
- IV. Учасники навчально-виховного процесу.
- V. Управління ліцеєм і контроль за його діяльністю.
- VI. Майно ліцею. Фінансово-господарська діяльність.

Відповідно до Концепції становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості (1996) та Інструкції ліцей створюється за реалізації таких умов:

- визначення концептуальних засад діяльності;
- наявність приміщень, які відповідають санітарно-гігієнічним вимогам для здобувачів відповідного віку;
- затвердження навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників;
- конкурсний добір педагогічних працівників;
- створення системи пошуку, добору, організації навчання та виховання здібної та обдарованої учнівської молоді [58].

На основі Інструкції про організацію та діяльність ліцею, Концепції становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості (1996) розроблено *Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання (далі Положення)*, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1999 р. № 2061 зі змінами і доповненнями. Положення є чинним станом на 2023 рік, і має типовий характер. Це Положення визначає основні напрями та передумови діяльності закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю зі специфічними умовами навчання (а саме – ліцеїв спортивного профілю) усіх типів, незважаючи на підпорядкування та форму власності. У пункті 4 Розділу I «Загальна частина» визначено, що в основі діяльності ліцею спортивного профілю є «безперервний навчально-тренувальний процес упродовж року, який здійснюється на основі сучасної методики тренування із застосуванням технічних і відновлювальних заходів на базі освоєння тренувальних і змагальних навантажень» [66].

Положення регламентує освітньо-виховну і спортивно-тренувальну діяльність ліцеїв спортивного профілю та визначає єдині державні вимоги до провадження такої діяльності у таких розділах:

- 1) Загальна частина.
- 2) Типи та структура закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю.
- 3) Порядок комплектування учнівського та студентського складу закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю.
- 4) Організація освітнього, навчально-тренувального процесів та спортивної роботи.
- 5) Медичне обслуговування учнів (студентів) закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.
- 6) Управління закладом спеціалізованої освіти спортивного профілю.
- 7) Фінансове та матеріально-технічне забезпечення закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю.

8) Міжнародне співробітництво та зовнішньоекономічна діяльність закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю [46].

Важливі зміни в освітній політиці діяльності закладів спортивного профілю, визначені зазначеним Положенням, відбулися у 2019 році, коли нормативно змінилися типи та структура закладів спеціалізованої освіти спортивного профілю (2019). У порівняльній таблиці 1.2.1 Типи і структура закладів спортивного профілю, зумовлені впровадженням освітніх реформ, представимо варіативність типів зазначених закладів за роками: 1999–2019 рр., 2019–2020 рр., та 2020 р. – до сьогодні та коротко проаналізуємо ці зміни.

Таблиця 1.2.1.

Типи і структура закладів спортивного профілю, зумовлені впровадженням освітніх реформ

Державний документ	№ за п.	Тип закладу освіти спортивного профілю	Напрями підготовки закладу освіти спортивного профілю в державних документах
1. Положення про спеціалізований навчальний заклад спортивного профілю, затверджене Постановою КМУ від 05.11.1999 р. № 2061	1.1	Середня загальноосвітня школа-інтернат	Загальноосвітні навчальні заклади II і III ступеня, які забезпечують здобуття учнями відповідно базової та повної загальної середньої освіти і поглиблену спортивну підготовку
	1.2	Лицей-інтернат спортивного профілю	
	1.3	Училище спортивного профілю	Вищий навчальний заклад I і II рівня акредитації, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійною програмою підготовки молодшого спеціаліста і напрямом підготовки «Фізичне виховання і спорт» та спеціальностями відповідно до акредитації
	1.4	Коледж спортивного профілю	Вищий навчальний заклад I і II рівня акредитації, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами підготовки відповідно молодшого спеціаліста та бакалавра і напрямом підготовки «Фізичне виховання і спорт» та спеціальностями відповідно до акредитації

Продовж. табл. 1.2.1.

2. Зміни, що вносяться до Постанови КМУ 05.11.1999 р. № 2061 «Про затвердження положення про спеціалізований навчальний заклад спортивного профілю», затвержені Постановою КМУ від 06.02.2019 р. № 73	2.1	Школа-інтернат спортивного профілю	Заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів спортивного профілю із специфічними умовами навчання або структурний підрозділ коледжу спортивного профілю, професійного коледжу спортивного профілю, який забезпечує здобуття учнями базової та повної загальної середньої освіти і поглиблену спортивну підготовку
	2.2	Ліцей-інтернат спортивного профілю	Заклад спеціалізованої освіти II-III ступенів спортивного профілю із специфічними умовами навчання, який забезпечує здобуття учнями базової та повної загальної середньої освіти і поглиблену спортивну підготовку
	2.3	Професійний коледж (коледж) спортивного профілю	Заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю (заклад із специфічними умовами навчання), який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня молодшого спеціаліста. Професійний коледж спортивного профілю має право відповідно до ліцензії забезпечувати здобуття загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти і поглиблену спортивну підготовку
	2.4	Коледж спортивного профілю	Заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, і поглиблену спортивну підготовку
3. Зміни, що вносяться до Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання, затвержені Постановою КМУ від 02.12.2020 р. № 1184	3.1	Спортивний ліцей	Заклад спеціалізованої освіти, що забезпечує здобуття освіти спортивного профілю одночасно із здобуттям повної загальної середньої освіти на всіх або окремих її рівнях
	3.2	Професійний коледж (коледж) спортивного профілю	Заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю

Продовж. табл. 1.2.1.

	3.3	Фаховий коледж	Заклад фахової передвищої освіти або структурний підрозділ закладу вищої освіти, іншої юридичної особи, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям фахової передвищої освіти, може провадити спортивну діяльність, забезпечувати поєднання теоретичного навчання з навчанням на робочих місцях; забезпечує здобуття профільної середньої освіти професійного та академічного спрямування
--	-----	----------------	---

Контент-аналіз даних таблиці 1.2.1 свідчить, що починаючи з 1999 року відбувається розробка нормативної бази для зміцнення державної політики в галузі освіти спортивного профілю на всіх її рівнях: повної загальної середньої освіти (за ступенями), фахової передвищої та вищої освіти. Зміст діяльності закладів спортивного профілю в умовах нормативних змін докорінно не змінився, а навпаки, на нашу думку, утвердився, оскільки сформувалася традиція розбудови системи освіти спортивного профілю. Деякі зміни мають номенклатурний характер, бо пов'язані зі зміною назв типів закладів освіти та низкою інших державних документів тощо.

Як засвідчив аналіз напрямів діяльності закладів освіти спортивного профілю в державних документах, наведений в таблиці 1.2.1, починаючи з 2019 року на державному рівні закріпилося право закладів вищої та фахової передвищої освіти мати у своєму складі заклади загальної середньої освіти з поглибленою спортивною підготовкою та спеціалізовані заклади спортивного профілю як структурні підрозділи. Заклади загальної середньої освіти (спортивні ліцеї) відповідно до реформи освіти за Концепцією Нової української школи упроваджують обов'язкову профільну освіту старшої школи (9-11 класів), що знову зміцнює статус класів спортивного профілю, відділень у закладах фахової передвищої, вищої освіти, забезпечуючи право здобувачів на розвиток індивідуальності, здібностей, нахилів і талантів у галузі фізичної культури, фізичного виховання та спорту. Таким чином, вважаємо державну освітню

політику з поширення типів і структури закладів спортивного профілю динамічною, позитивною, такою, що реалізовує право здобувача на вибір індивідуальної освітньої траєкторії.

Створення ліцею спортивного профілю як структурного підрозділу у складі педагогічного закладу вищої освіти передбачає розробку на основі Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання і затвердження статуту. Заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю самостійно займається плануванням власної освітньої, виховної, навчально-тренувальної та спортивної діяльності відповідно до статуту.

Статут є установчим документом закладу спортивного профілю, який суттєво конкретизує і відображає зміст освітньої, виховної, навчально-тренувальної і спортивної діяльності. Розглянемо зміст цього виду документа на прикладі Статуту Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю Тернопільської міської ради Тернопільської області (далі – Статут) (Додаток Д).

Як зазначалося раніше, на основі Положення про заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю розробляється Статут, то й назви і послідовність змістових частин (розділів) в останньому зберігаються такі, як у Положенні. Однак суттєвої конкретизації набуває зміст цих розділів, адже відображає діяльність конкретного закладу освіти: мету, завдання, принципи, назву (повну і коротку), перелік структурних підрозділів, порядок відбору і зарахування на навчання, особливості освітньо-виховного та спортивно-тренувального процесів та ін.

Метою освітньої діяльності Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю (ТПЛ СП) є «забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів шляхом забезпечення відбору та спортивної підготовки обдарованої молоді, створення умов для розвитку їх індивідуальних здібностей для досягнення високих спортивних результатів у поєднанні із здобуттям відповідної освіти».

Основними завданнями діяльності ТПЛ СП є:

- «здобуття вихованцями закладу повної загальної середньої освіти;
- пошук і відбір спортивно обдарованих дітей та молоді;
- організація інтенсивного та високоефективного навчально-тренувального процесу, забезпечення участі учнів у змаганнях;
- створення учням сприятливих умов для поєднання інтенсивних тренувань з навчанням, відпочинком, відновленням сил і енергії;
- виховання та навчання талановитих, спортивно обдарованих, фізично розвинених учнів – патріотів своєї держави, спроможних представляти Україну на міжнародних змаганнях найвищого рівня;
- проведення профорієнтаційної роботи зі спортивною молоддю».

Саме виконання зазначених завдань і спрямоване на реалізацію стратегічного державного підходу організації освіти на основі особистісно-зорієнтованого, полісуб'єктного, полікультурного та компетентнісного підходів. Суголосною з цього приводу є думка О. Савиченко: «гімназії, ліцеї, колегіуми, спеціалізовані школи розглядаються як заклади освіти академічного рівня, спрямовані на покращення вітчизняного освітнього простору. Вони поєднують одиничне і загальне, особисте і громадське, реалізують логіку неперервної освіти. У цьому вбачається прогресивно зростаюча функція самої освіти, наближення її до оптимальності, необхідної для формування демократичного, цивілізованого, духовного суспільства» [8, с. 122]. Глибокий аналіз процесів, які відбуваються в них, розмаїття підходів та основ, наукових, практичних та організаційних рішень підтверджують наявність тенденцій, які спрямовані на підвищення ролі профільної освіти в суспільстві. Це також вказує на пряме включення її в соціально-економічні процеси держави і сприяє концентрації наукового потенціалу для організації пошуку, відбору, навчання і виховання обдарованої учнівської молоді. Така ініціатива спрямована на забезпечення творчої діяльності суб'єктів освітнього процесу та визначення закономірностей і взаємозв'язків їх протікання. Ці позитивні тенденції реалізуються на основі принципів освітньої діяльності, які є ціннісними орієнтирами в системі освіти XXI століття.

Діяльність педагогічного ліцею спортивного профілю будується на таких *принципах*:

- 1) гуманізм;
- 2) демократизм;
- 3) незалежність від політичних, громадських і релігійних організацій та об'єднань;
- 4) взаємозв'язок розумового, морального, фізичного й естетичного виховання;
- 5) органічне поєднання загальнолюдських духовних цінностей з національною історією й культурою;
- 6) диференціація та оптимізація змісту і форм освіти,
- 7) науковість,
- 8) розвивальний характер навчання;
- 9) індивідуалізація.

Координаційна функція управління ліцею передбачає як взаємодію окремих ланок управлінської системи безпосередню в педагогічному ліцеї, так і координацію дій закладу освіти із ЗВО, інтеграцію з культурним середовищем. На засадах партнерства управлінський процес в ліцеї забезпечується Радою ліцею, педагогічною радою, науково-методичною радою, методичним об'єднанням класних керівників, предметними методичними об'єднаннями, цикловими методичними комісіями; батьківським комітетом, директором; спортивними клубами та гуртками тощо. Ці ланки стали не тільки помічниками адміністрації, а й взяли на себе реалізацію окремих функцій з управління освітньо-тренувальним процесом.

Директор педагогічного ліцею спортивного профілю керує педагогічним колективом, забезпечує раціональний добір і розстановку кадрів, створює необхідні умови для підвищення фахового і кваліфікаційного рівня працівників; організовує освітньо-спортивний процес; забезпечує контроль за виконанням навчальних планів і програм, рівнем досягнень учнів у навчанні; відповідає за якість і ефективність роботи педагогічного колективу; створює необхідні умови

для участі учнів у позакласній та позашкільній роботі, проведення виховної роботи. До його обов'язків також входять: забезпечення дотримання вимог щодо захисту дитинства, санітарно-гігієнічних та протипожежних норм, техніки безпеки; підтримка ініціатив, спрямованих на удосконалення системи навчання та виховання, а також на заохочення творчих пошуків і дослідно-експериментальної роботи педагогів; забезпечення прав учнів ліцею на захист від будь-яких форм фізичного або психічного насильства; призначення класних керівників і завідуючих навчальними кабінетами; контроль за організацією харчування і медичного обслуговування учнів; нагляд за проходженням працівниками обов'язкових медичних оглядів у встановлені терміни і відповідальність за це; розпорядження ліцейним майном і фінансами; видача наказів та розпоряджень в межах своєї компетенції і контроль за їх виконанням; встановлення надбавок, доплат та премій для працівників ліцею; спільно з профспілковим комітетом узгодження правил внутрішнього трудового розпорядку та обов'язків працівників; створення умов для творчого росту педагогічних працівників та застосування ними ефективних методів навчання та виховання; відповідальність перед учнями, батьками, педагогічним колективом, загальними зборами, засновником, місцевими владними органами тощо.

Директор ТПЛ СП координує діяльність усіх ланок роботи педагогічного ліцею, виконує представницьку функцію закладу освіти у стосунках з іншими органами та організаціями, діє в межах повноважень, що визначені чинним законодавством.

Педагогічна рада ТПЛ СП є постійно чинним дорадчим колегіальним органом, голова якого – це директор ліцею.

Завданнями діяльності Педагогічної ради ТПЛ СП є:

- покращення методичного забезпечення навчального процесу та варіативної частини робочого навчального плану;
- планування та організація робочого графіку ліцею;

- розгляд питань щодо переведення учнів на наступні класи-курси, їх випуску, видачі відповідних документів та нагородження за досягнення в навчанні;

- участь у інноваційних та експериментальних проєктах ліцею та співпраця з вищими навчальними закладами та науковими установами;

- підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розвиток їхньої творчої ініціативи та впровадження досягнень науки і передового педагогічного досвіду в навчально-виховний процес;

- надання морального та матеріального заохочення для учнів і працівників ліцею;

- моральне заохочення для батьків та осіб, що їх замінюють, а також громадських діячів, які приймають участь у організації освітньо-спортивного процесу.

Діяльність педагогічної ради ліцею планується доволіно і відповідно до потреб закладу освіти. Кількість засідань педагогічної ради визначається на основі доцільності, але не може проводитися менше, ніж чотири рази в рік. Рішення педагогічної ради обов'язково мають бути виконані кожним педагогічним працівником.

Рада ліцею – вищий орган громадського самоврядування ТПЛ СП, мета якого полягає в сприянні демократизації та гуманізації освітньо-спортивного процесу шляхом об'єднання зусиль педагогічного та учнівського колективів, батьків та громадськості. Основні аспекти функціонування охоплюють розвиток ліцею, вдосконалення освітнього процесу, формування позитивного іміджу закладу та встановлення демократичного стилю управління ліцеєм. Також важливо підвищити роль громадськості у вирішенні питань, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу.

Основні завдання діяльності Ради ТПЛ СП:

- підвищення ефективності освітнього процесу через взаємодію з сім'єю, громадськістю, державними та приватними інституціями;

- визначення стратегічних завдань і пріоритетних напрямків розвитку ліцею, а також сприяння організаційно-педагогічному забезпеченню навчально-виховного процесу;
- формування навичок здорового способу життя серед учнів;
- підтримка духовного та фізичного розвитку учнів, а також набуття ними соціального досвіду;
- підтримка громадських ініціатив для удосконалення навчання та виховання учнів, а також підтримка творчих пошуків і дослідно-експериментальної роботи педагогів;
- створення належного педагогічного клімату в навчальному закладі;
- сприяння організації дозвілля та оздоровлення учнів;
- підтримка громадських ініціатив для створення належних умов і вдосконалення навчально-виховного та спортивно-тренувального процесів;
- ініціювання дій, спрямованих на неухильне виконання положень чинного законодавства щодо обов'язковості загальної середньої освіти;
- стимулювання морального та матеріального заохочення учнів та підтримка пошуку і розвитку обдарованих учнів;
- зміцнення партнерських зв'язків між родинами учнів та ліцеєм для забезпечення єдності навчально-виховного процесу.

Рада ліцею діє відповідно до плану, який отримує затвердження на конференції, та керується принципами пріоритету прав людини, гармонійного взаємодії інтересів особистості, суспільства і держави. Робота Ради також базується на дотриманні вимог законодавства України, колегіальному ухваленні рішень, добровільності та рівноправності членства, принципах гласності та інших аспектах.

Науково-методична рада (далі НМР) – структурний підрозділ Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю, що регулює науково-дослідницьку, навчально-виховну, методичну, спортивно-методичну діяльність, сприяє фаховому методичному вдосконаленню діяльності вчителів, рекомендує та поширює кращі практики викладання, передовий педагогічний

досвід організації зазначених видів діяльності у різних формах роботи та професійних об'єднань. Унаочнено структуру діяльності науково-методичної ради ТПЛ СП на рисунку 1.2.2.

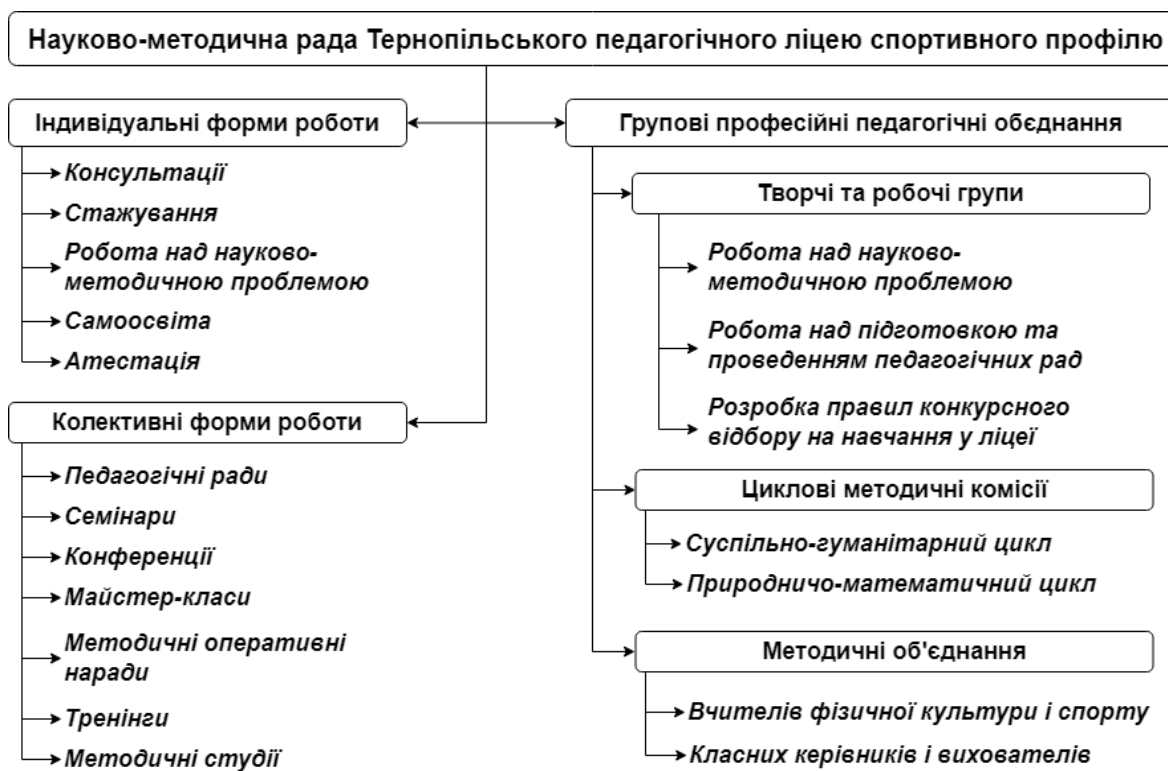

Рис. 1.2.2. Структура діяльності Науково-методичної ради Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю

До індивідуальних форм роботи науково-методичної ради ТПЛ СП належать: консультації, стажування, робота над науково-методичною проблемою, самоосвіта, атестація та ін. Колективні форми роботи НМР ліцею такі: засідання науково-методичної ради, засідання педагогічної ради, семінари, конференції, воркшопи, майстер-класи, методичні оперативні наради, тренінги, методичні студії тощо.

Зміст діяльності науково-методичної ради ТПЛ СП збагачується і конкретизується у групових професійних педагогічних об'єднаннях. Такими об'єднаннями у ліцеї є:

– *Творчі групи та робочі групи* (з роботи над науково-методичною проблемою, з підготовки та проведення педагогічних рад, з розробки правил конкурсного відбору на навчання у ліцеї тощо);

– *Циклові методичні комісії* (суспільно-гуманітарний цикл, природничо-математичний цикл);

– *Методичні об'єднання* (вчителів фізичної культури і спорту, класних керівників та вихователів).

Оновлено управлінські функції в питаннях організації науково-методичної роботи. Основним науково-методичним структурним підрозділом ліцею є циклові методичні комісії. Вони підпорядковані педагогічній раді даного навчального закладу та НМР і відповідають за: розробку навчальних посібників, дидактичного матеріалу; організацію науково-дослідницької роботи; експертну оцінку авторських програм спецкурсів і факультативів; затвердження індивідуальних планів науково-пошукової роботи ліцеїстів; програм та планів факультативів, спортивних гуртків і секцій; проведення педагогічних читань, конференцій; організацію і керівництво самоосвітою вчителів та ін. Такий підхід до діяльності сприяв розвитку у вчителів аналітичного мислення, самоаналізу своєї діяльності, переведення їх у статус співучасників управління ліцеєм. У процесі такої спільної управлінської діяльності у вчителів зростає рівень професійної ерудованості, формуються навички дослідницької роботи, підвищується їх творчий потенціал. Вся науково-методична робота будується таким чином, щоб задовольнити потреби вчителя у його педагогічній творчості (Додаток Е).

Організація освітнього процесу у Тернопільському педагогічному ліцеї спортивного профілю здійснюється за освітньою програмою, навчальними планами, індивідуальними навчальними планами та програмами навчальних предметів, інтегрованих курсів, курсів за вибором, факультативів тощо.

Розробка освітньої програми Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю Тернопільської міської ради (профільна середня освіта) здійснювалося на основі виконання Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» і постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти». Освітня програма складена на підставі наказу

Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 №1493 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів освіти загальної середньої освіти III ступеня» (для 10-х, 11-х класів, Державний стандарт 2011 року) (Додаток А).

Освітня програма для профільної середньої освіти (далі – освітня програма) визначає рекомендовані методи планування та організації у Тернопільському педагогічному ліцеї спортивного профілю (ТПЛ СП) єдиної системи освітніх компонентів з метою досягнення ліцеїстами обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом повної загальної середньої освіти.

Освітня програма визначає загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, курсів за вибором тощо, включаючи їх інтеграцію. Також вона визначає логічну послідовність їх вивчення, що подається в навчальних планах.

Загальний обсяг навчального навантаження для здобувачів профільної середньої освіти у 10-11-х класах становить 2660 годин на навчальний рік: для 10-х класів – 1330 годин на навчальний рік, для 11-х класів – також 1330 годин на навчальний рік. Детальний розподіл навчального навантаження на тиждень визначено у робочому навчальному плані ТПЛ СП.

Робочий навчальний план для 10-11 класів Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю (ТПЛ СП) розроблено відповідно до вимог Державного стандарту для повної загальної середньої освіти та планується впроваджувати з 1 вересня поточного навчального року (Додаток В). Освітня програма включає навчальні плани, де вказано загальний обсяг навчального навантаження та тижневу кількість годин, призначених для вивчення базових, вибірково-обов'язкових, профільних предметів і спеціальних курсів.

Базовими предметами є такі: «Українська мова», «Українська література», «Зарубіжна література», «Іноземна мова», «Історія України», «Всесвітня історія», «Громадянська освіта», «Математика», вивчення окремих природничих дисциплін: «Фізика», «Астрономія», «Біологія і екологія», «Хімія», «Географія», «Фізична культура», «Захист Вітчизни».

Модульний принцип реалізується у змісті базового предмета «Біологія і екологія». Так розподіл годин між модулями біології і екології здійснюється відповідно до навчальних програм.

Впровадження Державного стандарту передбачає можливість вибору предметів учнями. У ліцеї доступні такі вибіркові предмети, як «Інформатика», «Технології» та «Мистецтво». Зазвичай учні обирають два із цих предметів, а саме інформатику та мистецтво, які вивчають одночасно протягом 10-го і 11-го класів. Години, відведені на вибірково-обов'язкові предмети, розподіляються між цими двома обраними предметами.

Додатково частину навчальних годин робочого навчального плану виділено для забезпечення спортивного профілю навчання у ліцеї. Зміст профільного навчання реалізується через систему окремих предметів і курсів, таких як базові та вибірково-обов'язкові предмети (на рівні стандарту), профільні предмети (фізична культура, що вивчається на профільному рівні), а також курси за вибором, охоплюючи спеціальні курси.

Кількість годин для вивчення профільного предмета формується шляхом додавання годин, які передбачені навчальним планом закладу освіти для вивчення відповідних базових предметів, і годин, призначених на профільні предмети. Залишкові години, які передбачені для вивчення профільних предметів, використовуються у закладі освіти для вивчення базових предметів та проходження спеціальних курсів.

Курси за вибором, спеціальні курси разом із профільними предметами демонструють специфіку спортивного профілю і визначають його сутність. Ці курси призначені для розширення і уточнення інформації, яка міститься в окремих розділах профільних та непрофільних предметів. Вони включають додаткові тематично пов'язані розділи, що не входять до основних навчальних програм. Ці розділи вводять ліцеїстів у галузі знань, які можуть виявитися важливими для їхньої професійної орієнтації в межах обраного спортивного профілю, а також надають можливість поглибленого вивчення тем, пов'язаних із змістом основних предметів та їх застосуванням в практиці.

Курси за вибором викладаються шляхом додаткових навчальних годин, визначених в плані, і призначені для задоволення пізнавальних інтересів та освітніх потреб ліцеїстів у галузях, які в цілому пов'язані із обраним спортивним профілем навчання.

Вивчення хімії, іноземної мови, а також деяких дисциплін варіативної частини здійснюється викладацьким складом ТНПУ ім. В. Гнатюка, що суттєво збагачує контекст наступності між профільною середньою освітою та вищою.

Для посилення вивчення предметів інваріантної складової таких як: Захист України (10–11 класи), історія України (11- класи) виділяється на кожний предмет додатковий час по 0,5 год. шляхом варіативної складової.

Під час вивчення іноземної мови (англійська та німецька) та інформатики розподіл класів на групи реалізовується відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002р. №128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів» та Порядку поділу класів на групи під час вивчення окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 6 березня 2002 р. за № 229/6517 (зі змінами).

Варіативна складова навчальних планів реалізується з урахуванням методичного та кадрового забезпечення ліцею, його профілізації, індивідуальних та освітніх потреб ліцеїстів, у якій передбачено ведення курсів за вибором, а саме:

– у 10-х класах виділено години на вивчення курсів за вибором: «Спорт проти булінгу» – 1 година, «Узагальнення шкільного курсу з біології» – 2 год, «Спортивне орієнтування» – 1 година, «Основи сім'ї» – 0,5 години;

– в 11-х класах: «Узагальнення шкільного курсу з біології» – 2 години; «Професійно-прикладна фізична культура» – 1 година, «Спорт проти булінгу» – 1 година, «Спорт заради розвитку» – 1 година.

Зміст освіти, визначений Державним стандартом, реалізується шляхом впровадження вибірково-обов'язкових предметів («Інформатика» та «Мистецтво»), які учні вивчають на рівні стандарту. Вивчення цих предметів здійснюється одночасно у 10-11-х класах.

Наприклад, розподіл годин між предметами «Інформатика», «Мистецтво» у 2021/2022 н.р. здійснюється так:

Предмет	Кількість годин	
	10 клас	11 клас
Інформатика 1,5 год у 10-11-х класах	1 год	2 год
Мистецтво 1,5 год у 10-11-х класах	2 год	1 год

Розподіл годин за окремими предметами в межах галузі «Математика» на «Алгебра» та «Геометрія» інваріантної складової у цьому ж навчальному році здійснюється таким чином:

Предмет	Кількість годин	
	I семестр (к-ть год) 10- 11 класи	II семестр (к-ть год) 10- 11 класи
Алгебра	1 год	2 год
Геометрія	2 год	1 год

Розподіл годин за окремими предметами «Фізика та астрономія» інваріантної складової здійснювався у 2021-2022 н.р. в ТПЛ СП так:

Предмет	Кількість годин	
	I семестр (к-ть год) 11 класи	II семестр (к-ть год) 11 класи
Фізика	3 год	3 год
Астрономія	-	2 год

Предмети інваріантного складника робочого навчального плану, що не мають цілої кількості годин (1,5 год, 0,5 год), ліцеїсти вивчають за семестрами шляхом чергування, а саме:

Предмет	I семестр (к-ть год)	II семестр (к-ть год)
	I курс (10 класи)	I курс (10 класи)
Географія (1,5 год)	2 год	1 год
Історія України (1,5 год)	2 год	1 год
Хімія (1,5 год)	1 год	2 год

Навчальні предмети інваріантної складової робочого навчального плану ліцеїсти вивчають за навчальними програмами для здобувачів закладів загальної середньої освіти III ступеня на рівні стандарту, окрім Фізичної культури – рівень профілю. Беручи до уваги кадрове та матеріально-технічне забезпечення, профілізацію ліцею (спортивний профіль), анкетування ліцеїстів та на основі рішення методичного об'єднання вчителів фізичної культури (протокол № 1 від 31.05.2021 р.) у 2021-2022 н.р. обрано ліцеїстами такі модулі для вивчення предмета «Фізична культура»: «Футбол», «Легка атлетика».

Навчальні програми, що забезпечували реалізацію варіативної складової і спортивний профіль навчання ліцеїстів наведено в таблиці 1.2.2.

Освітня програма педагогічного ліцею спортивного профілю розробляється під керівництвом членів науково-методичної ради, з урахування пропозицій педагогічних працівників, здобувачів-ліцеїстів, їх батьків, особливостей регіону, профілю закладу; розглядається та обговорюється на засіданні педагогічної ради ліцею, схвалюється нею до використання в освітньому процесі і затверджується наказом директора. Освітня програма, таким чином, є базовим внутрішнім і водночас цілісним документом, що регулює організацію та здійснення освітнього процесу у педагогічному ліцеї спортивного профілю.

Розробка освітньої програми та шляхів її реалізації в освітньо-спортивному процесі супроводжується низкою інших внутрішньоліцейних документів. До них належать: Робочий навчальний план Тернопільського педагогічного ліцею

спортивного профілю Тернопільської міської ради на навчальний рік, Структура та режим роботи ТПЛ СП на навчальний рік, Перелік навчальних програм для здобувачів ЗЗСО III ступеня, Перелік навчальних програм, які використовуються варіативною складовою навчального плану.

Таблиця 1.2.2.

Перелік навчальних програм варіативної складової

№ з/п	Курс за вибором	Програма	Клас	Видавництво	Реквізити грифів
1.	Узагальнення шкільного курсу з біології	Збірник навчальних програм курсів за вибором та факультативів з біології	10-11	Кам'янець-Подільський, Аксіома, 2009, 2014, 2019	Рекомендовано МОН України (Лист інституту модернізації змісту освіти від 20.08.2019 № 22.1/12-Г-873
2.	Спортивне орієнтування	Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10-11 класів, факультатив, авт. В. Березовський	10-11	Збірник програм гуртків, факультативів, курсів за вибором з фізичної культури, упоряд. В. В. Дерев'янка, 2019 рік	Лист ІМЗО від 02.07.2019 р. № 22.1/12-Г-518
3.	Спорт проти булінгу	Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10-11 класів, спецкурс	10-11	--/--	Лист ІМЗО від 02.07.2019 р. № 22.1/12-Г-518
4.	Спорт заради розвитку	Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10-11 класів, спецкурс	10-11	--/--	Лист ІМЗО від 02.07.2019 р. № 22.1/12-Г-518

Структура та режим роботи ТПЛ СП на навчальний рік розробляється Науково-методичною радою ліцею, заслуховуються на засіданні педагогічної ради, схвалюються нею та затверджується директором (Додаток Ж).

У структурі та режимі роботи педагогічного ліцею спортивного профілю зазначається початок та кінець навчального року, за якою системою організовується навчання (семестровою, триместровою, чвертями і т. п.), причому вказується початок і завершення логічної структурної частини навчального року. Обов'язковою складовою зазначеного документа є визначення кількості та тривалості канікулярних періодів (осінні, зимові, весняні). Визначено вид (спортивна, навчальна тощо) та характер практики (наскрізний – упродовж навчального року). Якщо навчальний рік здобувачів-випускників не відповідає строкам завершення навчального року, тоді вказується не пізніше якої дати випускники завершують навчання.

У другій частині документа зазначено спосіб організації навчальних занять: змінність навчання (1 зміна, 2 зміна і т. п.), початок та кінець навчальних занять у годинах. Конкретизується тривалість та види навчальних занять. У ТПЛ СП основною формою навчальних занять є пара з поділом на два уроки, між якими організовано коротку 5-хвилинну перерву. Упродовж дня передбачено проведення чотирьох пар у формі 8-ми уроків. Також зафіксовано тривалість навчального тижня: чотири-, п'яти-, шестиденний тощо.

На основі затвердженої Структури та режиму роботи ліцею, Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, враховуючи Гігієнічні правила складання розкладу навчальних занять та гранично допустиму сумарну кількість годин (навчальних занять) п'ятиденного тижневого навантаження на здобувачів розроблено *розклад навчальних занять* Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю. Розклад занять розглядається і погоджується Радою ТПЛ СП, затверджується директором (Додаток Г).

Педагогічні колективи ліцеїв спортивного профілю як закладів нового типу мають кращі можливості пізнати кожного здобувача-ліцеїста, визначити

його задатки, нахили, інтереси, оскільки освітній процес у такому закладі триває майже цілий день.

Наведемо орієнтовний режим дня у Тернопільському педагогічному ліцеї спортивного профілю (Додаток Б).

07:30 – Підйом

08.00-09.35 – I пара

Сніданок

09.45-11.20 – II пара

11.40-13.15 – III пара

Обід

13.35-15.10 – IV пара

15:30-17:00 – Футбольне тренування.

17:30 – Вечеря

18:00-20:20 – Вільний час на дозвілля, самостійне удосконалення спортивної майстерності, виконання домашнього завдання під керівництвом вихователів.

20:30 – Зібрання щодо підбивання підсумків дня та планування наступного дня під керівництвом директора та вихователя.

22:00 – Сон.

У першій половині дня акцентується увага на навчально-пізнавальну діяльність, здебільшого через вивчення навчальних предметів, зокрема профільного спрямування, та через інноваційні форми організації навчальних занять, методи, технології на занятті. Коротко розглянемо приклади спрямованості змісту навчальних предметів спортивного профілю.

«Спорт проти булінгу» – курс за вибором, що має на меті формування цілісної системи теоретико-методичних знань, практичних умінь, навичок та здатностей ліцеїстів в цілому щодо застосування особистістю ліцеїста фізичної рекреації та елементів спорту, що є основним інструментом соціальної зміни поведінки, а також її позитивної адаптації у навколишньому середовищі [125, с. 6]. Курс побудовано за модульним підходом з такими тематичними розділами:

«Вступ у проблему» (проблема насильства в підлітковому оточенні; погляд на проблему булінгу в сучасному суспільстві; насильство серед підлітків як міждисциплінарне явище), 2 год.

«Феномен жорстокості в дитячому середовищі» (проблема насильства в дитячому оточенні – явище глобального масштабу; булінг є об'єктом наукового та практичного інтересу для фахівців різних галузей; розгляд поняття міжособистісної та колективної жорстокості; вивчення вікових та соціальних особливостей, які безпосередньо впливають на поведінку та реакції дітей на булінг; приклади випадків булінгу), 2 год.

«Дитяче і підліткове цькування» (термінологія у сфері насильства; історія вивчення питання та освоєння міжнародного досвіду; розповсюдженість явища булінгу; розрізнення між поняттями «булінг» та «моббінг»; умови, які сприяють виникненню булінгу; характеристика потенційних жертв булінгу; умови, за яких булінг перетворюється на стійкий процес, де визначаються ролі насильника та жертви; теоретичні підходи до пояснення існування булінгу; типологія та етапи розвитку булінгу; класифікація видів адаптації до булінгу; хід булінгу (враження учасників процесу булінгу: жертви; насильники, кривдники, послідовники; свідки булінгу – діти; дорослі); прояви булінгу; наслідки процесу булінгу для його учасників; медико-психологічні аспекти булінгу; роль дитячих груп у виникненні та підтримці булінгу; парадокси та різноманітні тлумачення проблеми булінгу; допомога в разі булінгу; принципи роботи з проблемою булінгу; окремі випадки надання допомоги; профілактика булінгу; проблеми булінгу в сучасному оточенні), 6 год.

«Сучасні тенденції жорстокого поводження в молодіжному середовищі: табори, спортивні секції, дозвіллева діяльність» (хейтинг та «дідівщина»: види дитячого та молодіжного насилля; сучасні тенденції жорстокого поводження в молодіжному середовищі: вплив інформаційних залежностей сучасного суспільства; кібербулінг; рекомендації фахівцям, які вперше стикаються із жорстоким поводженням серед підлітків), 2 год.

«Фізична активність та спортивна діяльність як засіб протидії булінгу» (особливості здійснення фізичної активності; зміст фізичної активності для вирішення соціальних аспектів; мета та завдання фізичної активності для розв'язання соціальних питань; приклади фізичної активності, спрямованої на розв'язання соціальних питань та розвиток), 6 год.

На завершення вивчення курсу за вибором «Спорт проти булінгу» сприятиме тому, що ліцеїсти знатимуть: вплив булінг на всіх учасників процесу залежно від соціальних ролей осіб; фізіологічні та психоемоційні особливості дітей старшого шкільного віку; умови та обставини, що призводять до виникнення булінгу; потенціал спорту у подоланні булінгу; як пояснити іншим, зокрема молодшим, чому потрібно займатися колективною діяльністю: активними рухливими іграми і забавами, спортивними іграми, туристичні походи; тематичні вечори з руховою активністю тощо, і вплив такої діяльності на соціальний клімат в колективі [147, с. 15].

На кінець вивчення зазначеного курсу ліцеїсти набудуть навичок уникання участі у булінгу, виявлення протидій булінгу, коригування власної поведінки в разі стикання з жорстокістю, ефективного спілкування з психологом та вираження своїх думок. Вони розвинуть довірчі стосунки з дорослими, знаходитимуть їхню підтримку в складних ситуаціях та будуть вільно висловлювати свої думки, знаходячи аргументи для їх захисту. Крім того, учні будуть здатні допомагати молодшим дітям в протидії агресивній поведінці, знущанню та цькуванню [147, с. 15–16].

«Спорт заради розвитку» – курс за вибором, метою якого є формування уявлень про вплив спорту (фізичної активності) на організм людини як ефективної технології розвитку фізичних якостей, покращення морфо-функціональних можливостей систем життєзабезпечення організму, збереження та відновлення фізичного та психоемоційного здоров'я особистості ліцеїста, а також важливого аспекту зміни його соціального здоров'я та благополуччя [146, с. 11]. Курс складається з таких тем:

«Спорт заради розвитку» – ознайомлення з навчальною програмою спецкурсу» (Цілі, завдання та зміст навчальної програми. Принципи реалізації та умови ефективного впровадження навчальної програми спецкурсу на базі загальноосвітніх навчальних закладів України. Особливості застосування обладнання та нестандартної методики під час проведення занять за програмою спецкурсу «Спорт заради розвитку». Правила поведінки для учнів, вчителів, інструкторів, батьків під час проведення занять фізичною культурою та тематичних занять-тренінгів за навчальною програмою спецкурсу «Спорт заради розвитку»), 3 год.

«Спорт заради розвитку в міжнародній перспективі. Стратегічна основа ЮНІСЕФ щодо спорту заради розвитку»: спорт як інструмент сталого розвитку» (поняття «спорт заради розвитку»; «Спорт у контексті глобальних цілей сталого розвитку», глобальні цілі сталого розвитку; Концепція ЮНІСЕФ «Спорт заради розвитку»; «Спорт як інструмент соціальних змін для досягнення завдань сталого розвитку в Україні»), 3 год.

«Спорт заради розвитку» з основною увагою до протидії булінгу в школах України: «Стратегії попередження булінгу» (розуміння причин виникнення булінгу та умов його поширення в шкільному середовищі; світова ситуація щодо булінгу; особливості підліткового віку, ризик виникнення девіантної поведінки, в тому числі насильства (булінгу); наявність проблеми булінгу в Україні; варіанти залучення дітей та молоді до реалізації програми «Спорт заради розвитку»; ознайомлення з досвідом Бразилії, Португалії та Швейцарії щодо впровадження програми «Спорт заради розвитку»), 3 год.

«Спорт – інструмент сталого розвитку» (практики у сфері спорту заради розвитку; універсальна модель зміни поведінки; сприяння усвідомленню того, що для зміни девіантної (злочинної) поведінки потрібні певні зусилля; наголосити, що порушене здоров'я (будь-яку його категорію) неможливо повністю відновити – тому збереження здоров'я та профілактика захворювань завжди ефективніше, ніж лікування; характеристика посібника для практичних

працівників «Навчання через гру. Ранній розвиток дитини на основі спорту та гри», посібник «Як залучати дітей до активності»), 3 год.

«Моніторинг та оцінка програм, проєктів з питань спорту заради розвитку» (п'ять етапів моніторингу: 1) підготовка моніторингу; 2) активний збір даних; 3) узагальнення отриманих даних та їх зіставлення (порівняння) із заходами та індикаторами соціальних програм; 4) визначення причин, які призвели до невиконання або порушення запланованого. Внесення пропозицій щодо покращення стану справ; 5) поширення звіту серед відповідальних виконавців; інструментарій – три групи джерел: персональні, спостереження, нормативні), 3 год.

«Поширення інформації щодо спорту заради розвитку» (проєкти поширення інформації щодо «Спорту заради розвитку»; результат досягнення мети та завдань спецкурсу «Спорт заради розвитку» впродовж упровадження навчальної програми; ступінь загального рівня задоволеності в порівнянні до очікувань; виконання завдань; засоби фасилітації (презентації, види діяльності); часові проміжки (перерви, обідній час, час початку та закінчення заняття); логістика (конфігурація приміщення, кондиціонери, вода); ресурси (роздаткові матеріали, буклети); зміст; емоції), 1 год.

Наведемо в таблиці 1.2.3 очікувані результати у групах за видами новоутворень у структурі компетентності здобувача профільної освіти, що мають бути сформованими у ліцеїстів на кінець вивчення курсу за вибором «Спорт заради розвитку».

Аналіз змісту даних таблиці 1.2.3 свідчить передусім про компетентнісну спрямованість курсу за вибором, його актуальність для особистості ліцеїста, що перебуває на етапі старшого підліткового віку – періоду динамічних морфофункціональних та вікових психологічних змін. Очікувані результати курсу, представлені в таблиці 1.2.3, подані у формі складових компонентів компетентностей, і відображають передусім актуалітети ключових компетентностей для життя [150, с. 85].

Змістовно насичені показники сформованості знань, умінь, навичок, досвіду емоційно-ціннісного ставлення крізь призму базових якостей гармонійної особистості (емпатія, лояльність, здатність до безконфліктної міжособистісної взаємодії, відчуття справедливості, толерантність тощо).

Таблиця 1.2.3.

**Перелік очікуваних результатів навчання ліцеїстів після вивчення курсу
«Спорт заради розвитку»**

ЗНАННЯ	УМІННЯ/НАВИЧКИ	СТАВЛЕННЯ
Розуміння природних потреб, прав та обов'язків кожної особи, а також врахування вікових фізіологічних та психоемоційних характеристик	Асертивність, що означає вміння відстоювати себе та власну думку, виражати відмову, запитувати про допомогу чи послугу, проявляючи негативність	Оптимістичне сприйняття себе, власного життя, майбутніх планів та перспектив, а також позитивне ставлення до навколишнього середовища та людей
Розуміння характеру конфліктів та усвідомлення негативних наслідків їх впливу на організм людини	Вміння співпраці та групової взаємодії для досягнення спільного ефекту та високоякісного результату; гнучкість	Схвалення різноманітних поглядів, повага до культурних, регіональних та національних особливостей
Знання щодо розпізнавання характеру і причин конфліктів, а також використання методів та технологій для їх мирного врегулювання	Володіння навичками комунікації, включаючи активне слухання, вербальне та невербальне спілкування та парафраз; запобігання ескалації конфлікту; конструктивне вирішення конфліктів	Взаємна підтримка та ефективна спільна діяльність, що ґрунтується на солідарності, соціальній відповідальності, лояльності та активному внеску кожного учасника
Розуміння етапів розвитку конфлікту, поширення чинників, що спричиняють конфлікт, та створення умов для ефективного його вирішення	Критичне і творче мислення	Відчуття справедливості, рівності, безпеки, упевненості та захищеності
Ефективний порядок вирішення конфлікту	Аналіз проблеми та ухвалення відповідальних рішень	Емпатія

«Спортивне орієнтування» – факультативний курс за вибором, спрямований на розвиток та утримання оптимального рівня рухових і психічних

якостей учнів, таких як витривалість, швидкісно-силові характеристики, спритність, гнучкість, координація та швидкість реакції. Крім того, курс спрямований на розвиток концентрації та стійкості уваги, оперативної пам'яті, а також оперативного, аналітичного і креативного мислення. Окрім цього, він спрямований на формування емоційно-вольових якостей, таких як наполегливість, рішучість, ініціативність, емоційна стійкість і інші [47].

Навчально-тематичний план факультативного курсу за вибором «Спортивне орієнтування» містить:

«Вступ» (ознайомлення із завданням гуртка, режимом його роботи; правила поведінки під час занять, безпека під час занять спортивного орієнтування), 1 год.

«Теоретичні відомості» (історія становлення спортивного орієнтування у всьому світі, важливі терміни та поняття, вплив активних занять цим видом спорту на фізичний стан ліцеїстів, розвиток фізичних якостей осіб, які займаються орієнтуванням, а також аналіз причин травм під час тренувань зі спортивного орієнтування та їх запобігання), 3 год.

«Спеціальна фізична підготовка» (спеціалізовані бігові та стрибкові активності, такі як багатоскоки, стрибки у висоту та довжину з розбігу, стартування, біг на дистанції, фінішування, а також рівномірний біг на відстань до 1000 м для хлопців та до 800 м для дівчат; додатково – вправи на рівновагу та перекладині також включені до програми), 22 год.

«Спеціальна топографічна підготовка до занять у приміщенні» (розуміння суті та функцій плану та карти, зокрема усвідомлення масштабу, навички орієнтування за допомогою карти, розрізнення кольорів на мапі, використання горизонталей, ознайомлення з компасом та планшетом, визначення відстаней на мапі, розпізнавання магнітних азимутів на карті та освоєння топографічних умовних знаків для місцевих об'єктів), 27 год.

«Спеціальна топографічна підготовка для занять на місцевості» (оволодіння навичками орієнтування в місцевості, навчання роботі з компасом для визначення азимуту на місцеві об'єкти та навігації за магнітним азимутом,

використання карт для вивчення рельєфу, рух за вказаним напрямком, виконання вправ для відновлення орієнтації після втрати, орієнтування у визначеному напрямку та участь у туристичних походах), 22 год.

«Спеціальна тактична підготовка» (характеристика дій учасника орієнтування при руху в заданому напрямку, виборі маршруту, навігації до точок фіксації та пошуку контрольних пунктів, а також опис дій орієнтувальника на різних етапах змагань), 28 год.

«Підсумок» (участь у короткостроковому (один день) туристичному поході із залученням рекреаційних елементів), 2 год.

Очікуваними результатами, якими мають оволодіти ліцеїсти після завершення факультативного курсу, є знаннєвий та здатнісний компоненти, що спрямовані й інтегрують у собі потенціал до розвитку таких ключових компетентностей: основні компетентності щодо природничих наук та технологій, екологічна грамотність та здорове життя, соціальна і громадянська компетентність, екологічна безпека та сталий розвиток тощо.

Знаннєвий компонент очікуваних результатів курсу «Спортивне орієнтування»:

- правила санітарії, гігієни та безпеки під час тренувань, змагань, подорожей та екскурсій; особливості різних видів спортивного орієнтування;
- аспекти екіпірування спортсменів-орієнтувальників в різні пори року;
- розуміння умовних знаків на картах та легенд контрольних пунктів; вміння використовувати основні методи орієнтування на місцевості, а також правила роботи з картою та компасом під час орієнтування;
- навички взаємодії учасників змагань;
- реалізація комплексів загальнорозвивальних фізичних вправ;
- вивчення історичних та природних пам'яток рідного краю;
- розпізнавання місцевих ознак погіршення та покращення погоди;
- знання процедур в екстремальних (аварійних) ситуаціях під час тренувань чи змагань, а також вміння надавати першу допомогу.

Здатнісний компонент очікуваних результатів курсу «Спортивне орієнтування»:

- ефективно використовувати карту та компас для руху в заданому напрямку на вибір;
- визначати своє місце на карті;
- переміщатися за аварійним азимутом;
- проходити бігом пересічену місцевість, подолуючи різноманітні перешкоди, такі як трав'яні схили, яри, багнючі ділянки, купини чи жердина, що не заборонені для руху;
- виконувати творчі завдання під час пройденої дистанції;
- здійснювати встановлення намету та розпалювання вогнища;
- дотримуватися правил санітарії, гігієни та безпеки життєдіяльності;
- виявляти бережливе ставлення до обладнання та спорядження;
- оцінювати як власні досягнення, так і досягнення інших учасників.

Спортивне орієнтування відноситься є видом спорту, який охоплює тривалі та інтенсивні фізичні та розумові навантаження. Ця діяльність стимулює не лише руховий апарат, а й активізує центральну нервову систему. Творчий характер, легкість доступу та широкі можливості для розвитку фізичних і розумових здібностей визначають специфіку спортивного орієнтування. Під час навчання цьому виду спорту пропонується використовувати різноманітні вправи загальної і спеціальної фізичної підготовки, спрямовані на розвиток різних фізичних якостей та здібностей.

Таким чином, факультативні курси за вибором, гуртки є ядром реалізації змісту навчання спортивного профілю у педагогічному ліцеї (плани їх роботи представлено у Додатках К, Л, М; Навчальна програма для гуртків з футболу – у Додатку Н; календарно-тематичне планування гуртків з футболу для 10 та 11 класів – у Додатках О, П). У позаурочній діяльності (друга половина дня) зміст профільної освіти збагачується.

У другій половині дня в умовах ліцею спортивного профілю є значні резерви для виховання в учнів інтересу до спортивно-тренувальних знань. Це

зумовлено тим, що ліцеї передусім орієнтуються на навчання та виховання здібних, обдарованих дітей. Основна мета цих установ – знаходження, відбір, освіта, виховання та розвиток обдарованих дітей. Також вони спрямовані на збагачення інтелектуального, спортивного та фізкультурного потенціалу України та підготовку молоді до вступу у вищі навчальні заклади. У ліцеях здійснюється профільна спортивно-тренувальна підготовка. Проте там, де навчально-виховна робота в другій половині дня організована нераціонально, постійно не вдосконалюється, в ліцеїстів знижується інтерес до навчальної-пізнавальної та спортивно-тренувальної діяльності.

Одним із ключових завдань профільної освіти є створення передумов для формування фізично та духовно здорової особистості ліцеїста та забезпечення гармонійного розвитку його фізичного і психічного здоров'я. Програма фізичного виховання в умовах профільного навчання ліцеїстів передбачає виконання актуальних завдань у сферах виховання, освіти та спортивно-оздоровчої діяльності. Ці завдання охоплюють формування системи теоретичних знань, практичних умінь і навичок у галузі фізичної культури і спорту, що є важливими для успішної майбутньої професійної самореалізації [21, с. 27].

Система виховної роботи в педагогічному ліцеї спортивного профілю у своїй діяльності реалізує принципи інтеграції всіх виховних інституцій, етнонаціональної відповідності, гармонійного всебічного формування особистості, забезпечення права на розвиток потреб, інтересів, нахилів ліцеїстів та ін. Принципи системи виховання педагогічного ліцею спортивного профілю охоплюють низку основоположних принципів:

– принцип гуманізації та демократизації фізичного виховання. Гуманістичний аспект цього принципу спрямований на розвиток загальнолюдських цінностей, свідомої дисципліни та творчих здібностей. Демократичний аспект передбачає формування навичок адекватної самооцінки фізичних якостей та спільне визначення шляхів їх удосконалення;

– принцип зв'язку виховання з реальним життям. Організація таких фізичних вправ, які готують ліцеїстів до успішної самореалізації в дорослому житті;

– принцип оздоровчого спрямування фізичного виховання. Формування навичок збереження та зміцнення здоров'я, послідовності та поступового збільшення навантажень, а також розвиток навичок самоконтролю за станом здоров'я та мотивації на здоровий спосіб життя;

– принцип самостійності й активності. Виховання потреби в самостійних заняттях фізичною культурою, активізація інтересу до занять фізичною культурою й спортом, відсутність дріб'язкової опіки та регламентації підлітків;

– принцип професійно-прикладної спрямованості фізичного виховання. Організація фізичного виховання відповідно до професійної спеціалізації майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту.

Зміст виховної роботи в ТПЛ СП зумовлює цільова установка на підготовку майбутніх спортсменів, фахівців у сфері фізичного виховання і спорту, інтелігенції у сфері фізичної культури України, поповнення складу національних збірних команд, представлення держави на національному та міжнародному рівнях спортивної діяльності. Вихованням інтелігентності у сфері фізичної культури здобувачів наповнена вся діяльність ліцею у навчальній та позаурочній виховній роботі.

Фізичне виховання учнів педагогічного ліцею спортивного профілю розглядається як систематичний виховний процес, спрямований на цілеспрямований педагогічний вплив на особистість ліцеїстів. Його результатом є розвиток професійно-прикладних фізичних якостей, які є необхідними для майбутнього фахівця у галузі фізичної культури і спорту, а також формування відповідних рухових умінь і навичок, підвищення рухової активності. Крім того, фізичне виховання спрямоване на виконання завдань навчального, оздоровчого, психологічного і професійно-прикладного характеру.

Особливостями фізичного виховання педагогічного ліцею є розробка й упровадження спеціальних комплексів фізичних вправ, спрямованих на набуття

учнями ліцею професійно-прикладних фізичних якостей, що необхідні у майбутній професії, на формування спеціальних навичок оздоровчого характеру, скерованих на підвищення працездатності майбутніх спортсменів; профілактика можливих майбутніх професійних захворювань і відпрацювання відповідних комплексів фізичних вправ щодо їх запобігання; використання під час уроків фізичної культури міжпредметних зв'язків для всебічного розвитку фізичних і професійних можливостей ліцеїстів, індивідуальний підхід до розробки програм й організації занять з ліцеїстами різного рівня фізичної підготовки та виду спорту; включення до програм і занять із фізичної культури та варіативного блоку курсів за вибором комплексів фізичних вправ щодо зняття розумового та психічного перевантаження; організація комплексної діяльності вчителів фізичної культури, тренерів, вихователів, викладачів ТНПУ ім. В. Гнатюка у співпраці із педагогічним колективом і батьками щодо мотивації ліцеїстів на здоровий спосіб життя як запоруки їх успішності в майбутній професійній соціалізації.

До методів виховання здобувачів ліцею в умовах профільного навчання належать такі:

– словесні методи, які охоплюють різні форми комунікації, такі як розповідь, опис техніки вправ, пояснення, коментоване пояснення, інструктаж і вказівки, бесіда, розбір, словесна оцінка, звіт і взаємопояснення, команда, підрахунок та самопроговорювання;

– практичні методи, що охоплюють основні і допоміжні вправи, цілісне розучування вправ, розучування за частинами, сувору регламентацію і часткову регламентацію;

– наочні методи, до яких належать безпосередній показ і опосередкована наочність;

– методи самовдосконалення, які охоплюють гігієнічні заходи, спортивне вдосконалення та самостійні заняття засобами прикладної фізичної підготовки.

Основні форми організації навчально-виховного та спортивно-тренувального процесу у ТПЛ СП (урок, години здоров'я, фізкультурно-художні

свята, професійно-спортивні вікторини, некласифікаційні змагання, самостійна робота вдома, заняття у спортивних секціях) ефективно впливають на підготовку ліцеїстів до майбутньої професійно-спортивної діяльності й формування фізичних і професійно-прикладних якостей майбутнього фахівця в галузі фізичної культури і спорту. Ідеться про теоретичну підготовку, зокрема оволодіння системою спеціальних науково-практичних знань, умінь і навичок, необхідних для їх адекватного творчого використання ліцеїстами з метою особистісного та професійного розвитку, самовдосконалення, ведення здорового способу життя під час виконання навчальної, тренувальної та соціокультурної діяльності, і практичну підготовку, що реалізується під час уроків-практикумів та уроків засвоєння теоретичних знань, використовуючи роботу в навчальних групах, діяльність яких спрямована на творче оволодіння методами, які стимулюють досягнення практичних результатів.

Значною особливістю реалізації виховного впливу й спортивної підготовки в ліцеї є потужні резерви для індивідуальної спортивної підготовки ліцеїста у другій половині дня. Її зміст зводиться до того, що працюючи індивідуально, тренер та ліцеїст перебувають у суб'єкт-суб'єктних відносинах, оскільки перший реалізує функцію організації індивідуальної освітньої траєкторії, враховує максимально стан організму здобувача, не лише його вікові анатомо-фізіологічні й психологічні особливості, а й індивідуальні. З іншого боку, ліцеїст в такому режимі тренування забезпечений умовами підготовки у власному темпі, не за усередненими показниками навчальної програми, а за індивідуальною програмою відповідно до його потреб, здібностей, підготовленості. Це стимулює його до активної спортивно-тренувальної діяльності, суттєво впливає на розвиток мотиваційної сфери у підготовці до професійної майбутньої діяльності. Система управління індивідуальною підготовкою ліцеїста складається за Б. Подливаєвом з трьох компонентів-блоків:

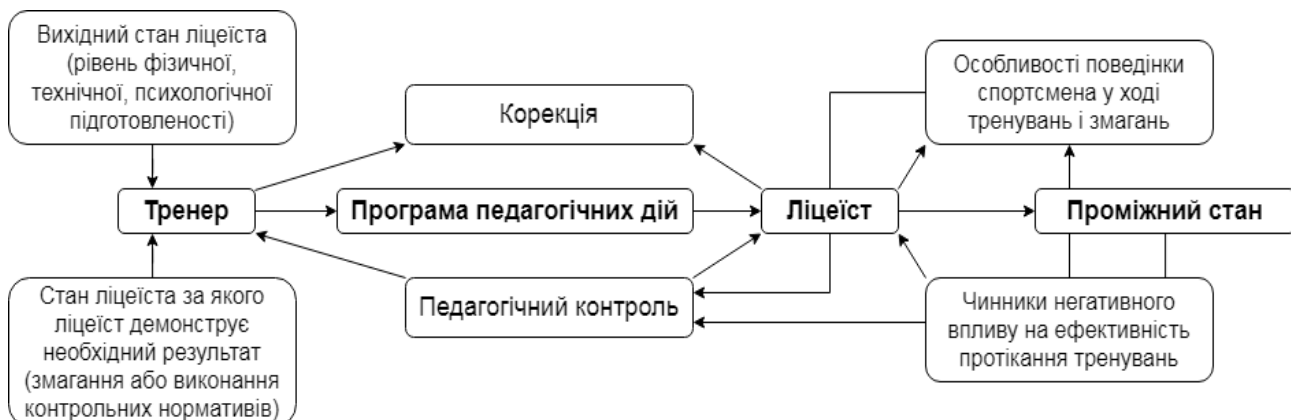
- блок педагогічних впливів (програма підготовки, відображена у перспективних, річних та оперативних планах);
- блок контролю за реалізацією програми підготовки;

– блок корекції тренувальної програми у разі неузгодженості планових показників тренувального навантаження і стану ліцеїста із реальними показниками у процесі контролю.

Наочно такий процес реалізації індивідуальної тренувальної програми ліцеїста можна представити за допомогою схеми, що на рисунку 1.2.3.

Основною структурною одиницею програми педагогічних дій з реалізації індивідуального тренувального процесу є тренувальне заняття.

На окремому занятті, яке розглядають як самостійну структурну одиницю підготовки, можуть бути використані різноманітні засоби, спрямовані на вирішення завдань фізичного, техніко-тактичного, психологічного та комплексного характеру підготовки. Завданнями психологічної підготовки на початковому етапі вступу у ліцей є формування мотивації до спортивних занять, виховання вольових якостей. Психологічна підготовка передбачає формування особистості спортсмена-ліцеїста й міжособистісних відносин, розвиток спортивного інтелекту, психологічних функцій і психомоторних якостей.

*Рис. 1.2.3. Схема управління індивідуальним тренувальним процесом
(за Б. Подливаєвим)*

Основним видом занять є практичні, що проводяться тренером відповідно до розкладу занять. Структура практичного тренування передбачає підготовчу, основну й заключну частини.

Підготовча частина охоплює організаційні заходи та безпосередню підготовку спортсмена до виконання програми основної частини тренування. Чітко визначений початок заняття сприяє дисципліні та зосередженню уваги на

наступних активностях. Розминка, що включає комплекс спеціально підібраних вправ, сприяє оптимальній підготовці спортсмена до виконання завдань основної частини.

Основна частина заняття реалізовує завдання тренування.

Заключна частина заняття спрямована на відновлення організму спортсмена до стану, аналогічного початковому, та створення умов для більш інтенсивного протікання процесів відновлення.

Поміж регламентованими тренуваннями, визначеними графіком, спортсмени щоденно, крім неділі, мають проводити ранкову зарядку та самостійно виконувати індивідуальні завдання від тренера з метою поліпшення тактико-технічної, фізичної, теоретичної та інших аспектів підготовленості.

Результатами системи тренувальних занять та навчання у педагогічному ліцеї спортивного профілю є такі:

- сформованість стійкого інтересу до занять спортом;
- сформованість цільової установки на тривалу тренувальну діяльність;
- розвиненість вольових якостей спортсмена;
- удосконаленість емоційних якостей особистості ліцеїста;
- розвиненість комунікативних якостей особистості;
- підвищення рівня інтелектуальної розвиненості і збагачення спортсмена.

Висновки до першого розділу

Розвиток системи ліцеїв на українських територіях здійснювалося на основі врахування особливостей соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку держав, до складу яких входили українські землі. Це стало причиною того, що упродовж XVIII – XIX та поч. XX ст. розвиток української освіти відбувався під впливом Російської, Австрійської, а згодом – Австро-Угорської імперій, а також Литви та Польщі. Таким чином, розвиток ліцеїв часто «відображав» систему освіти тої країни чи імперії до складу якої входили українські землі.

Система освіти в ліцеях України має тривалу історію розвитку з характерними ознаками для кожного періоду. Саме за такого підходу – вікової

періодизації та поетапності розвитку системи ліцейної освіти на українських теренах – доцільно відображати розвиток ліцеїв спортивного профілю, адже їх створення базується на культурно-освітніх історико-педагогічних надбаннях минулого, що і забезпечує якісну і цілісну хронологічну послідовність, її реконструкцію й відображеність у контексті нашого дослідження. Відображення розвитку освітньо-спортивного закладу як унікального явища в історії українського шкільництва, на нашу думку, повинно узгоджуватися не лише з періодизацією становлення і розвитку ліцейної освіти на українських землях, а й виражати генезу спортивної освіти й підготовки в умовах загальної освіти відповідно до кожного з етапів еволюції. Відповідно до цього етапи розвитку системи ліцейної освіти, можуть і не збігатися у хронологічних межах з розвитком змісту спортивної підготовки в закладах освіти. Розвиток ліцейської освіти на теренах України розпочався набагато пізніше, ніж розвиток змісту фізкультурної освіти та спортивної підготовки.

Аналіз історії становлення системи ліцейної освіти в контексті розвитку загальної спортивної підготовки й фізичного виховання можна узагальнити в таких відносно завершених хронологічних підетапах на основі освітньої політики і шляхів модернізації загальноосвітньої підготовки, а також профільної освіти. Основою для першого періоду (1805–1820 рр.) – період зародження – є виникнення трьох найвідоміших на території України ліцеїв: Львівського, Рішельєвського, Кременецького. Другий період (1820–1870 рр.) – становлення практики фізичного виховання в середній школі. Третій період (1870–1920 рр.) – створення і функціонування фізкультурно-патріотичних і спортивних організацій в на західноукраїнських землях. Четвертого періоду (1920–1939 рр.) – мілітарно-ідеологічний, спричинив заборону діяльності ліцеїв, окрім західних територій. П'ятий період – становлення фізкультурної освіти тривав понад половину століття, зокрема з 1940 року до 1991 року. Фізкультурна освіта утвердилася як елемент змісту загальної середньої та позашкільної освіти.

В контексті становлення профільної освіти виокремлено сучасний етап (1991–2023 рр.) розвитку ліцеїв спортивного профілю як частини європейського освітнього простору.

Потенціалом для повноцінного функціонування особистості в оновленому культурологічному процесі та ефективного вирішення цих складних завдань володіють нові типи навчальних закладів – ліцеї, які є альтернативою традиційній загальноосвітній школі. Зараз ліцеї наслідують педагогічний досвід минулого, втілюючи кращі історико-культурні традиції, які зберегли свою важливість і стали невід’ємною частиною сучасної системи навчання й виховання. Ліцей спортивного профілю в сучасних умовах забезпечує учням отримання базової та повної загальної середньої освіти, а також реалізовує всебічну спортивну підготовку. Ліцей надає можливість обдарованим учням та молоді розвивати їхні індивідуальні здібності для вдосконаленого володіння обраною спортивною спеціалізацією, досягнення високих результатів у спорті та долучення до національних збірних команд. Учні успішно поєднують навчальний та тренувальний процеси, здобуваючи відповідну освіту.

Результати аналізу науково-методичної літератури та нормативно-правової бази, діяльності різних типів освітніх закладів дали змогу визначити педагогічний ліцей спортивного профілю як інноваційний тип ЗЗСО III ступеня, що забезпечує здобувачам право на індивідуальну освітню траєкторію навчання зі спортивно-тренувальним профілем навчання в старшій школі, і є структурним підрозділом педагогічного закладу вищої освіти.

До основних типів закладів спортивного профілю в контексті освітніх реформ належать такі: середня загальноосвітня школа-інтернат, ліцей-інтернат спортивного профілю, училище спортивного профілю, коледж спортивного профілю, школа-інтернат спортивного профілю, професійний коледж (коледж) спортивного профілю, спортивний ліцей, фаховий коледж. Метою освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю є забезпечення індивідуальних освітніх траєкторій для учнів. Це досягається через відбір та спортивну підготовку обдарованої молоді, створення умов для розвитку їхніх

індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів, паралельно з отриманням відповідної освіти. Діяльність педагогічного ліцею спортивного профілю базується на таких принципах: гуманізму, демократизму, незалежності від політичних, громадських і релігійних організацій, взаємозв'язку розумового, морального, фізичного й естетичного виховання, органічного поєднання загальнолюдських духовних цінностей з національною історією й культурою, диференціації та оптимізації змісту й форм освіти, науковості, розвивального характеру навчання, індивідуалізації навчання і спортивної діяльності.

Зміст загальноосвітньої підготовки забезпечується освітніми програмами і навчальними планами, структура яких охоплює базові, вибіркові, профільні спеціальні навчальні предмети. Зміст спортивного профілю навчання реалізується системою окремих предметів і курсів: «Узагальнення шкільного курсу з біології», «Професійно-прикладна фізична культура», «Спортивне орієнтування», «Спорт заради розвитку», «Спорт проти булінгу» та ін.

В основі системи виховної роботи педагогічного ліцею спортивного профілю – фізичне виховання учнів. Ми розуміємо фізичне виховання учнів педагогічного ліцею спортивного профілю як систематичний процес цілеспрямованого впливу на особистість ліцеїстів. Його результатом є розвиток професійно-прикладних фізичних якостей, необхідних для майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту, формування відповідних рухових умінь і навичок, підвищення рухової активності, а також виконання завдань навчального, оздоровчого, психологічного і професійно-прикладного характеру. Виховна робота ґрунтується на реалізації таких принципів: інтеграції виховних інституцій, етнонаціональної відповідності, гармонійного всебічного формування особистості, забезпечення права на розвиток потреб, інтересів і нахилів ліцеїстів, гуманізації та демократизації процесу фізичного виховання, зв'язку виховання з реальним життям, оздоровчого спрямування фізичного виховання (формування навичок збереження та зміцнення здоров'я здобувачів),

принцип самостійності й активності, принцип професійно-прикладної спрямованості фізичного виховання.

Ефективним є навчання та виховання здобувачів ліцею в умовах профільного навчання за допомогою таких методів: словесних (розповіді, опису техніки вправ, пояснення, коментованого пояснення, інструктажів і вказівок, бесід, розбору, словесної оцінки, звіту і взаємопояснення, команд, підрахунку, самопроговорювання); практичних (основних, допоміжних, цілісного розучування вправ, розучування за частинами, суворої регламентації, часткової регламентації); наочних (спостереження, безпосереднього показу, опосередкованої наочності) та самовдосконалення (гігієнічних заходів, спортивного вдосконалення, самостійних занять із засобами прикладної фізичної підготовки).

До основних форм організації навчально-виховного та спортивно-тренувального процесу належать: уроки, години здоров'я, фізкультурно-художні свята, професійно-спортивні вікторини, некласифікаційні змагання, самостійна робота вдома, заняття у спортивних секціях.

Важливим компонентом освітнього процесу в ліцеї є організація індивідуальної спортивної підготовки (індивідуальної спортивної програми), основною формою реалізації якої є практичні заняття.

Таким чином, модернізація системи освіти здійснюється через створення інноваційних типів закладів загальної середньої освіти – педагогічних ліцеїв спортивного профілю, зміст діяльності яких, їх специфіку та структуру розглянемо в наступному параграфі.

РОЗДІЛ 2.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу

Ліцей є спеціалізованим закладом освіти спортивного профілю II-III ступенів, який забезпечує досягнення успіхів у здобутті базової та повної загальної середньої освіти, а також в удосконаленні своїх спортивних навичок через поглиблену спортивно-тренувальну підготовку. Процес навчання спрямований на розвиток спортивних здібностей та виявлення обдарувань у дітей і молоді. Встановлено, що освітня діяльність даним закладом освіти має здійснюватися у сфері повної загальної середньої освіти за рівнем базової загальної середньої освіти та профільної середньої освіти. Основні завдання полягають у:

- виявленні та цілеспрямованому відборові здобувачів, переважно з сільської місцевості, які виявили академічні здібності до вивчення різних навчальних предметів;

- здійснення освітньої діяльності за напрямками: навчальна, виховна, науково-методична, спортивно-тренувальна, науково-експериментальна, дослідницька та культурологічна сфери;

- організації емоційно-насиченого, якісно організованого, освітньо-технологічного, спортивно-технічного, інформаційно-естетичного простору для освітньої взаємодії, спрямований на реалізацію творчого потенціалу усіх учасників освітнього процесу.

Узагальнюючи досвід організації освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, важливого значення набуло питання створення моделі організації діяльності зазначеного закладу, щоб найістотніше відобразити

специфіку ліцею та забезпечити можливість перенесення у досвід діяльності інших закладів. У процесі розробки цієї моделі ми базувались на результатах наукових досліджень [1; 19; 60; 105; 136; 144; 156; 172].

Спільним для усіх моделей-результатів дослідження та процесу моделювання зокрема, є їх сутність як засобу відображення об'єктивної дійсності в найсуттєвіших взаємозв'язках між компонентами моделі. Звідси – процес моделювання освітньої діяльності базується на таких положеннях:

- узагальнюються та відображаються найбільш суттєві, істотні ознаки предмета чи явища;

- модель об'єкта є повноцінною за умови відображення зв'язків та відношень між її компонентами;

- прогностичний та відтворювальний характер моделі для перенесення в змінені та наближені умови [144].

У дослідженнях соціально-гуманітарної сфери науки у моделюванні домінує структурно-функціональний підхід. Згідно з ним модель відображає функції як моделі в цілому, так окремих її складових. За цього ж підходу модель містить чітку структуру: впорядкованість усіх її елементів, що не порушують взаємозв'язків між ними, і водночас становлять якісне ціле.

Як зазначає В. Штоф, метод моделювання є найдоцільнішим в управлінні складними комплексними системами та структурами. Дослідник наголошує, що модель повинна бути засобом визначення взаємодії елементів між собою або впливають на систему в цілому. Зазначаючи, що основні характеристики об'єкта залишаються незмінними, вчений підкреслює важливість моделювання для аналізу та управління складними системами [144, с. 110].

На думку Н. Острроверхової [136], моделювання – це специфічний спосіб пізнання, під час якого одна система (об'єкт дослідження) відтворюється в іншій (моделі). Процес моделювання проходить три етапи: створення, дослідження та застосування моделей. На думку Л. Даниленко та Л. Карамушки, основні вимоги до моделювання – це цілеспрямованість, відповідність (подібність), нейтральність, цілісність [105].

За допомогою методів моделювання можна не лише досліджувати освітні процеси в закладах освіти, а й прогнозувати їх розвиток на майбутнє. Впровадження методів моделювання в освітній процес дає змогу вдосконалювати роботу закладів освіти в цілому, поліпшувати планування освітнього процесу, оптимізувати структуру навчального матеріалу, здійснювати ефективне управління, формувати дієву освітню модель. В процесі моделювання застосовують загальнонаукові та спеціальні методи управління освітньою діяльністю, а саме: економічні та адміністративні методи, методи психолого-педагогічного та суспільного впливу [144]. Таким чином, допомогою моделювання можна охопити освітню систему цілісно.

Поняття «модель» набуло загальнонаукового значення. «Модель – це своєрідна форма відображення, яка вміщує інформацію про даний об'єкт» [136]. Згідно з науковими поглядами В. Штофа, результатом моделювання має бути розумово реалізована структура, що репрезентує найбільш істотні ознаки об'єкта дослідження, і забезпечує можливість вивчати її у нових напрямках, виявляючи можливі зв'язки, відношення компонентів, закономірності і впливи у її структурі. Модель є результатом абстрактного узагальнення практичного досвіду, а не безпосереднім результатом експерименту. Досить ґрунтовним підходом до розкриття класифікації моделей є визначення В. Штофа. Автор виділяє та характеризує дві групи моделей: матеріальні й уявні [172].

Суголосною у цьому контексті вважаємо думку К. Батароева, який стверджує, що модель, як системна структура, проектується і створюється суб'єктом, відображає істотні для вивчення сторони досліджуваного об'єкта, і знаходиться з ним у відношенні «заміщення – схожості». Тільки за умов реалізації цього відношення про модель можна отримати якісно нове знання про об'єкт моделювання [19, с. 28].

Отже, модель – це матеріальний чи уявний об'єкт, який у процесі дослідження замінює об'єкт-оригінал так, що його безпосереднє вивчення дає нові знання про об'єкт-оригінал.

У нашому дослідженні ми розробили модель освітньої діяльності педагогічного ліцею як інноваційного закладу спортивного профілю. Основним завданням освітньої діяльності є розвиток спортивних здібностей учнів на основі їх потенційних можливостей; формування уміння вчитися; прагнення до самовдосконалення; розвиток науково-методичної роботи ліцею тощо.

В основі нашого дослідження покладено тенденцію, що відображає сучасний підхід розуміння процесу функціонування сучасних закладів освіти нової генерації, до якої й належить ліцей як складної моделі. Поняття «модель» трактуємо як логічно упорядковану структуру складників, що охоплює мету освіти, її зміст, моделювання освітньо-спортивного середовища та технології управління освітнім процесом в ліцеї, що діалектично взаємопов'язані між собою. Тому наше дослідження ґрунтується на різноаспектному вивченні процесу підвищення ефективності організації освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, результатом якого є новостворена модель.

Однією з перших запропонованих моделей діяльності ліцеїв є «Загальна модель діяльності ліцею», автором якої є Б. Чижевський [164]. В основі запропонованої моделі здійснюється взаємозв'язок адміністрації ліцею (директор, заступники директора, класні керівники) з науково-дослідницькими установами (науково-дослідний інститут, вищий навчальний заклад III-IV рівня акредитації), які розробляють теоретичні умови функціонування закладу. Поряд із цим, автор відводить вагому роль в організації, створенні та функціонуванні ліцею його засновнику (органу державної влади), на якого покладається фінансове та юридичне забезпечення діяльності установи. На думку Б. Чижевського, сучасні ліцеї забезпечують реалізацію одну й найважливіших суспільно-освітніх функцій, і на практиці є каталізаторами творчості суб'єктів освітньої взаємодії, інноваційних практик і технологій в освіті [164, с. 34].

Для повноцінної діяльності ліцею Б. Чижевський рекомендує взаємозв'язок ліцею з соціально-психологічними та інформаційними службами, які зможуть надавати методичну та психологічну допомогу в діяльності закладу.

За твердженням автора, на базі ліцеїв доцільно проводити засідання методичних об'єднань учителів: районні, обласні, всеукраїнські семінари, турніри тощо.

Сьогодні в Україні функціонує значна кількість ліцеїв різних профілів. В основі нашого дослідження лежить аналіз організації освітньої діяльності ліцеїв спортивного профілю (Житомирський обласний спортивний ліцей Житомирської обласної ради, Комунальний заклад «Брацлавський спортивний ліцей» Вінницької обласної ради, Володимирський спортивний ліцей Волинської обласної ради, Запорізький обласний спортивний ліцей Запорізької обласної ради, Київський обласний ліцей фізичної культури і спорту, Комунальний заклад Миколаївський спортивний ліцей Миколаївської обласної ради, Хмельницький спортивний ліцей, Чернівецький військово-спортивний ліцей Чернівецької міської ради) та педагогічних (Харківський педагогічний ліцей № 4, Чернігівський обласний педагогічний ліцей, Миколаївський ліцей «Педагог», Ніжинський обласний педагогічний ліцей, Слов'янський педагогічний ліцей).

Проаналізувавши діяльність ліцеїв в Україні, можна виділити таких п'ять основних моделей їх розвитку: типових, профільних, різнопрофільних, інтегрованих та спеціалізованих ліцеїв.

Типові ліцеї – незалежні освітні заклади, що функціонують за єдиним навчальним планом. У них здійснюється диференціація навчання за певними напрямками (фізико-математичний, філологічний, економічний, юридичний тощо).

Профільні ліцеї – заклади, які спеціалізуються в одному або декількох напрямках (галузях) знань: педагогічні, медичні, юридичні, спортивні, сільськогосподарські, гірничі, лісогосподарські тощо.

Різнопрофільні ліцеї – заклади, в яких передбачається надання освіти за декількома напрямками: гуманітарним, фізико-математичним, природничим, спортивними чи іншим.

Інтегровані ліцеї, в залежності від інтересів та бажань учнів, можуть пропонувати різні варіанти здобуття середньої освіти: за допомогою денної, вечірньої, заочної, дистанційної, індивідуальної форм навчання.

Спеціалізовані ліцеї (ліцейні класи) – загальноосвітні заклади III ступеня проінституцького, проуніверситетського або проакадемічного рівня з поглибленим вивченням низки предметів, курсів і спеціальної підготовки.

Педагогічні ліцеї спортивного профілю є відкритою інноваційною системою та складається з низки компонентів, які характеризуються специфічною організаційною структурою. Вона ґрунтується на основних положеннях заснування й організації діяльності закладу, які ще розуміють в науці як принципи:

- взаємозв'язку всіх учасників освітньої взаємодії (учень – учитель – шкільний менеджер – суспільне оточення – родина);
- здійсненні науково-практичної підготовки здібної та обдарованої учнівської молоді конкурентоспроможної в сучасних економічних умовах;
- узгодження прямого й опосередкованого впливу органів управління освітою на організацію діяльності ліцею;
- організація справедливого відбору ліцеїстів та педагогічних працівників;
- публічності та доступності здобуття освіти, оприлюднення й поширення результатів діяльності з усіма суб'єктами освітньої взаємодії;
- забезпечення доступу представників колективу ліцеїстів до самоврядування усіх сфер діяльності закладу;
- делегування функцій зовнішньої координації батьківському комітетові та піклувальній раді ліцею;
- забезпечення доступу позашкільним суспільним інституціям до стратегічного планування діяльності та перспектив модернізації ліцею.

Для впровадження моделі потрібно не лише час, а й кадрове, методичне, ресурсне забезпечення. Загалом процес формування й обґрунтування моделі освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю проходив декілька етапів.

Підготовчий етап: створення концепції та статутних документів ліцею (статут, навчальні плани, освітня програма, шляхи залучення і відбору здобувачів та вчительсько-тренерського складу, затвердження юридичної особи,

джерел фінансування, навчально-предметного середовища). Упродовж даного періоду відбувається вивчення соціального замовлення суспільства, аналіз результатів діяльності тотожних закладів освіти. Даний етап може тривати від одного до двох років.

Організаційний етап: створення ліцею, рішенням компетентного органу управління освітою регіону, конкретизація цілей і завдань його діяльності, розробка навчально-методичного забезпечення. Поряд із цим, упродовж даного періоду відбувається прогнозування перспектив розвитку майбутнього закладу та вплив результатів його діяльності на замовлення суспільства. Даний етап триває до одного року.

Змістовий етап: визначення оптимального напрямку освітніх стандартів у формі навчальних предметів, навчальних програм і закріплення їх у навчальних планах закладу. Даний етап триває близько одного року.

Апробаційний етап: організація освітнього процесу, емпірична діагностика та імплементація змісту профільного навчання, формування колективу ліцеїстів, поточний і підсумковий моніторинг, корекція та визначення перспектив удосконалення діяльності. Даний період триває упродовж одного року, якщо не запланований більш тривалий період. Надалі він повинен щорічно повторюватися, оскільки результати й цілі можуть не співпадати. Якщо ж результати запланованого експерименту повністю виправдані, то відбувається повторення експерименту для закріплення його результатів.

Останнім є технологічний етап: функціонування на основі результатів апробації. Якщо втілення результатів призводить до підвищення якості освіти, це означає, що модель була вдало підібрана та запроваджена.

Одним із основних елементів підготовчого етапу є розробка статуту. Під час розробки статуту враховуються специфіка роботи ліцею, регіональні особливості та особливості співробітництва ліцею з освітніми та науковими установами. Поряд із цим, у статуті зазначаються мета, завдання й принципи діяльності ліцею, його структура, режим функціонування та особливості організації освітнього процесу, а саме: профільність навчання та перелік

предметів, що вивчаються поглиблено; форми, засоби й методи навчання; тривалість навчальних занять та перерв між ними; система оцінювання навчальних досягнень ліцеїстів, порядок прийому і відрахування учнів. Поряд із статутом ліцею, важливим документом є наявність концепції та навчального плану закладу.

Важливим елементом підготовчого етапу є формування й відбір кількісного та якісного складу педагогічних працівників закладу. Всіх без винятку працівників ліцею необхідні зараховувати на роботу на конкурсній основі. Переваги надаються відповідно до кваліфікації та педагогічного стажу роботи. До педагогів ліцею висувуються високі вимоги, які є запорукою успішності вирішення ними навчально-виховних завдань. Вчитель закладу повинен мати високий рівень освіченості та глибокої ерудованості, а також виявляти високі стандарти моральної та інтелектуальної культури. Кадрове забезпечення – це основа діяльності ліцею. Учитель ліцею – це не просто фахівець свого предмета, а, перш за все, педагог за покликанням.

Змістовий етап чітко обумовлений існуючою нормативно-правовою базою.

Апробаційний період функціонування ліцею залежить від процесу управління закладом. Управління освітою має спрямовуватись на організацію та забезпечення оптимальних умов функціонування галузі освіти, створення системного механізму її саморегуляції на загальному, регіональному, місцевому рівнях [54]. Управління освітою ліцею передбачає втілення в управлінську практику нових форм і методів керівництва, забезпечення чіткої організації роботи, узагальнення та виникнення безкомпромісно нової організаційної структури в системі середньої освіти. Розвиток і функціонування ліцею потребує створення відповідних наукових, матеріально-фінансових, кадрових, психолого-педагогічних та інших умов.

Кінцевою фазою формування моделі діяльності ліцею є технологічний етап. Він передбачає проведення моніторингу, який дає змогу визначити відхилення моделі від запланованих результатів. Поряд із цим, здійснюється контроль за проміжними та кінцевими результатами експерименту.

Технологічний етап вважається завершеним, якщо запланована модель є реалізованою з незначними відхиленнями від оригіналу. Доказом реалізації моделі є підвищення якості освіти.

Модель базується на принципі багатовекторної побудови. За системно-комплексного підходу модель є багатокомпонентною, багатоаспектною та включає концептуальну (цільову), змістову, технологічну та результативну складову. Всі складові даної моделі характеризують сукупністю форм, методів, принципів організації та діяльності ліцею. Всі вони є взаємопов'язаними та взаємозалежними. Основною під час формування моделі є концептуальна складова, а похідними – змістова, технологічна та результативні складові.

Таким чином, початковою ланкою формування моделі є визначення концептуальної (цільової) складової. Концептуальна (цільова) складова моделі формується на основі соціального замовлення держави, що включає становлення високоосвіченої особистості, здатної забезпечити розвиток суспільства в цілому. Концептуальна складова містить мету, завдання та зміст діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю. Головною метою є забезпечення здобуття учнями компетентностей, обсяг яких значно більший за очікувані результати визначені державним стандартом, реалізація спортивно-тренувальної підготовки здібної учнівської молоді, конкурентоспроможної в сучасних економічних умовах.

Основними завданнями роботи ліцею є: розвиток здібностей дитини на основі її потенційних можливостей; формування уміння вчитися; прагнення до самовдосконалення; розвиток науково-методичної роботи; виховання пізнавальних почуттів і вміння здобувати освіту незалежно від умов і обставин життя; пошук і відбір для навчання талановитої молоді; вироблення вмінь практичного і творчого застосування набутих знань; формування інтересів і потреб; виховання учня як громадянина України, здатного вибирати самостійно та вирішувати складні життєві ситуації; навчання; стимулювання індивідуального підходу до учнів в процесі навчання та виховання на підставі діагностичних вимірювань; збереження і зміцнення морального й фізичного

здоров'я вихованців [78]. Метою освітньої діяльності Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю (ТПЛ СП) – є забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів шляхом відбору та освітньо-спортивної підготовки обдарованих учнів, створення умов для розвитку їх індивідуальних здібностей для досягнення високих спортивних результатів у поєднанні із здобуттям загальної середньої освіти.

Метою розробленої моделі освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю – є організація освітнього середовища, яке сприяє інтегрованому розвитку особистості учнів, їхніх спортивних та педагогічних здібностей, що забезпечить повноцінний фізичний розвиток учнів через систематичні тренування; вдосконалення специфічних навичок у конкретних видах спорту під керівництвом кваліфікованих тренерів; розвитку лідерських, комунікативних, адаптивних та творчих здібностей учнів, що дає змогу їм впевнено взаємодіяти в команді та суспільстві.

Для досягнення мети поставлено три завдання, першочерговим з яких є підготовка старшокласників із спортивного профілю. Другим завданням – засвоєння ними базових понять цього профілю, і третім – розвиток світогляду старшокласників.

Діяльність педагогічного ліцею спортивного профілю будується на таких *принципах*:

- гуманізму;
- демократизму;
- незалежності від політичних, громадських і релігійних організацій та об'єднань;
- взаємозв'язку усіх напрямів виховання;
- гармонійного поєднання універсальних духовних цінностей, які є спільними для всього людства, із унікальними аспектами та традиціями національної історії та культури;
- диференціації та оптимізації змісту й форм освіти,
- науковості,

- розвивального характеру навчання;
- індивідуалізації.

Дані принципи взаємопов'язані між собою і їх необхідно дотримуватися на всіх етапах освітнього процесу.

Змістова складова моделі освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю базується на особливостях діяльності ліцею. В основі моделі є визначені нами організаційно-педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю: формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність, високі результати в освітній і спортивній діяльності; вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків; організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти булінгу», «Спорт заради розвитку», «Спортивне орієнтування», «Професійно-прикладна фізична культура» тощо).

Освітній процес педагогічного ліцею за своєю структурою, змістом, технологіями відрізняється від масових загальноосвітніх закладів. Це не просто профільне навчання, це насамперед підготовка учнів до спортивної діяльності. У навчальному плані ліцею, в його варіативній частині, є низка предметів, які розширюють світогляд учня, формують його як особистість. Освітній процес ліцею базується на чіткій нормативно-правовій базі.

Основними компонентами діяльності ліцею спортивного профілю є: змістовий, навчально-методичний, технологічний та результативний. Змістова складова забезпечує визначення організаційно-педагогічних засад діяльності ліцею. Зокрема, до них належать:

- нормативно-правові, що детермінують режим функціонування ліцею згідно з основними документами – статуту, концепції, правил внутрішнього розпорядку, посадових інструкцій, перспективного плану роботи ліцею та робочого навчального плану на поточний навчальний рік;
- фінансово-економічні, серед яких механізм фінансово-економічної діяльності ліцею, рівень економічного забезпечення його функціонування,

ступінь фінансової самостійності, принципи формування й використання бюджету;

– матеріально-технічні, основними з яких є комплекс споруд та будівель, технічне забезпечення закладу, кількість та оснащення навчальних кабінетів, земельні ресурси;

– управлінсько-діагностичні, до яких належать організація освітнього процесу, відбір учнівського та педагогічного колективів на конкурсній основі, діагностика особистісного та професійного зростання всіх учасників освітнього процесу, система стимулів діяльності членів колективу;

– організаційно-педагогічні визначають сутність системи організації навчання, забезпечують активність усіх учасників освітнього процесу, стимулюють свідоме засвоєння навчального матеріалу, впливають на ефективність освітнього процесу в цілому;

– науково-методичні, основними з яких є самовдосконалення педагогів та підготовка учнівського колективу до науково-дослідницької роботи;

– психолого-педагогічні, до складу яких можна віднести психологічний мікроклімат у колективі, педагогічну технологію навчання й виховання ліцеїстів, дидактичне та інформаційне забезпечення освітнього процесу ліцею;

– санітарно-гігієнічні, які зумовлюють режим життєдіяльності в закладі, умови навчання й побуту учнів.

Директор ПЛ СП взаємодіє та координує діяльність всіх структурних підрозділів ліцею. Він є представником навчального закладу у взаємодії з іншими органами та організаціями, а його дії обмежені рамками повноважень, визначених чинним законодавством.

Педагогічна рада ПЛСП є постійним дорадчим колегіальним органом, головою якого є директор ліцею. Рада ліцею виступає вищим органом громадського самоврядування ПЛСП і має на меті сприяти демократизації та гуманізації освітньо-спортивного процесу. Це досягається через об'єднання зусиль педагогічного та учнівського колективів, батьків та громадськості у справі розвитку ліцею та удосконалення освітнього процесу. Педагогічна рада

також покликана формувати позитивний імідж закладу та сприяти впровадженню демократичного стилю управління ліцеєм, а також підвищувати роль громадськості у розв'язанні питань, пов'язаних з організацією освітнього процесу.

Науково-методична рада (далі НМР) – структурний підрозділ педагогічного ліцею спортивного профілю, що регулює науково-дослідницьку, навчально-виховну, методичну, спортивно-методичну діяльність, сприяє фаховому методичному вдосконаленню діяльності вчителів, рекомендує та поширює кращі практики викладання, передовий педагогічний досвід організації зазначених видів діяльності у різних формах роботи та професійних об'єднань.

Технологічна складова моделі розкриває удосконалені форми, методи, види організації освітнього процесу. Зокрема, виділено організаційні форми навчально-виховної роботи: лекції, семінари, практикуми, тренінги, змагання, ділові ігри, круглі столи, гуртки, секції, дискусії, спецкурси, курси за вибором, консультації, проектування. Це дає можливість раціонально використати, як традиційні, так й інноваційні (активні, інтерактивні) методи навчання, і досягти на цій основі максимальної активізації навчально-пізнавальної діяльності слухачів. До основних видів організації навчання віднесено самоосвіту, короткострокове навчання, довгострокове, періодичне навчання, стажування.

Технологічна складова охоплює комплекс методів навчання і виховання ліцеїстів, зокрема словесної групи (розповідь, опис техніки вправ, пояснення, коментоване пояснення, інструктаж і вказівки, бесіда, розбір, словесна оцінка, звіт і взаємопояснення, команда, підрахунок, самопроговорювання), практичної (основні, допоміжні, цілісного розучування вправ, розучування за частинами, суворої регламентації, часткової регламентації), наочної (безпосередній показ, опосередкована наочність), та методи саморозвитку (гігієнічні заходи, спортивне вдосконалення, самостійні заняття із засобами прикладної фізичної підготовки).

До форм організації освітньо-спортивного процесу у педагогічному ліцеї спортивного профілю належать урок, фізкультурно-художні свята, спортивні вікторини, некласифікаційні змагання, самостійна робота, заняття у спортивних

секціях, гуртках, істотно сприяють готовності ліцеїстів до майбутньої професійно-спортивної діяльності та формуванню фізичних та професійно-прикладних якостей майбутнього фахівця в галузі фізичної культури і спорту. Зазначене охоплює теоретичну підготовку, яка містить оволодіння системою спеціальних науково-практичних знань, умінь і навичок, необхідних для творчого використання ліцеїстами для особистісного і професійного зростання, самовдосконалення, та забезпечення здорового способу життя. Практична підготовка реалізується на уроках-практикумах та уроках засвоєння теоретичних знань у навчальних групах, спрямована на удосконалення спортивно-тренувальної діяльності, що забезпечують досягнення високих освітніх та спортивних результатів.

Навчально-тренувальний процес та спортивна робота є невід'ємними складовими роботи педагогічного ліцею спортивного профілю. До основних форм освітньо-спортивної діяльності належать: групові та індивідуальні навчально-тренувальні заняття, теоретичні заняття, самостійна робота за індивідуальними планами, медико-відновлювальні заходи, навчально-тренувальні збори, робота у спортивно-оздоровчих таборах, тренерська, інструкторська практика.

Навчально-тренувальний процес та спортивна робота є невіддільними складовими роботи закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю. Основними формами навчально-тренувальної роботи є: групові та індивідуальні навчально-тренувальні заняття, теоретичні заняття, самостійна робота за індивідуальними планами, медико-відновлювальні заходи, навчально-тренувальні збори, робота у спортивно-оздоровчих таборах, тренерська, інструкторська практика. Іншими формами спортивної роботи є участь учнів у спортивних змаганнях різного рівня та суддівська практика. Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку: формування компетентностей; розвитку компетентностей; перевірки та оцінювання досягнення компетентностей; корекція основних компетентностей; комбінований урок. Також формами організації освітнього процесу є екскурсії,

віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (уроки-«суди», урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемний урок, відеоуроки, пресконференція, ділові ігри тощо. Засвоєння нового матеріалу може здійснюватись під час проведення лекції, конференції, екскурсії тощо.

Результативною складовою розробленої нами моделі є ефективна організація діяльності ліцею як інноваційного освітнього закладу. Одним із показників ефективної діяльності ліцею є конкурентоспроможна, високоосвічена особистість – випускник ліцею. Випускник ліцею здатний швидко адаптуватися до змінних умов суспільства. Особистісні якості випускника-ліцеїста охоплюють: фізичне, психічне, моральне здоров'я; здатність до оригінального, конструктивного способу вирішення завдань, що належать до будь-якої сфери життєдіяльності; загальнолюдські цінності (гуманізм, справедливість, співчуття у ставленні до рідних та близьких); соціокультурну толерантність; вмотивованість професійного вибору; рівень освітніх досягнень (визначається через успішну реалізацію основних і додаткових загальноосвітніх програм), сформованість загальних механізмів навчальної діяльності; провідний спосіб мислення (відображає рівень освіти та вказує на особливості підходу до засвоєння матеріалу та розв'язання завдань), прагнення до самовдосконалення та розвитку; прагнення до неперервного самовдосконалення та науково-дослідницького пошуку; формування рис конкурентоспроможної, соціально-адаптованої, всебічно розвиненої цілісної особистості з активною життєвою позицією тощо. Серед особистісних якостей випускника ліцею ми виділяємо чотири складових: широка освіченість, орієнтація на саморозвиток, здатність до творчості, соціальна адаптація.

Функціонування моделі освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю дає змогу реалізувати низку завдань, які поставлені перед освітянами. Запропонована модель відповідає запитам часу та відтворює реальні, об'єктивно існуючі умови діяльності ліцею у сільській місцевості. Ця модель здатна підвищити рівень знань учня та не допустити розшарування якості освіти

в суспільстві. Саме під час реалізації даної моделі ми можемо досягнути поставленої перед ліцеєм мети – забезпечення здобуття учнями освіти понад державний освітній мінімум, створення оптимальних умов для повного та якісного задоволення освітніх потреб населення, розкриття природних здібностей учня, здійснення науково-практичної підготовки учнівської молоді.

Впровадження моделі освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю дасть змогу підвищити ефективність освітнього процесу в цілому, забезпечивши в майбутньому державу висококваліфікованою робочою силою, здатною вирішувати поставлені перед нею завдання.

Складники моделі освітньої діяльності ліцею спортивного профілю перебувають у певних взаємозалежностях, а їхні взаємовідносини та взаємодія визначають спосіб функціонування цієї моделі як єдиного цілого.

Вихідною у процесі визначення зв'язків між компонентами моделі підготовки є процесуальна сторона навчання у педагогічному ліцеї спортивного профілю. Це забезпечує можливість вивчати освітню діяльність усебічно, як цілісне утворення, що складається із взаємозумовлених структурних компонентів і підпорядкована загальним законам структурної організації моделі-системи та її розвитку.

В контексті нашого дослідження створення моделі визначаємо як сутнісне відображення узагальнених істотних ознак організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю з урахуванням можливостей абстрактного відображення цих ознак у схематичному продукті-моделі.

Дослідження науково-педагогічних джерел вказують на те, що під час моделювання доцільно врахувати те, що предмет дослідження стає моделлю іншого об'єкта, якщо: 1) є системною структурою; 2) має чіткі спільні ознаки з реальним оригіналом; 3) відрізняється кількома несуттєвими (вторинними) ознаками); 4) під час дослідження є заміником вихідного предмета у конкретних показниках; 5) є джерелом нового знання про реальний оригінал, що моделюється [156].

У розробці моделі освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю доцільно взяти до уваги такі суб'єктивні новоутворення здобувачів:

- рівень зацікавленості учнів у спорті, їхніх уподобань щодо конкретних видів спорту;

- розуміння основних мотивів навчання в ліцеї спортивного профілю, виявлення особистих цілей та амбіцій учнів; здатності спілкуватися та співпрацювати у групі; готовності брати на себе відповідальність.

- наявність необхідних знань та вмінь, компетентностей; вивчення базових принципів та теорій, пов'язаних з вибраними видами спорту;

- психосоціальні значущі якості ліцеїстів.

У розробленій моделі освітньої діяльності ліцею спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу важливими є внутрішнє (життєвий досвід особистостей) і зовнішнє (вплив на особистість з допомогою педагогічних технологій) освітньо-спортивне середовище. Під внутрішнім середовищем ми розуміємо психологічні механізми, які діють у свідомості учнів в освітньому процесі. А під внутрішнім – сукупність форм, методів і засобів навчання, на яких базується освітній процес ліцею спортивного профілю.

Таким чином, студіюючи науково-теоретичну, організаційно-управлінську джерельну базу та реальний досвід навчання здобувачів педагогічного ліцею спортивного профілю (спостереження, анкетування, вивчення продуктів-результатів освітньої та спортивної діяльності, розроблено модель діяльності ліцею спортивного профілю, що охоплює відповідні компоненти (рис. 2.1).

Функціональність представленої моделі забезпечується шляхом раціонального поєднання сучасних технологій навчання, схильності старшокласників до самоосвіти та аналізу діяльності.

Маючи на меті якісну реалізацію запропонованої моделі, учитель, який виконує роль організатора освітнього процесу і водночас консультанта-тренера, постійно повинен враховувати рівень розвитку фізичних якостей, яким володіють учні, та організовувати і скеровувати їх роботу.

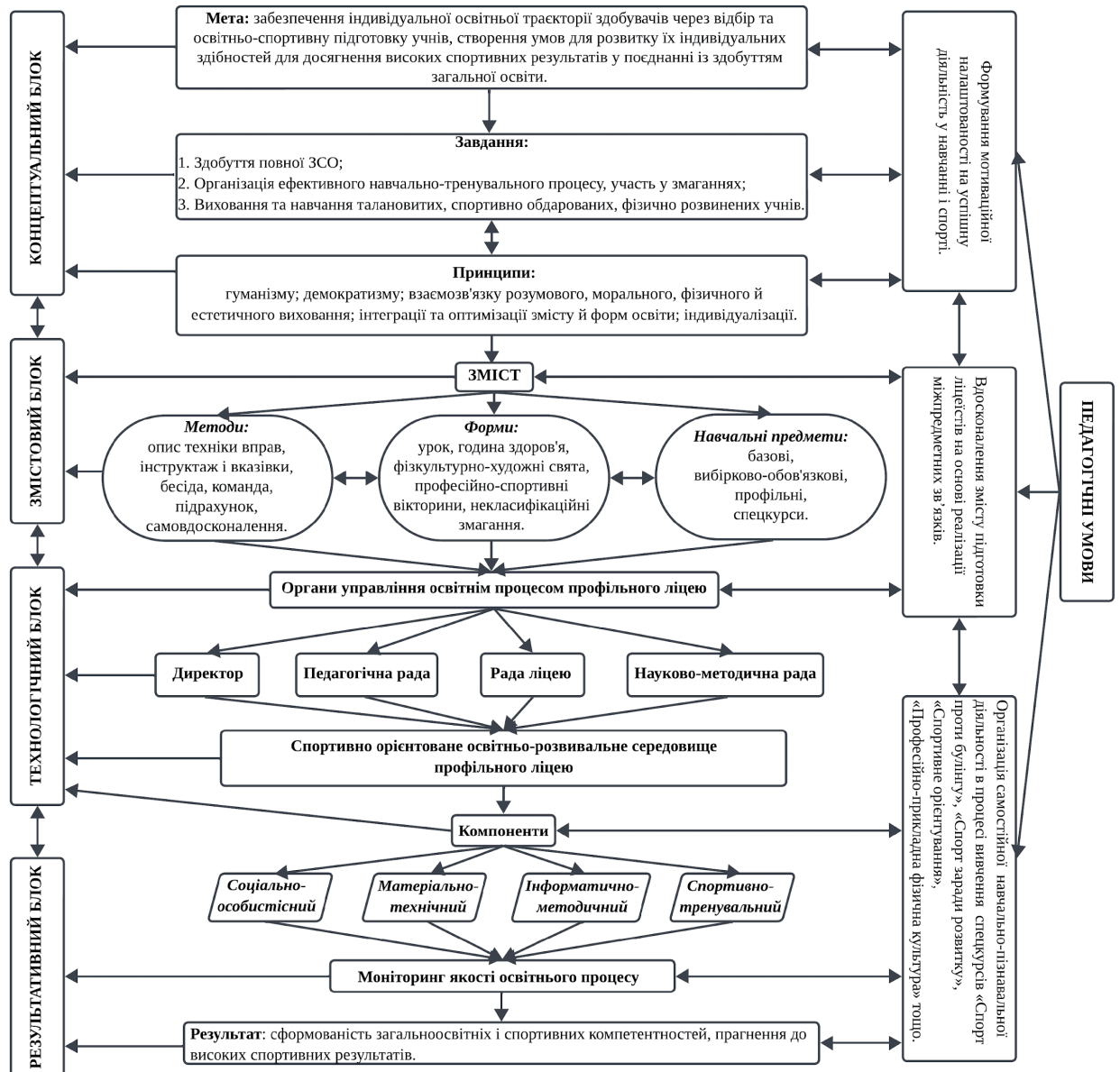

Рис. 2.1. Модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю

Варто зазначити, що задля ефективного функціонування моделі, учитель (тренер) повинен:

- враховувати дидактичні принципи, спрямовані на формування визначених компетентностей;
- знати і використовувати у своїй діяльності визначені у моделі основні форми, методи і засоби навчання;
- забезпечувати гнучке управління процесом опанування старшокласниками визначених компетентностей із спортивного профілю;

– сприяти збагаченню системи знань і вмінь із спортивного профілю у старшокласників і збагаченню їх світогляду.

Прогностична модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю відображає системність профільного навчання учнів, дає змогу отримувати нову інформацію про її взаємопов'язані структурні компоненти, що умовно об'єднані в блоки: концептуальний, змістовий, технологічний і результативний. Системотвірним компонентом моделі є педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю, які інтегрують мотиваційну, змістову та практичну складові. Прогностична модель дає змогу прогнозувати і коригувати цілі, зміст, технології та результати освітнього процесу.

Реалізація моделі забезпечуватиме надання якісних, комплексних освітніх, розвивальних, спортивно-реабілітаційних, соціально-адаптивних послуг здобувачам освіти. Функціонування даного ліцею дасть змогу ефективно та з урахуванням інтересів і потреб учнів, реалізувати конкретний план дій із реформування системи профільної освіти:

- сконцентрованість матеріально-технічних, кадрових, фінансових ресурсів, що дасть можливість забезпечити здобуття загальної середньої освіти (профільної) відповідно до Державних стандартів загальної середньої освіти;
- інноваційний та актуальний розвиток закладу, спрямований на неперервне вдосконалення якості надання освітніх послуг;
- задоволення потреб усіх суб'єктів освітнього процесу;
- удосконалення змісту, форм і методів освітнього процесу;
- збереження і зміцнення фізичного, психічного і соціального здоров'я школярів протягом літнього періоду;
- зміцнення матеріально-технічного оснащення освітньо-спортивного середовища
- особистісний і професійний розвиток педагогічного колективу.

Моделювання освітньої діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу забезпечить комплексність

новітніх освітніх, спортивних, оздоровчих, профорієнтаційних послуг для школярів.

Для контролю та оцінювання сформованості компетентностей, крім традиційних уроків, використовують такі форми, як залік, співбесіда та підсумкове навчально-практичне заняття. Залік як форма навчального контролю використовується, перш за все, для визначення рівнів якості вивченого ліцеїстами матеріалу та відповідності очікуваним результатам за навчальною програмою предмета. В організації профільної середньої освіти ця форма освітнього контролю забезпечує органічну наступність між рівнями освіти, її неперервність у майбутньому навчанні в закладах вищої освіти.

2.2. Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище педагогічного ліцею спортивного профілю як чинник професійного становлення старшокласників

Профільне навчання передбачає доступ до здобуття якісної повної загальної середньої освіти здобувачів, яка враховує їхні індивідуальні нахили, можливості, здібності і потреби, професійну спрямованість ліцеїстів на майбутнє здобуття вищої освіти та оволодіння конкурентноспроможною професією, на ринку праці, закріплення неперервності між загальною середньою і професійною освітою, створення умов для систематичного розвитку здобувачів, становлення ерудованого та високоосвіченого покоління як національної цінності. Педагогічний ліцей спортивного профілю є державним інструментом досягнення зазначених цілей.

Одними з ключових завдань профільної освіти є організація середовища для врахування та розвитку навчально-пізнавальних та професійних бажань, вмотивованості старшокласників. Як уже зазначалося, важливо забезпечити наступність між загальною середньою та професійною освітою, створити найбільш сприятливі можливості для оволодіння майбутньою професійною діяльністю. Профільне навчання сприяє професійній зорієнтованості,

самодетермінації ліцеїстів, їхній соціальній адаптації. Суттєвого значення набуває проведення комплексної психолого-педагогічної діагностики для визначення рівня готовності прийняття самостійних рішень, зумовлених професійним становленням. Особливу увагу доцільно звернути на ситуаціях та умовах сприяння удосконаленню освітньо-спортивної самостійності, формуванню системи знань та ключових компетентностей для життя.

Результати аналізу концепції «освітнє середовище», яке відіграє одну з ключових ролей у професійному становленні особистості, свідчать про те, що дослідники тлумачать освітнє середовище як комплексну структуру обставин і можливостей для послідовного гармонійного удосконалення і суспільно значущого становлення. У цьому контексті середовище визначають як систему інструментів, що включає матеріально-технічні, програмно-методичні, особистісні та технологічні складові, що не лише забезпечують реалізацію освітньо-спортивного процесу, а й здатні суттєво підвищити його ефективність. У психолого-педагогічних дослідженнях виокремлюємо кілька підходів до тлумачення змісту поняття «освітнє середовище»: соціально-психологічний (освітнє середовище як умова і засіб інтерперсонального становлення), соціально-педагогічний (ОС виступає ресурсом збагачення аксіосфери особистості у взаємозв'язку із зовнішнім виявом поведінкового стилю) [125].

У контексті сучасної модернізації профільної освіти відзначається зростаюча увага до освітнього середовища як ключової умови на кожному етапі формування суб'єктів освітнього процесу. Важливою особливістю є те, що освітнє середовище визначається не лише структурою приміщень та наявністю матеріальних ресурсів, але і якістю взаємовідносин, що складаються в освітньому процесі.

Особливістю формування спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища сучасного педагогічного ліцею спортивного профілю є його громадянська спрямованість, орієнтація на розвиток соціально значущих цінностей майбутніх фахівців, фізично здорової особистості – обов'язку,

готовності до колективної роботи, уміння приймати рішення та нести за їх відповідальність, професійного самовдосконалення впродовж життя.

Терміну «середовище» не притаманне однозначне наукове трактування. У широкому розумінні терміну «середовище» мається на увазі сукупність умов, в яких екзистує людина, соціум. Поняття «середовище» відтворює взаємозалежність та взаємозв'язок обставин, які сприяють розвитку здобувача та його взаємодії з оточенням. Середовище не є соціально стійким елементом, а є комплексною динамічною структурою, яка здатна до саморозвитку, самоорганізації і самовдосконалення.

Оскільки освітнє середовище ЗЗСО чи ліцеї тісно пов'язане з зовнішніми впливами й враховує складові загального соціокультурного простору, то його визначають як інтегральне утворення.

В. Сухомлинський надавав великого значення організації віко- та природовідповідного середовища у Павлиській школі. Видатний педагог-дослідник вважав освітнє середовище, яке твориться безпосередньою освітньою взаємодією педагога з учнями, предметами й матеріалами залученими у цій взаємодії, однією з найсакральніших сфер життя педагогічного колективу. При цьому, Василь Олександрович наголошував на важливості відрізнити, не ототожнювати зовнішнє середовище поза межами закладу освіти із середовищем шкільного колективу, оскільки останнє розвивається за своїми специфічними законами та правилами [121, с. 115].

Навчально-виховне або освітнє середовище – це спеціально організоване середовище, спрямоване на оволодіння ліцеїстами компетентностями, в якому складові освітнього процесу відповідають віковим та індивідуальним особливостям здобувача, в межах обслуговування конкретного навчального закладу.

Видатний польський педагог Я. Корчак вважав, що характер освітнього середовища визначається передусім тими умовами і можливостями, які сприяють вияву парних соціальних конструктів: активності – пасивності, свободи волі чи залежності. Таким чином, для проєктування моделі освітнього

середовища та визначення його типу та рівня ключовою є діагностика, яка враховує стан забезпечення відповідного закладу освіти комплексом можливостей і умов для розвитку здобувача, його індивідуальних освітніх потреб. Навчально-виховне середовище можна об'єктивно характеризувати двома основними показниками: насиченістю, тобто ресурсним потенціалом, та структурованістю – організаційним підходом.

Об'єктивно навчально-виховне середовище можна характеризувати двома показниками: насиченістю навчально-виховного середовища, тобто ресурсним потенціалом і його структурованістю – способом організації.

Компонентами освітнього середовища є також позашкільне освітнє мікросередовище, комунікаційне, сімейне, середовище вікового спілкування, культурологічне, діяльність просвітницьких та релігійних, культових закладів та організацій. Це неорганізовані мікросередовища вільної життєдіяльності, вільної відкритої комунікації. Мікросередовище поза межами закладу освіти (ліцею) охоплює установи альтернативної додаткової освіти, які суттєво впливають на розвиток ліцеїстів. Сюди належать заняття в спортивних школах, неакадемічних гуртках фізичної культури і спорту, членство в юнацьких спортивних школах, регіональних збірних командах тощо. Слід зазначити, що сімейне оточення, включаючи батьків, родичів і сусідів, також має значний вплив на розвиток і саморозвиток школярів.

Освітнє середовище є системою організованих педагогічних умов, спрямованих на стимулювання розвитку та саморозвитку кожного індивіда, що залучений до нього. Це комплекс можливостей, спрямованих на особистісний і творчий розвиток як ліцеїстів, так і педагогів, усіх учасників освітнього процесу. Освітнє середовище є простором для розвитку і виховання особистості здобувача. Якість освіти у цьому контексті значною мірою залежить від рівня і характеру розвитку освітнього середовища, яке є визначальним компонентом будь-якої педагогічної системи, зокрема освітньо-спортивного середовища ліцею.

У площині енварименталістських методологічних досліджень проблема залежності якості освітньої системи від впливу окремих її структурних характеристик безпосередньо пов'язана з дослідженням статично-динамічної організації ОС, узагальненням його істотних елементів і параметрів, змісту їх взаємодії та залежностей.

Узагальнимо, що *спортивне орієнтоване освітньо-розвивальне середовище (СООРС) сучасного педагогічного ліцею спортивного профілю* – це спеціально спроектована система, у якій складники є необхідними умовами для реалізації мети освітньої та спортивної діяльності. Структура (СООРС) визначає композицію його структури, взаємозв'язок і залежність складників. Складники структури СООРС, на нашу думку, є неподільними функціональними одиницями, тому що визначають концептуальну і ресурсну збалансованість СООРС, а також інструменти, що залучаються у діяльність суб'єктів освітньої взаємодії, тобто реалізуються як дидактично-методичний комплекс.

Суб'єктів природних інтелектуальних складових педагогічної системи визначають як учасників освітнього процесу. Щодо штучних інтелектуальних компонентів освітньої системи, вони включають засоби навчання (системи ЗН), де реалізуються принципи штучного інтелекту, що дозволяє їм самоорганізовуватися, адаптуватися і функціонувати в режимі само- або зовні спрямованого навчання. Для кожної з цих компонент може бути визначена відповідна система організації та регулювання середовища.

Навчально-виховний або освітній мікросоціум є важливою компонентою педагогічної системи. Вплив цього елементу системи організації та регулювання середовища ліцею на результати навчально-виховної діяльності, особливо під час використання колективних та групових форм навчання і виховання в освітньому процесі, є значущим і може стати навіть визначальним.

Згідно із сучасною освітньою парадигмою (особистісно зорієнтованого компетентнісного здобуття освіти) інтелектуальну компоненту системи визначають як ключову і розглядають на трьох рівнях підсистем:

– учнівська складова освітньої системи (досліджується індивідуальна особистість здобувача як підсистема загальної системи колективу закладу освіти та як середовище на неї впливає, і навпаки);

– учнівсько-групова складова освітньої системи (досліджується не так окрема особистість, як характер взаємин, взаємозв'язків між окремою особистістю здобувача та колективом, які є відносно стійкими підсистемами загальної системи середовища);

– вчительська складової освітньої системи (студіюється особистість фахівця, його вплив та залежність на всіх рівнях системи освітнього середовища).

Таким чином, узагальнимо істотні вихідні положення, проектування і створення СООРС. За такого підходу склад СООРС охоплює:

– малий соціальний оточуючий простір, що формується в межах навчального колективу. Взаємодія цього мікросоціуму з учнівською складовою відбувається під час групових і колективних форм навчання та виховання, які заплановані педагогом. Також, в рамках додаткової навчально-виховної діяльності, яку ініціюють та здійснюють самі учні, відбувається взаємодія мікросоціуму та учнів, включаючи дії вчителя;

– педагогічний освітній простір, орієнтований на управління освітнім процесом та базується на принципах педагогіки толерантності та особистісно орієнтованих методів навчання і виховання. Він використовує сучасні психолого-педагогічні підходи, спрямовані на формування та розвиток в учнів (учнівської складової педагогічної системи) компетентностей. Крім того, він сприяє розвитку продуктивного мислення і пізнання, формує соціально значущі цінності та відносини особистісного розвитку, а також рефлексивно-гуманістичний менталітет особистості. Важливими аспектами вчительської складової є також здатність учнів до навчання і самонавчання протягом усього життя та інші відповідні аспекти.

– система дидактичних засобів охоплює широкий спектр матеріальних та інформаційних об'єктів, які використовують учні та педагоги впродовж

навчання. Ці засоби призначені для задоволення вимог щодо їх ефективного та безпечного використання.

Необхідно зауважити, що у процесі навчання та виховання особистості в профільному освітньому закладі величезний вплив мають мікросоціум навчального закладу, структура та географічне розташування, рівень та стан капітальних будівель, а також *глобальний освітній простір*. Цей простір значущим чином фактично або потенційно впливає на функціонування педагогічних систем та на досягнення учнями результатів навчально-виховної діяльності, іноді викриваючи або навіть вступаючи в суперечність із визначеними завданнями освіти та виховання..

Ми поділяємо думку про те, що спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище, як і педагогічні системи в цілому, є складовими елементами глобального освітнього простору, є його органічними частинами та формують в межах цього простору підпростір засобів і технологій інституційної освітньої системи. Отже, до структури глобального освітнього простору, крім вже визначених компонентів СООРС, слід враховувати такі аспекти:

– складову освітнього профільного закладу, яка формується мікросоціумом освітнього закладу та навчальними приміщеннями.

– освітньо-просторову складову, що включає глобальний освітній простір і об'єднує людей та суспільні системи, що існують та діють поза межами освітнього закладу і які можуть значно впливати (як реально, так і потенційно) на результати навчально-виховної діяльності учнів.

Сучасне СООРС педагогічного ліцею здійснює неповторний індивідуалізований та персоналізований вплив, де у кожного є можливість виявити свої здібності. Освітньо-спортивне середовище – сукупність фізичних, природних та соціальних суб'єктів, які впливають на формування особистості, її особистісний та фізіологічний, творчий розвиток, що сприяють становленню міжсуб'єктних взаємодій та особистісно орієнтованих педагогічних комунікацій в освітньому процесі, умов комфортної життєдіяльності.

Дослідниця Р. Семенова, розглядає мікро- та макрорівні освітнього середовища, котрі тісно пов'язані між собою. Мікрорівень – це простір безпосереднього спілкування людини (сім'я, група однолітків), а макрорівень – це «соціальні, культурні, ідеологічні, економічні, технологічні, політичні, правові, релігійні, етнічні чинники освіти» [137, с. 188]. Відповідно, коли йдеться про проектування та реалізацію освітнього простору, то враховують насамперед позиції того, для кого воно конструюється, і з якою метою.

Згідно з науковим поглядом Г. Костюка, оточення для навчання та розвитку особистості становить «узагальнений, сукупний, об'єднаний, інтегральний, цілісний фактор, що є ключовим у процесі видозміни поведінки особистості, і таким чином, детермінує розвиток і визрівання здібностей, бажань, задатків і засвоєння соціальних ролей» [77, с. 36]. Мова йде про багаторівневу систему умов, обставин, засобів, можливостей, які реалізують оптимальні параметри освітньої діяльності.

Таблиця 2.1

Складові спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища сучасного педагогічного лицю спортивного профілю

Складові	Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище
Соціально-особистісний компонент	Гуманні взаємини між учасниками процесу
Матеріально-технічний (просторово-предметний)	Оснащення приміщень, майданчиків належними засобами та обладнанням
Інформаційно-методичний	Педагогічні технології, засоби, програми розвитку
Спортивно-тренувальний	
Функції середовища	Навчальна, розвивальна, виховна, адаптивна, комунікативна
Особливості середовища	Оновлення змісту освіти, підвищення кваліфікації педагогів, створення умов для саморозвитку працівників.

Характеризуючи спортивну діяльність освітнього середовища ліцею, наголошуємо на створенні умов та можливостей для саморозвитку особистості через функціонування в ньому складових (табл.2.1).

Просторово-предметний або матеріально-технічний компонент забезпечує укомплектування будівлі закладу освіти, приміщень, класних кімнат, території, майданчиків, їхнє доречне і зручне розташування, можливість пристосовувати предмети, речі, засоби, матеріали, урізноманітнювати і змінювати їх, відповідно до вікових та фізичних особливостей та потреб; соціальний або соціально-особистісний спрямований на формування міжособистісних гуманних стосунків між керівництвом, працівниками, педагогами та учнями; поваги, тактовності, доброзичливості, згуртованості та ін.; інформаційно-методичний, чи технологічний компонент передбачає відповідність педагогічних технологій та засобів змісту освіти, тобто досягнення її мети та завдань дієвими, доцільними формами і методами, котрі не мають негативно психічного впливу, відповідають сучасним моральним вимогам та рівню розвитку особистості [130, с. 93].

Щодо соціально-особистісного компонента, то В. Паламарчук, зауважує, що він теж має свої структурні елементи: соціальний – система соціально орієнтованих потреб суб'єктів освітньої діяльності; мотиваційний – підтримка спонукань та внутрішніх переконань, що регулюють професійне зростання педагога і становлення вихованця; креативний – творчість як чинник розвитку особистості; аксіологічний – система особистісних цінностей учасників; інтегративний – об'єднання названих частин у систему впливу на особистість. Педагог втілює багатовимірність взаємодії учасників освітнього процесу, визначає хід освітнього процесу задля реалізації завдань освіти. Від нього й залежить якість освітнього простору, чи воно буде розвивальним для вихованця, чи ні. Власне ця якість визначається здатністю середовища забезпечувати суб'єктам освітнього процесу задоволення їхніх потреб і запитів [142, с. 98].

Тобто освітньо-спортивне середовище, з одного боку, має забезпечувати становлення та розвиток особистості, а з іншого, – впливати на саморозвиток і самовиховання учня, його професійне вдосконалення (адже від матеріально-

технічного забезпечення закладу освіти залежить можливість проведення занять, змагань, ігор, екскурсій тощо).

У нашому дослідженні характеризуємо цей простір як комплекс завдань, технологій, форм і методів освітнього процесу в педагогічному ліцеї спортивного профілю, де забезпечено належний емоційний комфорт (психологічний клімат) для кожної особистості.

Спортивно-тренувальний компонент СООРС педагогічного ліцею спортивного профілю середовища ліцею - це аспекти, пов'язані із спортивною та фізичною активністю, які визначаються та розвиваються в освітньому закладі. Ось кілька ключових характеристик цього компонента: ліцеї можуть впроваджувати спеціалізовані спортивні програми або ініціативи, які спрямовані на підтримку та розвиток фізичної активності серед учнів; організовувати та підтримувати участь учнів у різноманітних спортивних заходах, включаючи шкільні змагання, турніри чи зовнішні спортивні події; наявність кваліфікованих тренерів та інструкторів, які можуть керувати спортивними програмами та тренуваннями.

Отже, спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище сучасного педагогічного ліцею спортивного профілю повинно взаємодіяти із становленням та розвитком особистості, а також впливати на саморозвиток і самовиховання, професійне вдосконалення, оскільки матеріально-технічне забезпечення впливає на можливість проведення різноманітних заходів та занять. У такому середовищі педагог реалізовує різноманітні функції, включаючи навчальну (формування знань, умінь і навичок), виховну (формування поглядів та переконань, моделі поведінки), розвивальну (удосконалення якостей та властивостей вихованців), комунікативну (сприяння міжособистісному спілкуванню), адаптивну (пристосування до соціального середовища, учнівської групи та загальної життєвої діяльності), оздоровчу.

Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище ліцею є унікальним та стимулюючим фактором для учнів, оскільки воно сприяє

інтегрованому розвитку особистості, поєднуючи навчання та заняття фізичною активністю. Розглянемо ключові аспекти цього середовища:

Спеціалізована освіта. Ліцей надає студентам можливість здобути глибокі знання не лише з навчальних предметів, а й в сфері фізичного виховання та спорту. Програма спеціалізованої освіти враховує потреби учнів, які цікавляться спортивною діяльністю.

Інтенсивна фізична активність. Специфіка СООРС передбачає великий обсяг фізичної активності. Учні проводять значну частину свого часу на тренуваннях, беруть участь у спортивних змаганнях, що сприяє здоров'ю, фізичній формі та розвитку спортивних навичок.

Розвиток спортивної культури. Ліцей створює атмосферу, в якій спорт є не лише обов'язковим елементом програми, але й важливою частиною шкільної культури. Учні вчаться цінувати спорт як важливий елемент активного та здорового способу життя.

Співпраця з висококваліфікованими тренерами: Ліцей нерідко співпрацює з висококваліфікованими тренерами, які допомагають учням розвивати свої спортивні здібності та навички. Це сприяє високому рівню тренувань та індивідуальному розвитку.

Участь у спортивних заходах. Ліцей активно включає учнів у спортивні змагання, турніри та інші заходи. Це надає їм можливість випробувати свої сили, отримати цінний практичний досвід та покращити свої спортивні досягнення.

Розвиток командного духу. Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище підтримує розвиток командного духу та сприяє взаємодії між учнями. Спільна участь у тренуваннях та змаганнях сприяє формуванню дружніх стосунків та командного духу.

Інфраструктура та обладнання. Педагогічний ліцей спортивного профілю часто має сучасну інфраструктуру та обладнання, яке дає змогу учням максимально використовувати свій спортивний потенціал. Зручні тренажерні зали, спортивні майданчики та бази допомагають створювати сприятливі умови для розвитку.

Таке комплексне СООРС педагогічного ліцею впливає на всебічний розвиток учнів, допомагаючи їм сформувати не лише спортивні, але й освітні навички, які будуть корисні в їхньому подальшому житті та професійній діяльності.

Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище ліцею реалізовує низку важливих функцій, спрямованих на всебічний розвиток учнів у галузі освіти та спорту. Наведемо приклад основних функцій.

Однією з основних функцій СООРС педагогічного ліцею є стимулювання (забезпечення сприятливих умов для фізичного розвитку учнів). Систематичні тренування, спортивні змагання та інші фізичні активності сприяють збереженню здоров'я та формуванню активного способу життя.

Навчальна функція надає унікальну можливість здобувати спеціалізовану освіту в галузі фізичного виховання та спорту. Учні здобувають глибокі теоретичні знання та отримують практичний досвід, що є важливим для подальшого вибору професійного шляху.

Розвивальна функція (СООРС стимулює розвиток конкретних спортивних навичок та вмінь. Учні мають можливість вдосконалювати свої навички через регулярні тренування та участь у спортивних змаганнях).

Виховна (участь у спортивних заходах сприяє вихованню етичних цінностей, таких як дисципліна, командний дух, взаємоповага та фейр-плей, спортивні події сприяють створенню позитивного та підтримуючого середовища. Ці цінності важливі для формування характеру та професійного етику учнів).

Адаптивна (спорт надає учням можливість прилаштуватися в умовах конкуренції та співпраці. Це допомагає формувати конкурентоспроможний дух та сприяє розвитку колективного спорту.

Прогностична (ліцей, надаючи спеціалізовану освіту в галузі спорту, готує учнів до вступу до вищих навчальних закладів, пов'язаних з фізичним вихованням, тренуванням та спортом).

Комунікативна (участь у спортивних заходах та тренуваннях сприяє розвитку лідерських якостей серед учнів. Керування командами та участь у спільних проєктах формує навички лідерства та співпраці.

Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище сучасного педагогічного ліцею спортивного профілю є важливим фактором у формуванні гармонійно розвиненої особистості, готової до подальшого навчання та професійної діяльності в галузі спорту та фізичного виховання.

Педагогічний ліцей спортивного спрямування (спортивний ліцей-інтернат) визначає одним з основних завдань здійснення освітньої, спортивно-тренувальної та фізкультурної активності. Такі заклади працюють у режимі шкіл-інтернатів та покликані до «забезпечення реалізації освітніх прав громадян та розвиток спортивних здібностей і талантів дітей та молоді з метою готування спортсменів для участі у національних збірних командах України з олімпійських та неолімпійських видів спорту» [145].

Діяльність усіх ліцеїв спортивного спрямування, ураховуючи зміст їх статутів, будується на принципах гуманізації, демократизації сфер функціонування; єдності усіх напрямів процесу виховання; справедливого доступу до можливостей і засобів розвитку індивідуальності, творчості; цілісним процесом формування загальнолюдських та загальнонаціональних цінностей; варіативності змісту освіти і способів її здобуття; наукової обґрунтованості; розвивального характеру навчання; гнучкості та прогнозованості; системності й рівневості; неперервності і варіативності, узгодження менеджменту зовнішнім і внутрішнім контролем [48; 101].

Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище, як цілісна структурна організація, використовується суб'єктами освітнього процесу для оволодіння певним комплексом компетентностей та їх перспективної трансформації на якісно кращі рівні.

Формування системи організації освітнього і виховного процесу педагогічного ліцею передбачає врахування кількох ключових напрямків або стратегій модернізації закладу. Основні принципи цього процесу охоплюють:

створення умов для всебічного розвитку особистості учнів, відбір змісту та оптимальної організації навчання і виховання, а також сприяння розвитку взаємостосунків та культури спілкування між всіма учасниками освітнього процесу. У цілісному СООРС реалізується ідея персоніфікації, що передбачає створення «простору Я», тобто освітнього середовища, яке враховує індивідуальні потреби та особливості кожного учасника освітньої взаємодії. У цьому контексті забезпечуються умови для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії кожного учасника, що сприяє оптимальному розвитку його особистості. Такий підхід визначається бажанням створити не лише ефективну систему освіти, але й сприяти розвитку особистості кожного учня через індивідуалізацію навчання та створення сприятливого середовища для взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Формування СООРС педагогічного ліцею передбачає розв'язання низки ключових проблем для забезпечення оптимальних умов і можливостей для розвитку та саморозвитку особистості учнів. Серед цих проблем такі:

- забезпечення внутрішніх умов (сприяння розвитку та саморозвитку особистості через використання механізмів самопізнання та рефлексії);
- створення сприятливих умов (формування середовища для навчання і виховання, орієнтованого на індивідуальні потреби та установки кожного учня; організація розвивальних мікросередовищ, включаючи творчу діяльність та роботу за індивідуальними інтересами);
- персоналізація освітнього середовища (використання попередньої мотивації для створення унікального освітнього середовища для кожного учасника; фіксація визначеної частини середовища як власного «я» кожного учня; створення «середовища для мене» з метою досягнення конкретних освітніх цілей, таких як підвищення рівня знань чи глибше вивчення конкретного предмета, чи освітньої галузі.

Отже, формування СООРС педагогічного ліцею покликане врахувати ці аспекти для створення індивідуалізованого та сприятливого освітнього

середовища, сприяючи розвитку унікальних потенцій та здібностей кожного учня.

Однією зі стратегічних цілей організації спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища сучасного ліцею є формування таких умов простору, які підвищують ефективність здобуття профільної освіти на якісно вищому рівні та при цьому сприятимуть успішному становленню особистості ліцеїста.

Освітній процес у ліцеї спортивного профілю регламентується статутом закладу, освітньою програмою ліцею, програмами навчальних предметів та курсів, навчальними планами. Вони розробляються на основі низки типових документів, розроблених Міністерством освіти і науки України (типовий навчальний план з видів спорту, освітні програми з конкретних видів спорту, типові освітні програми для закладів загальної середньої та профільної освіти [4; 6; 12; 16; 17]).

Відповідно, основним документом, що регулює освітній процес є освітня програма, що складається на основі затверджених типових освітніх програм, і з конкретизацією варіативної складової. Освітня програма схвалюється рішенням педагогічної ради та затверджується директором ліцею.

Індивідуальна освітня траєкторія навчання реалізовується інваріантною та варіативною складовою змісту Державного стандарту профільної середньої освіти, і в практиці освітнього процесу організовується вивченням спеціальних курсів, факультативів, відвідування занять у гуртках, секціях тощо.

Організація освітнього процесу в ліцях здійснюється, на підставі чинного законодавства, за різними формами: уроки, лекції, лабораторно-практичні та семінарські заняття, диспути, навчальні екскурсії тощо з використанням інноваційних технологій навчання. Освітній процес охоплює різні сфери діяльності тренерсько-педагогічного колективу, зокрема науково-дослідну, тренувальну, навчально-методичну, спортивну, експериментальну тощо.

Ліцеїсти, відповідно до статуту ліцею, а також Правил внутрішнього розпорядку для учнів ліцею, що затверджується наказом директора ліцею,

можуть бути залучені до самообслуговування та виконання різних видів суспільно корисної праці, за умови врахування їхнього віку та фізичних можливостей, і при дотриманні норм і правил особистої гігієни та охорони здоров'я. Розпорядок дня і внутрішній порядок встановлюється директором ліцею, відповідно до вимог Конвенції прав дитини, вікових особливостей, Положення про ліцей з урахуванням умов його розміщення [75].

Аналіз організаційно-процесуального аспекту функціонування спортивних ліцеїв дає нам підґрунтя для визначення специфіки їх СООРС. Дослідниками (Т. Артеменко, А. Капська та ін.) визначено, що конкретне СООРС має власну специфіку (усталені зразки поведінки, комунікативної взаємодії на всіх рівнях, традиції закладу, циклічність процесів і їх видозміни, просторово-побутові умови, ставлення між суб'єктами колективу), але і, завдяки людській складовій, є унікальним.

У межах дослідження унікальності СООРС педагогічного ліцею спортивного профілю, важливим є той факт, що учні спортивного ліцею як колектив є субкультурним явищем освітнього простору педагогічної системи. Це означає, що учні спортивного ліцею не лише здобувають освіту, але й активно взаємодіють у специфічному середовищі, яке сприяє розвитку їхнього спортивного потенціалу та формуванню специфічних цінностей та навичок, пов'язаних із здоров'ям та фізичним розвитком. З огляду на це, спортивна субкультура виступає як провідний елемент у СООРС педагогічного ліцею, визначаючи особливості взаємодії та спілкування ліцейців.

Поняття «субкультура» (буквально – підкультура) можна тлумачити як культуру, що існує в межах окремої соціальної спільноти, такої як група, клас, регіон, конфесія тощо, і чіткими ознаками відрізняється від традиційної (загальної) культури суспільства; як систему цінностей, установок, моделей поведінки, життєвого стилю тощо будь-якої соціальної групи, що становить собою самостійне цілісне утворення в межах домінуючої культури [41, с. 155].

Ці дефініції є основою спортивної субкультури, оскільки вона відображає той факт, що учні ліцеїв спортивного профілю – це певна соціальна група, якій у

межах масової культури притаманні свої відокремлені культурні цінності, свята, стиль життя та ін. Дослідниками визначено, що у кожній спортивній субкультурі наявна жорстка статусна структура, що зумовлюється досягненнями людини відповідно до цінностей даної субкультури, з ними ж пов'язані репутація та авторитет певного носія цієї субкультури [41].

Аналізуючи дослідження О. Громика, В. Рютіна та С. Семенової [144], вважаємо, що структура спортивної субкультури включає такі основні універсалиї, компоненти або складники:

- розуміння особливостей та принципів спортивної діяльності, включаючи техніку, тактику, правила гри, історію спорту тощо;
- специфічні елементи, які увиразнюють членів спортивної спільноти, такі як форма одягу, логотипи, ритуали перед матчем чи тренуванням;
- спільні переконання та цінності, пов'язані зі спортивними досягненнями, фізичним здоров'ям, справедливістю у грі та іншими аспектами;
- особливості поведінки та підходу до життя, які характерні для членів спортивної спільноти;
- ролі, які визначаються в рамках спортивної команди чи спільноти, такі як капітан команди, тренер, вболівальники тощо;
- закріплені правила та моральні норми, що регулюють взаємодію та поведінку у спортивному середовищі;
- специфічний спосіб спілкування, включаючи термінологію, жаргон і фразеологію, що характерні для спортивної спільноти.

Усі ці універсалиї спортивної субкультури взаємодіють між собою в діалектичний спосіб, взаємно обумовлюючи та формуючи характер та специфіку одна одної, зберігаючи та продукуючи субкультуру в цілому. Така взаємодія визначає особливості та ідентичність спортивної субкультури в цілому [144, с. 60]. Схарактеризуємо найвиразніші з них.

Однією із провідних універсалий спортивної субкультури є знання, які обумовлюють усвідомлення особистістю картини світу. Спортивна підготовка передбачає опанування ліцеїстами азами змагальної науки. Отже, об'єктом

спортивної науки є конфлікт сили/спритності/інтелекту – конфлікт переваг, а предметом – спортивні змагання. Зокрема, В. Алфімов наголошує: «У повсякденній лексиці агресивна поведінка спортсмена часто має позитивний зміст. Наприклад: агресивний форвард, агресивний боєць та ін. І від спортсменів часто чекають агресивної поведінки на змаганнях» [6]. У спорті агресія асоціюється із завданням досягнення мети. Такий «діалектичний зв'язок» обумовлює агресивну реакцію спортсмена у зв'язку з наявністю певного бар'єра, що є перешкодою на шляху досягнення ним мети. Практичні дослідження свідчать, що рівень спортивної кваліфікації має прямо пропорційний зв'язок із рівнем сформованості навичок агресивної поведінки. Зокрема, у спортсменів вищої спортивної кваліфікації більшою мірою розвинуті механізми застосування агресії у досягненні спортивних результатів» [4; 5; 6].

У такий спосіб спортсмен, який завдяки вияву агресивної реакції досяг мети, стає більш сприйнятливим до неї як нормативної форми поведінки, навіть за умови відсутності її причини та, зазвичай, пояснює свою агресивну поведінку як злість. Тому у спорті часто використовують термін «спортивна злість» [5].

Таким чином, феномен насильства апріорі присутній і є одним зі стрижневих у змісті навчання учнів спортивних ліцеїв-інтернатів. Водночас низка дослідників наголошують, що за умови відповідного контролю підготовка та проведення спортивних змагань не впливають на агресію [16].

До універсальї спортивної субкультури належать і специфічні елементи, як от айдендика, знаки та символи, командні практики тощо. Істотно помітними є також специфічний стиль одягу, форму та аксесуари, що відрізняють членів спортивної спільноти від інших груп; логотипи, герби, або інші знаки, які стають визначальними для спортивної команди чи спільноти (можуть мати глибокий символічний зміст для членів субкультури); особливі обряди, традиції та звичаї, які визначаються специфічним способом життя членів спортивної групи (можуть бути пов'язані як з передматчевою підготовкою, так і з внутрішніми звичаями команди). Ці корпоративні елементи є не лише засобами зовнішнього вираження спортивної субкультури, але й важливими внутрішніми символами, які

згуртовують спільноту і надають їй ідентичність та особливість, вони становлять не лише елемент зовнішньої реклами, але й важливий засіб комунікації та спільного розуміння в межах спортивної субкультури.

Зокрема, до даної універсалиї спортивної субкультури у соціокультурному середовищі спортивних ліцеїв-інтернатів належать такі ознаки, як:

1. забезпечення контрольно-перепускного режиму (атрибут). Цей обов'язковий атрибут являє собою певну примусову межу між двома різними «світами» – цивільним та професійного спорту;

2. інтернатне виховання як глибинний шар субкультури (атрибут). Саме спортивний інтернат визначає устрій життя ліцеїстів, систему їх формальних і неформальних взаємин, спортивний сленг, певні ритуальні дії, вияви естетики (краси) в зовнішній командній (клубній) одноманітності, зразковому порядку і чіткій організації побуту тощо.

Професійна етика та етикет у сфері спорту є наступною універсалиєю з важливими аспектами, що регулюють поведінку та взаємодію спортсменів, тренерів та інших учасників спортивного середовища. У галузі спорту, професійна етика охоплює такі аспекти, як чесність, взаємовідносини з суперниками, дотримання правил гри чи змагань, а також повага до суддів та інших учасників. Спортивний етикет визначає прийнятний спосіб взаємодії під час змагань чи тренувань, включаючи поведінку під час перемоги чи поразки, взаємодію з глядачами та засобами масової інформації. Спортивний етикет є необхідним для збереження порядку, підтримання чесної гри та забезпечення взаємної поваги між спортсменами та іншими учасниками спортивного процесу. Він також допомагає визначити неординарність та престижність спортивної професії, а також усвідомити особливі характерні риси її представників [17].

Структура етикету спорту охоплює також види відносин: за вертикаллю (комунікація тренерів з вихованцями), за горизонталлю (комунікація рівних за статусом осіб), а також у позаспортивному (цивільному) середовищі [17, с. 81]. У такому контексті важливо враховувати та підтримувати ієрархію в системі взаємин між учасниками освітнього процесу. Це може охоплювати покладання

особливих вимог і очікувань до ліцеїстів, визначення чітких правил та норм поведінки, а також забезпечення послідовності та дисципліни у відносинах між всіма учасниками ліцейного співтовариства. Такий підхід може визначати структуру та організацію внутрішнього середовища ліцею спортивного профілю для забезпечення ефективного функціонування та досягнення спільних спортивних цілей. Однак важливо зберігати баланс між суворістю управління та визнанням прав здобувачів, забезпечуючи їм можливість розвивати свої спортивні та освітні потенціали в позитивно налаштованому середовищі..

Ще одним аспектом спортивного етикету є взірцевість порядності та гідності ліцеїста. Це охоплює дотримання чистоти та охайності у вигляді ліцеїстів, стандарти фізичної форми та здоров'я, враховуючи при цьому природність та гармонійність свого зовнішнього вигляду, використання виразної, але збалансованої кількості слів, вказуючи на впевненість та відповідальність, чітке дотримання обіцянок та відповідальність за власні слова, демонстрація надійності та відповідальності у своїх діях та обіцянках, прагнення підтримувати чемні та ввічливі відносини з іншими учасниками освітнього та спортивного процесу [50]. Зазначені аспекти спортивного етикету допомагають формувати в ліцеїстів цінності та навички, які сприяють створенню позитивного та гідного середовища в спортивному ліцеї.

Істотною характеристикою спортивної субкультури є використання специфічної мови, що своєю чергою містить поняття мовного примусу. Ця універсалія передбачає те, що в спортивному оточенні виникає особливий спосіб спілкування, який відрізняється від загальної мовної практики. Засоби примусу бувають двох видів: дискурсивні та власне мовні, які в реальному спілкуванні є неподільними і можуть бути відокремленими лише в науковій абстракції з метою аналізу. Перший вид охоплює стандартизовані висловлювання, формальні або неформальні правила спілкування, які характерні для даного спорту чи команди. Другий вид передбачає використання конкретних слів, фраз або жестів, які є типовими для даного спорту чи спільноти. Це може бути виражено, наприклад, у спеціальних командних виразах, мовленнєвих зворотах чи вживанні певних

слів для стимулювання товаришів чи вираження емоцій. [27, с. 16]. Відповідно, найяскравішими засобами мовного примусу у спортивному ліцеї-інтернаті є тренерські вказівки, які повинні обов'язково виконуватися. У цілому, специфічна мова та мовний примус в спортивній субкультурі не лише відображають специфіку діяльності, але і сприяють формуванню спільної ідентичності та співпраці учасників спортивного оточення.

Компонентом мовленнєвої субкультури є спортивний сленг, який широко побутує в розмовній мові ліцеїстів. Характерними рисами спортивного сленгу є: інтенсивне оперування скороченнями, абревіатурами; широке використання професійних спортивних термінів.

Зокрема, до сленгу, який ліцеїсти використовують у своєму спортивному житті, належать: «аут» – позаштатна ситуація / стан особистості, «кеп» – капітан команди, «автобус» – глуха оборонна тактика, «бігунок» – проворний ліцеїст, «гірчичник» – знак негативної оцінки від старшого за статусом, «заряджати» – наносити удар (переважно про сильний удар), «костолом» – ліцеїст, який виявляє агресивні риси у грі/спілкуванні, «напихати» – надзвичайно жорстка емоційна ситуаційна настанова щодо особи/групи, «наїстися» – психологічно/фізично втомитися, «соси» – молодші ліцеїсти, «дембелі» – ліцеїсти останнього курсу, «очко» – туалет тощо. Семантичний аналіз сленгу, що наявний у мовному обігу учнів спортивних ліцеїв-інтернатів, свідчить про присутність у системі їх взаємин рис нерівності та агресивності (як от «соси» – «дембелі»). Наявність у сленговій мові ліцеїстів елементів кримінального («очко») та військового («дембелі») сленгу демонструє сутнісну наближеність тих субкультур, що формуються і розвиваються в умовах певної несвободи. Зокрема, субкультурі вихованців ліцею-інтернату спортивного профілю притаманне перехрещення характеристик спортивної, інтернатної та військової субкультур.

СООРС сучасного педагогічного ліцею має позитивний вплив на розвиток креативності учнів та забезпечує формування школярів як гармонійно розвинених особистостей. Наше дослідження свідчить, що доцільно дотримуватися відповідних педагогічних умов у питанні його організації:

1. Облаштування середовища відповідно до інтересів учнів різного віку.
2. Наявність осередків, які сприяють підвищенню рівня морального, трудового, фізичного та розумового виховання учнів.
3. Добір варіативного та різнопланового матеріалу щодо оформлення СООРС ліцею.
4. Періодичне поновлення СООРС педагогічного ліцею цікавими дидактичними та розвивально-виховними матеріалами.

Структура творчо-дозвілєвої зони ліцею передбачає: умови для активного відпочинку (розмітка «класики», лабіринт), столи для настільного тенісу тощо. Зони загального використання передбачають: сучасні дизайнерські підходи в оформленні внутрішнього простору та елементи дизайну – 3D. Спортивний осередок школи має містити: спортивний зал з візуалізацією, що мотивує, та дизайном на спортивну тематику; сучасне спортивне обладнання – тренажерний зал з обладнанням для тренувань та хореографічних занять. Актова зала охоплює: творче оформлення зали – сучасний дизайн та візуалізацію; обладнання для презентацій та творчих заходів (проектор, комп'ютер, мікрофон). Бібліотека містить: сучасне оформлення та дизайн приміщення, комфортні меблі; комп'ютерну зону для онлайн навчання; проєктор та екран (можливість використовувати бібліотеку для різних форм організації навчання).

СООРС педагогічного ліцею обов'язково повинне мати: матеріали та засоби (деталізовані та умовні), що відповідають конкретній віковій групі, ігрові модулі, макети, предмети-замінники та інші атрибути, які стимулюють також розвиток пізнавальних процесів учнів: мислення, уваги, уяви, пам'яті, які є умовами розвитку креативності учня в умовах сучасної школи. Підбирати даний матеріал потрібно, орієнтуючись на вікові особливості учнів, специфіку їх спортивної діяльності, рівень сформованості навичок їх використання. Всі предмети середовища школи повинні бути якісними, відповідати санітарним, педагогічним та естетичним вимогам. Важливо пам'ятати, що форма та колір предметів мають велике значення – саме вони надають виразності об'єктам та

подіям і завдяки зіставленню допомагають дитині здобути правдиві знання про довкілля [16].

Саме за таких умов організації СООРС сучасного педагогічного ліцею спортивного профілю зростає рівень позитивної мотивації до навчання.

Моніторинг у педагогічному ліцеї спортивного профілю охоплює спектр процесів, спрямованих на ефективне визначення та покращення освітньої взаємодії, тренувально-виховної роботи та загального мікроклімату середовища. Цей спектр охоплює кілька ключових напрямків: спостереження за успішністю учнів, що забезпечує можливість оцінити, наскільки ефективно вони засвоїли навчальний матеріал та розвиваються в конкретних видах діяльності; оцінювання та аналіз результатів навчання дозволяє педагогам та тренерам вживати заходів для покращення якості освіти та тренувань; діагностика актуальності методів навчання, тренувальних підходів, виховних заходів, що забезпечує постійний контроль та можливість корекції педагогічної та тренерської роботи для досягнення максимальних результатів; визначення рівня відповідності кваліфікацій та професійної підготовки викладацького складу, що створює основу для визнання та підтримки кваліфікованих працівників, а також вдосконалення у роботі тих, хто потребує підтримки; моніторинг умов учбових приміщень, наявність спортивного інвентарю, безпеки та санітарно-гігієнічного стану для створення комфортних та безпечних умов навчання та тренувань, а також можливість вчасної корекції недоліків.

2.3. Педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю в сучасних умовах

Для визначення та обґрунтування педагогічних умов підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю проаналізуємо дефініцію «педагогічні умови» та потлумачимо її зміст.

У науковій літературі мають місце різні підходи до визначення суті поняття «педагогічні умови». Учена А. Семенова зазначає, що «педагогічні

умови зумовлюють цілісність продуктивного освітнього процесу профільного спрямування здобувачів, і визначаються взаємозв'язками низки обставин та факторів, та активністю кожного суб'єкта зокрема їх колективної взаємодії» [144, с. 18]. О. Дерев'янюк зазначає, що педагогічні умови визначаються як фактори, спрямовані на створення такого освітнього середовища, яке сприяє розвитку індивідуальності та забезпечує підготовку до ефективної професійної діяльності [147]. На думку Г. Назаренко, педагогічні умови мають за мету забезпечити органічну єдність навчання, виховання і розвитку в освітньо-спортивному середовищі закладу профільної освіти та відповідають очікуваним результатам соціального запиту, тобто ці умови спрямовані на досягнення конкретних цілей та формування ключових компетентностей здобувачів [108, с. 109]. В. Семенюк класифікує педагогічні умови як об'єктивні, суб'єктивні, загальні та специфічні. Об'єктивні умови охоплюють правові норми та стандарти, які регулюють освітні відносини (законодавство, постанови, регламенти, які визначають права і обов'язки всіх учасників освітнього процесу), ресурси, які допомагають учасникам освітнього процесу отримувати інформацію, стан інфраструктури закладу освіти, зовнішні соціокультурні та економічні фактори, економічний розвиток регіону та культурні традиції. Суб'єктивні умови становлять внутрішній світ учасників освітнього процесу і є важливими у визначенні його результативності. Під суб'єктивними умовами розуміють: індивідуальні здібності, вміння, досвід, особистісні риси, ступінь взаємопорозуміння та спільної спрямованості на досягнення освітніх цілей, важливість освітніх цілей для кожного учасника зокрема, особисті погляди та переконання учасників у здобутті освіти, їхня готовність брати активну участь у власному навчанні та розвитку. Узгодженість між об'єктивними та суб'єктивними умовами забезпечує сприятливий контекст для ефективної освітньої взаємодії та досягнення цілей навчання.. Загальні умови освітньої системи охоплюють різноманітні фактори, які визначають соціальний, економічний, культурний, національний, географічний та інший контекст, у якому здійснюється освітній процес. Специфічні умови визначаються

конкретними особливостями та характеристиками окремого освітнього закладу та його довкілля. З урахуванням цих умов можна створювати більш індивідуалізовані та ефективні практики для навчання та розвитку ліцеїстів [145, с. 12–17].

На підставі узагальнення підходів дослідників і власного теоретичного аналізу, визначаємо поняття «педагогічна умова» як обставину чи середовище, що впливає на розвиток або сприяє гальмуванню педагогічного явища або процесу, та відображає потенційну впливову силу конкретних факторів.

Підвищення ефективності освітнього процесу в педагогічному ліцеї спортивного профілю вимагає інтегрованого підходу, що охоплює як навчання, виховання, так і спортивну підготовку. Охарактеризуємо ключові аспекти, які можуть сприяти цьому підвищенню ефективності:

– *інтеграція академічної і спортивної програм*: розроблення збалансованого навчального плану, що об'єднує академічні предмети із спеціальною спортивною підготовкою; забезпечення координації між учителями та тренерами для оптимального використання часу ліцеїстів (учнів);

– *розвиток індивідуальних можливостей*: створення індивідуальних навчальних планів для учнів із різними рівнями академічних та спортивних здібностей; залучення індивідуальних консультантів, які допомагатимуть учням вирішувати особисті та навчальні питання;

– *використання інноваційних методів навчання*: впровадження сучасних методів навчання, таких як інтерактивні уроки, використання технологій, та методів проєктної роботи; застосування методів, спрямованих на розвиток критичного мислення та творчих навичок;

– *організація спортивно-освітнього процесу*: визначення оптимального співвідношення між тренуваннями і навчанням, щоб уникнути перевантаження учнів; забезпечення належної підтримки учнів, які виступають на високому рівні у спорті, і забезпечення можливостей для розвитку інших суб'єктів освітнього процесу;

– *створення сприятливого середовища*: розбудова позитивного інституційного клімату, який забезпечує співпрацю, взаєморозуміння та підтримку серед учнів, вчителів і тренерів; організація систематичних заходів для сприяння психологічному здоров'ю та розвитку особистісних якостей;

– *постійне навчання та підвищення кваліфікації*: організація тренінгів та семінарів для вчителів та тренерів для ознайомлення з новітніми методами навчання та тренувань; підтримка у вчителів і тренерів ініціативи щодо самоосвіти та впровадження нових методик;

– *залучення батьківської спільноти*: підвищення ролі батьків як активних учасників освітнього процесу та спортивної діяльності; організація зустрічей, семінарів та інших заходів для сприяння ефективній взаємодії між батьками, вчителями та тренерами [173; 178; 185].

Ці заходи спрямовані на створення гармонійного середовища, в якому освітні та спортивні компоненти взаємодіють для досягнення високої ефективності освітнього процесу у педагогічному ліцеї спортивного профілю.

Педагогічний ліцей спортивного профілю має свої особливості, оскільки поєднує в собі як високий рівень академічної підготовки, так і інтенсивну спортивну діяльність. Для підвищення ефективності освітнього процесу в такому ліцеї, важливо враховувати індивідуальні потреби та особливості учнів. Результати аналізу теорії і практики ліцейської освіти дають змогу виокремити деякі педагогічні обставини, які можуть сприяти цілеспрямованому розвитку учнів у педагогічному ліцеї спортивного профілю:

– *реалізація індивідуального підходу*: сприяє індивідуалізації навчання, врахування особливостей та інтересів кожного учня; забезпечує доступ до додаткових занять, тренувань чи консультацій для учнів, які прагнуть розвивати свої спортивні навички;

– *інтеграція теорії і практики*: дає змогу оптимально поєднувати теорію з практичним досвідом учнів через участь у спортивних змаганнях, екскурсіях, майстер-класах та стажуваннях у спеціалізованих спортивних установах;

– використання сучасних технологій: забезпечує інтенсифікацію освітнього процесу, розвиток пізнавальної діяльності учнів через віртуальну реальність, відеоуроки, спеціалізовані навчальні програми спортивної підготовки;

– підтримка фізичного здоров'я: забезпечує можливості для фізичного розвитку, включаючи регулярні фізкультурні заняття, тренування та змагання; організацію спеціалізованих медичних обстежень та консультацій для збереження здоров'я учнів, зайнятих спортом;

– розвиток навичок комунікації сприяє удосконаленню спілкування та взаємодії учнів через участь у групових проєктах, спільних тренувань та спілкування зі спортивними тренерами; організацію заходів для підвищення командної діяльності та лідерських якостей;

– стимулювання самоосвіти забезпечує підтримку ініціативи учнів в галузі спорту та педагогіки; надає можливості для участі учнів у наукових конференціях, семінарах та інших заходах, що сприяють розвитку їхнього інтелекту;

– упровадження системи оцінювання дає змогу використовувати чітку систему критеріїв оцінювання, що враховує не лише академічні досягнення, але і спортивні успіхи та розвиток особистості [174; 176; 180; 184].

Ці педагогічні обставини, на нашу думку, охоплюють всі сторони освітнього процесу, сприятимуть створенню сприятливого середовища для розвитку учнів спортивного ліцею та підвищенню ефективності освітнього процесу, де спорт та навчання взаємодіють для гармонійного розвитку учнів.

Проведений аналіз наукової літератури та стану організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю дав можливість виокремити такі педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу у системі роботи даних ліцеїв: *формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті; вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків; організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти*

боулінгу», «Спорт заради розвитку», «Спортивне орієнтування», «Професійно-прикладна фізична культура» тощо).

Обґрунтування й розробка педагогічних умов ґрунтується на положеннях компетентнісного та системного підходів. Завдяки компетентнісному підходу можна характеризувати ефективність освітнього процесу у спортивному ліцеї усіх об'єктів як сукупність їх конкретних компетенцій. Реалізація системного підходу дає змогу ідентифікувати педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу в педагогічному ліцеї спортивного профілю як єдиний комплекс.

Отже, охарактеризуємо першу педагогічну умову підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю – формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті.

Організація занять фізичною культурою та спортом є однією з актуальних соціально-педагогічних проблем і в сучасному контексті особливо важлива є мотивація школярів (Розробки конспектів занять – у Додатках 3, І). Для освітньої системи важливо впроваджувати інноваційний та якісний підхід до стимулювання інтересу ліцеїстів до фізичної культури та спорту, що є необхідною складовою здорового способу життя. Проте, існує проблема позитивного впливу на фізичне здоров'я молоді через недостатню рухову активність та недостатнє розумове та психічне навантаження. Це може призвести до погіршення фізичного стану молодих людей. У ліцеях спостерігається тенденція до підвищення рівня рухової активності, що позитивно впливає на фізичні показники учнів. Важливим аспектом є формування мотивації до занять спортом серед ліцеїстів, яка є основою ефективної та професійної підготовки для подальшої практичної діяльності.

Термін «мотив» походить від французького «motif» та означає спонуку людини до дії, у різних формах [17, с. 78]. Поняття «мотив діяльності» немає однозначного стійкого тлумачення в наукових джерелах, оскільки дії людини

характеризуються в кожному окремому випадку високим ступенем суб'єктивності.

О. Савиченко розглядає мотив у широкому сенсі як стимул до діяльності. При цьому мотив містить два основних елементи: когнітивний та афективний. [140, с. 19]. У його концепції мотивації враховується і раціональний, і емоційний компоненти. На нашу думку, це важливо, оскільки люди можуть мати різні джерела мотивації, і їхні дії можуть бути визначені як раціональними рішеннями, так і емоційними реакціями. Аналізуючи різні психологічні підходи до розуміння терміну «мотив», помітними різні точки зору науковців. Наприклад, учений І. Войтович, обмежує діапазон слова «мотив» факторами, які сприяють соціальному здійсненню дії. Це означає, що акцент є на тих мотиваційних факторах, які впливають на соціальну поведінку чи дії людини в спільноті, чи групі. Він, відділяє соціально орієнтовані мотиви від внутрішніх особистісних мотивів та інших аспектів мотивації. Він узагальнює, що мотиви є досить гнучкими й постійно змінюються, уточнюються та розвиваються під час самої діяльності. З часом вони можуть зазнати модифікацій або навіть пройти повний еволюційний процес [29, с. 120].

Мотив є таким утворенням, яке спонукає людину до здійснення конкретної дії і пов'язаний із задоволенням її потреб. Виникаючи на основі цих потреб, мотив стає причиною або імпульсом для вчинення певних дій, і його наявність пов'язана з почуттям задоволення чи незадоволення цими потребами [53]. Мотиви впливають на психічну діяльність людини, регулюючи її здійснення. Ця регулююча сила мотивів виявляється через їхній активізуючий вплив, який підтримує та стимулює інтелектуальні, моральні, вольові та фізичні зусилля людини, спрямовані на досягнення мети. Р. Файчак наголошує, що мотив відображається у свідомості людини, стимулює її до активності і скеровує її на задоволення конкретної потреби [175, с. 87].

Г. Костюк вказує, що мотив спрямовує людину до конкретної мети, а не будь-якої іншої. Свідомі дії особистості завжди мають конкретні причини, і вона здійснює їх заради чогось важливого для себе [77, с. 450]. Термін «мотив» вказує

на ті причини, які підтримують або спонукають людей до цілеспрямованої діяльності. Під мотивами розуміють потреби, почуття, інтереси, переконання та інші фактори, які ведуть людину до активності і визначаються вимогами її життя.

За О. Савиченком, мотиви – це психологічні умови та причини, які визначають спрямованість дій людини. Ці умови містять стан потреби, що визначає те, чого людині не вистачає; наявність емоцій, хоча емоції не є самими мотивами, а впливають лише на реакцію організму на потребу; та усвідомлення того, що саме потребує людина. Іншими словами, будь-який мотив можна розглядати як виявлення потреби [140, с. 22]. Р. Файчак розглядав мотив як синтез уяви та почуттів; уява є основою для вчинку, в той час, як почуття виступають його збуджувальною причиною. О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук визначають мотив як стимул до діяльності, який зв'язаний із задоволенням потреб. У цьому контексті відзначається активність суб'єкта і визначається спрямованість його дій.

Отже, потреба являє собою внутрішню силу або стан дискомфорту, від якого людина прагне звільнитися. Ця внутрішня сила визначає напрямок та спрямовує застосування праці, а також визначається її змістом, який складається з системи думок [32, с. 150]. Гармонізація мотивів вимагає значних зусиль при формуванні нового психічного утворення – предметності мотиву. Сутність мотивації полягає в тому, що спортсмен не лише діє чи виконує певні дії, але і, що є найважливішим, оцінює свої рухи та дії або іншу діяльність, спрямовану на досягнення поставленої мети. Усвідомлення мотиву в її досягненні виступає ключовим фактором успіху. При цьому потреба також зазнає змістовного опрацювання, набуває конкретного вмісту.

Коли особа виконує дії, керуючись іншими установками та образами, а також негативними чинниками, це супроводжується відчуттям дисгармонії та виявами, які порушують гармонію її рухів і дій. У процесі формування особистості через психомоторику та психологічну підготовку відбувається цілеспрямований розвиток моральних якостей та норм моральної поведінки. Якщо зовнішні вияви моральності служать прикладом для наслідування, то

моральні почуття виступають безпосередніми регуляторами не лише рухів і дій, але й психомоторних вчинків, які формують соціальні цінності [18, с. 48].

Фізична культура відіграє важливу роль у підвищенні соціальної та трудової активності, задоволенні моральних, естетичних та творчих потреб, а також потреби у взаємному спілкуванні та розвитку дружби між народами для зміцнення миру [146, с. 28]. Спорт, як особлива форма діяльності, є творчим процесом, що впливає на розвиток та удосконалення особистості. Тренування та участь у змаганнях сприяють розвитку фізичних і психічних функцій, що є основою спортивної діяльності. Спорт входить у систему різноманітних видів діяльності та має значущий вплив на формування особистості через різноманітні умови, цілі, мотивацію, засоби та досягнуті результати [146, с. 53].

Мотивація відображає той аспект поведінки людини, який регулює та пояснює її активність. Вона становить собою систему факторів, що визначають рушійні сили поведінки та стимулюють особу до конкретних дій. Мотиви є спонуканням до вчинків, спрямованих на задоволення потреб людини і виникають на основі відчуття задоволення або незадоволення цих потреб. Це індивідуально зумовлені стимули, які формують ієрархію мотивів у суб'єкта. У контексті фізичної культури спортсмени розглядають свої мотиви, коли вирішують, чи брати участь у змаганнях, і віддано працюють для досягнення спортивних цілей. Мета визначає, що саме слід робити для досягнення певного результату, а мотиви визначають причини цього прагнення. Розуміння мотивів допомагає розкрити сутність та причини поставлених цілей і розвивати прагнення до їх досягнення. Спортивні мотиви участі в змаганнях становлять собою силу, що стимулює спортсмена до досягнення мети на основі розуміння важливості цього досягнення для нього, особистості та в суспільстві. Ці мотиви можуть бути охарактеризовані за такими ознаками:

- впливом на спортсмена та залежності від його нервової системи;
- розумінням суті власної діяльності та отриманих результатів;
- емоціями, які впливають на характер особистої діяльності;
- впливом потреб спортсмена на його діяльність [175; 176].

В. Зубко акцентує увагу на характерних особливостях спортивної діяльності, визначаючи її специфічні риси:

1. У спортивній діяльності спортсмен виступає як не лише виконавець, а й об'єкт вивчення.

2. Властивість високої організованості і активності рухів визначає спортивну діяльність.

3. Змагання, як організоване змагання, є ключовим елементом спортивної діяльності, що дозволяє об'єктивно оцінювати здібності та визначати їхні максимальні прояви.

4. Основна мета полягає в досягненні максимально високих результатів шляхом використання всіх фізичних навантажень.

5. Необхідною умовою є захопленість спортом і стійкий інтерес до конкретного виду спорту.

6. Спортивна діяльність передбачає значні фізичні і психічні виклики.

7. Спортсмени повинні не лише проявляти м'язову активність, але й вдосконалювати техніку через систематичне тренування.

8. Спортивна діяльність відзначається відчуттям постійного росту, розвитку та удосконалення.

9. Кінцевим результатом спортивної діяльності є досягнення у вигляді спортивних успіхів, які свідчать про можливості спортсмена в конкретному виді спорту [49, с. 163–165].

Мотивація активної участі в навчально-фізкультурній діяльності виникає з різноманітних потреб, які О. Дикий класифікував на три групи: потреби в русі, потреба виконання обов'язків учня та потреба в спортивній діяльності. Базова потреба в русі є вродженою і характеризується різною вираженістю у різних осіб, що залежить від генетичних та соціальних факторів. Наприклад, рівень активності студентів може значно варіюватися, враховуючи їх генетичні особливості. Люди з сильною нервовою системою можуть бути більш активними під час фізичних занять та тренувань. З іншого боку, учні з низьким рівнем рухової активності можуть потребувати додаткової зовнішньої стимуляції.

На підставі досліджень І. Городинська виявлено, що потреба в руховій активності змінюється із віком [32]. У дітей віком 5–7 років середньодобовий об'єм основних рухів становить близько 7-8 км у хлопчиків і 6,5–7,5 км у дівчат. Зростання цього показника відзначається у молодших школярів: в 7 років він досягає 12 і 8,5 км відповідно, а в 9 років – 18,5 і 14,5 км. Проте із віком рівень рухової активності починає зменшуватись: від 13 до 15 років він складає 12–16 км, а в десятому класі – 10–12 км на добу. Слід зауважити, що ці дані є приблизними, оскільки рухова активність людини підпорядкована впливу різноманітних кліматичних та соціальних факторів. Проте, можна зазначити, що найбільш виражена потреба в руховій активності спостерігається у молодших школярів, при цьому чоловіки виявляють більш виражену цю потребу, ніж жінки. Практично всі учні стверджують, що для них фізична культура є цікавою. Навіть серед учнів старших класів кількість зацікавлених у фізичній культурі досягає 80-90%. Більшість учнів старших класів регулярно переглядають спортивні телепередачі та відвідують спортивні зали. Серед тих, хто займається спортом, основні мотиваційні чинники, за даними численних досліджень, включають зміцнення здоров'я, задоволення від занять, соціальне спілкування і бажання задовольнити батьківські очікування [32, с. 153].

Згідно із висновками Р. Файчака, у початкових класах дітей зазвичай цікавить будь-яка фізкультурна діяльність, незалежно від її специфіки [157]. Мотивація у сфері спорту визначається різноманітними факторами, які можуть зазнавати змін протягом усього часу зайнятості спортом. Як відзначив відомий футболіст, на початковому етапі ніхто не обирає спорт для досягнення благ, а скоріше приходить із благородними намірами. Це стосується різних видів спорту. Початкові мотиви можуть включати:

- бажання до самовдосконалення;
- прагнення до самовираження (бажання виділитися, імітувати відомих спортсменів);
- соціальні тенденції (популярність спорту, намагання продовжити родинну спортивну традицію);

– задоволення духовних та матеріальних потреб (бажання бути частиною визначеної спортивної команди) [177].

Кожна з наведених причин може мати різний ступінь важливості для конкретного спортсмена, залежно від його власних цінностей. Проте деякі мотиватори є ключовими для багатьох спортсменів. За дослідженнями І. Войтович, мотив внутрішньогрупової симпатії виявився основним на ранніх етапах зайнятості спортом, що підтверджується опитуванням приблизно 900 спортсменів із значним стажем та високим рівнем майстерності [29].

О. Щелкунова серед мотивів, які спонукають займатися спортом, виокремлює:

- сприйняття стресу та його подолання;
- бажання взяти участь у змаганні, подолати труднощі та досягти успіху;
- прагнення до вдосконалення;
- потреба бути частиною спортивної команди чи групи [179].

В. Каплінський класифікує майбутніх спортсменів на дві категорії, враховуючи домінуючий мотив. У «колективістів» переважають суспільні та моральні мотиви, що допомагають в командних видах спорту. У «індивідуалістів» головну роль відіграють мотиви самовираження, і вони досягають високих результатів у індивідуальних змаганнях [62].

На ранніх етапах вивчення спорту, особливо серед дітей, мотивація відрізняється розсіяністю інтересів в різних видів спорту. Вибір конкретного виду спорту часто зумовлюється зовнішніми, випадковими обставинами. Діти розпочинають із занять одним видом спорту, а потім експериментують з іншими, визначаючи свої схильності і здібності через метод проб і помилок. На цьому етапі вони намагаються досягти високих результатів якнайшвидше, не усвідомлюючи, що шлях до успіху може бути довгим і важким.

Дослідники зосереджувались на вивченні факторів, які впливають на відсів дітей у спортивних школах. Важливість цього дослідження виявляється у високому відсотку відсіювання, який досягає 80% протягом першого навчального року. Це призводить до несформованості колективу та

розчарування учнів у спорті. У першому році навчання основними причинами відсіювання є відсутність стійкого інтересу до обраного виду спорту та недоліки в методиках навчання і виховання.

Поняття «мотивація досягнень» виникло у 50-х роках ХХ століття та визначає наполегливість та спрямованість особи на успішне виконання завдань, досягнення високих результатів, подолання труднощів та перевершення інших. У сфері спорту це концентрується на власних досягненнях та внутрішній конкуренції, відзначаючи прагнення до вдосконалення і гордість за власні досягнення, тоді як змагальність впливає на взаємодію у ситуаціях соціальної оцінки.

Мотивацію розрізняють на зовнішню та внутрішню. Рівень внутрішньої мотивації залежить від того, як людина сприймає заохочення. Якщо заохочення сприймається як контролююче чи надання інформації про некомпетентність, це призводить до зниження внутрішньої мотивації. Заохочення, яке має інформаційний аспект і забезпечує позитивний фідбек щодо компетентності, сприяє підвищенню внутрішньої мотивації.

Райнер Мартенс визначив змагальність як «готовність прагнення до задоволення в процесі порівняння зі стандартом, досягнення вищого ступеня досконалості у присутності інших, які можуть оцінити ці досягнення». Він розглядає змагальність як форму поведінки досягнень, особливо в контексті змагань, де соціальна оцінка виступає ключовим компонентом. Таким чином, мотивація досягнень – це нахил людини до успішного виконання завдань, що включає заохочення, покарання та змагальність. У сфері занять спортом мотивація досягнень фокусується на змаганнях з самим собою.

На думку О. Савиченко, мотивація досягнень виражає прагнення людини досягати значущих результатів та успіхів у власній діяльності [140]. Бажання досягнути успіху та високих результатів свідчить про виражену мотивацію досягнень у суб'єкта.

Для досягнення успіху в діяльності значущими є як здібності, так і високий рівень мотивації досягнень. Нерідко можна спостерігати, що менш обдарована,

але добре мотивована особа (учень, спортсмен, фахівець) досягає вражаючих результатів у своїй діяльності. Сильно мотивована особистість демонструє прагнення до успіху і проявляє більше наполегливості в праці. Для менше мотивованої людини успіх не є привабливим, і вона, як правило, не виявляє належної наполегливості в праці. Мотив досягнень є загальною та стійкою рисою особистості, що проявляється у постійному прагненні до успіху, бажанні досягти високих результатів та отримати задоволення від цього. Цей мотив визначає різницю між людьми за їхнім загальним прагненням до успіху. Особи, які мають високий рівень мотивації досягнень, активно прагнуть до отримання високих результатів та успіхів у своїй діяльності. З іншого боку, особи з низьким рівнем цього мотиву залишаються байдужими до досягнень, не проявляють бажання докладати зусиль і досягати високих результатів. Важливо підкреслити, що мотив досягнень є стійкою характеристикою особистості, але водночас він є динамічним утворенням, яке активізується у взаємодії з ситуативними факторами, такими як оцінка цінності та ймовірність успіху у конкретній сфері діяльності. Таким чином, мотив досягнень є лише однією компонентою загальної мотивації досягнень.

Успішність діяльності значною мірою залежить від того, наскільки особа вірить у свій успіх. Що вище її очікування на успіх, тим більше вона готова вкладати зусиль, і тим сильніше проявляється її мотивація досягнень.

Серед визначальних чинників, що впливають на очікування успіху, слід відзначити такі аспекти. По-перше, важливим є індивідуальне уявлення про власні здібності, яке формується на основі раніше досягнутих успіхів та невдач. По-друге, значущим фактором є суб'єктивне сприйняття складності поставленого завдання, оцінка його важкості чи легкості, що впливає на утворення у людини очікувань успіху в конкретній ситуації.

Ті люди, які спрямовані на досягнення успіху у своїй діяльності, фактично досягають кращих результатів. Очікування позитивного високого результату сприяє формуванню в них «почуття ефективності», яке підштовхує до більш вдалих трудових зусиль. Віра в свої здібності та здатність подолати труднощі

стимулює до наполегливої роботи. Навпаки, відсутність впевненості в своїх силах та надії на успіх пригнічує бажання працювати. Віра в власний успіх формується через попередні досягнення та відповідне налаштування на успіх. Часті позитивні результати у минулому сприяють формуванню у людини надії на успіх і посилюють її віру у власні можливості досягнення поставлених цілей.

Учні, які мають однакові попередні досягнення, іноді різним чином оцінюють свої здібності та мають різні очікування. Здебільшого, хлопці проявляють більше впевненості у власних здібностях і частіше налаштовані на успіх, сподіваючись на позитивні результати, ніж дівчата. Таким чином, надія на успіх формується не лише на підставі попередніх досягнень та невдач, але й залежить від загальної самооцінки своїх здібностей. Ця самооцінка вважається стійким психічним утворенням, хоча ситуаційні фактори можуть впливати на неї у певному відношенні. Наприклад, свідомість власних здібностей може позитивно позначитися на впевненості людини в ефективності власних дій. Коли особа усвідомлює, що вона володіє здібностями, які сприяють досягненню успіху, це зміцнює її віру у вдалі результати власних зусиль.

Мотивація тісно пов'язана з умовами впливу, оскільки у неї завжди існує ряд факторів, що спонукають до дії. Серед них можна визначити комфортну психологічну атмосферу, досягнення поставлених цілей, використання системи винагород, підвищення інтересу до уроків фізкультури та спорту і так далі. Значення цих спонукань може змінюватися протягом різних етапів вікового розвитку. Таким чином, важливість цих факторів в процесі мотивації може зростати або зменшуватися з плином часу. Отже, вчителю важливо бути компетентним у розумінні цих вимог для впливу на мотивацію учнів і сприяння їх особистісному розвитку у сфері спорту.

Вплив мотивації суттєво впливає на результативність у спорті, охоплюючи фізичну, технічну та розумову підготовку, а також аспекти, такі як сон та харчування. Враховуючи роль мотивації як ключового елемента успіху спортсмена, важливо звертати увагу на індивідуальне поєднання складових мотивації. Зокрема, розрізняється зовнішня мотивація, яка може бути

матеріальною або нематеріальною. Матеріальна мотивація не завжди є ідеальною, оскільки може занадто концентруватися на матеріальних цінностях. З іншого боку, нематеріальна мотивація, така як похвала, досягнення та визнання, часто виявляється потужним стимулом. Внутрішня мотивація, що виникає зсередини спортсмена, включає природне прагнення подолати труднощі та отримувати задоволення від досягнутого результату. Ці аспекти важливі під час тривалих та вимогливих тренувань, нагадуючи спортсменам, чому вони обрали саме цей вид спорту.

Як свідчать наші спостереження, у ліцеїстів первинним мотивом є досягнення високих спортивних результатів. Цей мотив є дуже виражений у юних спортсменів та залишається на першому місці серед інших мотивів. Свідченням цього є те, що спортсмени юного віку є більш мотивовані на досягнення високого спортивного рівня. У ліцеїстів із високим рівнем успішності в спорті спостерігаються такі мотиваційні особливості: досягнення високих вершин у спорті, успішності та взаємозв'язку у команді. Завдяки цим особливостям розвивається характер, незалежно від бажання спортсменів, у процесі регулярних тренувань та змагань загартовується моральна та фізична витривалість. Отже, основними мотивами у ліцеїстів є такі: підвищення престижу в спорті і навчанні; морально-соціальний, мотив спілкування; бажання слави та соціального самоствердження.

Формування бажання активно займатися фізичною культурою та спортом, а також отримання освіти у цій області вимагає урахування індивідуальних особливостей осіб. Здатність поєднувати рухову діяльність із свідомим, цілеспрямованим підходом стає визначальним чинником у цьому процесі. Мета та завдання, які ставить перед собою людина, пов'язані із конкретними мотивами, що підштовхують її до цієї діяльності. Мотивація є ключовим аспектом, що визначає характер і напрямок дій. Виховання мотивації до занять фізичною культурою у молоді є актуальним завданням теорії і практики фізичного виховання та спорту. Отже, успішна спортивна діяльність вимагає

врахування та сприяння мотиваційним інтересам молоді, оскільки вони є важливим стимулом для досягнення високих спортивних результатів [53].

Експерти в галузі фізичного виховання та тренувань у футболі підкреслюють, що для успішного формування стійкого інтересу до практичних занять важливо враховувати кілька ключових аспектів. Спрямовуючи зусилля на ці аспекти, можна створити позитивне сприйняття навчання та тренувань, що сприяє задоволенню та зацікавленості в спортивному процесі. Зокрема, важливо створювати атмосферу, де практичні тренування приносять позитивні емоції та радість від участі. Особливу увагу слід приділяти усвідомленню спортсменами впливу тренувань на їхнє фізичне здоров'я та загальний розвиток. Постановка реалістичних та досяжних цілей грає важливу роль у мотивації до систематичних зусиль. Завдання повинні бути такими, щоб вони стимулювали учасників до активної участі та вдосконалення результатів. Створення атмосфери колективізму в команді сприяє взаєморозумінню та взаємодії між учасниками. Це стимулює розвиток спільної мети та сприяє позитивній соціальній взаємодії. Запобігання виникненню негативного психічного стану серед учасників є також важливим аспектом, оскільки психічний стан може суттєво впливати на ефективність тренувань та результативність у спорті. Загалом, стимулювання саморозвитку та досягнень особистих успіхів в спорті відіграє ключову роль у формуванні мотивації та зацікавленості молодих спортсменів.

Під час створення тренувального плану для спортсмена важливо враховувати ряд завдань, спрямованих на формування позитивної атмосфери під час практичних занять. Серед цих завдань важливо створити комфортні умови для тренувань, забезпечити належний спортивний інвентар та екіпірування, а також дотримуватися поетапного планування тренувальних занять. Окрім того, важливо враховувати індивідуальні психологічні особливості кожного гравця при розробці програми підготовки. Сприяти позитивному ставленню до старших колег та використовувати різні форми проведення занять також входить у перелік завдань, спрямованих на формування ефективного тренувального

процесу. Проведення дружніх зустрічей також є важливою складовою для створення позитивного спортивного середовища та підтримки командного духу.

Формування мотиваційної налаштованості на забезпечення синтезу загальноосвітніх компетентностей і спортивної діяльності є ключовим аспектом в процесі розвитку освітньої системи, зокрема в контексті навчання в закладах спортивного профілю. Нижче подано деякі аспекти цього процесу:

Створення інтегрованих програм: розробка навчальних планів та програм, які сприяють не лише формуванню загальноосвітніх компетентностей, а й розвитку спортивних навичок. Інтегровані підходи можуть охоплювати уроки з різних предметів, спеціальні уроки фізичної культури, проекти здоров'я та спортивні заходи.

Інтеграція фізичної культури в навчальні плани: розробка навчальних програм, в яких уроки фізичної культури інтегрують зміст різних предметів і профільної підготовки. Це дає змогу учням регулярно займатися спортом, не на шкоду вивчення загальноосвітніх компонентів.

Спеціальні уроки фізичної культури: включення спеціальних уроків фізичної культури, спрямованих на розвиток конкретних спортивних навичок, відповідно до індивідуальних інтересів та потреб учнів.

Інтеграція проектів здоров'я: реалізація проектів, що поєднують аспекти фізичного здоров'я та освіти. Наприклад, проекти, які досліджують вплив фізичної активності на загальне здоров'я, можуть включати елементи біології, фізіології та медицини.

Спортивні виховні заходи та змагання: організація та проведення спортивних заходів, які стимулюють активну участь учнів. Це може здійснюватися в процесі шкільних турнірів, змагань з фізичної активності, а також інших спортивних заходів.

Удосконалення освітнього середовища фізичної активності. Забезпечення ліцею спеціальними зонами та обладнанням для розвитку різних видів освітньої та спортивної діяльності. Це може включати кабінети, спортивні майданчики, зал для фізичної культури, тренажерні зали та інші інфраструктурні можливості.

Мультидисциплінарні проєкти. Створення проєктів, які поєднують різні предмети, включаючи фізичну культуру. Наприклад, створення проєктів, які об'єднують математику та фізичну активність для розвитку обчислювальних навичок.

Моніторинг та оцінювання загального розвитку. Визначення та оцінка загального розвитку учнів як в академічній, так і в фізичній сферах. Систематичний моніторинг допомагає визначити і коригувати інтегровані програми для досягнення найкращих результатів.

Цей підхід дає змогу створити сприятливу атмосферу, де фізична активність та академічні знання взаємодіють, сприяючи комплексному розвитку учнів та формуванню здорового способу життя.

Індивідуалізація підходу. Врахування індивідуальних особливостей учнів під час визначення їхніх інтересів та потреб. Це може включати вибір спортивних напрямків, що відповідають індивідуальним схильностям та можливостям.

Мотивація через успіхи. Сприяння постійному підвищенню самооцінки та самодисципліни через досягнення у навчанні і спорті. Створення системи визнання та нагородження за досягнення в обох напрямках.

Цей підхід до формування мотивації студентів базується на створенні стимулів для досягнення успіхів як в академічній, так і спортивній сферах, з метою постійного підвищення їхньої самооцінки і самодисципліни. Ось кілька аспектів цього підходу:

- забезпечення індивідуальних цілей. Розробка персональних навчальних і спортивних цілей для кожного учня, враховуючи їхні індивідуальні здібності та амбіції. Ці цілі можуть бути виміряні і оцінюватися;

- встановлення критеріїв успіху. Створення конкретних критеріїв та стандартів, які учні можуть використовувати для оцінки свого прогресу в навчанні і спорті. Це може бути пов'язано з академічними досягненнями, покращенням фізичної форми або досягненням визначених спортивних цілей;

– посилення системи визнання. Впровадження системи визнання, що може включати сертифікати, дипломи, медалі або інші нагороди за досягнення. Це сприяє формуванню позитивного ставлення до власного успіху;

– спільне визначення успіхів. Спільне з учнями визначення цілей і очікувань, створення взаємоприйнятної атмосфери, де кожен успіх є важливим для всієї групи;

– менторська підтримка. Надання учням можливості працювати з менторами або тренерами, які допомагають визначити їхні цілі, надають підтримку та конструктивний фідбек;

– стимулювання конкуренції. Заохочення здорової конкуренції серед учнів, що може бути проведено через змагання, турніри чи інші форми змагальної діяльності, які сприяють розвитку мотивації досягнення;

– використання позитивного підкріплення. Спрямовання уваги на позитивні досягнення та можливості для подальшого зростання, стимулюючи учнів до постійного самовдосконалення;

– цей підхід створює обставини, при яких успіх у сферах навчання та спорту визнається та винагороджується, що сприяє внутрішній мотивації та бажанню досягати нових вершин в обох напрямках;

– впровадження педагогічних інновацій. Застосування сучасних методів навчання, які поєднують теоретичні знання та практичний досвід. Використання технологій, інтерактивних засобів та спеціалізованих програм для покращення якості навчання та тренувань;

– створення сприятливого оточення. Розвиток атмосфери підтримки та командного духу серед учнів. Формування спільної культури, де успіх у навчанні і спорті визнається і цінується.

Створення позитивного оточення в шкільному середовищі є важливим для мотивації та розвитку учнів. Цей підхід передбачає низку стратегій:

– тісна співпраця між учителями та тренерами. Важливо встановити ефективний обмін інформацією та співпрацю між вчителями та тренерами для

забезпечення гармонійного розвитку учнів як в академічних, так і спортивних аспектах;

– колективні заходи та проекти організація заходів, які сприяють взаємодії та взаєморозумінню між учнями різних спортивних команд і навчальних груп. Це можуть бути спільні тренування, спортивні заходи, та інші ініціативи;

– формування командного духу. Заохочення взаємопідтримки та допомоги між учнями. Важливо навчити їх бачити успіхи інших як свої власні, створюючи таким чином командний дух;

– створення ментальної підтримки. Важливо, щоб студенти відчували підтримку з боку один одного, вчителів, тренерів і родин. Це може бути здійснено через підтримку у важкі часи, заохочення та надання позитивного фідбеку;

– формування спільної культури. Розвиток загальної культури, де досягнення як в навчанні, так і в спорті, визнаються та цінуються. Створення та підтримка цінностей, що об'єднують студентів та сприяють формуванню єдиної шкільної спільноти;

– залучення родини. Залучення родин учнів у події, що стосуються навчання та спорту. Важливо, щоб родини відчувалися частиною спільної культури та підтримували успіхи своїх дітей. Активна участь батьків у формуванні мотивації та підтримці інтересів дитини як в навчанні, так і в спорті;

– створення позитивного звіту. Збудження позитивного сприйняття успіхів, чи то академічні, чи то спортивні. Публікація і визнання досягнень в шкільних ЗМІ, на дошках пошани, в інтернеті тощо [181].

Створення сприятливого оточення в шкільному середовищі покликане не лише забезпечити позитивний розвиток учнів, а й сформувати унікальну спільноту, де навчання та спорт взаємодіють та доповнюють одне одного. Формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті забезпечують глибоку взаємодію між академічним та фізичним розвитком учня, сприяючи формуванню збалансованої та гармонійно розвиненої особистості ліцеїста.

Друга педагогічна умова – *вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків*, основним завданням якої є покращення якості навчання в ліцеї шляхом введення та ефективної реалізації міжпредметних зв'язків у навчальний процес. Основна мета цієї педагогічної стратегії полягає в:

- інтеграції знань. Забезпечення взаємодії між різними предметами, щоб учні бачили та розуміли спільні теми та поняття. Це допомагає створити цілісне розуміння змісту загальноосвітніх предметів і спортивної діяльності;

- практичного застосування. Створення сценаріїв та завдань, які дозволяють учням застосовувати знання та вміння з різних предметів для розв'язання реальних проблем та завдань. Впровадження практичних аспектів навчання, які дають змогу учням застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях;

- стимулювання інтердисциплінарного мислення. Розвиток в учнів здатності «бачити» проблеми та завдання з різних точок зору, використовуючи знання з різних областей;

- розширення горизонтів знань. Допомога учням розширювати свої знання та розуміння шляхом ознайомлення з різними аспектами теми через різні предмети;

- розвиток творчого мислення: Заохочення та розвиток творчого підходу до розв'язання проблем та завдань, що виникають в результаті міжпредметної взаємодії;

- формування комплексного розуміння світу. Сприяння формуванню у ліцеїстів глибокого та комплексного розуміння різних аспектів світу навколо них, об'єднуючи різні галузі знань.

У системі підготовки ліцеїстів спортивного профілю юнаків особливе місце займає фізична підготовка на основі міжпредметних зв'язків, яка набула особливої актуальності в світлі модернізації освіти.

Організація фізичної підготовки в ліцеях в Україні повинна відповідати чинній законодавчій базі, але водночас наявна необхідність вдосконалення та

розвитку цієї сфери. Вчені, такі як В. Каплінський, А. Багорка та інші, вказують на те, що соціальні та економічні зміни, які відбулися в Україні за останні роки, вимагають глибокого вивчення системи педагогічних впливів і методичних положень. Ця система повинна забезпечити підвищення працездатності та поліпшення здоров'я молодого покоління. Автори вказують на необхідність адаптації нормативної бази до сучасних реалій, врахування новітніх наукових досліджень у галузі фізичної підготовки та розвиток сучасних методик. Педагогічні впливи повинні бути спрямовані не лише на фізичний розвиток учнів, але й на їхнє загальне благополуччя, формування здорового способу життя та виховання позитивних життєвих цінностей. Важливо розглядати фізичну підготовку як невід'ємну частину загальноосвітнього процесу, що сприяє гармонійному розвитку особистості. Розвиток методичних положень передбачає впровадження сучасних підходів до навчання фізичної культури, використання інноваційних технологій, а також надання педагогам можливостей для постійного професійного росту та самовдосконалення. Такий комплексний підхід дозволить ефективно відповісти на виклики сучасності і підготувати молодь до активного та здорового життя [8; 61].

Мета фізичного виховання в ліцях – це підтримка та зміцнення здоров'я, розвиток основних та спеціалізованих фізичних якостей та рухових здібностей учнів з метою поліпшення їхньої фізичної підготовки. Особлива увага приділяється формуванню фізичної стійкості та здатності адаптуватися до фізичних та нервово-психологічних навантажень.

Для покращення фізичного виховання в ліцях спортивного профілю враховують вікові та анатомо-фізіологічні особливості розвитку та валеологічні навички учнів. Основні пріоритети охоплюють розвиток фізичних якостей та рухових здібностей, навчання здоровому способу життя, організацію дозвілля та активного відпочинку, а також розвиток умінь використовувати фізичні вправи для зняття втоми та вдосконалення професійних навичок. Порівнюючи організації фізичного виховання у ліцях та загальноосвітніх школах, можна виявити різницю в підходах та програмах. В ліцях кількість уроків фізичного

виховання значно вища, а також існують додаткові заходи, такі як щоденна ранкова гімнастика, факультативи та заняття у спортивних секціях. Ці відмінності можуть впливати на адаптаційний ефект та фізичний стан учнів. Зазначається, що необхідно враховувати розбіжності між учнями у фізичних якостях, сенситивні періоди розвитку цих якостей та особливості зміни показників фізичного стану учнів різних соматотипів під час навчання в ліцеї. Розробка ефективного змісту фізичної підготовки для ліцеїстів також визначається як важливе завдання.

Самовдосконалення ліцеїстів є необхідним компонентом у впровадженні фізичного виховання. Проте формування потреби у фізично-спортивному вдосконаленні та якісній самостійній роботі не може розвиватися без внутрішніх суперечностей. Ліцеїсти, займаючись саморозвитком, висловлюють протилежні оцінки своєї діяльності, що свідчить про внутрішній конфлікт. Найвищий рівень фізичної підготовки ліцеїстів можливий за умови стимулювання їхніх внутрішніх мотивів. Важливо, щоб запропоновані форми фізичного виховання для ліцеїстів були новаторськими та цікавими. Це повинно враховувати вікову динаміку фізичного самовдосконалення ліцеїстів. В ліцеях спортивного профілю основною формою організації фізичної підготовки є урок з фізичної культури, де акцент робиться на практичному виконанні фізичних вправ. Проте важливим організаційно-педагогічним принципом є диференційоване використання засобів фізичної культури з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку та соматичної типології ліцеїстів. Оцінювання рівня фізичної підготовленості в ліцеях базується на виконанні комплексу вправ, розкриваючи фізичні якості. Однак основною метою залишається розвиток психофізіологічних функцій, специфічних фізичних та рухових здібностей, формування вмінь і навичок, а також підвищення стійкості організму до різних факторів. Нині важливо усвідомити сутність інноваційних технологій навчання, їх ефективність та можливості впровадження у професійну освіту.

Зміст організації фізичної підготовки в ліцеях включає два основних напрями – загальну фізичну підготовку та заняття зі спеціальної педагогічної

підготовки. Покладаючи акцент на уроках, як основній формі навчання, відзначається важливість також факультативних форм, які стають актуальними в контексті сучасних вимог до освіти та виховання.

Ліцеї, дотримуючись сучасних тенденцій, вкладають значну увагу урізноманітненню позаурочної роботи з фізичної культури. Проведення факультативних занять, таких як легка атлетика, гімнастика, бокс, сприяє покращенню організації фізичного виховання. Це сприяє підвищенню рівня фізичної підготовленості учнів, а також розширює та поглиблює їхні знання. Такі факультативи сприяють розвитку творчих здібностей, формуванню професійної орієнтації та патріотичному вихованню ліцеїстів.

Інтеграція навчальних дисциплін, таких як «Спорт заради розвитку», «Спорт проти булінгу», «Професійна прикладна фізична культура», «Спортивне орієнтування», «Узагальнення шкільного курсу біології» та інші, має на меті сприяти цілісному сприйняттю інформації та процесів ліцеїстами. Міжпредметні зв'язки виконують різні функції у системі підготовки ліцеїстів: сприяють формуванню системних знань, умінь та навичок, а також розвитку компетентностей у ліцеїстів. Інтеграція допомагає виробляти цілісне розуміння інформації з різних предметів; підсилює роль міжпредметних зв'язків у розвитку системного та творчого мислення ліцеїстів. Сприяє розширенню їхнього когнітивного спектра та здатності до аналізу та синтезу інформації; визначає необхідність встановлення міжпредметних зв'язків для здійснення різних напрямів виховання. Це означає формування цінностей, моральних принципів та розвиток особистісних якостей через спільну роботу різних дисциплін.

Важливою ознакою фізичної складової здоров'я є здатність людини пристосовуватися до змін довкілля (температури повітря, вологості, атмосферного тиску тощо), ефективно протидіяти хвороботворним чинникам (бактеріям, вірусам, токсичним речовинам, іонізуючій радіації та ін.), що демонструє міжпредметні зв'язки у процесі вивчення основ здоров'я та фізичної культури.

Отже, міжпредметність – це принцип у навчанні, який впливає на вибір і структуру навчального матеріалу для різних предметів. Цей принцип зміцнює системність знань студентів, активізує методи навчання і спрямовує на використання комплексних форм організації навчання, забезпечуючи єдність навчально-виховного процесу.

Третьою педагогічною умовою є *організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти булінгу», «Спорт заради розвитку», та ін.*, що передбачають створення можливостей для комплексного осмислення матеріалу, стимулювання самостійності та активності учнів, розвитку їхніх аналітичних та критичних навичок. Ця стратегія включає в себе такі ключові аспекти:

- визначення тем та цілей. Спочатку визначаються теми курсів «Спорт проти булінгу», «Спортивне орієнтування», «Спорт заради розвитку», та ін., а також ставляться конкретні цілі, які учні повинні досягти під час самостійної роботи;

- надання ресурсів. Забезпечення доступу учнів до відповідних навчальних ресурсів, матеріалів, літератури, відео та онлайн-платформ, які сприятимуть їхньому самостійному вивченню;

- стимулювання інтересу. Створення заходів та завдань, які будуть цікавими для учнів і відповідати їхнім особистим інтересам. Наприклад, проекти, засновані на практичних вправах, іграх або реальних випробуваннях;

- організація групової роботи. Сприяння формуванню груп, в яких учні можуть обмінюватися ідеями, допомагати один одному та спільно вирішувати завдання. Групова робота може сприяти обговоренню та глибшому розумінню матеріалу;

- проведення консультацій та відкритих обговорень. Регулярні консультації вчителя з учнями, відкриті обговорення результатів та труднощів у процесі навчання допомагають забезпечити належну підтримку;

– використання технологій. Використання інтерактивних платформ, віртуальних інструментів та мультимедійних засобів для створення цікавого та ефективного навчального досвіду;

– задачі для самоперевірки. Створення завдань та тестів, які дозволяють учням самостійно перевіряти свій рівень знань та розуміння теми;

– проекти та завдання з практичним застосуванням. Стимулювання учнів до створення власних проектів, які відображають їхнє розуміння та можливості застосування отриманих знань;

– оцінювання зусиль. Надання об'єктивної оцінки самостійної роботи, що враховує не лише результати, але і рівень зусиль та активність учнів [182; 183].

Ці педагогічні стратегії допомагають створити сприятливі умови для самостійного вивчення та поглиблення знань учнями в межах вибраних спецкурсів.

Зниження інтересу до навчання, формування негативного ставлення до самостійної роботи й незадоволеність нею, переживання негативних психічних станів у процесі навчання безпосередньо пов'язані з тим, що вчитель не враховує достатньою мірою різний рівень навчально-пізнавальних можливостей учнів. Учителю необхідно знати їх інтереси, рівень наочності, фізичного розвитку, враховувати індивідуальні навчальні можливості своїх вихованців та диференційовано підходити до організації їх самостійної роботи.

Джерелом самопроектування учнів дослідники Г. Костюк, С. Максименко, О. Синиця та ін. вважають здатність безперервно відображати світ, відбирати й інтегрувати інформацію, накопичувати досвід самоосвіти і на цій основі виробляти вміння самоорганізації.

Програма факультативу «Спорт проти булінгу» спрямована на розвиток соціальних навичок учнів різного віку. Вона охоплює такі аспекти, як ефективне спілкування, співчуття, повага до прав людини, працездатність у команді, вміння попереджати конфлікти та знаходити конструктивні рішення, протидія негативним соціальним впливам, мистецтво переговорів, медіація та примирення.

Ця програма створює можливості для педагогів зацікавити учнів, стимулювати їхній інтерес шляхом відкриття нових знань, отримання нового рухового досвіду та формування практичних вмінь. Крім того, вона сприяє покращенню комунікативного середовища серед дітей, подоланню соціальних нерівностей, підвищенню толерантності та стимулюванню рухової активності дітей та підлітків.

Курс за вибором «Спорт проти булінгу» розширює пізнавальні інтереси учнівської молоді, виходить за межі традиційних шкільних предметів, торкається діяльності людини поза колом визначеного профілю: «Фізична культура», «Основи здоров'я», «Основи раціонального харчування», «Історія Олімпійських ігор», «Неолімпійські види спорту в життєдіяльності сучасної людини» тощо. Змістовно програма не дублює базовий навчальний предмет «Фізична культура», хоча займає разом з ним одну пізнавальну нішу.

Взаємодія педагогічних умов підсилює їх ефективність. Підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю забезпечується чітким і своєчасним вирішенням педагогічних умов та організаційних питань, комплексним проектуванням відповідних впливів на особистість учня, що забезпечують високу результативність освітнього процесу. Керівництво цим процесом повинно мати цілісний, системний характер, здійснюватися за логічною програмою, що враховує як індивідуальні особливості учнів, так і матеріально-технічні, дидактичні й організаційні умови педагогічного ліцею спортивного профілю. Розроблена система педагогічних умов, на нашу думку, створює необхідне підґрунтя для підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю у системній роботі закладів освіти.

Висновки до другого розділу

На основі результатів вивчення нормативно-правових документів, наукових джерел та емпіричного досвіду профільної підготовки ліцеїстів розроблено прогностичну модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, яка охоплює концептуальний (цільовий), змістовий,

технологічний та результативний складники. Всі компоненти моделі характеризують основні підходи та принципи організації, специфічні методи і форми профільної підготовки. Компоненти є пов'язаними та взаємозалежними, але основою є концептуальний складник, а похідними – змістовий, технологічний та результативний.

Метою розробленої прогностичної моделі організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю є формування спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища, яке сприяє інтегрованому розвитку особистості учнів, їхніх спортивних та педагогічних здібностей, вдосконалення специфічних навичок у конкретних видах спорту під керівництвом кваліфікованих тренерів; розвитку лідерських, комунікативних, адаптивних і творчих здібностей учнів, що дає змогу їм досягати успіхів у навчальній і спортивній діяльності.

Діяльність педагогічного ліцею спортивного профілю здійснюється на таких принципах: історизму, гуманізму; демократизму; незалежності від політичних, громадських і релігійних організацій та об'єднань; взаємозв'язку розумового, морального, фізичного й естетичного виховання; органічного поєднання загальнолюдських духовних цінностей з національною історією й культурою; диференціації та оптимізації змісту й форм освіти; науковості; розвивального характеру навчання; індивідуалізації.

Основними компонентами прогностичної моделі організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю визначено концептуальний, змістовий, технологічний та результативний. Концептуальний складник охоплює мету, завдання, зміст діяльності суб'єктів освітнього процесу. Змістовий компонент охоплює нормативно-правові, фінансово-економічно, матеріально-технічні, управлінсько-діагностичні, організаційно-педагогічні, науково-методичні, психолого-педагогічні, санітарно-гігієнічні аспекти. Технологічний складник охоплює форми (лекції, семінари, практикуми, змагання, тренінги, гуртки, секції, спецкурси тощо), методи (розповідь, пояснення, інструктаж, вправи, спостереження, самостійна робота та ін.)

організації освітнього процесу. Результативний складник – це ефективна організація діяльності ліцею як інноваційного освітнього закладу. Одним із показників діяльності ліцею є конкурентноспроможна освічена особистість, яка швидко може адаптуватися до змінних умов суспільства. Серед особистісних якостей випускника-ліцеїста – фізичне, психічне, моральне здоров'я, загальнолюдські цінності, соціокультурна толерантність, вмотивованість професійного вибору, прагнення до неперервного самовдосконалення.

Компоненти прогностичної моделі організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю необхідно розуміти як сукупність взаємопов'язаних елементів, що перебувають у взаємозалежностях між собою.

Мікросередовище освітнього закладу та його структура, географічне розташування на глобальному та локальному рівнях, стан і адаптованість будівель і класних приміщень мають вагомий вплив на процес навчання і виховання особистості в профільному освітньому закладі. Глобальний освітній простір також відіграє суттєву роль, в реальності або потенційно впливаючи на діяльність педагогічних систем та результати навчально-виховної роботи з учнями. Іноді ці фактори можуть спотворювати чи навіть ущемляти зусилля закладу освіти у досягненні визначених цілей навчання та виховання..

Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище педагогічного ліцею спортивного профілю є штучно побудованою системою, структура і складові якої створюють необхідні умови для досягнення цілей освітньої і спортивної діяльності. Структура такого середовища визначає його внутрішню організацію, взаємозв'язок і взаємозалежність між елементами. Вони визначають змістову і матеріальну наповненість спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища, а також ресурси, що включаються у діяльність учасників освітнього процесу, набуваючи ознак засобів навчання і виховання.

На основі результатів вивчення наукових джерел, емпіричного досвіду профільної підготовки ліцеїстів визначено педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу ліцею спортивного профілю в неперервній освітній системі: формування мотиваційної налаштованості на успішну

діяльність у навчанні і спорті; вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків; організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти булінгу», «Спорт заради розвитку», «Спортивне орієнтування», «Професійно-прикладна фізична культура» тощо. Визначені педагогічні умови тісно взаємопов'язані між собою так:

– формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті реалізується шляхом введення спеціальних спортивних програм і конкурсів, які стимулюють ліцеїстів до досягнення високих результатів у спортивній сфері, сприяння виховання в учнів позитивного ставлення до вивчення та досягнень у навчальній і спортивній діяльності, що підкріплене педагогічною підтримкою та визнанням їхніх досягнень; розробки і впровадження інтегрованих програм, які дають змогу поєднувати знання з різних предметів з особливим акцентом на фізичну підготовку та спорт, забезпечення формування не лише теоретичних знань, але й практичних навичок, які можуть бути використані як в навчанні, так і в спорті;

– вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів через реалізацію міжпредметних зв'язків сприяє взаємодії різних дисциплін у процесі навчання, зокрема, використання прикладів і завдань, які об'єднують знання із фізики, біології, географії, математики тощо в контексті спорту; організації спільних проєктів та завдань, які потребують інтеграції знань і навичок з різних предметів;

– організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності передбачає використання методів, що стимулюють самостійність, таких як групові проєкти, дослідницькі завдання, самостійне вивчення літератури та практичних навичок у сфері спорту; забезпечення практичних занять та тренувань, що дають змогу ліцеїстам самостійно застосовувати теоретичні знання на практиці.

Загальний підхід, орієнтований на інтеграцію, розвиток особистості і практичне використання отриманих знань, сприяє формуванню комплексної підготовки ліцеїстів у педагогічному ліцеї спортивного профілю, підвищує їхню мотивацію та результативність в галузі освіти та спорту.

ВИСНОВКИ

1. На основі історико-педагогічного становлення системи ліцеїв на українських землях у контексті розвитку загальної спортивної підготовки і фізичного виховання молоді здійснено періодизацію цього процесу.

Створення ліцеїв на території України відбувалося з урахуванням особливостей соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку країн, до складу яких входили українські території. Це призвело до того, що впродовж XIX і на початку XX століття розвиток української освіти визначався впливом Російської, Австрійської, а пізніше – Австро-Угорської імперій, а також Литви та Польщі. Таким чином, розвиток ліцеїв часто віддзеркалював структуру освітньої системи тієї країни чи імперії, до складу якої входили українські території.

Система освіти у ліцеях України пройшла довгий розвиток, властивий кожному історичному періоду. Застосування вікової періодизації та поетапного підходу відображає цей розвиток у системі ліцейної освіти на теренах України. Розгляд розвитку освітньо-спортивних закладів як унікального явища в історії українського шкільництва має враховувати не тільки періодизацію становлення та розвитку ліцейної освіти, але й відображати генезу спортивної освіти та підготовки на різних етапах її еволюції. Важливо зауважити, що етапи розвитку системи ліцейної освіти можуть не завжди збігатися хронологічно з етапами розвитку змісту фізкультурної освіти та спортивної підготовки. Розвиток ліцейської освіти на території України розпочався значно пізніше, ніж розвиток змісту фізкультурної освіти та спортивної підготовки.

Аналіз історії становлення системи ліцейної освіти в контексті розвитку загальної спортивної підготовки й фізичного виховання можна узагальнити в таких відносно завершених хронологічних підетапах на основі освітньої політики і шляхів модернізації загальноосвітньої підготовки, а також профільної освіти. Основою *першого періоду (1805–1820 рр.)* – періоду зародження – є поява перших ліцеїв на українських теренах: Львівського, Рішельєвського, Кременецького. *Другий період (1820–1870 рр.)* – становлення практики

фізичного виховання в середній школі. *Третій період (1870–1920 рр.)* – створення і функціонування фізкультурно-патріотичних і спортивних організацій на західноукраїнських землях. *Четвертий період (1920–1939 рр.)* – мілітарно-ідеологічний, що спричинив заборону діяльності ліцеїв, окрім західних територій. *П'ятий період* – становлення фізкультурної освіти – тривав понад півстоліття, починаючи з 1940 року до 1991 року; фізкультурна освіта утвердилася як елемент змісту загальної середньої та позашкільної освіти.

Шостий період (1991–2023 рр.) – сучасний етап розвитку педагогічних ліцеїв спортивного профілю як частини європейського освітнього простору. Ліцеї, зокрема і педагогічні, є альтернативою традиційній загальноосвітній школі. Основна мета їхньої діяльності полягає в оновленні та збагаченні наукового та духовного потенціалу нації, а також у створенні умов для інтелектуального, творчого, фізичного розвитку учня, який стає суб'єктом освітнього процесу. На сучасному етапі ліцеї інтегрують педагогічний досвід минулого та передають кращі історико-культурні традиції, які залишаються актуальними в сучасній системі навчання і виховання. Інноваційність діяльності ліцею стосується цільового, змістового та процесуального компонентів освітнього процесу, є результатом пошуку оригінальних нестандартних рішень, використання нових освітніх технологій та оригінальних ідей. Таким чином, можна констатувати, що відбувається процес відродження ліцеїв, проте це не просте повторення, а активний розвиток цих освітніх закладів, в яких учні поєднують навчально-тренувальний процес із здобуттям відповідної освіти.

2. Педагогічний ліцей спортивного профілю – це інноваційний тип ЗЗСО III ступеня, що забезпечує здобувачам право на індивідуальну освітню траєкторію навчання зі спортивно-тренувальним профілем навчання в старшій школі і є структурним підрозділом педагогічного закладу вищої освіти.

Зміст загальноосвітньої підготовки забезпечується освітніми програмами і навчальними планами, структура яких охоплює базові, вибіркові, профільні спеціальні навчальні предмети. Зміст спортивного профілю навчання реалізується системою окремих предметів і курсів: «Узагальнення шкільного

курсу з біології», «Професійно-прикладна фізична культура», «Спортивне орієнтування, «Спорт заради розвитку», «Спорт проти булінгу» та ін.

В основі системи виховної роботи педагогічного ліцею спортивного профілю – фізичне виховання учнів. Фізичне виховання здобувачів педагогічного ліцею спортивного профілю визначаємо як систематичний виховний процес, спрямований на вплив на формування особистості учнів. Його результатом є розвиток професійно-прикладних фізичних якостей, необхідних для майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту. Крім того, важливими аспектами є формування відповідних рухових умінь і навичок, підвищення рухової активності, а також виконання завдань, пов'язаних з навчанням, оздоровленням, психологічною та професійно-прикладною підготовкою. Виховна робота здійснюється на основі реалізації таких принципів: інтеграції виховних інституцій, етнонаціональної відповідності, гармонійного всебічного формування особистості, забезпечення права на розвиток потреб, інтересів, нахилів ліцеїстів, гуманізації та демократизації процесу фізичного виховання, зв'язку виховання з реальним життям, оздоровчого спрямування фізичного виховання, принцип самостійності й активності, професійно-прикладної спрямованості фізичного виховання.

Серед ефективних методів навчання та виховання здобувачів ліцею в умовах профільного навчання визначено такі: словесні (розповідь, опис техніки вправ, пояснення, коментоване пояснення, інструктаж і вказівки, бесіда, розбір, словесна оцінка, звіт і взаємопояснення, команда, підрахунок, самопроговорювання); практичні (основні, допоміжні, цілісного розучування вправ, розучування за частинами, суворої регламентації, часткової регламентації); наочні (спостереження, безпосередній показ, опосередкована наочність); самовдосконалення (гігієнічні заходи, спортивне вдосконалення, самостійні заняття із засобами прикладної фізичної підготовки).

Основними формами організації навчально-виховного та спортивно-тренувального процесу є уроки, години здоров'я, фізкультурно-спортивні

розваги, спортивні естафети, аматорські змагання, індивідуальна освітня й тренувальна робота, заняття у спортивних секціях.

Важливим компонентом освітнього процесу в ліцеї є організація індивідуальної спортивної підготовки (індивідуальної спортивної програми), основною формою реалізації якої є практичні заняття.

Особливості структури освітнього процесу, зміст, методи і форми організації профільного навчання учнів ліцею спортивного профілю визначаються специфікою спортивної підготовки та загальної освіти. Специфіка відображає структуру освітнього процесу (спортивна складова: забезпечення включення регулярних тренувань та спортивних змагань у розклад учнів; академічна складова: здійснення навчання за державними стандартами, але з акцентом на предмети, які пов'язані із спортом (фізична культура, біологія, фізика, географія)), зміст профільного навчання (спеціальні спортивні курси); міжпредметні зв'язки (акцент на інтеграції знань з різних предметів у контексті спортивної діяльності), методи організації навчання (практичні заняття та тренування), форми організації профільного навчання (спортивні секції і гуртки, екскурсії до спортивних закладів, участь у стажуваннях і майстер-класах від професіоналів у галузі спорту). Ці елементи спільно сприяють створенню цілісного підходу до профільного навчання у педагогічному ліцеї спортивного профілю, що поєднує академічні знання з практичною підготовкою в галузі фізичного виховання та спорту.

3. На основі результатів вивчення нормативно-правових документів, наукових джерел та емпіричного досвіду профільної підготовки ліцеїстів розроблено прогностичну модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, яка охоплює концептуальний (цільовий), змістовий, технологічний та результативний складники. Основними компонентами прогностичної моделі організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю визначено концептуальний, змістовий, технологічний та результативний. Концептуальний складник охоплює мету, завдання, зміст діяльності суб'єктів освітнього процесу. Змістовий компонент охоплює

нормативно-правові, фінансово-економічно, матеріально-технічні, управлінсько-діагностичні, організаційно-педагогічні, науково-методичні, психолого-педагогічні, санітарно-гігієнічні аспекти. Технологічний складник охоплює форми (лекції, семінари, практикуми, змагання, тренінги, гуртки, секції, спецкурси тощо), методи (розповідь, пояснення, інструктаж, вправи, спостереження, самостійна робота та ін.) організації освітнього процесу. Результативний складник – це ефективна організація діяльності ліцею як інноваційного освітнього закладу. Одним із показників діяльності ліцею є підготовленість випускника як конкурентноспроможної освіченої особистості, яка швидко може адаптуватися до змінних умов суспільства. Серед особистісних якостей випускника-ліцеїста – фізичне, психічне, моральне здоров'я, загальнолюдські цінності, соціокультурна толерантність, вмотивованість професійного вибору, прагнення до неперервного самовдосконалення.

Всі компоненти моделі характеризують основні підходи та принципи організації, специфічні методи і форми профільної підготовки. Компоненти є пов'язаними та взаємозалежними, але основою є концептуальний складник, а похідними – змістовий, технологічний та результативний.

4. Спортивно орієнтоване освітньо-розвивальне середовище педагогічного ліцею спортивного профілю є створеною штучною системою, яка охоплює різні компоненти (соціально-особистісний, матеріально-технічний, інформаційно-методичний, спортивно-тренувальний). Ці компоненти створюють необхідні умови для досягнення освітніх і спортивних результатів. Внутрішня організація, взаємозв'язок і взаємозалежність між елементами визначають наповненість такого середовища. Крім того, вони визначають ресурси, що залучають у діяльність учасників освітнього процесу і які стають засобами навчання та виховання.

5. Обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу ліцею спортивного профілю: формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті; вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків; організація

самостійної навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти булінгу», «Спорт заради розвитку», «Спортивне орієнтування», «Професійно-прикладна фізична культура» тощо. Визначені педагогічні умови взаємодіють між собою у такий спосіб:

– для формування мотивації до успішної діяльності в навчанні та спорті впроваджують спеціальні спортивні програми і конкурси, які стимулюють до досягнення високих результатів у спорті,

– вдосконалення змісту навчання досягається через впровадження міжпредметних зв'язків, використання прикладів та завдань, які об'єднують знання із різних предметів у контексті спорту, а також організація спільних проєктів та завдань, що потребують інтеграції знань і навичок з різних предметів;

– організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності передбачає використання методів, що підтримують самостійність, зокрема групових проєктів, дослідницьких завдань та самостійного вивчення літератури та практичних навичок у сфері спорту.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні зарубіжного досвіду організації ліцейної освіти, в дослідженні впливу здоров'язберезувальних технологій на якість спортивної підготовки ліцеїстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамчук Н. І. Моделювання профільної школи: теоретичні і практичні аспекти. *Освітній форум*. 2015. Випуск 2 (10). С. 117–131.
2. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: колективна монографія / АПН України, Ун-т менеджменту освіти; ред. Г. В. Єльнікова. Чернівці: Технодрук, 2009. 570 с.
3. Алексєєва С.В. Професійний вектор індивідуалізації навчання в профільній старшій школі. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, 07 лютого 2022 р., Тарту (Естонія). Київ; Тарту: ГО «ВАДНД», 2022. С. 213–217.
4. Алфімов В. М. Педагогічні основи організації навчально-виховного процесу в ліцеї: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01. Київ, 1997. 51 с.
5. Алфімов В. М. Творча особистість – мета діяльності ліцею. *Рідна школа*. 2000. № 5(845). С. 7–12.
6. Алфімов В. М. Виховання культурної особистості ліцеїста. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2019. Випуск 2. С. 10–18.
7. Алфімов В. М. Ліцей сьогодні й завтра. *Рідна школа*. 1991. № 11. С. 83–87.
8. Багорка А., Конох А. Оцінка професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в системі «коледж-університет»: розумовий критерій. *Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2019. № 11(178). С. 16–20.
9. Багорка А. М., Есаулова О. В., Напалкова Т. В., Мілкіна О. В. Особливості індивідуальних освітніх траєкторій майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в ступеневій системі освіти. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Педагогіка»: журнал*. 2022. № 1(13). С. 263–277.
10. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах): Вид. 2-ге, доповнене. Житомир: Волинь, 2008. 232 с.

11. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. Рівне: Ліста-М, 2003. 128 с.
12. Балушка Л. М. Авторська програма фізичної підготовки учнів ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою з використання засобів спортивної боротьби. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2015. Вип. 129 (2). С. 94–100.
13. Басюк Н. А. Педагогічні здобутки житомирян. Загальнонавчальні заклади альтернативного типу та експериментальні заклади. *Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку*. / Редакційна рада вид.: В.Г. Кремень (гол.); К.: Знання України, 2009. С. 162–216.
14. Бегей В. М. Управління загальноосвітньою школою на демократичних засадах. Львів: ЛДУ, 1995. 196 с.
15. Бенера В. Є. Історико-педагогічний дискурс становлення фізичної культури на Кременеччині. *Physical education, sport and health culture in modern society*. 2013. Вип. 2 (22). С. 3–6.
16. Бесарабчук Г. В. Формування фізкультурно-освітнього середовища ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою на основі національно-патріотичного виховання. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2015. Вип. 8. С. 75–82.
17. Бех І. Д. Особистісне зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. К.: ІЗМН, 2004.
18. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2009.
19. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
20. Биков В. Ю. Системно-структурні засади забезпечення якості професійної освіти. *Збірник наукових праць*. Донецьк: Либідь, 2001. С. 269–273.

21. Бібік Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії і практиці. *Профільне навчання: теорія і практика*. Зб. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. К.: Пед. преса, 2006. С. 23–29.
22. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі. К.: Школяр, 2000. 191 с.
23. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання у школі. К.: Школяр, 2000. 191 с.
24. Бондар В. І. Управлінський аспект плану роботи школи. *Підручник для директора*. 2006. № 1. С. 4–6.
25. Ващенко Л. М. Система управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: дис... д-ра пед. наук: 13.00.01. К., 2006.
26. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія. К.: Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. 380 с.
27. Винничук О. Форми виховної роботи з учнівською молоддю в Кременецькому ліцеї (1805–1833 роки). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2015. Вип. 1. С. 13–18.
28. Войтович І. М. Контроль технічної підготовленості школярів профільних спортивних класів із туризму. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. № 3 (11). С. 31–36.
29. Войтович І., Гнітецька Т. Мотивація старшокласників профільних спортивних класів до занять фізичною культурою. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. пр. Вип. 12. Т. 1. Вінниця, 2011. С. 116–121.*
30. Глоба Т. М. Особливості формування ціннісних орієнтацій у французьких ліцеїстів на сучасному етапі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2009. Вип. 3(32). С. 55–61.
31. Гончаренко С. У., Мальований Ю. І. Гуманізація і гуманітаризація освіти. *Шлях освіти*. 2001. № 2. С. 2–6 ; № 3. С. 2–8.

32. Городинська І. В. Змістовий компонент позакласної роботи з фізичного виховання в ліцеях та гімназіях. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2005. Вип. 39. С. 150–155.
33. Громовий В. Менеджмент інновацій. *Директор школи*. 2002. № 37. С. 2–3.
34. Гуменюк О. Психологія Я-концепції. Монографія. Тернопіль: Економічна думка. 2017. 130 с.
35. Дейкун Д. Навчальний план школи: нові підходи, здобутки, проблеми. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2007. № 3. С. 26–31.
36. Дикий О. Актуальні проблеми профільного навчання за спортивним напрямом старшокласників. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. № 3. С. 65–68.
37. Дисертації з питань освіти (1991–2021): наук.-допом. бібліогр. покажч. / [упоряд.: Пономаренко Л. О., Зоріна Н. Є., Коваленко С. Г., Кропочева Н. М., Павленко Т. С.; наук. ред. Поніомаренко Л. О.; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О.]; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця: Твори, 2022. 1099 с.
38. Дмитренко Н. Є. Дидактичні засади профільного навчання учнів приватних загальноосвітніх навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.09. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2008. 266 с.
39. Дрозд В. О. Психологічна адаптація учнів під час навчально-тренувальних занять. *Сучасний рух науки: тези доповідей V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 7–8 лютого 2019 р. Дніпро, 2019*. С. 219–221.
40. Дубейко Л. Адаптація десятикласників до навчання (психологічний супровід у профільних класах). *Психолог*. 2010. № 42. С. 11–12.
41. Дутчак М. В. Теоретико-методологічні засади формування системи спорту для всіх в Україні. Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02

Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2009.

42. Енциклопедія сучасної України. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=42642

43. Єльнікова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти: автореф. ... дис. д-ра пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2005. 44 с.

44. Жерносек І. П. Ліцеї, гімназії, колегіуми в системі освіти України: посіб. К.: Ін-т педагогіки АПН України, Житомир. обл. ін-т післядипломної пед. освіти, 2005. 115 с.

45. Жерносек І. П. Удосконалення науково-методичної роботи в сучасних загальноосвітніх школах, ліцеях і гімназіях. К.: Центр. ін-т післядипломної пед. освіти АПН України; Ін-т педагогіки АПН України, 2001. 202 с.

46. Зайченко О. І. Планування роботи школи. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2003. № 1. С. 9–12.

47. Збірник програм гуртків, факультативів, курсів за вибором із фізичної культури / упор. В. В. Деревянко, Г. А. Коломоєць. Київ: Літера ЛТД, 2019. 480 с.

48. Звіт про завершення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Допрофільна підготовка і профільне навчання в освітній системі «гімназія-ліцей» у вересні 2018 – квітні 2023 років. Затверджено наказ МОН України від 19.05.2023 № 603.

49. Зубко В., Черевичко О., Смірнов К. Фізкультурно-спортивна діяльність в освітньому середовищі ЗВО. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): збірник наукових праць* / За ред. О. В. Тимошенка. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. Вип. 3К (147) 22. С. 163–166.

50. Зязюн І. А. Технологізація освіти в контексті удосконалення професійного розвитку особистості. *Розвиток педагогічної і психологічної наук*

в Україні 1992-2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. Частина 2. Харків: «ОВС», 2002. С. 28–44.

51. Івегеш А. Адаптація першокурсників до освітнього процесу ліцеїв спортивного профілю: проблеми і шляхи вирішення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2021. №2. 74–80.

52. Івегеш А. Становлення системи ліцеїв на українських землях у період 1800-2020 рр.: історико-педагогічний аналіз. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. Випуск 63. С. 190–196.

53. Івегеш А. В. Особливості освітньої діяльності навчальних закладів спортивного профілю України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Випуск 78. С. 78–83.

54. Івегеш А., Наумчук В., Огністий А. Особливості організації спортивної підготовки учнів в елітних школах Німеччини та Австрії. *Development of physical culture and sports amidst martial law: international scientific conference (October, 5-6, 2022)*. Republic of Poland, Czestochowa, 2022. С. 12–16.

55. Ільницький І., Окопний А. Актуальні напрями досліджень з удосконалення фізичного виховання в ліцеях із посиленою військово-фізичною підготовкою. *Спортивна наука України. Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського*. Львів, 2017. Вип. 4 (80). С. 3–9.

56. Ільницький І., Окопний А. Актуальні напрями досліджень з удосконалення фізичного виховання в ліцеях із посиленою військово-фізичною підготовкою. *Спортивна наука України*. 2017. Випуск 4. С. 3–9.

57. Інноваційні пошуки в сучасній освіті / Л. Даниленко (ред.), Г. Перевознікова (упоряд.), В. Паламарчук (ред.). К.: Логос, 2005. 220 с.

58. Інструкція про організацію та діяльність ліцею. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 1996. № 1/2. С. 57–64.

59. Історія фізичної культури та спорту в Україні: навчальний посібник / В. А. Вербицький, І. Г. Бондаренко. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.

60. Калініна Л. М. Автоматизована система управління «школа»: моделювання і технологія використання. *Освіта і управління*. 2006. Т. 9. № 1. С. 61–70.

61. Каплінський В. В., Дамзін О. В. Загальнопедагогічні компоненти особистісно-професійного становлення фахівців з фізичного виховання та формування відповідального ставлення до їх набуття (кін. XX – поч. XXI ст.). *«Вісник науки та освіти (Серія «Педагогіка»)»: журнал*. 2023. № 1(7) 2023. С. 480–492. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1\(7\)-480-491](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1(7)-480-491)

62. Каплінський В. В., Дамзін О. В. Інноваційно-творчий потенціал практикоорієнтованого посібника для майбутніх вчителів фізичної культури. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Педагогіка»)*. 2022. № 1(15) 2023. С. 354–364.

63. Каплінський В. В., Дамзін О. В. Метод виховних ситуацій у морально-етичному становленні майбутнього вчителя фізичної культури. Українська полоністика. Житомир. Bydgoszcz, 2023. Т. 21. № 1. URL: <http://polonistyka.zu.edu.ua/issue/view/16635>

64. Каплінський В.В., Дамзін О.В., Тетерук Р.О. Методологічні основи особистісно-професійного становлення майбутніх учителів в системі педагогічної освіти України (кін. XX – поч. XXI СТ.). *Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка»)*. 2023. № 12(26). С. 482–495. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-12\(26\)-482-494](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-12(26)-482-494)

65. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Луганськ, 2001. 21 с.

66. Кисільова В. П. Формування творчої особистості учня профільного ліцею у процесі навчання: автореф. дис ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. К., 2001. 22 с.

67. Кнор Н. В. Організація науково-методичної роботи в багатoproфільному ліцеї (з досвіду роботи): методичні рекомендації для заступників директорів ліцеїв. Х: Айлант, 2001. 60 с.

68. Коваленко Ю. О. Оптимізація фізичного виховання учнів ліцею з використанням засобів рукопашного бою. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*. 2014. Вип. 1. С. 28–35.

69. Ковальчук В. А. Освітньо-виховні системи закладів середньої освіти: навч.-метод. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 120 с.

70. Ковальчук В. А. Освітньо-виховні системи закладів середньої освіти: навч.-метод. посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 120 с.

71. Коляденко С. Кременецький ліцей у системі освіти Волині (XIX – 30-ті рр. XX ст.): монографія. Житомир, 2002. 131 с.

72. Коляденко С. М. Зміст та організація діяльності Кременецького ліцею як осередку освіти на Волині (1805–1833рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. К., 1997. 144 с.

73. Комашко К. С. Вони формують олімпійський резерв України. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2019. Випуск 1. С. 91–94.

74. Комашко К. С. Розвиток творчої особистості ліцеїста (з досвіду навчально-виховної діяльності Радомишльського ліцею Житомирської області). *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. Випуск 12. С. 71–78.

75. Концепція державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, схвалена розпорядженням КМУ від 09 жовтня 2020 року №1233-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-%D1%80#Text>

76. Корольчук М. С., Крайнюк В. М., Косенко А. Ф., Кочергіна Т. І. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я: навчальний посібник / заг. ред. М. С. Корольчука. К. ІНКООС, 2002. 272 с.

77. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко. К.: Рад. Школа, 1989. 608 с.

78. Котова О. В. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до профільного навчання в старшій школі: автореф. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Луганськ, 2011. 22 с.

79. Котова О., Суханова Г. Складові навчально-виховного процесу в старшій профільній школі за спортивним напрямком. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2013. Вип. 2. С. 218–221.

80. Кравчук Л., Медведєв С. Ліцей: короткий нарис з історії виникнення і розвитку Кременецького ліцею в біографіях його випускників. *Діалог*. 1992. № 80, 81, 84, 89, 96.

81. Красницька О. В. Профілактика сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки*: матер. III щорічної Всеукр. наук.-практ. конф., 18 квітня, 2013 р. Київ: Київський Університет імені Бориса Грінченка. С. 174–180.

82. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. *Освіта України*. 2002. № 102–103. С. 6–7.

83. Кремень В. Г., Топузов О. М., Ляшенко О. І., Мальований Ю. І., Засекіна Т. М. Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової української школи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Випуск 5(2). С. 1–8.

84. Курляк І. Є. Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX ст.): історико-педагогічний аспект. Тернопіль, 2000. 141 с.

85. Куций А. Філософсько-праксеологічні аспекти розвитку освітнього середовища школи культури здоров'я. *Рідна школа*. 2015. Вип. 9–10. С. 21–26.

86. Левадня С. О. Аналіз діяльності спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю в Україні. *Молода спортивна наука України*. Львів, 2009. Вип. 4. С. 105–109.

87. Лисак Г. Г., Матковський Ю. С., Піддубний О. Г. Актуальні питання організації та проведення навчальних занять з фізичної культури в ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою. *Педагогіка, психологія та медико-*

біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: збірник наукових праць / за ред. Єрмакова С. С. Харків: ХХІІ, 2003. Вип. 21. С. 21–26.

88. Ліцей у системі освіти України: монографія / В. М. Алфімов. Донецьк, 1996. 216 с.

89. Ліцейна освіта в Україні: реалії і перспективи розвитку: за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. / ред. Г. С. Сазоненко. К.: Укр. Центр духовної культури, 2002. 397 с.

90. Ліцейська освіта: педагогічний менеджмент і технології навчання: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. Мішукова. К.: Пед. преса, 2007. 287 с.

91. Лопухівська А. В. З історії розвитку гімназій і ліцеїв в Україні : посіб. для вчителя. К.: ІСДО, 1994. 139 с.

92. Луків О. Розвиток структури польських і українських освітніх закладів у Східній Галичині (1900-1933 рр.). *Slaliva Tarnopolensis*. Тернопіль, 1996. С. 168–178.

93. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: Монографія. К.: НАДУ, 2004. 292 с.

94. Ляшенко О. І. Загальна середня освіта—основна ланка безперервної освіти. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році. *Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України*. 2013. Вип. 1. С. 160–165.

95. Максименко А. П.. Фізичне виховання і спортивні практики у школах Франції. *Вісник київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та Психологія*. 2019. Вип. 31. С. 20–26.

96. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами. Тернопіль: Астон, 2007.

97. Масол В. Порівняльний аналіз результатів дослідження виховання рішучості старшокласників у спортивно-оздоровчій діяльності. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*. 2022. Вип. 26 (2), С. 4–16.

98. Матієнко, О. С. Методика виховання толерантності в ліцеях Франції. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in*

Professional Training Methodology Theory Experience Problems, 2005. Вип. 8. С. 106–111.

99. Мельник О.В. Профільне і професійне самовизначення учнів сучасної старшої школи. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2011. С. 202–205.

100. Методики дослідження умов функціонування обласного ліцею для обдарованих учнів сільської місцевості: наук.-метод. посіб. Херсон: Айлант, 2002. 200 с.

101. Мішуков О. Сучасний український ліцей: навч.-метод. посіб. К., 2002. 250 с.

102. Міщенко С. В. Патріотичне виховання ліцеїстів як духовно-моральна практика. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. Вип. 4. С. 75–81.

103. Мозгова В. П. Бібліотеки ліцеїв України: становлення та розвиток (XIX – XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08. К., 2000. 20 с.

104. Мозолев О. М. Управління розвитком освіти у сфері фізичної культури і спорту в Україні: європейський вимір. *Вісник Черкаського університету*. 2018. Випуск № 5. С. 124–130.

105. Молчанов В., Пархоменко Н., Ганзіна О. Концептуальна модель Запорізької спеціалізованої школи фізичної культури № 18. *Здоров'я та фізична культура*. 2009. № 34 (166). С. 17–20.

106. Мороз О. Навчальні заклади нового типу формують інтелект держави. *Освіта*. 1994. С. 2–3.

107. Мотика С., Олійник Л. Зміст виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею. *Військова освіта*. 2017. С. 161–169.

108. Назаренко Г. Педагогічні умови підвищення ефективності виховання культури демократизму старшокласників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 31. С. 107–110.

109. Новіков М., Понафідін В. Турбота про здоров'я—шлях до гуманізації фізичного виховання. *Рідна школа*. 2010. Вип. 4–5. С. 74–75.

110. Овдiєнко Л. Управління школою відкритої освіти: сучасні виміри і тенденції. *Рідна школа*. 2016. Вип. 2–3. С. 5–11.

111. Організаційно-педагогічні засади інноваційного розвитку ЗНЗ. Монографія / авт.: Щекатунова Г. Д., Тесленко В. В., Цимбалару А. Д., Гораш К. В., Пузіков Д. О., Варава В. Ю., Волченкова Г. М. За ред. Щекатунової Г. Д. К.: Педагогічна думка, 2013. 264 с.

112. Оржеховська В. М., Федорченко Т. Є. Технології розбудови виховної системи загальноосвітнього навчального закладу. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 172 с.

113. Осадчий І. Г. Педагогіка якості освіти: планування роботи закладу загальної середньої освіти: науково-практичний коментар у запитаннях та відповідях. Київ: ДООУ «Навчально-методичний центр з питань якості освіти». 65 с.

114. Осіпцов А. В. Сучасний стан та перспективи розвитку професійно-прикладної фізичної підготовки в вищих навчальних закладах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2013. Вип. 112 (3). С. 273–276.

115. Остапчук О. Є. Організація науково-методичної роботи в ліцеї: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. К., 1998. 21 с.

116. Паламарчук В. Ф. Педагогічні інновації: міфи та реалії. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2002. № 3. С. 36–41.

117. Паламарчук В.Ф. Педагогічні можливості інтелектуального розвитку учнів у закладах нових типів. *Зміст і технології шкільної освіти*: Матеріали звіт. наук. конф., 28-30 березня 2000 р., Ін-т педагогіки АПН України. К., 2000 р. С. 18–20.

118. Паращенко Л. І. Формування організаторських та управлінських умінь в учнів ліцею бізнесу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. К., 2002. 19 с.

119. Пахарєв С. О. Ліцеї із посиленою військово-фізичною підготовкою: витоки та специфіка організації навчання. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 43. С. 261–267.

120. Пахолок Р. І. Розвиток чоловічої освіти на західноукраїнських землях (кінець XVIII – перша третина XX): дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Тернопіль, 2015. 425 с.

121. Пікельна В. С. Управління школою: у 2 частинах. Х.: Видавнича група. «Основа», 2004. 180 с.

122. Піхота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технологія. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, корективи*. К., 2000. С. 165–172.

123. Подзігун А. М. Методологічні основи концепції розвитку навчальних закладів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова). К., Вінниця, 2007. Вип. 15. 492 с.

124. Подзігун А. М. Організаційно-педагогічні засади діяльності ліцеїв у сільській місцевості: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. К.: 2011. 244 с.

125. Полякова Г. Профільні літні школи в освітньому середовищі вищого навчального закладу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 53. С. 415–422.

126. Приходько Г. І. Фізичне виховання учнів у навчальних закладах України в першій половині XIX ст. *Physical education, sport and health culture in modern society*. 2015. Вип. 2 (30). С. 29–33.

127. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/988-2016-p>

128. Про фізичну культуру і спорт: Закон України. Відомості Верховної Ради. 1993. № 3808-XII зі змінами і доповненнями. Редакція від 10.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

129. Проект концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років.
URL: http://www.naiu.kiev.ua/files/zakon_ukr/proek-rozv-osvitu.pdf

130. Пройдакова Ю. Ю. Інноваційні технології у закладі спеціалізованої освіти спортивного профілю. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика*: збірник наукових статей / за заг. ред. Л. В. Серих. Суми: НІКО, 2022. С. 92–94.

131. Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика: науково-методичний посібник / За ред. О. В. Мельника. К.: «Четверта хвиля», 2009. Вип. № 1. 230 с.

132. Процеси диференціації в шкільній освіті незалежної України (історико-аналітичний аспект): монографія / авт. кол.: Дічек Н. П., Антонець Н. Б., Гупан Н. М., Загородня А. А., Куліш Т. І., Шевченко С. М.; за заг. ред. док. пед. наук, проф. Н. П. Дічек. Київ: Педагогічна думка, 2019. 364 с.

133. Пустолякова Л. М. Фізичне виховання учнів ліцеїв в умовах профільного навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.07. Вінниця, 2012. 21 с.

134. Реуцева О. М. Морально-етичне виховання обдарованої молоді в умовах Херсонського ліцею Херсонської обласної ради. *Таврійський вісник освіти*. 2013. Вип. 4. С. 181–185.

135. Романчук О., Данилевич М. Особливості підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту у педагогічних коледжах України. *Publishing house «European Scientific Platform»*. 2020. С. 16–24.

136. Ротерс Т. Т. Профільне навчання за спортивним напрямом – сучасна модель реформування системи фізичного виховання школярів. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2010. № 17 (204). Ч. II. С. 182–187.

137. Рудіна О. М. Освітній простір та виховний потенціал профільного навчання за спортивним напрямом як універсальні складові навчально-виховного процесу в старшій школі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Львів, 2010. С. 187–193.

138. Рябуха М. І. Організаційно-педагогічні основи діяльності ліцеїв інтернатного типу для учнів сільської місцевості: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. К., 1999. 231 с.

139. Рябуха М. І. Проблеми формування соціальної компетенції учнів багатoproфільного ліцею інтернатного типу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки: науковий журнал*. 2005. № 6. С. 117–120.

140. Савиченко О. М. Ціннісно-мотиваційна регуляція розвитку спортивних здібностей у юнацькому віці: автореф. дис. ... канд. психол. наук. 19.00.07. Луцьк, 2009. 23 с.

141. Савченко О. Я. Фактори впливу на якість загальної середньої освіти в сільській місцевості. *Освіта сільського регіону: проблеми та перспективи розвитку*: Зб. наук. пр. К., 2000. С. 11–20.

142. Сафіюлін В. І., Паламарчук В. Ф. Впровадження інформаційних та інноваційних технологій в практику діяльності навчального закладу К.: Освіта України, 2009. 196 с.

143. Сейко Н. А. Польське шкільництво на Волині-Житомирщині у ХІХ – поч. ХХ століття: монографія. Житомир: ЖДПУ, 2001. 226 с.

144. Семенова А. Парадигмальне моделювання як напрямок підвищення ефективності управління інноваційним освітнім процесом у навчальному закладі. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*. Чернівці: Рута, 2007. Вип. 335. С. 161–170.

145. Семенюк В. В. Організаційно-педагогічні умови навчально-виховного процесу в ліцеї-інтернаті: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Тернопіль, 1999. 20 с.

146. Спорт заради розвитку: Навчальна програма спецкурсу / В. В. Деревянко, О. В. Погонцева, І. Р. Захарчук, О. М. В'яла. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. 60 с.

147. Спорт проти булінгу: Навчальна програма факультативу, курсу за вибором: методичне видання / В. В. Дерев'янка, О. В. Погонцева, І. Р. Захарчук. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. 28 с.

148. Стеценко В. Діяльність комітету з фізичного виховання та спорту МОН України з розвитку фізичного виховання та спорту серед учнівської молоді. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2018. Вип. 19(3). С. 40–46.

149. Ступарик Б. М. Шкільництво Галичини (1772–1939). Івано-Франківськ, 1994. 144 с.

150. Сьомко Т. М. Педагогічні умови організації розвивального середовища в НУШ на засадах креативності. *Формування сучасної науки: методика та практика*: матеріали I Міжнародної студентської наукової конференції (Т. 2), м. Кам'янець Подільський, 29 жовтня, 2021 рік. Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2021. С.84–87.

151. Теорія і практика функціонування обласного ліцею інтернатного типу: наук.-метод. посіб. / Л. М. Калініна, Н. В. Кнор, М. І. Рябуха. Херсон: Айлант, 2004. 304 с.

152. Терещук Г., Біницька К. Глокалізація як сучасний і перспективний напрям розвитку системи освіти вчителів. *Молодь і ринок*. 2022. № 3/201. С. 10–14. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/259886/256282>

153. Технологічна підготовка старшокласників сільських загальноосвітніх навчальних закладів: теорія і методика: монографія / І. П. Андрощук, О. М. Коберник. Умань: Жовтий, 2008. 240 с.

154. Тимошенко Ю. О. Історичні умови та специфіка розвитку спорту й фізичного виховання в радянській Україні у 20-40 роках ХХ ст. : автореф. дис. ... докт. іст. наук. 07.00.01. Київ: 2015. 38 с.

155. Тіняков А.. Вивчення стану роботи училищ фізичної культури з виховання моральних якостей учнів 10-11 класів. *Молода спортивна наука України*. 2008. Вип. 4. С. 227–234.

156. Управління загальноосвітніми навчальними закладами як активними системами: моделі та механізми: монографія /Л. Калініна, В. Мелешко,

І. Осадчий, Л. Паращенко, М. Топузов / За наук. ред. Л. Калініної. К.: Педагогічна думка, 2018. 224 с.

157. Файчак, Р. І. Особливості оздоровчо-спортивної діяльності та мотивація до занять фізичними вправами у ліцеїстів. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2004. Вип. І. С. 85–88.

158. Федоруц М. В. Спортивний туризм як вагомий чинник формування соціальної компетентності старшокласників. *Педагогічний альманах*. 2015. Вип. 28. С. 231–236.

159. Формування інформаційного освітнього простору в процесі модернізації середньої загальної освіти: світові тенденції: Колективна монографія; за ред. В. Ю. Бикова та О. В. Овчарук. К.: Педагогічна думка, 2007. 292 с.

160. Формування освітнього середовища профільної школи: колективна монографія / Піддячий М. І., Доротюк В. І., Левченко Н. Г., Туташинський В. І., Чудакова В. П., Кохан О. В., Ассанов М. О., Рогоза В. В., Коляновська М. С. За ред. М. І. Піддячого. К.: Педагогічна думка, 2013. 200 с.

161. Франчук О. П., Зозуля В. І. «Година здоров'я» як засіб фізичного виховання учнів педагогічних ліцеїв. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2011. Вип. 1. С. 458–461.

162. Червінська І., Карпенко О. Бренд закладу загальної середньої освіти як показник його конкурентоздатності в освітньому просторі регіону. *Молодь і ринок*. 2021. № 10 (196). С. 24–28.

163. Чернихівський Г. Крем'янецьчина. Історичне та літературне минуле. Крем'янець, 1992. 105 с.

164. Чижевський Б. Г., Науменко Г. Г. Умови становлення гімназій та ліцеїв в Україні. *Педагогічні інновації в сучасній школі*. К.: 1994. С. 9–16.

165. Чугаєвський В. Г. Соціалізація учнівської молоді в умовах профільного навчання. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2011. Вип. 6. С. 65–72.

166. Чуйко Р. М. Організація навчально-виховної роботи в загальноосвітніх закладах нового типу на основі системного підходу (на прикладі колегіумів): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Черкаси, 1997. 231 с.
167. Чуйко С. Р. Ліцеї України (XIX–XX ст.): монографія. Тернопіль: Ліком, 1996. 140 с.
168. Чуйко С. Р. Організація навчального процесу в ліцеях України (XIX – перша половина XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Тернопіль, 1999. 19 с.
169. Школа для кожного : навч. посіб. / упоряд. Л. Ю. Байда. Київ, 2015. 60 с. URL: <http://ud.org.ua/images/pdf/SchoolForEveryone.pdf> .
170. Щелкунов А. О., Лебедева А. С., Майборода С. С. Форми підвищення потрібної мотивації рухової активності учнів до занять на основі різнорівневих варіантів фізичного виховання. *Physical rehabilitation and recreational health technologies*. 2019. Вип. 2. С. 26–31.
171. Ястребова В. Я. Філософські та соціологічні підходи до взаємодії системи із зовнішнім середовищем. *Культурологічний вісник*. 2005. Вип. 15. С. 179–186.
172. Ястребова В., Овдієнко Л., Сібіль О., Тягушева О. Концепція моделі школи відкритої освіти. *Рідна школа*. 2016. Вип. 2–3. С. 21–25.
173. Sebanu S., Rubanovici V., Friptuleac Gr. Health status of the students from the sport lyceums. *Medicina Sportiva: Journal of Romanian Sports Medicine Society*. 2019. № 15(2). P. 3133–3138.
174. Czarniecka R., Lenartowicz M., Mazur Z. Physical education teacher education in Poland. *European Physical Education Teacher Education Practices*. 2019. № 3 (2). P. 277–298.
175. Isidori E. Philosophy of sport education: main issues and methodology. *Physical culture and sport Studies and Research*. 2015. Vol. 66, No. 1. P. 23–25.
176. Junio J.J., Liwag A. J. Factors Affecting Students' Performance in Physical Education Class in Lyceum of the Philippines University-Laguna. *LPU- Laguna Journal of Multidisciplinary Research*. 2016. Vol. 4 No. P. 52–67.

177. Kalynychenko I. A., Latina H. O., Kopytina Y. M., Protsenko I. I., Ivani I. V. Formation of professional-pedagogical culture of future specialists of physical culture and sports specialties. *Linguistics and Culture Review*. 2021. № 5 (S3). P. 396–410.

178. Lisowska K. Wychowanie fizyczno-zdrowotne i turystyczne w gimnazjum im. KS. Jana Długosza we wrocławku w połowie XX w. *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa*. 2018. № 4 (41). P. 319–331.

179. Marciniak M. Społeczne funkcje wychowania fizycznego na poziomie szkolnictwa wyższego w Stanach Zjednoczonych i w Polsce (studium z pedagogiki porównawczej na przykładzie Uniwersytetu Notre Dame w Stanach Zjednoczonych i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): praca doktorska. Poznań, 2017. 298 p.

180. Melnychenko R., Sorochynska O. Organization of specialized training and environmental activities of students in eastern European countries. Latvia: Baltija Publishing, 2018. P. 599–618.

181. Motyl K. Strukturalizacja czasu uczniów liceum w fizycznej przestrzeni szkoły. *Roczniki Pedagogiczne*. 2020. T. 12(48), № 2. P.103–114.

182. Nica E., Rizescu C. Study on teaching of physical education professional education. *Ovidius University Annals, Series Physical Education and Sport/Science, Movement and Health*. 2019. № 19 (S2), P. 289–298.

183. Plevachuk L., Grygus I., Małolepszy E. Development of physical culture and sports in Kremets and Volyn between the military period during the activity of Julian Kozłowski, professor of Kremenets Lyceum. *Pedagogy and Psychology of Sport*. 2020. № 6 (2), P. 212–218.

184. Sokoliuk L., Romaniuk R., Shevchuk S. Pre-professional training of pupils in the educational environment of the lyceum. *Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences*. 2022. № 1 (108). P. 27–45.

185. Zhywek L. Influence of Krzemenets High School on the development of sport life in Kremenets in the interwar period. *Dialogue Of Two Cultures, Almanac*. 2011. № VI, PartII. P. 257–276.

ДОДАТКИ**Додаток А****Освітня програма****Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю**

**Освітня програма
Тернопільського педагогічного ліцею
спортивного профілю
Тернопільської міської ради Тернопільської
області
на 2021/2022 навчальний рік
(III рівень)**

СХВАЛЕНО
на засіданні педагогічної ради
Тернопільського педагогічного ліцею
спортивного профілю
Протокол № 01 від 31 серпня 2021 р.

Тернопіль, 2021

Загальні положення

Освітня програма Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю Тернопільської міської ради (профільна середня освіта) розроблена на виконання Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» та складена на підставі наказу Міністерства освіти і науки України від 28.11.2019 №1493 «Про внесення змін до типової освітньої програми закладів світи загальної середньої освіти III ступеня» (для 10-х, 11-х класів, Державний стандарт 2011 року).

Освітня програма профільної середньої освіти (далі – освітня програма) окреслює рекомендовані підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення ліцеїстами обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом повної загальної середньої освіти.

Освітня програма визначає:

загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, курсів за вибором тощо, зокрема їх інтеграції, а також логічної послідовності їх вивчення, які натеper подані в рамках навчальних планів (додаток 1 складений відповідно таблиці 2 Типової освітньої програми в редакції наказу МОН України від 28.11.2019 №1493).

У 2021-202 навчальному році у ТПЛ СП функціонуватимуть 4 класи спортивного профілю.

Навчання у 10-х класах (I курс) розпочинають здобувачі, які зараховані до ліцею за результатами конкурсних випробувань.

Загальний обсяг навчального навантаження

Загальний обсяг навчального навантаження здобувачів профільної середньої освіти для 10-11-х класів складає 2660 годин/навчальний рік: для 10-х класів – 1330 годин/навчальний рік, для 11-х класів – 1330 годин/навчальний рік. Детальний розподіл навчального навантаження на тиждень окреслено у навчальному плані ТПЛ СП.

Навчальний план для 10-11-х класів ТПЛ СП розроблено відповідно до Державного стандарту, з метою його впровадження в частині повної загальної середньої освіти з 01 вересня 2021 року. Освітня програма містить навчальні плани, де зазначено: загальний обсяг навчального навантаження та тижневі години на вивчення базових предметів, вибірково-обов'язкових предметів, профільних предметів і спеціальних курсів.

ТПЛ СП для складання власного навчального плану буде використовувати другий варіант організації освітнього процесу, який включає окремі предмети суспільно-гуманітарного та математично-природничого циклів.

До базових предметів належать: «Українська мова», «Українська література», «Зарубіжна література», «Іноземна мова», «Історія України»,

«Всесвітня історія», «Громадянська освіта», «Математика», вивчення окремих природничих дисциплін: «Фізика», «Астрономія», «Біологія і екологія», «Хімія», «Географія», «Фізична культура», «Захист Вітчизни».

За модульним принципом буде реалізовано і зміст базового предмета «Біологія і екологія». У такому разі розподіл годин між модулями біології і екології здійснюватиметься відповідно до навчальних програм.

Реалізація змісту освіти, визначеного Державним стандартом, також забезпечується вибірково-обов'язковими предметами («Інформатика», «Технології», «Мистецтво»), що будуть вивчатися на рівні стандарту. Із запропонованого переліку ліцеїсти обрали два предмети - інформатику та мистецтво, які будуть вивчатися одночасно в 10-х і 11-х класах (години, передбачені на вибірково-обов'язкові предмети, будуть ділитися між двома обраними предметами).

Частину навчальних годин навчального плану призначено для забезпечення спортивного профілю навчання у ліцеї.

Зміст профілю навчання реалізується системою окремих предметів і курсів:

- базові та вибірково-обов'язкові предмети, що вивчаються на рівні стандарту;
- профільні предмети (фізична культура), що вивчається на профільному рівні;
- курси за вибором, до яких належать спеціальні курси.

Кількість годин для вивчення профільного предмета складається з кількості годин, відведених навчальним планом закладу освіти на вивчення відповідних базових предметів, і кількості годин, передбачених на профільні предмети; залишок навчальних годин, передбачених на вивчення профільних предметів, заклад освіти використовує для збільшення кількості годин на вивчення базових предметів, для вивчення спеціальних курсів.

Курси за вибором, спеціальні курси разом із профільними предметами відображають специфіку спортивного профілю і визначають його сутність. Вони призначені для доповнення, поглиблення змісту окремих розділів профільних і непрофільних предметів, містять додаткові споріднені розділи, що не включені до навчальних програм, які знайомлять учнів із галузями знань, не представлених у змісті окремих предметів, але орієнтованими на комплекс можливих професій у руслі обраного спортивного профілю навчання тощо.

Курси за вибором реалізуються за рахунок додаткових годин, передбачених планом і є засобом задоволення пізнавальних інтересів та освітніх потреб ліцеїстів у галузях, які загалом пов'язані з обраним профілем навчання.

Вивчення хімії, іноземної мови, а також деяких дисциплін варіативної частини здійснюється викладацьким складом ТНПУ ім. В. Гнатюка.

З метою посилення вивчення предметів інваріантної складової таких як: Захист України (10-11 класи), історія України (11- класи) виділяється на кожний предмет додатковий час по 0,5 год. за рахунок варіативної складової.

Поділ класів на групи при вивченні іноземної мови (англійська та німецька), інформатики здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002р. №128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 6 березня 2002 р. за № 229/6517 (зі змінами)».

Варіативна складова навчальних планів реалізується з урахуванням методичного та кадрового забезпечення закладу його профілізації, індивідуальних та освітніх потреб ліцеїстів, у якій передбачено ведення курсів за вибором, а саме:

- у 10-х класах виділено години на вивчення: курсів за вибором:
 - « Спорт проти булінгу» – по 1 годині, « Узагальнення шкільного курсу з біології» - по 2 год, «Спортивне орієнтування» - по 1 годині, «Основи сім'ї»-0,5 години.
 - у 11-х класах: «Узагальнення шкільного курсу з біології» – по 2 години; « Професійно-прикладна фізична культура» - по 1 години, «Спорт проти булінгу» – по 1 годині., « Спорт заради розвитку» – по 1 годині. Реалізація змісту освіти, визначеного Державним стандартом, забезпечується такими вибірково-обов'язковими предметами як «Інформатика» та «Мистецтво», які вивчаються на рівні стандарту. Вивчення даних предметів вивчаються одночасно у 10-11-х класах.

Розподіл годин між предметами «Інформатика», «Мистецтво» здійснюється таким чином:

Предмет	Кількість годин 10 клас	Кількість годин 11 клас
Інформатика 1,5 год у 10-11-х класах	1 год	2 год
Мистецтво 1,5 год у 10-11-х класах	2 год	1 год

Розподіл годин за окремими предметами в межах галузі «Математика» на «Алгебра» та «Геометрія» інваріантної складової здійснюється таким чином:

Предмет	I семестр (к-ть год) 10- 11 класи	II семестр (к-ть год) 10- 11 класи
Алгебра	1 год	2 год
Геометрія	2 год	1 год

Розподіл годин за окремими предметами «Фізика та астрономія» інваріантної складової здійснюється таким чином:

Предмет	I семестр (к-ть год) 11 класи	II семестр (к-ть год) 11 класи
Фізика	3 год	3 год
Астрономія	-	2 год

Предмети інваріантної складової робочого навчального плану, що не мають цілої кількості годин (1,5 год, 0,5 год), будуть викладатися по семестрах шляхом чергування, а саме:

Предмет	I семестр (к-ть год) I курс (10 класи)	II семестр (к-ть год) I курс (10 класи)
Географія (1,5 год)	2 год	1 год
Історія України (1,5 год)	2 год	1 год
Хімія (1,5 год)	1 год	2 год

Враховуючи кадрове та матеріально-технічне забезпечення, профілізацію закладу (спортивний профіль), анкетування ліцеїстів та на підставі рішення методичного об'єднання вчителів фізичної культури (протокол № 1 від 31.05.2021 р.) обрано модулі для вивчення предмета «Фізична культура» - «Футбол», «Легка атлетика».

Типову освітню програму укладено за такими освітніми галузями:

Мови і літератури

Суспільствознавство

Мистецтво

Математика

Природознавство

Здоров'я і фізична культура

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних навчальних програмах.

Очікувані результати

Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у рамках кожної освітньої галузі. Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей учнів.

№ з/п	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною — у разі відмінності) мовами	<p>Уміння: ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у текстовій формі, таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати і перетворювати тексти задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні термінологію з окремих предметів, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень; уникнення невнормованих іншомовних запозичень у спілкуванні на тематику окремого предмета; поповнювати свій словниковий запас.</p> <p>Ставлення: розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань.</p> <p>Навчальні ресурси: означення понять, формулювання властивостей, доведення правил, теорем</p>
2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб.</p> <p>Ставлення: критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб; висловлювати свої думки, почуття та ставлення; ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування; ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов; адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні</p>

		<p>рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою.</p> <p>Навчальні ресурси: підручники, словники, довідкова література, мультимедійні засоби, адаптовані іншомовні тексти.</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати текстовою та числовою інформацією; встановлювати відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших предметів.</p> <p>Навчальні ресурси: розв'язування математичних задач, і обов'язково таких, що моделюють реальні життєві ситуації</p>
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі; будувати та досліджувати природні явища і процеси; послуговуватися технологічними пристроями.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості природничих наук як універсальної мови науки, техніки та технологій. усвідомлення ролі наукових ідей в сучасних інформаційних технологіях</p> <p>Навчальні ресурси: складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні знакові системи;</p>

		<p>знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень.</p> <p>Ставлення: критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості інформаційних технологій для ефективного розв'язування математичних задач.</p> <p>Навчальні ресурси: візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організовувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість.</p> <p>Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: моделювання власної освітньої траєкторії</p>
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності, з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання.</p> <p>Ставлення: ініціативність, відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди – це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання підприємницького змісту (оптимізаційні задачі)</p>

8	Соціальна і громадянська компетентності	<p>Уміння: висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись на різні дані.</p> <p>Ставлення: ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання соціального змісту</p>
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<p>Уміння: грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування і взаємодії; враховувати художньо-естетичну складову при створенні продуктів своєї діяльності (малюнків, текстів, схем тощо).</p> <p>Ставлення: культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному суспільстві; усвідомлення впливу окремого предмета на людську культуру та розвиток суспільства.</p> <p>Навчальні ресурси: математичні моделі в різних видах мистецтва</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: аналізувати і критично оцінювати соціально-економічні події в державі на основі різних даних; враховувати правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів</p>

		<p>вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку окремого предмета та екології на основі різних даних; ощадне та бережливе відношення до природних ресурсів, чистоти довкілля та дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні проєкти, завдання соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню цінності здорового способу життя</p>
--	--	---

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх окремих предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях.

Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, окремих предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні шкільного середовища.

Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується насамперед через: організацію навчального середовища — зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання; окремі предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проєкти. Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою; предмети за вибором; роботу в проєктах; позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	<p>Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.</p> <p>Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.</p>
Громадянська відповідальність	<p>Сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.</p> <p>Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень.</p>
Здоров'я і безпека	<p>Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.</p> <p>Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв'язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.</p>
Підприємливість і фінансова грамотність	<p>Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).</p> <p>Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.</p>

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості створювати умови для самостійного виведення нового знання, перевіряти його на практиці і встановлення причинно-наслідкових зв'язків шляхом створення проблемних ситуацій, організації спостережень, дослідів та інших видів діяльності. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Форми організації освітнього процесу

Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку:

- формування компетентностей;
- розвитку компетентностей;
- перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей;
- корекції основних компетентностей;
- комбінований урок.

Також формами організації освітнього процесу можуть бути екскурсії, віртуальні подорожі, уроки-семінари, конференції, форуми, спектаклі, брифінги, квести, інтерактивні уроки (уроки-«суди», урок-дискусійна група, уроки з навчанням одних учнів іншими), інтегровані уроки, проблемний урок, відео-уроки, прес-конференції, ділові ігри тощо.

Засвоєння нового матеріалу можна проводити на лекції, конференції, екскурсії і т. д. Для конференції, дискусії вчителем або учнями визначаються теми доповідей учнів, основні напрями самостійної роботи. На навчальній екскурсії учні отримують знання, знайомлячись із експонатами в музеї, з роботою механізмів на підприємстві, спостерігаючи за різноманітними процесами, що відбуваються у природі. Консультації проводяться з учнями, які не були присутні на попередніх уроках або не зрозуміли, не засвоїли зміст окремих предметів. Розвиток і корекцію основних компетентностей можна, крім уроку відповідного типу, проводити на семінарі, заключній конференції, екскурсії тощо. Семінар як форма організації об'єднує бесіду та дискусію учнів. Заключна конференція може будуватися як у формі дискусії, так і у формі диспуту, на якому обговорюються полярні точки зору. Учитель або учні підбивають підсумки обговорення і формулюють висновки.

З метою засвоєння нового матеріалу та розвитку компетентностей, крім уроку (пари), проводяться навчально-практичні заняття. Ця форма організації поєднує виконання різних практичних вправ, експериментальних робіт

відповідно до змісту окремих предметів, менш регламентована й має акцент на більшій самостійності учнів в експериментальній та практичній діяльності. Досягнуті компетентності учні можуть застосувати на практичних заняттях і заняттях практикуму. Практичне заняття - це така форма організації, в якій учням надається можливість застосовувати отримані ними знання у практичній діяльності. Експериментальні завдання, передбачені змістом окремих предметів, виконуються на заняттях із практикуму (виконання експериментально-практичних робіт). Оглядова конференція (для 10-11 класів) повинна передбачати обговорення ключових положень вивченого матеріалу, учнем розкриваються нові узагальнюючі підходи до його аналізу.

Оглядова конференція може бути комплексною, тобто реалізувати міжпредметні зв'язки в узагальненні й систематизації навчального матеріалу.

Оглядова екскурсія припускає цілеспрямоване ознайомлення учнів з об'єктами та спостереження процесів з метою відновити та систематизувати раніше отримані знання.

Учням, які готуються здавати заліки або іспити, можливе проведення оглядових консультацій, які виконують коригувальну функцію, допомагаючи учням зорієнтуватися у змісті окремих предметів.

Консультація будується за принципом питань і відповідей.

Перевірка та/або оцінювання досягнення компетентностей крім уроку може здійснюватися у формі заліку, співбесіди, контрольного навчально-практичного заняття.

Залік як форма організації проводиться для перевірки якості засвоєння учнями змісту предметів, досягнення компетентностей. Ця форма організації як правило застосовується у класах для здобувачів профільної середньої освіти.

Співбесіда, як і залік, тільки у формі індивідуальної бесіди, проводиться з метою з'ясувати рівень досягнення компетентностей.

Функцію перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей виконує навчально-практичне заняття. Учні одержують конкретні завдання, з виконання яких звітують перед вчителем.

Практичні заняття та заняття практикуму також можуть будуватися з метою реалізації контрольних функцій освітнього процесу. На цих заняттях учні самостійно виготовляють вироби, проводять виміри та звітують за виконану роботу.

Можливо проводити заняття в малих групах (у тому числі робота учнів у парах змінного складу) за умови, що окремі учні виконують роботу лідерів, консультантів, тобто тих, хто навчає малу групу.

Екскурсії в першу чергу покликані показати учням практичне застосування знань, отриманих при вивченні змісту окремих предметів (можливо поєднувати зі збором учнями по ходу екскурсії матеріалу для виконання визначених завдань).

Учні можуть самостійно знімати та монтувати відеофільми (під час відео-уроку) за умови самостійного розроблення сюжету фільму, підбору матеріалу, виконують самостійно розподілені ролі та аналізують виконану роботу.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

У зв'язку із світовим викликом щодо епідеміологічної ситуації, що має місце і в Україні, та необхідністю введення карантинних заходів задля запобігання поширенню вірусних хвороб, під час планування організаційних заходів, що забезпечують освітній процес, враховано можливість організації освітнього процесу в межах навчального року в умовах карантину. Для організації дистанційного навчання в цей період використовуються методичні рекомендації, подані у листах МОН від 23.03.2020 № 1/9 - 173; від 16.04.2020 № 1/9-213; методичні рекомендації «Організація дистанційного навчання в школі» (авт. А. Лотоцька, А. Пасічник), розробленими за підтримки МОН (<https://cutt.ly/МунТаус>). При організації освітнього процесу в карантинних умовах забезпечено: соціальне дистанціювання; мінімізація переміщення здобувачів освіти та комунікація між ними в межах закладу освіти; дотримання нормативів наповнюваності класів та інших вимог законодавства про освіту. У ліцеї можлива організація дистанційного навчання за допомогою: поєднання онлайн-занять через Zoom, Skype, Google, Viber; заздалегідь підготовлених презентацій, відеоуроків від вчителів чи із зовнішніх освітніх ресурсів; ретельно підібраних завдань для самостійної роботи із подальшою перевіркою; використання безкоштовних вебсерверів та платформ, наприклад, Google, Classtime, Всеосвіта, На Урок та інші.

Опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти

Система внутрішнього забезпечення якості складається з наступних компонентів:

– кадрове забезпечення освітньої діяльності:

вчителі вищої категорії – 13;

вчителі першої категорії – 3;

вчителі другої категорії – 2;

вчителі спеціалісти – 1;

З них мають звання:

Учитель – методист – 2;

Старший – вчитель – 2;

Кандидат педагогічних наук – 3;

– якість проведення навчальних занять:

співробітництво з ТНПУ ім. В. Гнатюка;

за якісне і вчасне проведення навчальних занять вчителі несуть персональну відповідальність;

– навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності;

Державний стандарт; навчальні програми; підручники, які мають гриф МОН;

- *матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності;*
ліцеїсти 10 та 11 класів навчаються у навчальних аудиторіях ТНПУ ім. В. Гнатюка, пари з фізичної культури проводяться на стадіоні, спортивному залі ТНПУ ім. В. Гнатюка;
- *моніторинг досягнення учнями результатів навчання (компетентностей).* проводиться у вигляді контрольних, лабораторних і практичних робіт та обліковується у класному журналі.

Завдання системи внутрішнього забезпечення якості освіти у ліцеї:

- Забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці.
- Створення освітнього середовища, вільного від будь яких форм насильства та дискримінації.
- Наявність відкритої, прозорої і зрозумілої для здобувачів освіти системи оцінювання їх навчальних досягнень.
- Систематичне відстеження та коригування результатів навчання кожного здобувача освіти.
- Спрямованість системи оцінювання на формування у здобувачів освіти відповідальності за результати свого навчання, здатності до самооцінювання.
- Планування педагогічними працівниками своєї діяльності, використання сучасних освітніх підходів до організації освітнього процесу з метою формування ключових компетентностей здобувачів освіти.
- Постійне підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності педагогічних працівників.
- Налагодження співпраці зі здобувачами освіти, їх батьками, працівниками ліцею.
- Організація педагогічної діяльності та навчання здобувачів освіти на засадах академічної доброчесності.
- Розробка та удосконалення стратегії розвитку та системи планування діяльності ліцею, моніторинг виконання поставлених цілей і завдань.
- Формування відносин довіри, прозорості, дотримання етичних норм.
- Організація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії ліцею з місцевою громадою.
- Формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності.
- Контроль за виконанням навчальних планів та освітньої програми, якістю знань, умінь і навичок учнів, розробка рекомендацій щодо їх покращення.
- Моніторинг та оптимізація соціально-психологічного середовища ліцею.

**Перелік навчальних програм
для учнів закладів загальної середньої освіти III ступеня
(затверджені наказами МОН від 23.10.2017 № 1407 та від 24.11.2017 № 1539)**

№ п/п	Назва навчальної програми	Рівень вивчення
1.	Українська мова	Рівень стандарту
2.	Біологія і екологія	Рівень стандарту
3.	Всесвітня історія	Рівень стандарту
4.	Географія	Рівень стандарту
5.	Громадянська освіта (інтегрований курс)	Рівень стандарту
6.	Зарубіжна література	Рівень стандарту
7.	Захист Вітчизни	Рівень стандарту
8.	Інформатика	Рівень стандарту
9.	Історія України	Рівень стандарту
10.	Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія)	Рівень стандарту
11.	Мистецтво	Рівень стандарту
12.	Українська література	Рівень стандарту
13.	Фізика (авторський колектив під керівництвом Локтева В. М.)	Рівень стандарту
14.	Астрономія (авторський колектив під керівництвом Яцківа Я. Я.)	Рівень стандарту
15.	Фізична культура	Профільний рівень
16.	Хімія	Рівень стандарту
17.	Іноземні мови	Рівень стандарту

**Перелік навчальних програм, які використовуються варіативною
Складовою**

№ з/п	Курс за вибором	Програма	Класи	Видавництво	Реквізити грифів
1.	Узагальнення шкільного курсу з біології	Збірник навчальних програм курсів за вибором та факультативів з біології	10-11	Кам'янець-Подільський, Аксіома, 2009, 2014, 2019	Рекомендовано МОН України (Лист інституту модернізації змісту освіти від 20.08.2019 № 22.1/12-Г-873
2.	Спортивне орієнтування	Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 10-	10-11	Збірник програм гуртків, факультативів, курсів за вибором із фізичної	Лист ІМЗО від 02.07.2019 р. № 22.1/12-Г-518

		11 класів, факультатив авт. В. А. Березовськи й		культури, упоряд. В. В. Дерев'яно, 2019 рік	
3.	Спорт проти булінгу	Навчальна програма для загальноосві тніх навчальних закладів 10- 11 класів, спецкурс	10-11	Збірник програм гуртків, факультативів , курсів за вибором із фізичної культури, упоряд. В. В. Дерев'яно, 2019 рік	Лист ІМЗО від 02.07.2019 р. № 22.1/12-Г-518
4.	Спорт заради розвитку	Навчальна програма для загальноосві тніх навчальних закладів 10- 11 класів, спецкурс	10-11	Збірник програм гуртків, факультативів , курсів за вибором із фізичної культури, упоряд. В. В. Дерев'яно, 2019 рік	Лист ІМЗО від 02.07.2019 р. № 22.1/12-Г-518
4.	Професійно- прикладна фізична культура	Навчальна програма для загальноосві тніх навчальних закладів 10- 11 класів, спецкурс авт. Дерев'яно , 2019 р.	9-11	Збірник програм гуртків, факультативів , курсів за вибором із фізичної культури, упоряд В. В. Дерев'яно, 2019 рік	Лист ІМЗО від 02.07.2019 р. № 22.1/12-Г-518
5.	Основи сім'ї	Програма для закладів загальної середньої освіти	10-11	Освітній комплекс «Основи сім'ї»	Лист ІМЗО від 28.10.2020 р. № 22.1/10-Г-2251

Режим дня для ліцеїстів**Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю**

07:30 Підйом

I пара – 08.00–09.35 (фізична культура)

Сніданок

II пара – 09.45–11.20

III пара – 11.40–13.15

Обід

IV пара – 13.35–15.10

15:30–17:00 Футбольне тренування (гурток «Футбол»)

Вечеря 17:30

Вільний час на дозвілля, самостійне удосконалення спортивної майстерності, виконання домашнього завдання під керівництвом вихователів.

20:30 – Зібрання щодо підведення підсумків дня та планування наступного дня під керівництвом директора та вихователя.

22:00 – Сон

Додаток В

Робочий навчальний план

складено відповідно до табл.2 Типової освітньої програми,
затвердженої наказом МОН України від 28.11.2019 року № 1493

Робочий навчальний план

Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю Тернопільської міської
ради Тернопільської області на 2021-2022 навчальний рік

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	Кількість годин на тиждень у класах
	Спортивний напрям	Спортивний напрям
	Спортивний профіль	Спортивний профіль
	I курс (10-А, Б)	II курс (11-А, Б)
<i>Базові предмети</i>		
Українська мова	2	2
Українська література	2	2
Зарубіжна література	1	1
Англійська мова	2	2
Історія України	1,5	1,5+0,5
Всесвітня історія	1	1
Громадянська освіта	2	0
Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія)	3	3
Біологія і екологія	2	2
Географія	1,5	1
Фізика	3	3
Астрономія	0	1
Хімія	1,5	2
Фізична культура	3+3	3+3
Захист України	1,5+0,5	1,5+0,5
<i>Вибірково-обов'язкові предмети:</i>		
Інформатика	1	2
Мистецтво	2	1
Разом	30 +3,5	29+4
Додаткові години на профільні предмети, спеціальні курси:	4,5	5
Спорт проти булінгу	1	0
Спорт заради розвитку	0	1
Професійна прикладна фізична культура	0	1
Узагальнення шкільного курсу з біології	2	2
Спортивне орієнтування	1	0
Основи сім'ї	0,5	0
За окремим наказом	0	1
Гранично допустиме тижневе навантаження на учня	33	33
Всього фінансується (без урахування поділу класу на групи)	38	38

Робочий навчальний план

Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю Тернопільської міської ради Тернопільської області на 2021-2022 навчальний рік

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	Кількість годин на тиждень у класах
	Спортивний напрям	Спортивний напрям
	Спортивний профіль	Спортивний профіль
	I курс (10-А, Б)	II курс (11-А, Б)
<i>Базові предмети</i>		
Українська мова	2	2
Українська література	2	2
Зарубіжна література	1	1
Англійська мова	2	2
Історія України	1,5	1,5+0,5
Всесвітня історія	1	1
Громадянська освіта	2	0
Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія)	3	3
Біологія і екологія	2	2
Географія	1,5	1
Фізика	3	3
Астрономія	0	1
Хімія	1,5	2
Фізична культура	3+3	3+3
Захист України	1,5+0,5	1,5+0,5
<i>Вибірково-обов'язкові предмети:</i>		
Інформатика	1	2
Мистецтво	2	1
Разом	30 +3,5	29+4
Додаткові години на профільні предмети, спеціальні курси:	4,5	5
Спорт проти булінгу		
Спорт заради розвитку		
Професійна прикладна фізична культура		
Узагальнення шкільного курсу з біології		
Спортивне орієнтування		
Основи сім'ї		
За окремим наказом		
Гранично допустиме тижневе навантаження на учня	33	33
Всього фінансується (без урахування поділу класу на групи)	38	38

Додаток Г

Розклад занять у Тернопільському педагогічному ліцеї спортивного профілю

на I семестр 2021-2022 навчального року							
ПОНЕДІЛОК							
№	I курс (10-А)	№	I курс (10-Б)	№	II курс (11-А)	№	II курс (11-Б)
1 п.	Фізична культура	1 п.	Фізична культура	1 п.	Фізична культура	1 п.
	Фізична культура		Фізична культура		Фізична культура	
2 п.	Фізика	2 п.	Узаг.шк.курсу біології	2 п.	Українська література	2 п.	Історія України
	Фізика		Узаг.шк.курсу біології		Українська література		Історія України
3 п.	Узаг.шк.курсу біології	3 п.	Фізика	3 п.	Історія України	3 п.	Спорт заради розвитку
	Узаг.шк.курсу біології		Фізика		Історія України		Спорт заради розвитку
4 п.	Всесвітня історія	4 п.	Спортивне орієнтування	4 п.	Спорт заради розвитку	4 п.	Інформатика (I група)
	Спортивне орієнтування		Всесвітня історія		Спорт заради розвитку		Інформатика (I група)
ВІВТОРОК							
№	I курс (10-А)	№	I курс (10-Б)	№	II курс (11-А)	№	II курс (11-Б)
1 п.	Фізична культура	1 п.	Фізична культура	1 п.	1 п.	Фізична культура
	Фізична культура		Фізична культура			Фізична культура
2 п.	Українська мова	2 п.	Біологія	2 п.	Хімія	2 п.	Геометрія
	Українська мова		Біологія		Хімія		Геометрія
3 п.	Біологія	3 п.	Українська мова	3 п.	Фізика	3 п.	Хімія
	Біологія		Українська мова		Фізика		Хімія
4 п.	Хімія	4 п.	Фізика	4 п.	Інформатика (I група)	4 п.	Українська мова
	Фізика		Хімія		Інформатика (I група)		Українська мова
СЕРЕДА							
№	I курс (10-А)	№	I курс (10-Б)	№	II курс (11-А)	№	II курс (11-Б)
1 п.	Основи сім'ї	1 п.	Фізична культура	1 п.	Фізична культура	1 п.	Фізична культура
		Фізична культура		Фізична культура	
2 п.	Громадянська освіта	2 п.	Українська література	2 п.	Геометрія	2 п.	Узаг.шк.курсу біології
	Громадянська освіта		Українська література		Геометрія		Узаг.шк.курсу біології
3 п.	Геометрія	3 п.	Громадянська освіта	3 п.	Узаг.шк.курсу біології	3 п.	Українська мова
	Геометрія		Громадянська освіта		Узаг.шк.курсу біології		Українська мова
4 п.	Історія України	4 п.	Основи сім'ї	4 п.	Інформатика (II група)	4 п.	Мистецтво
	Історія України			Інформатика (II група)		Зарубіжна література
ЧЕТВЕР							
№	I курс (10-А)	№	I курс (10-Б)	№	II курс (11-А)	№	II курс (11-Б)
1 п.	1 п.	1 п.	Фізична культура	1 п.	Фізична культура
		Фізична культура		Фізична культура
2 п.	Іноземна мова (англ.)	2 п.	Мистецтво	2 п.	Фізика	2 п.	Всесвітня історія
	Іноземна мова (англ.)		Мистецтво		Всесвітня історія		Фізика
3 п.	Зарубіжна література	3 п.	Алгебра	3 п.	Українська мова	3 п.	Біологія
	Алгебра		Зарубіжна література		Українська мова		Біологія
4 п.	Українська література	4 п.	Історія України	4 п.	Біологія	4 п.	Інформатика (II група)
	Українська література		Історія України		Біологія		Інформатика (II група)
П'ЯТНИЦЯ							
№	I курс (10-А)	№	I курс (10-Б)	№	II курс (11-А)	№	II курс (11-Б)
1 п.	Інформатика (I група)	1 п.	Географія	1 п.	Мистецтво	1	Англійська мова
	Інформатика (II група)		Географія		Зарубіжна література		Англійська мова
2 п.	Мистецтво	2 п.	Іноземна мова (англ.)	2 п.	Географія	2	Алгебра
	Мистецтво		Іноземна мова (англ.)		Алгебра		Географія
3 п.	Географія	3 п.	Геометрія	3 п.	Іноземна мова (англ.)	3	Фізика
	Географія		Геометрія		Іноземна мова (англ.)		Фізика
4 п.	Фізична культура	4 п.	Інформатика (I група)	4 п.	ППФК	4	Фізична культура
	Фізична культура		Інформатика (II група)			ППФК

Статут Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказом управління освіти і науки Тернопільської міської ради

від „20” _____ 2016р.

№ 574

СТАТУТ

ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

(нова редакція)

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЛІЦЕЙ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ створений рішенням п'ятдесят восьмої сесії Тернопільської міської ради №6/58/127 від 31.03.2015 року шляхом реорганізації (поділу) ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ «ШКОЛА-ЛІЦЕЙ №13» ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ, створеного рішенням виконавчого комітету Тернопільської міської ради №5/26/31 від 30.04.2009 року, і є його правонаступником у встановленому порядку.

1.2. ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЛІЦЕЙ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ, надалі в тексті ліцей, заснований на власності територіальної громади м. Тернополя, в своїй діяльності підпорядкований уповноваженому органу Тернопільської міської ради – Управлінню освіти і науки.

Організаційно-правова форма – комунальна організація (установа, заклад).

1.3. Місцезнаходження ліцею: м. Тернопіль, вул. Винниченка, 6.

1.4. Повне найменування навчального закладу: ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЛІЦЕЙ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ, скорочене найменування – ТПЛ СП.

1.5. Ліцей є юридичною особою, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в територіальних органах Державного казначейства, печатку, штамп, ідентифікаційний код, власну символіку.

1.6. Засновником (власником) Ліцею є Тернопільська міська рада (далі - засновник).

1.7. Ліцей – загальноосвітній навчальний заклад, який забезпечує відбір та спортивну підготовку обдарованої молоді, створює умови для розвитку їх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів у поєднанні із здобуттям відповідної освіти.

1.8. Головними завданнями ліцею є:

- здобуття вихованцями закладу повної загальної середньої освіти;
- пошук і відбір спортивно обдарованих дітей та молоді;
- організація інтенсивного та високоефективного навчально-тренувального процесу, забезпечення участі учнів у змаганнях;

- створення учням сприятливих умов для поєднання інтенсивних тренувань з навчанням, відпочинком, відновленням сил і енергії;

- виховання та навчання талановитих, спортивно обдарованих, фізично розвинених учнів – патріотів своєї держави, спроможних представляти Україну на міжнародних змаганнях найвищого рівня;

- проведення профорієнтаційної роботи зі спортивною молоддю.

1.9. Ліцей у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", іншими законодавчими актами України, постановами Верховної Ради України, актами Президента України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України, інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, Положенням про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року №778 та власним Статутом.

1.10. Статут затверджується управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради та реєструється місцевим органом виконавчої влади.

Зміни до Статуту розробляються ліцеєм та його засновником на основі Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 року № 778 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №28 від 22.01.2014, та положення про відповідний тип загальноосвітнього навчального закладу, затверджуються управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради та реєструються відповідно до чинного законодавства.

1.11. Діяльність ліцею будується на принципах гуманізму, демократизму, незалежності від політичних, громадських і релігійних організацій та об'єднань, взаємозв'язку розумового, морального, фізичного й естетичного виховання, органічного поєднання загальнолюдських духовних цінностей з національною історією й культурою; диференціації та оптимізації змісту й форм освіти, науковості, розвиваючого характеру навчання та його індивідуалізації.

1.12. Ліцей здійснює діяльність у межах своєї компетенції, передбаченої законодавством України та цим Статутом.

Ліцей несе відповідальність перед особою, суспільством і державою за:

- безпечні умови освітньої діяльності;
- дотримання державних стандартів освіти;

- дотримання договірних зобов'язань з іншими суб'єктами освітньої, виробничої, наукової діяльності, у тому числі зобов'язань за міжнародними угодами;

- дотримання фінансової дисципліни.

1.13. Мова навчання у ліцеї – українська.

Профіль навчання - спортивний.

Класи у закладі формуються за погодженням з управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради згідно з нормативами їх наповнюваності, встановленими законодавством, з урахуванням наявності приміщень, що відповідають санітарно-гігієнічним вимогам для здійснення навчально-виховного процесу.

1.14. Ліцей має право:

- проходити у встановленому порядку державну атестацію;
- визначати форми, методи й засоби організації навчально-виховного процесу;
- визначати варіативну частину робочого навчального плану;
- спільно з вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами та центрами проводити науково-дослідницьку, експериментальну, пошукову роботу, що не суперечить законодавству України;
- використовувати різні форми морального й матеріального заохочення до учасників навчально-виховного процесу;
- надавати платні освітні послуги на договірній основі у відповідності до норм чинного законодавства;
- залишати у своєму розпорядженні й використовувати власні надходження в порядку, визначеному законодавством України;
- укладати угоди про співробітництво з іншими закладами освіти, підприємствами та науковими установами (у тому числі й зарубіжними) відповідно до чинного законодавства;
- створювати інтернатні групи спортивного профілю з цілодобовим перебуванням та 3-х разовим харчуванням;
- використовувати на договірних засадах матеріально-технічну базу ТНПУ ім. В. Гнатюка та спортивну базу ТЗОШ № 30, інших установ тощо;
- брати участь у регіональних, всеукраїнських та міжнародних спортивних змаганнях та визнавати регламенти їх проведення та умови участі;
- бути членом обласних, всеукраїнських, міжнародних організацій (федерацій) з різних видів спорту.

1.15. У ліцеї створюються та функціонують:

- предметні методичні об'єднання, циклові методичні комісії
- методичне об'єднання класних керівників;
- науково-методична рада;
- педагогічна рада;

- Рада ліцею.

Також може створюватися піклувальна рада ліцею.

1.16. Медичне обслуговування учнів здійснюється фахівцями міських закладів охорони здоров'я та Тернопільського обласного комунального лікарсько-фізкультурного диспансеру.

1.17. Взаємовідносини ліцею з юридичними і фізичними особами визначаються угодами, що укладені між ними.

1.18. Мікрорайон для ліцею не встановлюється. Учні зараховуються незалежно від місця їх проживання.

II. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

2.1. Ліцей планує свою роботу відповідного до перспективного та річного планів роботи.

У плані роботи відображаються основні найголовніші питання роботи ліцею, визначаються перспективи його розвитку відповідно до стратегічного напрямку, визначеного засновником.

Річний план роботи обговорюється педагогічною радою та Радою ліцею.

2.2. Основними документами, що регулюють навчально-виховний процес, є робочі навчальні плани, що складаються на основі типових навчальних планів, розроблених та затверджених Міністерством освіти і науки України із конкретизацією варіативної частини і визначенням профілів навчання. За необхідністю зміни інваріантної складової навчального плану, план погоджується у відповідності до норм чинного законодавства.

2.3. Профільне навчання в ліцеї (футбол, легка атлетика, волейбол, біатлон та інші види спорту) здійснюється відповідно до чинного законодавства та за погодженням управління освіти та науки Тернопільської міської ради.

2.4. Річний план роботи погоджується педагогічною радою та Радою ліцею і затверджується Управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради.

2.5. Відповідно до робочого навчального плану педагогічні працівники ліцею самостійно у встановленому порядку добирають програми, підручники, навчальні посібники, що мають гриф Міністерства освіти і науки України, а також науково-методичну літературу, дидактичні матеріали, форми, методи, технології, засоби навчальної роботи, що мають забезпечувати виконання статутних завдань та здобуття освіти на рівні державних стандартів.

2.6. Навчально-виховний процес здійснюється за різними формами: у вигляді уроків (пар), тренування, лабораторно-практичних та семінарських занять тощо.

2.7. До ліцею зараховуються учні, які отримали базову загальну освіту шкіл, гімназій і пройшли конкурсний відбір. Термін навчання в ліцеї 2 роки.

Зарахування учнів до ліцею здійснюється на конкурсній основі в порядку, встановленому МОН.

Керівник ліцею зобов'язаний вжити заходів для ознайомлення дітей та їх батьків або осіб, які їх замінюють, з порядком зарахування до ліцею, його статутом, правилами внутрішнього розпорядку та іншими документами, що регламентують організацію навчально-виховного процесу.

2.8. В структурі ліцею встановлюються 1-2 курси, що відповідають 10-11 класам середньої загальноосвітньої школи:

2.9. Структура ліцею складається з 1-го та 2-го курсів.

2.10. У конкурсному відборі можуть брати участь учні незалежно від місця проживання.

2.11. Конкурсні випробування здійснюються на безоплатній основі.

2.12. Робочі групи з числа педагогічних працівників розробляють Правила конкурсного приймання, що обговорюються на спільному засіданні педагогічної ради і ради навчального закладу, схвалюються ними та затверджуються директором навчального закладу за погодженням з управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради.

2.13. Правила конкурсного прийому оголошуються не пізніше, ніж за два місяці до початку випробувань.

Оголошення щодо умов і термінів проведення конкурсу розміщується в приміщенні ліцею та доводиться до відома населення через засоби масової інформації.

2.14. Для зарахування учня до ліцею батьки або особи, які їх замінюють, подають заяву, свідоцтво про базову освіту, копію свідоцтва про народження, медичну довідку встановленого зразка, на підставі якої учні можуть займатися в основній групі здоров'я з посиленням фізичним навантаженням, особову справу.

2.15. Якщо учні, їхні батьки або особи, які їх замінюють, не згодні з рішенням конкурсної комісії, вони можуть звернутися до голови цієї комісії з апеляцією. Апеляція подається протягом тижня після оголошення результатів конкурсу і розглядається протягом трьох днів з дня її подання.

2.16. Для розгляду апеляцій створюється апеляційна комісія ліцею, чисельність та склад якої визначається ліцеєм за погодженням з управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради.

2.17. У разі, якщо висновки апеляційної комісії не задовольняють осіб, які подали апеляцію, останні можуть звернутися до управління освіти і науки Тернопільської міської ради, яке створює свою апеляційну комісію, рішення якої є остаточним.

2.18. Проведення додаткових випробувань під час розгляду апеляції забороняється.

2.19. Директор ліцею несе персональну відповідальність за дотримання вимог “Інструкції про порядок конкурсного приймання дітей до гімназій, ліцеїв, колегіумів, спеціалізованих шкіл, (шкіл-інтернатів)”, затвердженої наказом МОН №389 від 19.06.2003 року.

2.20. Учні, які за підсумками конкурсу не зараховані до ліцею, продовжують навчання в попередньому закладі освіти.

2.21. Учні, які зараховані до ліцею, але не приступили до занять без поважних причин протягом 10 днів від їх початку, відраховуються з ліцею. На звільнені місця може проводитися додатковий конкурсний прийом.

2.22. Навчальний рік розпочинається 1 вересня, поділяється на два семестри. Тривалість навчального року, канікул, порядок закінчення навчального року, переведення та випуску, звільнення від державної підсумкової атестації, нагородження за успіхи в навчанні визначаються на основі чинного законодавства.

2.23. Відволікання учнів від навчальних занять на інші види діяльності забороняється (крім випадків, передбачених законодавством України).

2.24. Ліцей працює у режимі п'ятиденного робочого тижня.

2.25. Тижневий режим роботи ліцею регламентується розкладом занять, що складається відповідно до санітарно-гігієнічних та педагогічних вимог і затверджується директором ліцею.

2.26. Ліцей працює за змінним розкладом занять, що обумовлено інтенсивним вивченням профільних предметів.

2.27. Тривалість уроку – 45 хвилин. Тривалість перерв між уроками – дві великих перерви по 15 та 20 хвилин, а решта перерв – тривалістю 10 хвилин.

У ліцеї викладання предметів інваріантної та курсів варіативної проводяться у формі двох уроків підряд (пар).

2.28. Крім різних форм обов'язкових навчальних занять у ліцеї проводяться індивідуальні, групові, факультативні та гурткові заняття.

2.29. Поглиблена підготовка учнів досягається в результаті вивчення факультативів, курсів за вибором, відвідування занять у гуртках, клубах, студіях, практики.

2.30. У ліцеї може проводитись підготовка учнів за індивідуальними навчальними планами, пошукова та навчально-дослідницька практика та інші види навчальної діяльності, в тому числі допрофесійна підготовка у відповідності до норм чинного законодавства.

2.31. Система оцінювання знань учнів ліцею – 12-ти бальна.

2.32. Критерії оцінювання учнів ліцею регулюються нормами чинного законодавства.

Семестрове та річне оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється обов'язково у 12-ти бальній системі.

2.33. Результати семестрового, річного оцінювання доводяться класним керівником до відома учнів та батьків або осіб, які їх замінюють.

2.34. Результати державної підсумкової атестації доводяться до відома учнів головою атестаційної комісії.

2.35. Зміст, обсяг і характер домашніх завдань з кожного предмету визначаються вчителем відповідно до педагогічних і санітарно-гігієнічних вимог з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

2.36. Учні ліцею, які мають за підсумками річного оцінювання початковий рівень досягнень у навчанні хоча б з одного предмета, систематично порушують дисципліну, спортивний режим, правила внутрішнього розпорядку, за висновками медичної комісії Тернопільського обласного лікарсько-фізкультурного диспансеру про заборону займатися фізичною культурою, певними видами спорту, за рішенням педагогічної ради та відповідно до наказу керівника можуть відраховуватися.

За рішенням педагогічної ради ліцею та за погодженням управління освіти і науки, як засіб педагогічного впливу за неодноразові порушення статуту допускається відрахування учнів із ліцею та переведення їх до закладу за місцем проживання.

У разі незгоди учня (батьків або осіб, які їх замінюють) з відрахуванням з ліцею, він може оскаржити дії директора до ради ліцею. За поданням ради управління освіти і науки Тернопільської міської ради створюється комісія, що визначає правомірність відрахування. Висновки цієї комісії є остаточними.

За учнями ліцею зберігається право вільного переходу до відповідного класу загальноосвітніх навчальних закладів.

2.37. Навчання у ліцеї завершується державною підсумковою атестацією. Зміст, форма й порядок державної підсумкової атестації, а також переведення й випуск учнів визначаються відповідними документами Міністерства освіти і науки України.

В окремих випадках учні за станом здоров'я або з інших поважних причин можуть бути звільнені від державної атестації у порядку, що встановлюється Міністерством освіти і науки України та МОЗ.

2.38. Ліцеїстам, які досягли значних успіхів у навчанні, встановлюються такі форми морального і матеріального заохочення: грамоти, подяки, грошові премії (в межах коштів, передбачених на ці цілі), подарунки.

2.39. Основною структурною одиницею ліцею є класи. Вони формуються адміністрацією ліцею на основі вікових та психофізичних особливостей, обраного виду спорту.

2.40. Кількість учнів та класів встановлюється один раз на початок кожного навчального року і затверджується наказом директора ліцею.

2.41. Наповнюваність груп, їх поділ на підгрупи при вивченні профільних та інших предметів визначається відповідно до чинного законодавства.

2.42. Виховання учнів (вихованців) у закладі здійснюється під час проведення уроків та тренування в процесі позаурочної та позашкільної роботи.

2.43. Цілі виховного процесу в закладі визначаються на основі принципів, закладених у Конституції та законах України, інших нормативно-правових актах.

2.44. У ліцеї забороняється утворення та діяльність організаційних структур політичних партій, а також релігійних організацій і воєнізованих формувань.

Примусове залучення учнів ліцею до вступу в будь-які об'єднання громадян, громадські, громадсько-політичні, релігійні організації і воєнізовані формування, а також до діяльності в зазначених організаціях, участі в агітаційній роботі та політичних акціях забороняється.

ІІІ. УЧАСНИКИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

3.1. Учасниками навчально-виховного процесу у ліцеї є:

- учні;
- педагогічні працівники;
- керівники ліцею;
- психологи та соціальні педагоги;
- навчально-допоміжний персонал, інженерно технічні працівники;
- інші спеціалісти закладу;
- батьки (особи, які їх замінюють).

3.2. Статус учасників навчально-виховного процесу ліцею, їхні права та обов'язки визначаються чинним законодавством та цим Статутом.

3.3. Учні мають право:

- вибирати форми навчання, спецкурси, факультативи, позакласні заняття;
- користуватися навчально-виробничою, науковою, матеріально-технічною, культурно-спортивною, побутовою, оздоровчою базою закладу освіти;
- на доступ до інформації з усіх галузей знань;
- брати участь у роботі органів громадського самоврядування ліцею;
- брати участь у різних видах науково-практичної діяльності, конференціях, олімпіадах, виставках, конкурсах тощо;

- брати участь у регіональних, всеукраїнських та міжнародних спортивних змаганнях від імені ліцею;
- брати участь у добровільних самодіяльних об'єднаннях, творчих студіях, клубах, гуртках, групах за інтересами тощо;
- на захист від будь-яких форм експлуатації психічного та фізичного насилля, що порушують права або принижують честь, гідність;
- на безпечні й нешкідливі умови навчання, виховання та праці.

3.4. Учні зобов'язані:

- систематично й глибоко оволодівати знаннями, практичними навичками, підвищувати свій загальнокультурний рівень;
- дотримуватись законодавства, моральних, етичних норм;
- брати посильну участь у різних видах трудової діяльності, що не заборонені чинним законодавством;
- бережливо ставитися до майна ліцею;
- дбати про власну гігієну та охайний зовнішній вигляд;
- сумлінно вчитись, створювати доброзичливу і товариську атмосферу в ліцеї, проявляти повагу до дорослих і товаришів, поважати погляди й гідність інших людей;
- виконувати "Єдині вимоги до ліцеїстів", схвалені рішенням Ради ліцею та педагогічною радою ліцею.

3.5. За невиконання ліцеїстами своїх обов'язків, правил внутрішнього розпорядку ліцею, порушення цього Статуту на них можуть накладатися стягнення відповідно до закону.

3.6. Дисципліна в ліцеї дотримується на основі взаємоповаги всіх учасників навчально-виховного процесу, дотримання правил внутрішнього розпорядку та цього Статуту.

3.7. Застосування методів фізичного та психічного насильства до учнів забороняється.

3.8. Педагогічними працівниками ліцею можуть бути особи з високими моральними якостями, фізичний та психічний стан яких дозволяє виконувати професійні обов'язки, такі, що мають відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснюють педагогічну діяльність, забезпечують результативність та якість своєї роботи у різних напрямках, в тому числі - вихованню підростаючого покоління любові до рідного міста, шанобливого ставлення до його історичних та культурних цінностей.

3.9. Призначення на посаду та звільнення з посади педагогічних та інших працівників, трудові відносини регулюються законодавством України про працю, Законом України «Про загальну середню освіту» та іншими законодавчими актами.

3.10. Прийом на роботу педагогічних працівників здійснюється шляхом укладення трудового договору. До навчально-виховної

роботи в ліцеї можуть залучатися викладачі вищих навчальних закладів, а також спеціалісти наукових установ та організацій.

3.11. Педагогічні працівники мають право на:

- захист професійної честі, гідності;
- участь в обговоренні та вирішенні питань організації навчально-виховного процесу;
- проведення науково-дослідницької, експериментальної, пошукової роботи відповідно до діючих нормативних документів;
- вільний вибір форм, методів, засобів навчання та виховання, не шкідливих для здоров'я учнів, виявлення педагогічної ініціативи;
- проходити атестацію для здобуття відповідної кваліфікаційної категорії та отримувати її в разі успішного проходження атестації;
- позачергову атестацію з метою отримання відповідної категорії, педагогічного звання;
- участь у роботі органів громадського самоврядування ліцею;
- підвищення кваліфікації, проходження курсової підготовки, вільний вибір змісту програм, форм навчання, організацій та установ, які здійснюють підвищення кваліфікації;
- матеріальне, житлово-побутове та соціальне забезпечення відповідно до чинного законодавства;
- об'єднуватися у професійні спілки та бути членами інших об'єднань громадян, діяльність яких не заборонена законодавством.

Відволікання педагогічних працівників від виконання професійних обов'язків не допускається, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством.

Залучення педагогічних працівників до участі у видах робіт, не передбачених робочим навчальним планом, навчальними програмами та іншими документами, що регламентують діяльність ліцею, здійснюється лише за їх згодою.

3.12. За творчі досягнення педагогічних працівників та особливі успіхи ліцеїстів можливе використання різних форм матеріального та морального заохочення педагогічних працівників за рахунок економії фонду заробітної плати та додаткових джерел фінансування.

3.13. Педагогічні працівники зобов'язані:

- забезпечувати належний рівень викладання навчальних дисциплін відповідно до навчальних програм з дотриманням вимог Державного стандарту загальної середньої освіти;
- сприяти розвитку інтересів, нахилів та здібностей учнів, а також збереженню їхнього здоров'я, здійснювати пропаганду здорового способу життя;
- контролювати рівень навчальних досягнень учнів;
- нести відповідальність за відповідність оцінювання навчальних досягнень учнів критеріям оцінювання, затвердженим МОН, доводити

результати навчальних досягнень учнів до відома дітей, батьків, осіб, що їх замінюють, керівника навчального закладу;

- сприяти формуванню позитивного іміджу та авторитету ліцею;
- настановами та особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі, правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості, інших добродійностей;
- виховувати повагу до державної символіки;
- виховувати повагу до батьків, жінок, старших за віком, культурно-національних, духовних, історичних цінностей України та Тернопільщини, країни походження, до державного устрою, бережливе ставлення до навколишнього середовища;
- готувати учнів до самостійного життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;
- дотримуватися педагогічної етики, моралі, поважати гідність учнів;
- захищати учнів від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігати вживанню ними алкоголю, наркотиків, попереджати інші шкідливі звички;
- постійно підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну й політичну культуру;
- виконувати Статут ліцею, правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників ліцею, умови контракту чи трудової угоди;
- виконувати рішення, прийняті органами громадського самоврядування ліцею, накази й розпорядження адміністрацій, органів державного управління освітою;
- брати участь у роботі педради.

3.14. Педагогічні працівники, які систематично порушують Статут, правила внутрішнього розпорядку ліцею, не виконують посадових обов'язків, умов трудового договору (контракту) або за результатами атестації не відповідають займаній посаді, звільняються з роботи згідно із законодавством.

3.15. У ліцеї обов'язково проводиться атестація педагогічних працівників. Вона здійснюється відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників України, затвердженого Міністерством освіти і науки України.

3.16. Педагогічні працівники, які за результатами атестації не відповідають займаній посаді, звільняються з роботи згідно з чинним законодавством.

Інженерно - технічні працівники та навчально-допоміжний персонал приймається на роботу і звільняється директором ліцею

згідно з чинним законодавством в межах затвердженого штатного розпису.

Їхні права та обов'язки регулюються трудовим законодавством, правилами внутрішнього трудового розпорядку ліцею.

3.17. Батьки учнів (особи, які їх замінюють) є учасниками навчально-виховного процесу з моменту зарахування їхніх дітей до ліцею.

3.18. Батьки учнів (особи, які їх замінюють) мають право:

- обирати й бути обраними до батьківських комітетів та органів громадського самоврядування у ліцеї;
- звертатись до органів управління освітою, директора ліцею й органів громадського самоврядування з питань навчання, виховання дітей;
- брати участь у заходах, спрямованих на поліпшення організації навчально-виховного процесу та зміцнення матеріально-технічної бази ліцею;
- приймати рішення про участь дитини в науковій, спортивній, трудовій, пошуковій та інноваційній діяльності ліцею;
- на захист законних інтересів своїх дітей в органах громадського самоврядування ліцею та у відповідних державних, судових органах.

3.19. Батьки учнів (особи, які їх замінюють) несуть відповідальність за здобуття дітьми повної загальної середньої освіти за будь-якою формою навчання та їх виховання.

Вони повинні постійно дбати про:

- фізичне здоров'я, психічний стан дітей;
- створювати належні умови для розвитку їхніх природних здібностей;
- поважати гідність дитини;
- виховувати працелюбність, почуття доброти, милосердя, шанобливе ставлення до Вітчизни та рідного міста, державної мови, культури, сім'ї, повагу до національних, історичних, культурних цінностей інших народів;
- виховувати повагу до законів, прав, основних свобод людини; сприяти здобуттю дітьми освіти в ліцеї.

IV. УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

4.1. Управління та контроль за навчальним закладом здійснюється його засновником та управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради.

4.2. Безпосереднє керівництво ліцеєм здійснює його директор. Директором закладу може бути громадянин України, який має вищу педагогічну освіту на рівні спеціаліста або магістра, стаж педагогічної роботи не менш як три роки, успішно пройшов атестацію керівних кадрів навчальних закладів у порядку, встановленому МОН.

Директор координує діяльність всіх ланок роботи ліцею, представляє ліцей у стосунках з іншими органами, організаціями, діє в межах повноважень, визначених чинним законодавством.

4.3. Директор ліцею та його заступники призначаються наказом начальника управління освіти і науки Тернопільської міської ради.

Звільняються директор ліцею та його заступники з посади наказом начальника управління освіти і науки Тернопільської міської ради. Звільнення заступників директора ліцею може здійснюватися у тому числі і за поданням директора з дотриманням чинного законодавства та висновку експертної комісії.

Штатний розпис ліцею розробляється директором та затверджується управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради.

Директор призначає класних керівників, завідуючих навчальними кабінетами, майстернями, навчально-дослідними ділянками, права та обов'язки яких визначаються нормативно-правовими актами МОН, правилами внутрішнього розпорядку та статутом закладу.

4.4. Основною формою державного контролю за діяльністю ліцею є державна атестація закладу, яка проводиться не рідше одного разу на 10 років у порядку, встановленому МОН України.

4.5. Управління ліцею здійснюється на основі принципів демократії, гуманізму, відповідальності, поєднання колегіального і одноосібного управління.

4.6. Для забезпечення ефективного управління навчально-виховним процесом та організації науково-методичної роботи можуть вводитися додаткові посади згідно чинного законодавства.

4.7. Вищим органом громадського самоврядування ліцею є конференція колективу, що скликається не менше одного разу на рік.

Делегати конференції з правом вирішального голосу обираються від таких трьох категорій:

- працівників ліцею - зборами трудового колективу;
- учнів ліцею - класними зборами ліцейних груп;
- батьків, представників громадськості – класними батьківськими зборами.

Кожна категорія обирає однакову кількість делегатів. Визначається така кількість делегатів: від працівників ліцею – 5, учнів – 5, батьків і представників громадськості – 5.

Обрання делегатів оформляється протоколом.

Термін делегатів повноважень становить 2 роки з дня їх обрання.

4.8. Конференція правочинна, якщо в її роботі бере участь не менше половини делегатів кожної з трьох категорій. Рішення приймається більшістю голосів присутніх делегатів.

Право скликати конференцію мають голова Ради ліцею, делегати конференції, якщо за це висловилося не менше третини їх загальної кількості, директор ліцею, засновник.

4.9. Конференція ліцею:

- обирає Раду ліцею, вносить пропозиції щодо кандидатури голови Ради, встановлює термін їх повноважень;
- заслуховує звіт директора й голови Ради ліцею;
- розглядає питання організації найважливіших напрямів діяльності ліцею;
- затверджує основні напрямки удосконалення навчально-виховного процесу ліцею;
- приймає рішення про стимулювання праці керівників та інших педагогічних працівників.

4.10. У період між конференціями діє Рада ліцею.

4.11. Метою діяльності Ради ліцею є:

- сприяння демократизації й гуманізації навчально-виховного процесу;
- об'єднання зусиль педагогічного та учнівського колективів, батьків, громадськості щодо розвитку ліцею та удосконалення навчально-виховного процесу;
- формування позитивного іміджу закладу та демократичного стилю управління ліцеєм;
- підвищення ролі громадськості у вирішенні питань, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу.

4.12. Основними завданнями Ради є:

- підвищення ефективності навчально-виховного процесу у взаємодії з сім'єю, громадськістю, державними та приватними інституціями;
- визначення стратегічних завдань, пріоритетних напрямків розвитку ліцею та сприяння організаційно-педагогічному забезпеченню навчально-виховного процесу;
- формування навичок здорового способу життя;
- сприяння духовному, фізичному розвитку учнів та набуття ними соціального досвіду;
- підтримка громадських ініціатив щодо вдосконалення навчання та виховання учнів, творчих пошуків і дослідницько-експериментальної роботи педагогів;
- створення належного педагогічного клімату в навчальному закладі;
- сприяння організації дозвілля та оздоровлення учнів;
- підтримка громадських ініціатив щодо створення належних умов і вдосконалення процесу навчання та виховання учнів;

- ініціювання дій, що сприяли б неухильному виконанню положень чинного законодавства щодо обов'язковості загальної середньої освіти;

- стимулювання морального та матеріального заохочення учнів, сприяння пошуку, підтримки обдарованих дітей;

- зміцнення партнерських зв'язків між родинами учнів та ліцеєм з метою забезпечення єдності навчально-виховного процесу.

4.13. До Ради обираються пропорційно представники від педагогічного колективу, учнів, батьків і громадськості. Представництво в Раді й загальна її чисельність (непарне число) визначаються конференцією ліцею.

4.14. Рада ліцею діє на засадах:

- пріоритету прав людини, гармонійного поєднання інтересів особи, суспільства, держави;

- дотримання вимог законодавства України;

- колегіальності ухвалення рішень;

- добровільності й рівноправності членства;

- гласності.

Рада працює за планом, що затверджується конференцією. Кількість засідань визначається їхньою доцільністю, але має бути не меншою чотирьох разів на навчальний рік.

Засідання Ради може скликатися її головою або з ініціативи директора ліцею, засновника, а також членами Ради.

Рішення Ради приймається простою більшістю голосів за наявності на засіданні не менше двох третин її членів. У разі рівної кількості голосів вирішальним є голос голови Ради. Рішення Ради, що не суперечать законодавству України та Статуту навчального закладу, доводяться в 7-денний термін до відома педагогічного колективу, учнів, батьків, або осіб, які їх замінюють, та громадськості.

4.15. У разі незгоди адміністрації ліцею з рішенням Ради створюється узгоджувальна комісія, що розглядає спірне питання. До складу узгоджувальної комісії входять представники органів громадського самоврядування, адміністрації, профспілкового комітету ліцею.

4.16. Очолює Раду ліцею голова, який обирається із складу Ради.

Голова Ради може бути членом педагогічної ради. Головою ради не може бути директор та його заступники. Для вирішення поточних питань Рада може створювати постійні або тимчасові комісії з окремих напрямків роботи. Склад комісій і зміст їх роботи визначаються Радою.

4.17. Рада ліцею:

- організовує виконання рішень конференції;

- вносить пропозиції щодо зміни типу закладу та профілів навчання, вивчення іноземних мов та мов національних меншин;

- спільно з адміністрацією розглядає й погоджує план роботи ліцею та здійснює контроль за його виконанням;
- разом з адміністрацією здійснює контроль за виконанням Статуту ліцею;
- сприяє формуванню мережі класів ліцею, обґрунтовуючи її доцільність в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування;
- приймає рішення спільно з педагогічною радою про представлення до нагородження випускників ліцею золотою медаллю «За високі досягнення в навчанні» або срібною медаллю «За досягнення в навчанні» та нагородження учнів похвальними листами «За високі досягнення в навчанні та спорті», похвальними грамотами «За особливі досягнення у вивченні окремих предметів»;
- заслуховує звіт голови Ради, інформацію директора та його заступників з питань навчально-виховної та фінансово-господарської діяльності;
- бере участь у засіданнях атестаційної комісії з метою обговорення питань про присвоєння кваліфікаційних категорій вчителям;
- вносить на розгляд педагогічної ради пропозиції щодо поліпшення організації позакласної та позашкільної роботи з учнями;
- виступає ініціатором проведення добродійних акцій;
- розподіляє й контролює кошти фонду загального обов'язкового навчання, приймає рішення про надання матеріальної допомоги учням;
- розглядає питання родинного виховання;
- бере участь за згодою батьків або осіб, які їх замінюють, в обстеженні житлово-побутових умов учнів, які перебувають в несприятливих соціально-економічних умовах;
- сприяє педагогічній освіті батьків;
- сприяє поповненню бібліотечного фонду та передплаті періодичних видань;
- розглядає питання здобуття обов'язкової загальної середньої освіти учнями;
- організовує громадський контроль за харчуванням та медичним обслуговуванням учнів;
- розглядає звернення учасників навчально-виховного процесу з питань роботи ліцею;
- вносить пропозиції щодо морального та матеріального заохочення учасників навчально-виховного процесу;
- може ініціювати розгляд кадрових питань та брати участь у їх вирішенні.

4.18. При навчальному закладі за рішенням конференції може створюватися та діяти піклувальна рада.

4.19. У ліцеї створюється постійно діючий дорадчий колегіальний орган – педагогічна рада. Головою педагогічної ради є директор ліцею.

4.20. Педагогічна рада розглядає питання:

- удосконалення методичного забезпечення навчально-виховного процесу,

- варіативної складової робочого навчального плану;

- планування та режиму роботи ліцею;

- переведення учнів до наступних класів і їх випуску, видачі документів про відповідний рівень освіти, нагородження за досягнення у навчанні;

- участі в інноваційній та експериментальній діяльності ліцею, співпраці з вищими навчальними закладами та науковими установами;

- підвищення кваліфікації педагогічних працівників, розвитку їхньої творчої ініціативи, впровадження в навчально-виховний процес досягнень науки і передового педагогічного досвіду;

- морального та матеріального заохочення учнів та працівників ліцею;

- морального заохочення батьків та осіб, що їх замінюють, та громадських діячів, які беруть участь в організації навчально-виховного процесу;

4.21. Робота педагогічної ради планується в довільній формі відповідно до потреб ліцею. Кількість засідань педагогічної ради визначається їх доцільністю, але не може бути менше чотирьох разів на рік.

Рішення педагогічної ради є обов'язковими для виконання всіма педагогічними працівниками.

4.22. Директор ліцею згідно контракту:

- здійснює керівництво педагогічним колективом, забезпечує раціональний добір і розстановку кадрів, створює необхідні умови для підвищення фахового і кваліфікаційного рівня працівників;

- організовує навчально-виховний процес;

- забезпечує контроль за виконанням навчальних планів і програм, рівнем досягнень учнів у навчанні;

- відповідає за якість і ефективність роботи педагогічного колективу;

- створює необхідні умови для участі учнів у позакласній та позашкільній роботі, проведення виховної роботи;

- забезпечує дотримання вимог охорони дитинства, санітарно-гігієнічних та протипожежних норм, техніки безпеки;

- підтримує ініціативи щодо вдосконалення системи навчання та виховання, заохочення творчих пошуків, дослідно-експериментальної роботи педагогів;

- забезпечує права учнів ліцею на захист їх від будь-яких форм фізичного або психічного насильства;
- призначає класних керівників, завідуючих навчальними кабінетами;
- контролює організацію харчування і медичного обслуговування учнів;
- здійснює контроль за проходженням працівниками у встановлені терміни обов'язкових медичних оглядів і несе за це відповідальність;
- розпоряджається в установленому порядку ліцейним майном і коштами;
- видає у межах своєї компетенції накази та розпорядження і контролює їх виконання;
- встановлює надбавки, доплати, премії працівникам ліцею;
- за погодженням із профспілковим комітетом затверджує правила внутрішнього трудового розпорядку, посадові обов'язки працівників навчального закладу;
- створює умови для творчого зростання педагогічних працівників, пошуку та застосування ними ефективних форм і методів навчання та виховання;
- несе відповідальність за свою діяльність перед учнями, батьками, педагогічними працівниками та загальними зборами (конференцією), засновником, місцевими органами державної виконавчої влади тощо;

4.23. Перерозподіл педагогічного навантаження протягом навчального року допускається лише у разі зміни кількості годин з окремих предметів, що передбачається робочим навчальним планом, або за письмовою згодою педагогічного працівника з дотриманням законодавства про працю.

V. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА

5.1. Матеріально-технічна база закладу включає будівлі, споруди, землю, комунікації, обладнання, інші матеріальні цінності, вартість яких відображено у балансі.

5.2. Майно ліцею належить йому на правах оперативного управління, на праві власності територіальній громаді міста, рішення про заснування і статуту.

5.3. Для забезпечення навчально-виховного процесу база ліцею складається з навчальних кабінетів, спортивного, кабінету інформатики.

VI. ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

6.1. Ліцей - неприбутковий бюджетний заклад.

6.2. Фінансово-господарська діяльність навчального закладу здійснюється на основі його кошторису.

6.3. Джерелами формування кошторису навчального закладу є:

- кошти засновника;
- кошти місцевого бюджету в розмірі, передбаченому нормативами фінансування загальної середньої освіти для забезпечення вивчення предметів в обсязі Державних стандартів освіти.

Додатковими джерелами фінансування є:

- плата за надання додаткових освітніх послуг;
- кошти, одержані за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані навчальним закладом на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян;
- дотації з місцевих бюджетів;
- валютні надходження;
- добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян;
- інші кошти.

6.4. Ліцей може виконувати освітні програми і надавати платні послуги на договірній основі згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Планові завдання на розвиток будь-яких платних послуг не встановлюється.

6.5. Порядок ведення бухгалтерського обліку у ліцеї визначається чиним законодавством.

За рішенням засновника у ліцеї бухгалтерський облік ведеться самостійно.

6.6. Кошти ліцею зберігаються на його рахунках в територіальних органах Державного казначейства і знаходяться у повному його розпорядженні. Не використані за звітний період кошти вилученню не підлягають за умови виконання ліцеєм розрахункових показників його розвитку, якщо інше не передбачено законодавством.

6.7. Заборонено розподіл отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів закладу, працівників (крім оплати їх праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних осіб.

Доходи (прибутки) закладу використовується виключно для фінансування видатків на утримання закладу, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності передбачених цим Статутом та іншими підзаконними актами.

6.8. За погодженням з управлінням освіти і науки Тернопільської міської ради ліцей має право:

- затверджувати структуру ліцею;
- розробляти штатний розпис;
- встановлювати посадові оклади і ставки у відповідності з діючими схемами без збереження середніх окладів і без дотримання співвідношення чисельності керівників, викладачів, навчально-допоміжного та технічного персоналу в межах утвореного в установленому порядку фонду заробітної плати;
- змінювати розміри надбавок або відміняти їх повністю;
- встановлювати працівникам ліцею доплати згідно чинного законодавства;
- визначати порядок і розміри преміювання працівників, виходячи з ефективності та якості їхньої праці в межах фонду оплати праці (фонду матеріального заохочення).

6.9. Ліцей має право на придбання та оренду необхідного приміщення, обладнання та інших матеріальних ресурсів, може користуватися послугами будь-якого підприємства, установи, організації, фізичної особи, фінансувати за рахунок власних надходжень заходи, що сприяють поліпшенню соціально-побутових умов колективу.

Ліцей має право укладати угоди про співробітництво, встановлювати прями зв'язки з навчальними закладами, науковими установами, підприємствами, організаціями, громадськими об'єднаннями, окремими громадянами як на території України, так і за її межами.

6.10. За наявності фінансових можливостей (асигнувань) ліцею додатково можуть виділятися бюджетні кошти на спортивний інвентар, організацію та проведення спортивних заходів, участь в спортивних змаганнях, факультативах, консультаціях, індивідуальних навчаннях та для організації позакласної (гуртки, лекції, курси, спортивні секції, тощо), методичної, науково-експериментальної роботи.

6.11. Звітність про діяльність загальноосвітнього навчального закладу встановлюється відповідно до законодавства.

VII. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

7.1. Ліцей за наявності незалежної матеріально-технічної та соціально-культурної бази власних надходжень має право проводити міжнародний учнівський та педагогічний обмін у рамках освітніх програм, спортивних змагань, проектів, встановлювати відповідно до законодавства прями зв'язки з міжнародними організаціями та освітніми асоціаціями.

7.2. Ліцей має право відповідно до чинного законодавства укладати угоди про співробітництво з навчальними закладами, науковими установами, підприємствами, організаціями, громадськими об'єднаннями інших країн.

7.3. Участь ліцею у міжнародних програмах, спортивних змаганнях, проектах, учнівському та педагогічному обміні здійснюється відповідно до законодавства.

VIII. КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ЛІЦЕЮ

8.1. Державний контроль за діяльністю ліцею здійснюється з метою забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері загальної середньої освіти.

8.2. Державний контроль здійснюють Міністерство освіти і науки України, Державна інспекція навчальних закладів, засновник та відповідні органи управління освітою.

8.3. Основною формою державного контролю за діяльністю ліцею є атестація, що проводиться не рідше одного разу на десять років у порядку, встановленому Міністерством освіти і науки України.

8.4. У період між атестацією проводяться перевірки (інспектування) ліцею з питань, пов'язаних з його навчально-виховною діяльністю. Зміст, види і періодичність цих перевірок визначаються залежно від стану навчально-виховної роботи, але не частіше 1-2 разів на рік. Перевірки з питань, не пов'язаних з навчально-виховною діяльністю, проводяться його засновником (власником) відповідно до законодавства.

8.5. Позачергова атестація проводиться, як виняток, лише за рішенням Міністерства освіти і науки України за поданням органу громадського самоврядування ліцею або відповідного органу управління освітою.

8.6. Атестованому закладу, що здійснює підготовку за рівнем базової або повної загальної середньої освіти, підтверджується право видачі документів про освіту державного зразка.

IX. РЕОРГАНІЗАЦІЯ АБО ЛІКВІДАЦІЯ ЛІЦЕЮ

9.1. Рішення про реорганізацію або ліквідацію ліцею приймає засновник.

Реорганізація ліцею відбувається шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення.

Ліквідація проводиться ліквідаційною комісією, призначеною засновником, а у випадках ліквідації за рішенням господарського суду – ліквідаційною комісією, призначеною цим органом.

З часу призначення ліквідаційної комісії до неї переходять повноваження щодо управління ліцеєм.

У разі ліквідації ліцею його активи повинні бути передані одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду або зараховані до доходу бюджету в разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення).

9.2. Ліквідаційна комісія оцінює наявне майно навчального закладу, виявляє його дебіторів та кредиторів і розраховується з ними, складає ліквідаційний баланс і представляє його засновнику.

9.3. У випадку реорганізації права та зобов'язання навчального закладу переходять до правонаступників відповідно до чинного законодавства або визначених навчальних закладів.

9.4. Ліквідація чи реорганізація ліцею здійснюється згідно з чинним законодавством.

9.5. При реорганізації чи ліквідації ліцею учням, які навчалися в ньому, повинна бути забезпечена можливість продовження навчання відповідно до чинного законодавства.

9.6. При реорганізації чи ліквідації ліцею працівникам, які звільняються або переводяться, гарантується дотримання їхніх прав та інтересів відповідно до законодавства про працю України.

Нагальник управління освіти і науки

О.П. Похилак

Пронумеровано та прошнуровано

12 (дванадцять) паперових аркушів

Структура методичної роботи педагогічного лицю спортивного профілю

**Структура та режим роботи
Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю
Тернопільської міської ради на 2022-2023 навчальний рік**

**СХВАЛЕНО
на засіданні педагогічної ради
Тернопільського педагогічного ліцею
спортивного профілю
(протокол № 01 від 30.08. 2022 року)**

1. Структура 2022-2023 навчального року.
 - 1.1. Навчальний рік розпочинається 01 вересня 2022 року, закінчується – 01 червня 2023 року.
 - 1.2. Навчальні заняття організовуються за семестровою системою:
I семестр: з 01 вересня по 29 грудня 2022 року;
II семестр: з 16 січня по 01 червня 2023 року.
Канікули:
осінні – з 24.10 по 30.10.2022 року;
зимові з 30.12.2022 року по 15.01.2023 року;
весняні з 27.03 по 02.04.2023 року.
 - 1.3. Навчальна практика проводиться протягом навчального року.
 - 1.4. Навчальний рік для учнів 11 класів закінчується не пізніше 01 липня 2023 року.
2. Заняття проводяться в одну зміну.
Початок занять о 8.00 годин.
Закінчення занять 15.10
Розклад дзвінків у Тернопільському педагогічному ліцеї спортивного профілю на 2022-2023 навчальний рік:
I пара – 08.00 – 08.45
 08.50 – 09.35
II пара – 09.45 – 10.30
 10.35 – 11.20
III пара – 11.40 – 12.25
 12.30 – 13.15
IV пара – 13.35 – 14.20
 14.25 – 15.10
3. У ліцеї п'ятиденний навчальний тиждень.

План-конспект уроку фізичної культури з елементами футболу

Вчитель фізкультури: Івегеш А.В.

Модуль: Футбол

Завдання уроку:

1. Удосконалити зупинку внутрішньою стороною стопи.
2. Удосконалити ведення м'яча підошвою.
3. Сприяти розвитку пружкості.

Місце проведення: Спортивний майданчик.

Інвентар і обладнання: футбольні м'ячі, свисток, годинник, стійки.

Частина уроку	Зміст уроку	Дозування	Організаційно-методичні вказівки
Підготовча частина 10-12 хв.	1.Організація класу - шикування - рапорт - перекличка - повідомлення завдань - перевірка ЧСС	1,30	Шикування в 1 шеренгу біля лінії, оцінка форми. Націлення на основне завдання. МОД-фронтальний СВВ-одночасний
	2.Ходьба звичайна, повільна, звичайна, прискорена.	20 с.	Дистанція 2 кроки
	3.Біг в повільному темпі.	2 хв.	Дистанція 3 кроки
	4.Різновиди бігу: - з високим підніманням стегна; - із закиданням гомілок назад; - із закиданням гомілок до середини; - із закиданням гомілок в сторони; - біг із вистрибуванням з відведенням стегна в сторону - галопом (правим, лівим боком); - схресним кроком(правим, лівим боком). - біг стрибками в кроці	10 м 10 м 10 м 10 м 10 м 10 м 10 м	Вправи виконуєм по діагоналі Дистанція 3 кроки Активніше виконуєм вправу. Руки працюють як при бігу. Вправи виконуєм за сигналом, по свистку. СВВ-одночасний Руки на пояс СВВ- поточний
	5.Стрибкові вправи: - на правій нозі; - на лівій нозі; - на двох; 6.Вправи з м'ячами:	10 м 10 м 10 м	СВВ- почерговий Хлопці виконують вправу з переміщенням по майданчику. Потім

	<p>-один гравець накидає м'яч, інший повертає його ударом внутрішньою стороною стопи</p> <p>-те саме зовнішньою стороною стопи</p> <p>-те сааме підйомом</p> <p>-один гравець підкидає м'яч, інший зупиняє його стегном і повертає його внутрішньою стороною стопи</p> <p>- один гравець підкидає м'яч, інший зупиняє його грудьми і повертає його внутрішньою стороною стопи</p> <p>- один гравець підкидає м'яч, інший повертає його ударом головою по м'ячу.</p>	4-5 хв.	<p>гравці міняються місцями. Вправа виконується спочатку правою, потім лівою ногою.</p> <p>Дистанція 2м</p> <p>СВВ- одночасний</p> <p>Вправи виконуем з максимальною швидкістю.</p> <p>Назад повертаємось ходьбою.</p> <p>Відстань 7-8 м</p> <p>Вправу виконуем з максимальною швидкістю.</p>
	<p>7.Ривки:</p> <p>- обличчям до напрямку руху;</p> <p>- спиною до напрямку руху;</p> <p>- боком до напрямку руху;</p> <p>- в.п. упор лежачи;</p> <p>- в.п. сидячи лицем до напрямку руху.</p>	1 хв.	СВВ-почерговий
<p>Основ- на частина 25-30 хв.</p>	<p>-в.п. партнер лицем один до одного. Перший виконує передачу м'яча, а другий зупиняє його внутрішньою стороною стопи і віддає назад. Потім партнери міняються місцями. Вправу виконуем правою ногою.</p> <p>- в.п. те саме. Вправу виконуем лівою ногою.</p> <p>- в.п. те саме. Збільшуємо відстань і виконуємо вправу правою ногою.</p> <p>- в.п. те саме. Вправу виконуем лівою ногою.</p> <p>-в.п. партнер лицем один до одного. Перший виконує передачу м'яча, а другий перед зупинкою виконує розворот на 360 * та зупиняє його</p>	<p>1 хв.</p> <p>1 хв.</p> <p>1 хв.</p> <p>1 хв.</p>	<p>Відстань 15 м</p> <p>виконуємо вправу змінюючи силу удару</p> <p>Виконуємо вправу правою і лівою ногою.</p> <p>Відстань між партнерами 8 – 10м.</p> <p>СВВ-почерговий</p>

	<p>внутрішньою стороною стопи і віддає назад. Потім партнери міняються місцями.</p> <p>-в.п. партнер лицем один до одного. Перший виконує передачу м'яча, а другий перед зупинкою виконує прискорення від фішки до фішки та зупиняє його внутрішньою стороною стопи і віддає назад. Потім партнери міняються місцями.</p> <p>-Гравці розміщуються по 2 людини в зустрічних колонах. Виконуємо ведення м'яча підшвою і передаємо його партнеру. Вправу виконуємо правою ногою.</p> <p>-Те саме лівою ногою.</p> <p>-Виконуємо ведення м'яча підшвою з обведенням фішок правою ногою.</p> <p>- Те саме ведення лівою ногою</p> <p>- Виконуємо ведення м'яча підшвою з обведенням стійок правою ногою.</p> <p>- Те саме ведення лівою ногою</p> <p>- Навчальна гра «Квадрат 8/4» на основі вивчених елементів. На майданчику утворюємо квадрат 20/20. Перша четвірка – нейтральні на лініях, друга – захисники, третя – нападники в середині майданчику. Спочатку м'яч тримають захисники, нападники відбирають. Потім навпаки. Почергово змінювати нейтральних з нападниками та захисниками.</p>	<p>2 хв.</p> <p>2 хв.</p> <p>2 хв.</p> <p>2 хв.</p> <p>1 хв.</p> <p>1 хв.</p> <p>10 хв.</p>	<p>СВВ-позмінний. Дотримуватись правил гри. Змінювати кількість дотиків у грі.</p>
Зак- лючна частина	<p>1. Біг в повільному темпі.</p> <p>2. Вправи на відновлення дихання.</p>	<p>1 хв.</p> <p>1 хв.</p>	<p>Прибирання місця занять за допомогою учнів</p>

3-5 хв.	3. Підведення підсумків уроку. Домашнє завдання: Згинання та розгинання рук в упорі лежачи та жонглювання м'яча.	1 хв.	
---------	--	-------	--

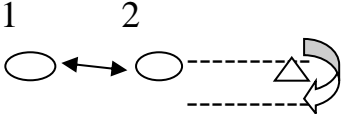
План-конспект інноваційного уроку фізичної культури у 11 класі**Вчитель фізкультури:** Івегеш А.В.**Модуль:** Футбол**Завдання уроку:**

1. Закріпити передачу м'яча внутрішньою стороною стопи
2. Удосконалити передачу м'яча внутрішньою стороною стопи у навчальній грі .
3. Сприяти розвитку спритності.

Місце проведення: Спортивний майданчик.**Інвентар і обладнання:** футбольні м'ячі, свисток, годинник, стійки.

Частина уроку	Зміст уроку	Дозування	Організаційно-методичні вказівки
Підготовча частина 10-12 хв.	1. Організація класу - шикування - рапорт - перекличка - повідомлення завдань - перевірка ЧСС	2 хв	Шикування в 1 шеренгу біля лінії, оцінка форми. Націлення на основне завдання. МОД-фронтальний СВВ-одночасний
	2. Ходьба звичайна, повільна, звичайна, прискорена.	20 с.	Дистанція 2 кроки
	3. Біг в повільному темпі.	4 хв.	Дистанція 3 кроки
	4. Різновиди бігу: - з високим підніманням стегна; - із закиданням гомілок назад; - із закиданням гомілок до середини; - із закиданням гомілок в сторони; - біг із вистрибуванням з відведенням стегна в сторону - галопом (правим, лівим боком); - схресним кроком (правим, лівим боком). - біг стрибками в кроці	10 м 10 м 10 м 10 м 10 м 10 м 10 м	Вправи виконуємо в двох колонах Активніше виконуємо вправу. Руки працюють як при бігу. Вправи виконуємо за сигналом, по свистку. СВВ-одночасний
	5. Стрибкові вправи: - на правій нозі; - на лівій нозі; - на двох;	10 м 10 м 10 м	Руки на пояс Вправу виконуємо по 2 рази. СВВ- поточний

	<p>- вистрибування вгору з низького присіду.</p> <p>ЗРВ на місці в парах</p> <p>-В.п. стоячи спиною один до одного м'яч в руках над головою ноги на ширині плечей нахили тулуба в ліво і право</p> <p>-В.п. стоячи спиною один до одного тримаючись розведеними в сторони руками між ними м'яч. Повороти тулуба в ліво і право</p> <p>-В.п. те саме нахили тулуба в ліво і право</p> <p>-В.п. стоячи спиною один до одного, ноги нарізно. Передача м'яча з боку, вісімкою,,</p> <p>-В.п. широка стійка передача м'яча над головою та між ногами</p> <p>-В.п. стоячи спиною один до одного захватом під лікті, у першого в руках м'яч, а другий прогинається з партнером на спині.</p> <p>-В.п. лицем один до одного, ноги нарізно, на витянуті руки з м'ячем пружинні нахили тулуба вперед.</p> <p>-В.п. в присіді, тримаючись за м'яч один до одного, виконують перехід з однієї ноги на іншу.</p> <p>-В.п. стоячи спиною один до одного нахилившись вперед, виконуєм перекат м'яча по колу.</p> <p>-В.п. те саме виконуєм перекат м'яча вісімкою.</p>	<p>10 м</p> <p>4-5 хв.</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p> <p>6-7р</p>	<p>СВВ- почерговий</p> <p>Звернути увагу на чітке виконання вправи.</p> <p>Руки не розмикати.</p> <p>Глибше нахил.</p> <p>Відстань 1м.</p> <p>Спиною один до одного</p> <p>Звернути увагу на чітке виконання</p> <p>Глибше нахил.</p> <p>Спина рівна, руки витягнуті.</p> <p>Ноги прямі.</p> <p>Ширше стійка.</p>
--	--	--	---

	В.п. лицем один до одного, широка стійка руки з м'ячем вперед.	6-7р	
Осно- вна частина 25-30 хв.	-Партнери лицем один до одного на відстані 5м. По сигналу гравець 1 виконує передачу внутрішньою частиною стопи гравцю 2 який повертає м'яч у дотик та виконує ривок з оббіганням фішки.	1хв	
	-Те саме виконуєм лівою ногою.	1хв	М'яч накидаєм по дузі
	-Те саме але з накиданням м'яча партнеру на праву ногу.	1хв	
	-Те саме виконуєм лівою ногою.	1хв	Чітко виконуєм вправу
	-Те саме виконуєм передачу м'яча підйомом.	1хв	
	-Те саме виконуєм лівою ногою.	1хв	Точно виконуєм передачу
	-Партнери один на проти одного на відстані 10-12м зупинка та передача м'яча у два дотика.	2хв	
	-Те саме виконуєм у один дотик.	2хв	Опорна нога ставиться на одній лінії з м'ячем.
	-Партнери один на проти одного на відстані 10-12м передача м'яча у два дотика виконуєм в русі на зустріч до м'яча	2хв	
	-Те саме виконуєм у один дотик.	2хв	Попередньо підлаштовуватись під напрям руху мяча
-Партнери один на проти одного на відстані 10-12м прийом та передача м'яча у один дотик гравці сходяться до середини після хлопка в долоні вони розходяться на позиції.	2хв		
-Навчальна гра на два поля. Від кожної команди чотири гравці стоять на одній	10 хв	Захисники грають у два дотика. Нападники	

	половині, і три на іншій. Таким чином граючи чотири проти трьох. Переходити середню лінію не дозволяється. Завдання захисників не пропустити гол та передати нападникам на іншій половині поля, а нападники намагаються вразити ворота.		забивають гол 3 передачі.
Зак- лючна частина 3-5 хв.	1. Біг в повільному темпі. 2. Вправи на відновлення дихання. 3. Підведення підсумків уроку. Домашнє завдання: Згинання та розгинання рук в упорі лежачи та жонгливання м'яча	1 хв. 1 хв. 1 хв.	Оцінити рівень вирішення завдань уроку. Прибирання місця занять за допомогою учнів

**План роботи гуртка з футболу
у Тернопільському педагогічному ліцеї спортивного профілю**

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	Дата
№1 ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА			
Тема 1. Переміщення.			
1.	Інструктаж з техніки безпеки на заняттях фізичної культури.	1	
2.	ЗРВ. Різноманітні поєднання бігу з стрибками, поворотами, миттєвими зупинками.	1	
3.	ЗРВ. Вдосконалення техніки пересування у поєднанні з технікою володіння м'ячем.	1	
4.	Поєднання пересувань «біг, ходьба, біг».	1	
5.	ЗРВ. Ведення м'яча із застосуванням відволікаючих дій.	1	
6.	Ведення м'яча зі зміною напрямку і ритму руху.	1	
7.	ЗРВ. Застосування відволікаючих дій (фінтів) у ігровій ситуації.	1	
8.	Біг зміркою між предметами.	1	
9.	ЗРВ. Біг по віражу.	1	
10.	Навчально-тренувальна двостороння гра.	1	
	Гематична		
Тема 2. Удари по м'ячу ногою.			
11.	Фізична культура - складова загальної культури.	1	
12.	ЗРВ. Коротка передача внутрішньою частиною стопи по нерухомому м'ячу (права, ліва).	1	
13.	ЗРВ. Удари по м'ячу в стінку відстань 5-6М.	1	
14.	Коротка передача зовнішньою частиною стопи по нерухомому м'ячу (права, ліва).	1	
15.	ЗРВ. Удари по воротах з місця.	1	
16.	Коротка передача м'яча в русі внутрішньою частиною стопи.	1	
17.	ЗРВ. Коротка передача м'яча в русі зовнішньою частиною стопи.	1	
18.	Удари з напівльоту передньою частиною стопи.	1	
19.	ЗРВ. Удари на точність після зупинки м'яча.	1	
20.	Удари на силу після зупинки м'яча.	1	
21.	ЗРВ. Ведення м'яча прострілом з флангу із замиканням партнера.	1	
22.	Удари по м'ячу ногою у єдиноборстві з пасивною та активною протидією.	1	
23.	ЗРВ. Вдосконалення точності удару з різних траєкторій польоту.	1	
24.	Точне виконання довгої передачі. Контроль навчальних досягнень «Удар по м'ячу на точність (10 спроб)».	1	
	Гематична		
Тема 3. Удари по м'ячу головою.			
25.	Історія українського футболу.	1	

26.	ЗРВ. Удари по м'ячу серединою і боковою частиною лоба без стрибка.	1	
27.	ЗРВ. Удари по м'ячу серединою і боковою частиною лоба у стрибку.	1	
28.	Удар головою м'яча після накидання партнера.	1	
29.	ЗРВ. Удари по м'ячу головою у єдиноборстві з пасивною протидією.	1	
30.	Гра головою в парі.	1	
31.	ЗРВ. Удари по м'ячу головою у єдиноборстві з активною протидією.	1	
32.	Удари головою по м'ячу у падінні.	1	
33.	ЗРВ. Удари головою по м'ячу на точність у площину воріт.	1	
34.	Навчально-тренувальна гра.	1	
	Тематична		
Тема 4. Зупинка м'яча.			
35.	Розвиток футболу в Україні та за кордоном.	1	
36.	ЗРВ. Зупинка м'яча головою.	1	
37.	ЗРВ. Зупинка м'яча підшвою.	1	
38.	Зупинка м'яча грудьми з переводом.	1	
39.	ЗРВ. Зупинка м'яча після жонгливання.	1	
40.	Зупинка м'яча бедром.	1	
41.	ЗРВ. Зупинка м'яча зовнішньою частиною стопи.	1	
42.	Зупинка м'яча внутрішньою частиною стопи.	1	
43.	ЗРВ. Зупинка м'яча внутрішньою частиною стопи на швидкості.	1	
44.	Зупинка м'яча внутрішньою частиною стопи після прискорення.	1	
45.	ЗРВ. Зупинка м'яча з поворотом на 180 градусів внутрішньою частиною стопи.	1	
46.	Зупинка м'яча з поворотом на 180 градусів зовнішньою частиною стопи.	1	
	Тематична		
Тема 5. Ведення м'яча.			
47.	Обраний вид спорту як засіб фізичного виховання й особистого вдосконалення.	1	
48.	ЗРВ. Ведення м'яча зовнішньою частиною стопи.	1	
49.	Методи фізичного виховання.	1	
50.	ЗРВ. Ведення м'яча внутрішньою частиною стопи.	1	
51.	ЗРВ. Ведення м'яча носком.	1	
52.	Ведення м'яча серединою підйому.	1	
53.	ЗРВ. Ведення м'яча носком.	1	
54.	Ведення м'яча внутрішньою і зовнішньою частиною стопи з обведенням фішок.	1	
55.	ЗРВ. Ведення м'яча вивченими способами із збільшенням швидкості. Контроль навчальних досягнень «Біг 30 м з веденням м'яча».	1	
56.	Навчально-тренувальна гра.	1	

	Тема 6. Вкидання м'яча		
57.	Основні правила гри у футбол.	1	
58.	ЗРВ. Навчити правильному вкиданню ауга.	1	
59.	ЗРВ. Вкидання м'яча в парах.	1	
60.	Вкидання м'яча на точність.	1	
61.	ЗРВ. Вкидання м'яча із різних вихідних положень з місця.	1	
62.	Вкидання м'яча із різних вихідних положень після розбігу.	1	
63.	ЗРВ. Вкидання м'яча на дальність.	1	
64.	Вдосконалення точності і дальності вкидання м'яча зі зміною відстані до цілі.	1	
	Тематична		
	Тема 7. Відбір м'яча.		
65.	Вплив занять футболом на організм людини.	1	
66.	ЗРВ. Відбір м'яча у стрибку.	1	
67.	ЗРВ. Відбір м'яча у шпагаті.	1	
68.	Відбір м'яча у випаді.	1	
69.	ЗРВ. Відбір м'яча у підкаті.	1	
70.	Відбір м'яча з використанням поштовха плечем.	1	
71.	ЗРВ. Відбір м'яча, атакуючи суперника спереду.	1	
72.	Відбір м'яча, атакуючи суперника збоку. Контроль навчальних досягнень «Підтягування».	1	
73.	ЗРВ. Відбір м'яча у суперника ззаду в умовах ігрових вправ.	1	
74.	Навчально-тренувальна гра.	1	
	Тема 8. Техніка гри воротаря.		
75.	Основні відомості про будову та функції систем організму.	1	
76.	ЗРВ. Техніка гри воротаря.	1	
77.	ЗРВ. Технічно правильне введення м'яча рукою.	1	
78.	Відбивання м'яча ногами.	1	
79.	ЗРВ. Ловіння і відбивання м'яча при грі на виході	1	
80.	Ловіння м'яча в падінні.	1	
81.	ЗРВ. Кидки м'яча рукою.	1	
82.	Вибивання м'яча ногою з землі.	1	
83.	ЗРВ. Вибивання м'яча ногою з землі і з рук на дальність і точність.	1	
84.	Гра воротаря в навчально-тренувальній грі.	1	
	Тематична		
	№II ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА		
	Тема 1. Тактика нападу.		
85.	Основи особистої та суспільної гігієни, гігієни праці та відпочинку, харчування, загартування.	1	
86.	ЗРВ. Вдосконалення тактичних здібностей.	1	
87.	ЗРВ. Застосування швидкісних атак у нападі.	1	
88.	Несподіване та своєчасне «відкривання» для прийому м'яча..	1	
89.	ЗРВ. Застосування різноманітних тактичних комбінацій у нападі.	1	

90.	Доцільне ведення і обведення.	1	
91.	ЗРВ. Ефективні удари після здійсненої комбінації.	1	
92.	Уміння діяти без м'яча та з м'ячем в атаці.	1	
93.	ЗРВ. Передача м'яча на вільний від гравців суперника фланг.	1	
94.	Організація оборони проти швидкого нападу.	1	
95.	ЗРВ. Взаємодія з партнерами під час організації атаки.	1	
96.	Вміння з атаки перейти до швидкої оборони. Контроль навчальних досягнень «Біг на 3000 м»	1	
	Тематична		
Тема 2. Тактика захисту.			
97.	Санітарно-гігієнічні вимоги до проведення занять.	1	
98.	ЗРВ. Командні дії у захисті.	1	
99.	ЗРВ. Використання зонного та персонального захисту.	1	
100.	Безперервне збереження рівноваги захисту.	1	
101.	ЗРВ. Ущільнення оборони на небезпечних ділянках.	1	
102.	Гра з резервом захисників в обороні.	1	
103.	ЗРВ. Перехоплення та відбір м'яча у ігровій ситуації.	1	
104.	Вибір місця у штрафному майданчику.	1	
105.	Профілактика специфічних захворювань при заняттях фізичною культурою та спортом.	1	
106.	ЗРВ. Організація оборони проти швидкого і поступового нападу.	1	
107.	ЗРВ. Організація оборони проти персонального захисту.	1	
108.	Організація оборони проти зонного захисту.	1	
Тема 3. Тактика воротаря.			
109.	Правила попередження травматизму під час занять та змагань.	1	
110.	ЗРВ. Тактика воротаря.	1	
111.	ЗРВ. Вибір місця воротаря у воротарській зоні.	1	
112.	Ведення боротьби воротаря в повітрі.	1	
113.	ЗРВ. Вибір місця воротаря при подаванні кутового.	1	
114.	Гра воротаря на виходах.	1	
115.	ЗРВ. Позиція воротаря при ловінні на виході та на перехваті.	1	
116.	Керування грою партнерів в обороні.	1	
117.	ЗРВ. Організація атаки під час введення м'яча у гру.	1	
118.	Контрольно-навчальна гра.	1	
	Тематична		
№ III ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА			
Тема 1. Організуючі та загально розвиваючі вправи			
119.	Спортивний масаж.	1	
120.	ЗРВ. Загально розвивальні вправи в парах.	1	
121.	ЗРВ. Загально розвивальні вправи в парах на місці та у русі.	1	
122.	Загально розвивальні вправи для формування правильної постави.	1	
123.	ЗРВ. Загально розвивальні вправи з подоланням власної ваги.	1	

124.	Гімнастичні вправи.	1	
125.	Медико-педагогічний контроль під час занять фізичною культурою і спортом.	1	
126.	ЗРВ. Перекиди вперед, назад убік.	1	
127.	ЗРВ. Переворот боком.	1	
128.	Вправи амплітудного характеру для рук і ніг.	1	
129.	ЗРВ. Сійка «Міст» з положення стоячи.	1	
130.	Присідання на одній нозі (права, ліва)	1	
131.	ЗРВ. Контроль навчальних досягнень «Згинання і розгинання рук в упорі лежачи».	1	
132.	Групування у різних ігрових ситуаціях.	1	
133.	ЗРВ. Вправи у подоланні опору суперника.	1	
134.	Навчально-тренувальна гра.	1	
	Тематична		
Тема 2. Легкоатлетичні вправи.			
135.	Медичний контроль та самоконтроль юного футболіста.	1	
136.	ЗРВ. Різновиди «човникового» бігу.	1	
137.	ЗРВ. Прискорення 10, 20, 30м із різних вихідних положень.	1	
138.	Естафетний біг.	1	
139.	ЗРВ. Біг під гору та з гори.	1	
140.	Біг за лідером.	1	
141.	ЗРВ. Кросовий біг до 3 км.	1	
142.	Кидки набивних м'ячів із різних вихідних положень.	1	
143.	ЗРВ. Стрибки з поворотами на 360 градусів у процесі бігу.	1	
144.	Навчально-тренувальна гра.	1	
	Тематична	1	
Тема 3. Елементи спортивних ігор.			
145.	Ознаки перевтоми та засоби їх попередження.	1	
146.	ЗРВ. Гра «Квадрат» 4x2.	1	
147.	ЗРВ. Гра «Міні-футбол».	1	
148.	Гра «Баскетбол» із забиванням м'яча головою у щит.	1	
149.	ЗРВ. Гра «Регбі».	1	
150.	Баскетбол за спрощеними правилами з елементами футболу.	1	
151.	ЗРВ. Гра «На два поля».	1	
152.	Ведення м'яча через три закриті зони.	1	
153.	ЗРВ. Гра футбольним м'ячем з допомогою ніг на тенісному корті (Американка)	1	
154.	Естафети з веденням м'яча.	1	
155.	ЗРВ. Гра «Волейбол» з елементами футболу.	1	
156.	Гра «Утримання м'яча» 5x5. Контроль навчальних досягнень «Жонглювання м'ячем».	1	
	Тематична		
№IV СПЕЦІАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА			
Тема 1. Вправи для розвитку швидкості.			
157.	Профілактика травматизму під час занять футболом.	1	

158.	ЗРВ. Прискорення та ривки на відстань 5-10 м із різних вихідних положень.	1	
159.	ЗРВ. Біг на місці з максимальною частотою кроків.	1	
160.	Ривки в парах за оволодіння м'ячем.	1	
161.	ЗРВ. Ривки за зоровим сигналом.	1	
162.	Напрямки фізкультурної діяльності.	1	
163.	ЗРВ. Прискорення на 15, 30, 60 м без м'яча та з м'ячем.	1	
164.	Перемінний біг з веденням м'яча.	1	
165.	ЗРВ. Біг з оббіганням стійок на швидкості. Контроль навчальних досягнень «Біг 100 м/с»	1	
166.	Обвідка перешкод на максимальній швидкості з ударом по воротах.	1	
167.	Основні поняття теорії фізичного виховання.	1	
168.	ЗРВ. Біг із миттєвим переключенням способу переміщення.	1	
169.	ЗРВ. Ривки від воріт на 10-15 м на перехоплення м'яча, що летить на простріл із флангу.	1	
170.	Контрольна двостороння гра.	1	
	Тематична		
	Тема 2. Вправи для розвитку швидкісно-силових якостей.		
171.	Засоби фізичного виховання.	1	
172.	ЗРВ. Присідання з обтяженням (вага обтяження від 40 до 60 % власної ваги).	1	
173.	ЗРВ. Вистрибування з присіду без обтяження та з обтяженням.	1	
174.	Виховання фізичних рухових якостей.	1	
175.	ЗРВ. Стрибки по сходах з максимальною швидкістю.	1	
176.	Стрибки у глибину з наступним вистрибуванням вгору.	1	
177.	ЗРВ. Кидки набивного м'яча на дальність ногою.	1	
178.	Вкидання набивного м'яча на дальність.	1	
179.	Взаємозв'язок форм занять з фізичного виховання з їх змістом.	1	
180.	ЗРВ. Повторне виконання бігових і стрибкових вправ.	1	
181.	ЗРВ. Біг за лідером.	1	
182.	Кросовий біг з перемінною швидкістю 3 км.	1	
183.	ЗРВ. Ігрові вправи з м'ячем високої інтенсивності.	1	
184.	Спортивне тренування. Контроль навчальних досягнень « Біг на 2000 м».	1	
	Тематична		
	Тема 3. Вправи для розвитку спритності	1	
185.	ЗРВ. Основи організації та суддівства змагань з обраного виду спорту.	1	
186.	Стрибки з дістананням високо підвішаного м'яча головою.	1	
187.	ЗРВ. Стрибки з дістананням високо підвішаного м'яча головою із поворотом у стрибку на 90-180 градусів.	1	
188.	Перекиди вперед і назад з упору сівши.	1	
189.	ЗРВ. Опорні стрибки: ноги нарізно і зігнувши ноги через партнера.	1	

190.	Стрибки через набивні м'ячі та інші перешкоди.	1	
191.	ЗРВ. Підкидання м'яча руками вгору, після перекиду - зловити м'яч.	1	
192.	Жонгливання тенісним м'ячем.	1	
193.	ЗРВ. Жонгливання м'ячем ногами, стегном, головою.	1	
194.	Ведення м'яча між прапорцями на різній швидкості!	1	
195.	ЗРВ. Обраний вид спорту у системі фізичного виховання та спорту.	1	
196.	Навчально-тренувальна гра.	1	
	Тематична		
	№V ІНСТРУКТОРСЬКА ТА СУДДІВСЬКА ПРАКТИКА		
197.	ЗРВ. Організація планування змагань. Колове тренування.	1	
198.	Історія розвитку гри у футбол.	1	
199.	Вивчення правил гри та жестів судді.	1	
200.	ЗРВ. Гра «Міні-футбол».	1	
201.	Інструкторська та суддівська практика.	1	
202.	ЗРВ. Загально-розвиваючі вправи.	1	
203.	Вимоги до суддівства контрольних ігор.	1	
204.	Суддівство за кордоном. Контроль навчальних досягнень «Підтягування у висі».	1	
205.	ЗРВ. Навчання тактичній підготовці футболістів.	1	
206.	Послідовність навчання технічним прийомам.	1	
207.	ЗРВ. Колове тренування.	1	
208.	Історія світових і європейських турнірів з футболу.	1	
209.	Основи техніки гри у футбол	1	
210.	ЗРВ. Контрольна двостороння гра.	1	
211.	Основні поняття та терміни обраного виду спорту.	1	
212.	Узагальнення навчального матеріалу.	1	
	Тематична		

**План роботи гуртка з атлетизму
у Тернопільському педагогічному ліцеї спортивного профілю**

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	Дата
1.	Правила техніки безпеки на заняттях атлетизмом. Розвиток основних фізичних якостей.	1	
2.	Загальні відомості про атлетичну гімнастику. Підготовчий комплекс вправ без обтяжень.	1	
3.	Що таке атлетична гімнастика. Підтягування на перекладині.	1	
4.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	
5.	Одяг та взуття для занять атлетичною гімнастикою. Згинання та розгинання рук в упорі лежачи.	1	
6.	Комплекс вправ без обтяжень з гумовим амортизатором.	1	
7.	Постава і статура, засоби її корекції. Комплекс вправ з гантелями.	1	
8.	Комплекс вправ на гнучкість.	1	
9.	Відомі українські спортсмени з атлетичної гімнастики; масово-оздоровче та спортивне направлення атлетичної гімнастики. Згинання рук в упорі на брусах.	1	
10.	Комплекс вправ в парах.	1	
11.	Бодібілдинг – культуризм для формування сили, витривалості, гармонії та пластики, естетики м'язів.	1	
12.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	
13.	Метод максимальних зусиль. Піднімання та опускання тулуба з положення лежачи.	1	
14.	Комплекс вправ з гантелями.	1	
15.	Метод повторних зусиль. Піднімання і опускання тулуба з положення лежачи.	1	
16.	Вправи з подоланням ваги партнера (в парах).	1	
17.	Основні правила занять з атлетичної гімнастики. Піднімання стільців на прямих руках вгору.	1	
18.	Силовий комплекс вправ з предметами.	1	
19.	Вікові особливості учнів старших класів. Піднімання тулуба лежачи на животі.	1	
20.	Комплекс вправ в парах.	1	
21.	Роль ЦНС в управлінні рухами. Піднімання прямих ніг на похилій дошці.	1	
22.	Комплекс вправ з гантелями.	1	
23.	Впровадження оздоровчого способу життя. Піднімання тулуба лежачи на похилій дошці.	1	
24.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	
25.	Метод розвитку сили на заняттях атлетизмом. Підтягування на перекладені широким хватом.	1	
26.	Вправи з подолання ваги партнера (в парах).	1	

27.	Види силових вправ. Присідання на одній нозі.	1	
28.	Силовий комплекс вправ з предметами.	1	
29.	Розминка та заспокійливі вправи. Згинання і розгинання рук в вузькому упорі лежачи.	1	
30.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	
31.	Гігієна харчування. Стрибкові вправи.	1	
32.	Комплекс вправ на гнучкість.	1	
33.	Засоби вдосконалення постави і статури. Вправи для розтягнення м'язів.	1	
34.	Комплекс вправ для черевного пресу.	1	
35.	Правила техніки безпеки на заняттях атлетизмом. Розвиток основних фізичних якостей.	1	
36.	Загальні відомості про атлетичну гімнастику. Підготовчий комплекс вправ без обтяжень.	1	
37.	Що таке атлетична гімнастика. Підтягування на перекладині.	1	
38.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	
39.	Одяг та взуття для занять атлетичною гімнастикою. Згинання та розгинання рук в упорі лежачи.	1	
40.	Комплекс вправ без обтяжень з гумовим амортизатором.	1	
41.	Постава і статура, засоби її корекції. Комплекс вправ з гантелями.	1	
42.	Комплекс вправ на гнучкість.	1	
43.	Відомі українські спортсмени з атлетичної гімнастики; Згинання рук в упорі на брусах.	1	
44.	Комплекс вправ в парах.	1	
45.	Бодібілдінг – культуризм для формування сили, витривалості, гармонії та пластики, естетики м'язів.	1	
46.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	
47.	Метод максимальних зусиль. Піднімання та опускання тулуба з положення лежачи.	1	
48.	Комплекс вправ з гантелями.	1	
49.	Метод повторних зусиль. Піднімання і опускання тулуба з положення лежачи.	1	
50.	Вправи з подоланням ваги партнера (в парах).	1	
51.	Основні правила занять з атлетичної гімнастики. Піднімання стільців на прямих руках вгору.	1	
52.	Силовий комплекс вправ з предметами.	1	
53.	Вікові особливості учнів старших класів. Піднімання тулуба лежачи на животі.	1	
54.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	
55.	Роль ЦНС в управлінні рухами. Піднімання прямих ніг на похилій дошці.	1	
56.	Комплекс вправ з гантелями.	1	
57.	Впровадження оздоровчого способу життя. Піднімання тулуба лежачи на похилій дошці.	1	
58.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	

59.	Метод розвитку сили на заняттях атлетизмом. Підтягування на перекладені широким хватом.	1	
60.	Вправи з подолання ваги партнера (в парах).	1	
61.	Види силових вправ. Присідання на одній нозі.	1	
62.	Силовий комплекс вправ з предметами.	1	
63.	Розминка та заспокійливі вправи. Згинання і розгинання рук в вузькому упорі лежачи.	1	
64.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.	1	
65.	Гігієна харчування. Стрибкові вправи.	1	
66.	Комплекс вправ на гнучкість.	1	
67.	Засоби вдосконалення постави і статури. Вправи для розтягнення м'язів.	1	
68.	Комплекс вправ для черевного пресу.	1	

Додаток М

План роботи гуртка з прикладної фізичної культури

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	Дата
1.	Правила техніки безпеки на заняттях прикладної фізичної культури. Розвиток основних фізичних якостей.	1	
2.	Загальні відомості про прикладну фізичну культуру. Підготовчий комплекс вправ.	1	
3.	Що таке прикладна фізична культура. Підтягування на перекладині.	1	
4.	Мета і завдання прикладної фізичної культури. Згинання та розгинання рук в порі лежачи.	1	
5.	Одяг та взуття для занять. Комплекс вправ без обтяження.	1	
6.	Засоби вдосконалення постави і статури. Піднімання прямих ніг на перекладині.	1	
7.	Загальна фізична підготовка з прикладної фізичної культури. Підготовчий комплекс вправ без обтяжень.	1	
8.	Фізична підготовка в системі фізичного виховання учнів. Вправи на тренажерах.	1	
9.	Піднімання прямих ніг на перекладині. Класифікація основних груп м'язів.	1	
10.	Вікові особливості учнів старших класів. Комплекс вправ в парах.	1	
11.	Врахування вікових особливостей в процесі розвитку рухових якостей. Підтягування на перекладині.	1	
12.	Впровадження здорового способу життя в побут старшокласників. Загально розвивальні вправи в парах.	1	
13.	Метод максимальних зусиль. Піднімання та опускання тулуба з положення лежачи.	1	
14.	Загально розвивальні вправи в пара на місці та у русі. Гімнастичні вправи.	1	
15.	Метод повторних зусиль. Піднімання і опускання тулуба з положення лежачи.	1	
16.	Гігієна харчування. Вправи у подоланні опору суперника.	1	
17.	Фізична культура і спорт-дієвий засіб підготовки до захисту Вітчизни.Різновиди бігу.	1	
18.	Прискорення 10,20,30м із різних вихідних положень.Біг під гору та з гори.	1	
19.	Професійно-прикладна фізична підготовка для юних спортсменів.Біг на місці з максимальною частотою кроків.	1	
20.	Профілактика травматизму під час занять футболом.Ривки в парах за оволодіння м'ячем.	1	
21.	Харчування юного спортсмена.Прискорення на 15,30,60 м. без м'яча та з м'ячем.	1	
22.	Втома та засоби її позбавлення.Перемінний біг з веденням м'яча.	1	

23.	Фізичний розвиток та фізична підготовка важливий фактор у житті старшокласника.Біг з оббіганням стійок на швидкості.	1	
24.	Правила безпеки під час занять фізичними вправами.Присідання з обтяженням.	1	
25.	Метод розвитку сили.Вистрибування з присіду з обтяженням.	1	
26.	Вправи з подолання ваги партнера. Присідання в парах.	1	
27.	Види силових вправ.Присідання на одній нозі.	1	
28.	Силовий комплекс вправ з предметами.Стрибки по сходах з максимальною інтенсивністю.	1	
29.	Перша допомога при травмуванні.Стрибок у глибину з наступним вистрибуванням вгору.	1	
30.	Комплекс вправ з гумовим бинтом.Засоби вдосконалення постави і статури	1	
31.	Метод повторних зусиль.Комплекс вправ для черевного преса.	1	
32.	Метод максимальних зусиль.Вкидання набивного м'яча на дальність.	1	
33.	Засоби вдосконалення постави і статури.Вправи для розтягнення м'язів.	1	
34.	Повторне виконання бігових і стрибкових вправ.Узагальнення навчального матеріалу.	1	

Навчальна програма для гуртків з футболу

Рекомендовано:

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
України (лист від 05.04.2011 № 1/11-2789)**

ФУТБОЛ

Навчальна програма для гуртків з футболу в 1-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів

Вступ

Навчальна програма для гуртків з футболу в 1-11 класах загальноосвітніх навчальних закладів розроблена відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №24 від 14 січня 2004 р.

Основна мета занять гуртків з футболу в загальноосвітній школі – формування фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я школярів, фізичної культури особистості засобами футболу, оволодіння найпростішими елементами футболу на основі поглибленого вивчення шкільної програми з футболу, розвиток основних фізичних якостей та рухових здібностей, підвищення рівня фізичної підготовленості учнів.

Проведення занять гуртків з футболу в загальноосвітній школі – одна з найважливіших умов реалізації системи освіти в дитячо-юнацькому футболі в Україні, яка зможе залучити в єдину ефективну структуру різні напрями навчально-тренувального процесу в дитячо-юнацькому футболі.

Основний принцип цієї системи – надання кожному, хто бажає займатися та навчатися футболу, можливості проявити себе, починаючи з початкового рівня - 1 класу загальноосвітньої школи і закінчуючи найвищим – юнацькими збірними командами країни або можливістю отримати відповідну спеціальність у вищому навчальному закладі, тренерську ліцензію Федерації футболу України та захистити дисертацію на футбольну тематику.

Ефективність системи з точки зору спортивних результатів має забезпечити відбір обдарованих дітей та наступність і безперервність в їх футбольній освіті.

Відправною точкою у цьому, поряд з уроком фізичної культури з елементами футболу, мають стати гуртки з футболу при загальноосвітніх школах.

Схематично систему можна представити у вигляді таких ланок (див. схему).

Вона включає основні блоки навчання та змагань у дитячо-юнацькому футболі на кожному етапі. Різними кольорами виділені форми роботи, що надають можливості займатися для всіх бажаючих та для обдарованих у футболі дітей.

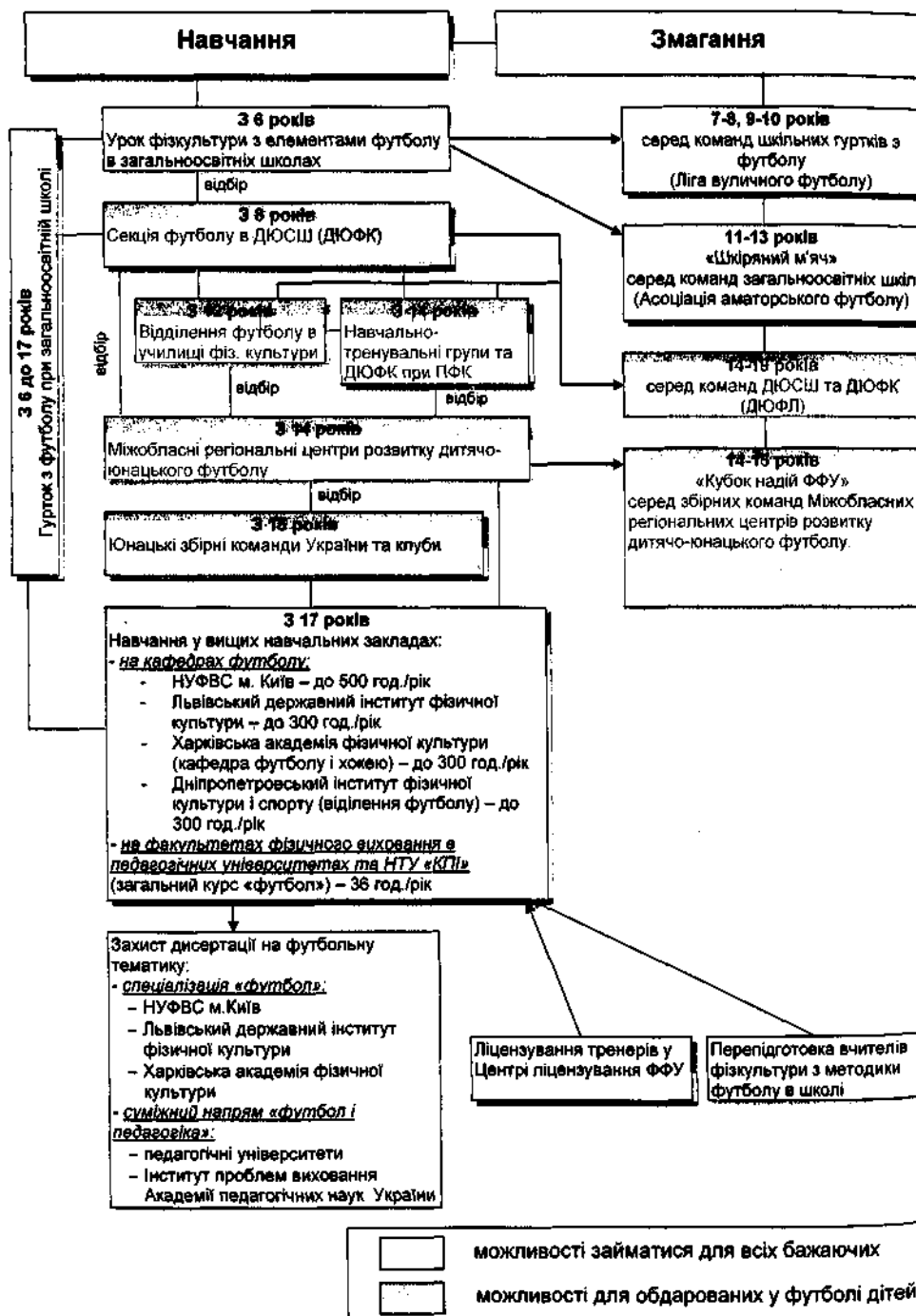
За умови успішного впровадження цієї роботи можливо організувати змагання серед шкільних гуртків у двох вікових категоріях - 7-8 років та 9-10 років (до віку учасників „Шкіряного м'яча»). Основним результатом цих змагань стане якісний відбір обдарованих дітей до ДЮСШ. При цьому найвищим рівнем для наймолодших гуртківців стане першість району (змагання в один етап). Змагання 9-10-річних передбачатимуть всеукраїнський фінал у вигляді літнього фестивалю масового футболу. Проведенням цих змагань, з відповідною підтримкою МОН України, займеться Ліга вуличного футболу України з використанням спонсорських можливостей, при цьому будуть задіяні спортивні міні-майданчики зі штучним покриттям, що підходять по розмірах до Правил вуличного футболу ФІФА.

Розпочати реалізацію впровадження гуртків з футболу в загальноосвітніх школах доцільно з 2006/2007 навчального року, а проведення змагань можливо організувати з

2007/2008 навчального року, провівши за цей час належну підготовку.

Навчальна програма для гуртків з футболу передбачає реалізацію змісту за принципами та рекомендаціями, викладеними у пояснювальній записці до Програми з фізичної культури для 5-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів (2005 р.), в обсязі 2 годин на тиждень у кожному класі (78 годин на рік - 39 тижнів: вересень - грудень, друга половина січня - перша половина червня).

СИСТЕМА ОСВІТИ В ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОМУ ФУТБОЛІ В УКРАЇНІ

Навчальний матеріал

1 клас

1. Теоретична підготовка: загальне уявлення про футбол; ознайомлення з правильним розташуванням на футбольному полі; уміння орієнтуватися на футбольному полі та відповідним чином реагувати на дії партнерів і суперників; історія українського футболу;

розвиток футболу в Україні та за кордоном.

2. Фізична підготовка: організуючі вправи; загальнорозвивальні вправи; ходьба; бігові вправи; стрибкові вправи; акробатичні вправи; вправи для формування правильної постави; вправи для координації рухів; вправи для м'язів стопи; рухливі ігри «Порожнє місце», «Через ліс», «Дзвінок на урок», «Рибалка», «Передавання м'ячів у колонах над головою».

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: біг; біг зі зміною напрямку і швидкості руху; стрибки поштовхом однієї ноги; зупинка стрибком.

Удари по м'ячу ногою: удар внутрішньою стороною стопи по нерухомому м'ячу; виконання ударів після зупинки та ведення м'яча.

Зупинки м'яча: зупинка підошвою м'яча, що котиться та опускається.

Ведення м'яча: ведення м'яча носком.

4. Тактична підготовка:

Індивідуальні дії без м'яча: правильне розташування гравців в іграх на невеликих майданчиках в обмежених складах; уміння орієнтуватися на футбольному полі та відповідним чином реагувати на дії партнерів і суперників.

Індивідуальні дії з м'ячем: доцільне використання вивчених технічних прийомів у грі.

Групові дії: ознайомлення з навчальною грою; взаємодія двох чи трьох партнерів у грі.

5. Домашні завдання:

1) виконувати зупинки підошвою м'яча, що котиться;

2) виконувати удари внутрішньою стороною стопи по нерухомому м'ячу стінку з відстані 5-6 м;

3) виконувати ведення м'яча носком;

4) вивчити правила 2-3 рухливих ігор та навчитися грати;

5) взяти участь у грі в футбол у зменшених складах.

6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги: 1) біг 30 м з високого старту на результат:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
понад 8,0 с	понад 8,2 с	1
8,0с	8,2с	2
7,5с	7,8с	3
7,0с	7,2с	4

2) стрибок у довжину з місця на результат:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
менше 80 см	менше 70 см	1
80см	70см	2
90см	80см	3
120см	115см	4

3) 5 зупинок підошвою м'яча, що котиться:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодної правильно виконаної зупинки	жодної правильно виконаної зупинки	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

2 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу України та за кордоном; основні правила гри.

2. Фізична підготовка: організуючі вправи; загальнорозвивальні вправ ходьба; бігові вправи; стрибкові вправи; акробатичні вправи; вправи для формування правильної постави; вправи для координації рухів; вправи для м'язів стопи; рухливі ігри «У ведмедя на бору», «Квач», «Передавання м'ячів під ногами», «Зустрічі естафета», естафети з елементами бігу і стрибків.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: біг зі зміною напрямку і швидкості руху; стрибки поштовхом двох ніг; повороти переступанням на місці та в русі.

Удари по м'ячу ногою: удар внутрішньою стороною стопи по нерухомому м'ячу і м'ячу, що котиться (від гравця, назустріч йому); виконання ударів після зупинки та ведення м'яча.

Зупинки м'яча: зупинки підошвою та внутрішньою стороною стопи м'яча, що котиться та опускається.

Ведення м'яча: ведення м'яча носком і середньою частиною підйому.

Вкидання м'яча: вкидання м'яча з місця.

4. Тактична підготовка:

Індивідуальні дії без м'яча: ознайомлення з «відкриванням» і «закриванням».

Індивідуальні дії з м'ячем: доцільне використання вивчених технічних прийомів у грі; визначення та розуміння ігрових ситуацій, у яких доцільне ведення м'яча.

Групові дії: взаємодія двох чи трьох партнерів у грі; виконання передач в ноги партнеру; виконання найпростіших комбінацій під час початкового удару та вкидання м'яча з-за бічної лінії.

5. Домашні завдання:

1) виконувати удари внутрішньою стороною стопи по м'ячу, що котиться від гравця і назустріч йому;

2) виконувати зупинки підошвою та внутрішньою стороною стопи м'яча, що котиться та опускається;

3) уміти виконувати комплекс вправ для формування правильної постави;

4) взяти участь у грі в футбол у зменшених складах.

6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги: 1) біг 30 м з високого старту на результат:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
понад 7,8 с	понад 8,0 с	1
7,8с	8,0с	2
7,2с	7,5с	3
6,3с	6,8с	4

2) стрибок у довжину з місця на результат:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
менше 85 см	менше 80 см	1
85см	80см	2
100см	90см	3
140см	125см	4

3) 5 зупинок внутрішньою стороною стопи м'яча, що котиться:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодної правильно виконаної зупинки	жодної правильно виконаної зупинки	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

3 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; правила гри; організація та проведення змагань.

2. Фізична підготовка: організуючі вправи; загальнорозвивальні вправи; ходьба; бігові вправи; стрибкові вправи; акробатичні вправи; вправи для формування правильної постави; вправи для координації рухів; вправи для м'язів стопи; рухливі ігри «Вовк у канаві», «Стрибки по смугах»; «Боротьба за м'яч», естафети | елементами бігу і стрибків, естафети з елементами футболу.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: біг приставним кроком; зупинки випадом і стрибком; стрибки з розбігу; поєднання бігу зі стрибками, зупинками, поворотами.

Удари по м'ячу ногою: удари середньою та внутрішньою частинами підйомі по нерухомому м'ячу; виконання ударів після зупинки та ведення м'яча.

Удари по м'ячу головою: удар по м'ячу середньою частиною лоба з місця.

Зупинки м'яча: зупинки м'яча підшвою та внутрішньою стороною стопи в русі.

Ведення м'яча: ведення м'яча середньою, внутрішньою та зовнішньою частинами підйому.

Відволікальні дії (фінти): фінт «відходом».

Відбирання м'яча: відбирання м'яча вибиванням у випаді.

Вкидання м'яча: вкидання м'яча з місця і з кроку в ноги партнеру.

Жонгливання м'ячем.

Техніка гри воротаря: основна стійка і пересування воротаря; ловіння м'яча знизу.

4. Тактична підготовка:

Індивідуальні дії без м'яча: вибір моменту для «відкриття» і «закриття метою отримання м'яча».

Індивідуальні дії з м'ячем: доцільне використання вивчених технічних прийомів у грі; визначення та розуміння ігрових ситуацій, у яких доцільні ведення або передача м'яча партнеру.

Групові дії: взаємодія двох чи трьох партнерів у грі; виконання передач в н на удар партнеру; виконання найпростіших комбінацій під час початкового, кутового ударів та вкидання м'яча з-за бічної лінії.

4. Домашні завдання:

1) виконувати удари по м'ячу середньою частиною підйому у стінку з відстані 8-10 м;

2) виконувати жонгливання м'ячем;

3) уміти виконувати комплекс вправ для профілактики плоскостопості;

4) взяти участь у грі в футбол у зменшених складах. 6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги:

5) біг 30 м з високого старту на результат:

б) 5 ударів по нерухомому м'ячу одним із вивчених способів у стінку або футбольні ворота:

1 або жодного правильно

4 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні

та за кордоном; місця занять, обладнання, інвентар.

2. Фізична підготовка: організуючі вправи; загальнорозвивальні вправи; ходьба; бігові вправи; стрибкові вправи; акробатичні вправи; вправи для формування правильної постави; вправи для координації рухів; вправи для м'язів стопи; рухливі ігри «Група, струнко!», «М'яч - середньому», «Не давай м'яча ведучому», «М'яч у колі», естафети з елементами футболу.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: біг схресним кроком; поворот стрибком; поєднання бігу з стрибками, зупинками, поворотами.

Удари по м'ячу ногою: удари середньою та внутрішньою частинами підйому по нерухомому м'ячу і м'ячу, що котиться (від гравця, назустріч йому, справа або зліва від нього); виконання ударів на точність після зупинки, ведення м'яча та відволікальних дій.

Удари по м'ячу головою: удари по м'ячу середньою частиною лоба з місця та з розбігу.

Зупинки м'яча: зупинки м'яча підошвою та внутрішньою стороною стопи в русі; зупинки стегном і грудьми (для хлопчиків) зустрічного м'яча.

Ведення м'яча: ведення м'яча середньою, внутрішньою та зовнішньою частинами підйому по прямій, по колу, по «вісімці», а також між стійок (фішек).

Відволікальні дії (фінти): фінти «відходом», «ударом», «зупинкою».

Відбирання м'яча: відбирання м'яча вибиванням у випаді у суперника, що рухається назустріч, зліва та справа від гравця.

Вкидання м'яча: вкидання м'яча з місця і з кроку на точність (у ноги чи на хід партнера).

Жонгливання м'ячем.

Техніка гри воротаря: ловіння м'яча зверху; кидки м'яча зверху і знизу.

4. Тактична підготовка:

Індивідуальні дії без м'яча: вибір моменту для «відкривання» і «закривання» з метою отримання м'яча; уміння оцінювати доцільність тієї чи іншої позиції, своєчасно займати найвигіднішу позицію для отримання м'яча.

Індивідуальні дії з м'ячем: доцільне використання вивчених технічних прийомів у грі; визначення та розуміння ігрових ситуацій, у яких доцільні ведення, передача м'яча партнеру та обведення суперника.

Групові дії: взаємодія двох чи трьох партнерів у грі; виконання передач в ноги, на удар партнеру та на вільне місце; виконання найпростіших комбінацій під час початкового, кутового, штрафного і вільного ударів та вкидання м'яча з-за бічної лінії.

5. Домашні завдання:

1) виконувати удари по м'ячу внутрішньою частиною підйому у стінку з відстані 8-10 м;

2) виконувати жонгливання м'ячем;

3) вивчити правила рухливих ігор «М'яч - середньому», «Не давай м'яча ведучому», «М'яч у колі» та навчитися фати;

4) взяти участь у грі в футбол у зменшених складах.

6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги: 1) біг 30 м з високого старту на результат:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
понад 7,3 с	понад 7,5 с	1
7,3с	7,5с	2
6,6с	7,0с	3
5,6с	6,0с	4

2) стрибок у довжину з місця на результат

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
до ПО см	до 100 см	1
110см	100см	2
125см	115см	3 I
165см	150см	4

3) 4 удари по нерухомому м'ячу одним із вивчених способів у стінку або

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного правильно виконаного удару	жодного правильного удару	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

5 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; гігієна і загартування юного футболіста.

2. Фізична підготовка:

30 ЗО і 60 м; біг на витривалість 200, 400, 500 м; стрибки у висоту та довжину з місця; вправи з навантаженням (гантелями масою 0,5-1 кг); елементи акробатики; рухливі ігри та естафети з м'ячем; спортивні ігри за спрощеними правилами (гандбол, баскетбол).

Спеціальна фізична підготовка:

Вправи для розвитку швидкості: повторне пробігання коротких відрізків (10-30 м); «човниковий» біг; прискорення та ривки з м'ячем; рухливі ігри «День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем» та інші.

Вправи для розвитку спритності: стрибки з поворотом на 90-180 градусів; стрибки з імітуванням удару головою; жонгливання м'ячем; подолання смуги перешкод; рухливі ігри «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші.

Вправи на координацію рухів: вправи в рівновазі; гімнастичні вправи на 8 рахунків і більше; рухливі ігри на координацію рухів; спортивні ігри гандбол, баскетбол з елементами футболу; елементи акробатики.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: поєднання бігу зі стрибками, зупинками, поворотами; різні поєднання прийомів техніки пересування з технікою володіння м'ячем.

Удари по м'ячу ногою: удар зовнішньою частиною підйому по нерухомому м'ячу; удари середньою та внутрішньою частинами підйому по м'ячу, що котиться; удари в русі.

Удари по м'ячу головою: удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку.

Зупинки м'яча: зупинки м'яча підошвою та внутрішньою стороною стопи в русі; зупинка внутрішньою стороною стопи м'яча, що летить.

Ведення м'яча: ведення м'яча середньою, внутрішньою та зовнішньою частинами підйому по прямій, по колу, по «вісімці», а також між стійок (фішек); ведення м'яча зі зміною напрямку і швидкості руху.

Відволікальні дії (фінти): фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах ігрових вправ.

Відбирання м'яча: вдосконалення вивчених прийомів, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду.

Вкидання м'яча: вкидання м'яча вивченими способами на дальність.

Жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою.

Техніка гри воротаря: ловіння м'яча збоку; гра на виході; відбивання м'яча однією та

двома руками.

4. Тактична підготовка: Тактика нападу:

Індивідуальні дії: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника; уміння раціонально використовувати вивчені технічні прийоми.

Групові дії: взаємодія двох і більше гравців; взаємодія з партнерами під час організації атаки.

Тактика захисту:

Індивідуальні дії: уміння правильно вибирати позицію стосовно суперника та протидіяти отриманню ним м'яча; вдосконалення «закривання».

Групові дії: вдосконалення правильного вибору позиції.

Тактика воротаря: уміння вибрати правильну позицію у воротах при різних ударах в залежності від «кута удару».

5. Домашні завдання:

1) виконувати удари по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 7 м;

2) виконувати удари середньою частиною підйому по м'ячу, що відскакує від стінки, з відстані 7-10 м;

3) виконувати • передачі з місця на точність партнеру одним із вивчених способів з відстані 7 м;

4) виконувати передачі партнеру в руки з відстані 7 м;

5) виконувати ведення м'яча зовнішньою частиною підйому прямо та по дузі, при швидкому бігу;

6) виконувати жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;

7) взяти участь у грі в футбол у зменшених складах.

6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги:

1) 5 ударів по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 7 м:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного влучного Удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

2) 5 передач м'яча з місця на точність партнеру одним із вивчених способів з відстані 7 м:

11

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодної правильно виконаної передачі	жодної правильно виконаної передачі	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

6 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; режим і харчування юного футболіста.

2. Фізична підготовка:

Загальна фізична підготовка: загальнорозвивальні вправи в парах, трійках і групах; рівномірно-перемінний біг на 30 і 60 м; повторно-інтервальне пробігання (серіями) різних за

довжиною відрізків (від 10 до 30 м) з максимальною швидкістю (8-12 відрізків у кожній серії), з паузами для відпочинку 30 с; біг на витривалість 200, 400, 500 м; стрибки у висоту та довжину з місця; вправи з навантаженням (гантелями масою 0,5-1 кг); елементи акробатики; рухливі ігри та естафети з м'ячем; спортивні ігри за спрощеними правилами (гандбол, баскетбол).

Спеціальна фізична підготовка:

Вправи для розвитку швидкості: повторне пробігання коротких відрізків (10-30 м) з різних вихідних положень; «човниковий» біг; прискорення та ривки з м'ячем; рухливі ігри «День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем» та інші.

Вправи для розвитку спритності: стрибки з поворотом на 90-180 градусів; стрибки з імітуванням ударів головою й ногою; жонглювання м'ячем; подолання смуги перешкод; рухливі ігри «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші.

Вправи на координацію рухів: вправи в рівновазі; гімнастичні вправи на 8 рахунків і більше; рухливі ігри на координацію рухів; спортивні ігри гандбол, баскетбол з елементами футболу; елементи акробатики.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: різні поєднання прийомів техніки пересування з технікою володіння м'ячем.

Удари по м'ячу ногою: удари зовнішньою частиною підйому по нерухомому м'ячу і м'ячу, що котиться; удар внутрішньою стороною стопи по м'ячу, що летить; удари в русі; удари на точність.

Удари по м'ячу головою: удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; удари на точність.

Зупинки м'яча: зупинка внутрішньою стороною стопи м'яча, що летить; зупинки м'яча підшоною, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопчиків) у русі.

Ведення м'яча: вдосконалення вивчених способів ведення м'яча, збільшуючи швидкість руху.

Відволікальні дії (фінти): фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах ігрових вправ; фінти «відходом» випадом і перенесенням ноги через м'яч; фінт «ударом» ногою з «прибиранням» м'яча під себе; фінти «зупинкою» під час ведення з наступанням і без наступання на м'яч підшоною.

Відбирання м'яча: вдосконалення вивчених прийомів, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду; відбирання м'яча під час двобою з суперником ударом і зупинкою ногою в широкому випаді.

Вкидання м'яча: вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу на дальність.

Жонглювання м'ячем: жонглювання м'ячем ногою, стегном, головою.

Техніка гри воротаря: кидки м'яча рукою; ловіння, відбивання, переведення м'яча без падіння.

4. Тактична підготовка: Тактика нападу:

Індивідуальні дії: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці поля; уміння раціонально використовувати вивчені технічні прийоми.

Групові дії: взаємодія з партнерами під час організації атаки з використанням різних передач: на хід, у ноги, коротких, середніх, довгих, поздовжніх, поперечних, діагональних, понизу, поверху.

Тактика захисту:

Індивідуальні дії: вдосконалення «закривання»; уміння вибрати момент і спосіб дії (удар чи зупинка) для перехоплення м'яча.

Групові дії: вдосконалення правильного вибору позиції; уміння взаємодіяти в обороні при рівному співвідношенні сил із суперником.

Тактика воротаря: уміння вибрати місце у штрафному майданчику під час ловіння

м'яча на виході.

5. Домашні завдання:

- 1) передачі м'яча з місця на точність партнеру одним із вивчених способів з відстані 7 м;
- 2) виконувати удари внутрішньою частиною підйому по м'ячу, що відскакує від стінки, з відстані 7-10 м;
- 3) виконувати ведення м'яча внутрішньою частиною підйому по дузі, при швидкому бігу;
- 4) виконувати ведення 30 м з торканням м'яча не менше, ніж три рази, при швидкому бігу;
- 5) виконувати удари по м'ячу одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з 7-10 м;
- 6) виконувати жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;
- 7) взяти участь у двосторонній грі в футбол; Для воротарів:
- 8) виконувати кидки м'яча вивченими способами на дальність з розбігу не більше 4 кроків;
- 9) виконувати діставання підвішеного м'яча кулаком у стрибку з розбігу, відштовхуючись однією ногою.

6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги:

- 1) 4 удари по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 7 м:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного влучного удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

- 2) 4 передачі м'яча з місця на точність партнеру одним із вивчених способів з відстані 7 м:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодної правильно виконаної передачі	жодної правильно виконаної передачі	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

7 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; лікарський контроль і самоконтроль юного футболіста.

2. Фізична підготовка:

Загальна фізична підготовка: загальнорозвивальні вправи в парах, трійках і групах; рівномірно-перемінний біг на 30, 60 і 100 м; повторно-інтервальне пробігання (серіями) різних за довжиною відрізків (від 10 до 30 м) з максимальною швидкістю (8-12 відрізків у кожній серії), з паузами для відпочинку 30 с; біг на витривалість 200, 400, 500 м; стрибки у висоту та довжину з місця; вправи з навантаженням (гантелями масою 0,5-1 кг); елементи акробатики; рухливі ігри та естафети з м'ячем; спортивні ігри за спрощеними правилами (гандбол, баскетбол).

Спеціальна фізична підготовка:

Вправи для розвитку швидкості: повторне пробігання коротких відрізків (10-30 м) з

різних вихідних положень, у різних напрямках; «човниковий» біг; прискорення та ривки з м'ячем; рухливі ігри «День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем» та інші.

Вправи для розвитку спритності: стрибки з поворотом на 90-180 градусів; стрибки з імітуванням ударів головою й ногою; діставання підвішеного м'яча головою; жонгливання м'ячем; подолання смуги перешкод; рухливі ігри «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші.

Вправи на координацію рухів: вправи в рівновазі; гімнастичні вправи на 8 рахунків і більше; рухливі ігри на координацію рухів; спортивні ігри гандбол, баскетбол з елементами футболу; елементи акробатики.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: різні поєднання прийомів техніки пересування з технікою володіння м'ячем.

Удари по м'ячу ногою: удари середньою частиною підйому по м'ячу, що котиться, підстрибує, летить; удари правою та лівою ногами різними способами; удари на точність і дальність.

Удари по м'ячу головою: удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; удари на точність і дальність.

Зупинки м'яча: зупинка внутрішньою стороною стопи м'яча, що летить; зупинки м'яча подошвою, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопчиків) у русі; зупинка з поворотом до 180 градусів внутрішньою частиною підйому м'яча, що опускається.

Ведення м'яча: вдосконалення вивчених способів ведення м'яча, збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення.

Відволікальні дії (фінти): фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах ігрових вправ; фінт «відходом» перенесенням ноги через м'яч; фінти «ударом» ногою з пропусканням м'яча партнеру, «ударом» головою; фінти «зупинкою» після передачі м'яча партнером з пропусканням м'яча.

Відбирання м'яча: вдосконалення вивчених прийомів, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду, в умовах ігрових вправ.

Вкидання м'яча: вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу на дальність.

Жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою.

Техніка гри воротаря: кидки м'яча рукою; ловіння та відбивання м'яча у грі на виході.

4. Тактична підготовка: Тактика нападу:

Індивідуальні дії: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці поля за рахунок швидкісного маневрування по фронту атаки та підключення з глибини оборони; уміння раціонально використовувати вивчені технічні прийоми.

Групові дії: взаємодія з партнерами під час організації атаки; правильна взаємодія на останній стадії розвитку атаки поблизу воріт суперника.

Тактика захисту:

Індивідуальні дії: вдосконалення «закривання»; уміння протидіяти передачі, веденню та удару по воротах.

Групові дії: вдосконалення правильного вибору позиції; уміння взаємодіяти в обороні при рівному співвідношенні сил і при чисельній перевазі суперника.

Тактика воротаря: уміння розігрувати удар від своїх воріт; уміння вводити м'яч у гру партнеру, що відкривається, після ловіння.

5. Домашні завдання:

1) виконувати удари по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м;

2) виконувати удари зовнішньою частиною підйому по нерухомому м'ячу у стінку з відстані 4-5 м;

3) виконувати зупинки внутрішньою стороною стопи м'яча, що відскакує в стінки після

несильного кидка з відстані 2-3 м, не даючи йому впасти (25-; повторень);

4) виконувати вкидання м'яча партнеру в руки з відстані 10-12 м;

5) виконувати удари по м'ячу на точність з місця у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 9 м (м'яч перетинає лінію воріт у повітрі);

6) виконувати ведення м'яча одним із вивчених способів на швидкості;

7) виконувати жонглювання м'ячем ногою, стегном, головою;

8) взяти участь у двосторонній грі в футбол; Для воротарів:

8) виконувати кидки м'яча вивченими способами на дальність з розбігу « більше 4 кроків;

9) виконувати діставання підвішеного м'яча кулаком у стрибку з розбігу відштовхуючись однією ногою.

6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги:

1) 5 ударів по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного влучного удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

2) 4 спроби ведення м'яча одним із вивчених способів на швидкості:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодної правильно виконаної спроби	жодної правильно виконаної спроби	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

8 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; фізична підготовка юного футболіста.

2. Фізична підготовка:

Загальна фізична підготовка: загальнорозвивальні вправи в парах, трійках і групах; рівномірно-перемінний біг на 30, 60, 100 і 200 м; повторно-інтервальне пробігання (серіями) різних за довжиною відрізків (від 10 до 30 м) з максимальною швидкістю (8-12 відрізків у кожній серії), з паузами для відпочинку 30 с; біг на витривалість 200, 400, 500 м; стрибки у висоту та довжину з місця; вправи з навантаженням (набивними м'ячами масою 1-2 кг, гантелями масою 0,5-1 кг); елементи акробатики; рухливі ігри та естафети з м'ячем; зустрічні і колові естафети з подоланням смуги перешкод, з перенесенням, розстановкою та збиранням предметів, метанням у ціль, кидками та ловінням м'яча, стрибками і бігом у різних поєднаннях; вправи на приладах (канат, жердина, драбина, гімнастичні лава і стінка, перекладина, опорні стрибки через козла і коня з містка); спортивні ігри за спрощеними правилами (гандбол, баскетбол, хокей з м'ячем).

Спеціальна фізична підготовка:

Вправи для розвитку швидкості: повторне пробігання коротких відрізків (10-30 м) з різних вихідних положень, у різних напрямках, зі зміною напрямку бігу за зоровим сигналом; «човниковий» біг; біг боком і спиною вперед; прискорення та ривки з м'ячем, ривки до м'яча з наступним ударом по воротах; рухливі ігри «День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем» та інші.

Вправи для розвитку спритності: стрибки з поворотом на 90-180 градусів; стрибки з імітуванням ударів головою й ногою; дістання підвішеного м'яча головою, ногою, у стрибку з місця і з розбігу; стрибки з місця і з розбігу з ударами головою чи ногою по м'ячах, підвішених на різній висоті; жонгливання м'ячем; подолання смуги перешкод; рухливі ігри «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші.

Вправи на координацію рухів: вправи в рівновазі; гімнастичні вправи на 8 рахунків і більше; рухливі ігри на координацію рухів; спортивні ігри гандбол, баскетбол, волейбол з елементами футболу; елементи акробатики.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: різні поєднання прийомів техніки пересування з технікою володіння м'ячем.

Удари по м'ячу ногою: удари правою та лівою ногами різними способами по м'ячу, що котиться і летить у різних напрямках; удари на точність і дальність з оцінкою тактичної обстановки перед виконанням удару.

Удари по м'ячу головою: удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; удари на точність і дальність з оцінкою тактичної обстановки перед виконанням удару.

Зупинки м'яча: зупинки м'яча підошвою, внутрішньою стороною стопи, стегном та грудьми (для хлопчиків) у русі; зупинки з поворотом до 180 градусів внутрішньою та зовнішньою частинами підйому м'яча, що опускається.

Ведення м'яча: вдосконалення вивчених способів ведення м'яча, збільшуючи швидкість руху, виконуючи ривки та обведення, контролюючи м'яч.

Відволікальні дії (фінти): фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умовах ігрових вправ з активним двобоєм.

Відбирання м'яча: вдосконалення вивчених прийомів, атакуючи суперника спереду, збоку, ззаду, в умовах ігрових вправ та навчальних ігор.

Вкидання м'яча: вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу на дальність і точність.

Жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою.

Техніка гри воротаря: вибивання м'яча ногою з землі та з рук на дальність і точність.

4. Тактична підготовка:

Тактика нападу:

Індивідуальні дії: маневрування на полі: «відкривання» для прийому відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці пі рахунок швидкісного маневрування по фронту атаки та підключення з глибини оборони; уміння вибрати з кількох можливих рішень даної ігрової ситуації найправильніше та раціонально використати вивчені технічні прийоми.

Групові дії: взаємодія з партнерами під час організації атаки; праві взаємодія на останній стадії розвитку атаки поблизу воріт суперника; гра в дотик.

Тактика захисту:

Індивідуальні дії: вдосконалення «закривання», «перехоплення»; уміння протидіяти передачі, веденню та удару по воротах.

Групові дії: вдосконалення правильного вибору позиції та страхування під час організації протидії атакувальним комбінаціям.

Тактика воротаря: уміння правильно визначати момент для виходу з в< уміння керувати грою партнерів по обороні.

5. Домашні завдання:

1) виконувати удари по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м;

2) виконувати обведення стійок (фішек);

3) виконувати удари зовнішньою частиною підйому по м'ячу, що відскакує стінки, з відстані 4-5 м;

4) виконувати удари середньою частиною лоба по м'ячу, що відскакує стінки після несильного кидка з відстані 2-3 м (15-20 повторень);

5) виконувати • зупинки стегном м'яча, що відскакує від стінки пі(несильного кидка з відстані 2-3 м, не даючи йому впасти (25-30 повторень);

б) виконувати удари по м'ячу на дальність;

7) виконувати жонглювання м'ячем ногою, стегном, головою;

7) взяти участь у двосторонній грі в футбол; Для воротарів:

8) виконувати кидки м'яча вивченими способами на дальність з розбігу І більше 4 кроків;

9) виконувати діставання підвішеного м'яча кулаком у стрибку з розбіг відштовхуючись однією ногою.

6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги:

1) 4 удари по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного влучного удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

2) 4 спроби обведення стійок (фішек):

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодної правильно виконаної спроби	жодної правильно виконаної спроби	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

9 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; технічна підготовка юного футболіста.

2. Фізична підготовка:

Загальна фізична підготовка: загальнорозвивальні вправи в парах, трійках і групах; рівномірно-перемінний біг на 30, 60, 100 і 200 м; повторно-інтервальне пробігання (серіями) різних за довжиною відрізків (від 10 до 30 м) з максимальною швидкістю (8-12 відрізків у кожній серії), з паузами для відпочинку 30 с; біг на витривалість 200, 400, 500 м; стрибки у висоту та довжину з місця; вправи з навантаженням (набивними м'ячами масою 1-2 кг, гантелями масою 0,5-1 кг, естафети з різними способами передачі, кидками та штовханнями набивних м'ячів); елементи акробатики; рухливі ігри та естафети з м'ячем; зустрічні і колові естафети з подоланням смуги перешкод, з перенесенням, розстановкою та збиранням предметів, метанням у ціль, кидками та ловінням м'яча, стрибками і бігом у різних поєднаннях; вправи на приладах (канат, жердина, драбина, гімнастичні лава і стінка, перекладаина, опорні стрибки через козла і коня з містка); спортивні ігри за спрощеними правилами (гандбол, баскетбол, хокей з м'ячем).

Спеціальна фізична підготовка:

Вправи для розвитку швидкості: повторне пробігання коротких відрізків (10-30 м) з різних вихідних положень, у різних напрямках, зі зміною напрямку бігу за зоровим сигналом; «човниковий» біг; біг боком і спиною вперед; біг з раптовим поворотом кругом за зоровим сигналом; біг «змієюю»; прискорення та ривки з м'ячем, ривки до м'яча з наступним ударом

по воротах; рухливі ігри «День і ніч», «Виклик», «Виклик номерів», «Ривок за м'ячем» та інші.

Вправи для розвитку спритності: стрибки з поворотом на 90-180 градусів; стрибки з імітуванням ударів головою й ногою; дістання підвішеного м'яча головою, ногою, у стрибку з місця і з розбігу; стрибки з місця і з розбігу з ударами головою чи ногою по м'ячах, підвішених на різній висоті; жонглювання м'ячем; подолання смуги перешкод; рухливі ігри «Виштовхни з кола», «Мисливці й качки» та інші.

Вправи на координацію рухів: вправи в рівновазі; гімнастичні вправи на 8 рахунків і більше; рухливі ігри на координацію рухів; спортивні ігри гандбол, баскетбол, волейбол з елементами футболу; елементи акробатики.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: різні поєднання прийомів техніки пересування з технікою володіння м'ячем.

Удари по м'ячу ногою: удари правою та лівою ногами різними способами м'ячу, що котиться і летить у різних напрямках, по різних траєкторіях, з різни швидкостями; удари на точність і дальність з оцінкою тактичної обстановки перед виконанням удару.

Удари по м'ячу головою: удари по м'ячу середньою частиною лоба без стрибка та у стрибку; удари на точність і дальність з оцінкою тактичної обстановки пер виконанням удару.

Зупинки м'яча: зупинки м'яча подошвою, внутрішньою стороною стоп стегном та грудьми (для хлопчиків) у русі; зупинка підйомом м'яча, що опускається; зупинка м'яча в русі, виводячи м'яч на зручну позицію для подальших дій.

Ведення м'яча: вдосконалення вивчених способів ведення м'яча, збільшують швидкість руху, виконуючи ривки та обведення, контролюючи м'яч та відпускаю його від себе на 8-10 м.

Відволікальні дії (фінти): фінти «відходом», «ударом», «зупинкою» в умова ігрових вправ з активним двобоєм та навчальних ігор.

Відбирання м'яча: вдосконалення вивчених прийомів, атакуючи суперник спереду, збоку, ззаду, в умовах ігрових вправ та навчальних ігор.

Вкидання м'яча: вкидання м'яча з різних вихідних положень з місця і після розбігу на дальність і точність.

Жонглювання м'ячем: жонглювання м'ячем ногою, стегном, головою.

Техніка гри воротаря: ловіння, відбивання, переведення м'яча без падіння та в падінні; вибивання м'яча ногою з землі та з рук на дальність і точність.

4. Тактична підготовка: Тактика нападу:

Індивідуальні дії: маневрування на полі: «відкривання» для прийому м'яча, відволікання суперника, створення чисельної переваги на окремій ділянці поля за рахунок швидкісного маневрування по фронту атаки та підключення з глибини оборони; уміння вибрати з кількох можливих рішень даної ігрової ситуації найправильніше та раціонально використати вивчені технічні прийоми: різні способи ударів по м'ячу, зупинок, ведення, в залежності від напрямку, траєкторії та швидкості руху м'яча.

Групові дії: взаємодія з партнерами під час організації атаки; правильна взаємодія на останній стадії розвитку атаки поблизу воріт суперника; вдосконалення ігрових та стандартних ситуацій.

Тактика захисту:

Індивідуальні дії: вдосконалення «закривання», «перехоплення» та відбору м'яча.

Групові дії: створення чисельної переваги в обороні; уміння взаємодіяти в обороні під час виконання суперником стандартних комбінацій; організація і побудова «стінки».

Тактика воротаря: уміння займати правильну позицію під час кутового, штрафного та вільного ударів поблизу своїх воріт; організація атаки під час введення м'яча у гру.

5. Домашні завдання:

1) виконувати удари по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 16,5 м (з-за меж штрафного майданчика);

- 2) виконувати удари на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м після ведення м'яча;
- 3) виконувати удари по м'ячу серединою лоба на точність у руки партнерові;
- 4) виконувати удари внутрішньою стороною стопи у стінку чи в іншу ціль з відстані 10-15 м, підкидаючи м'яч і не даючи йому впасти (25-30 повторень);
- 5) виконувати зупинки грудьми м'яча, підкинутого партнером догори з відстані 2-3 м (для хлопців);
- 6) виконувати відволікальні дії (фінти) «відходом» проти нерухомої перешкоди;
- 7) виконувати вкидання м'яча на дальність;
- 8) виконувати ведення м'яча одним із вивчених способів на швидкість;
- 9) виконувати жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;
- 7) взяти участь у двосторонній грі в футбол; Для воротарів:
- 8) виконувати удари по м'ячу ногою з рук на дальність і точність з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 10 м;
- 9) виконувати кидки м'яча на дальність і точність одним із вивчених способів з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 3 м;
- 10) виконувати діставання підвішеного м'яча кулаком у стрибку з розбігу, відштовхуючись однією ногою.

6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги:

- 1) 5 ударів по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 16,5 м (з-за меж штрафного майданчика):

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного влучного удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

- 2) 5 ударів на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного влучного удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

- 3) 5 ударів по м'ячу серединою лоба на точність у руки партнерові:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного правильного удару	жодного правильного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

Для воротарів:

- 4) 5 ударів по м'ячу ногою з рук на дальність і точність з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 10м:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного правильного удару	жодного правильного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

5) 5 кидків м'яча на дальність і точність одним із вивчених способів з розбіг) не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 3 м:

Хлопчики	Дівчатка	Рівень компетентності
1 або жодного правильного кидку	жодного правильного кидку	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

10 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; тактична підготовка юного футболіста; особливості підготовки жінок у футболі (для дівчат).

2. Фізична підготовка:

Загальна фізична підготовка: повторення вправ, які використовувались ; середніх класах; рівномірно-перемінний та інтервально-повторний біг на дистанції від 30 до 100 м з максимальною швидкістю, зі стартом з різних вихідних положень рівномірно-перемінний біг на витривалість 400-800 м, кроси до 3000 м; стрибки ; висоту, довжину, потрійним з місця і з розбігу, стрибки з навантаженнями, стрибки; глибину до 1 м, вправи зі скакалкою; вправи з гантелями вагою 1-3 кг для різни: груп м'язів, піднімання штанги до рівня грудей, вижимання штанги лежачи на спин (штанга вагою 15-40 кг), присідання з вантажем чи штангою на плечах, піднімання вантажу, покладеного на стегно, тощо (вантаж вагою 5-10 кг); акробатичні вправи; рухливі ігри та естафети, подолання смуги перешкод; вправи на гнучкість у парах, вправи в положенні лежачи, вправи біля гімнастичної драбини, з гімнастичною лавою, вправи біля опори тощо; спортивні ігри за спрощеними правилами з елементами футболу (гандбол, баскетбол, волейбол).

Спеціальна фізична підготовка:

Вправи для розвитку сили: підскоки угору з присіду з навантаженням; присідання на одній нозі з наступним підскоком угору; лежачи на животі - згинання ніг у колінах з опором партнера чи гумового амортизатора; удари по футбольному і набивному м'ячах на дальність; кидки набивного м'яча ногою на дальність за рахунок енергійного маху ногою вперед; боротьба за м'яч за допомогою поштовхів.

Вправи для розвитку швидкості та швидкісно-силових якостей: біг з максимальною швидкістю після підстрибування, після бігу на місці, після різкої зміни напрямку бігу, після імітування удару ногою чи головою у стрибку, після подолання перешкод (бар'єр, рів тощо); «човниковий» біг 4 x 10 м; біг боком і спиною вперед наввипередки; швидкий перехід від бігу спиною вперед на звичайний та ін.; прискорення та ривки з м'ячем на 30-60 м; виконання елементів техніки з наступним ривком і ударом у ціль; естафети з веденням м'яча на максимальній швидкості; рухливі ігри з елементами футболу.

Вправи для розвитку витривалості: біг з навантаженням, з опором; біг під гору та навпаки; гонки за лідером; ті самі вправи з м'ячем; ігрові вправи (3 x 3, 3 x 2 тощо) великої інтенсивності, чергуючи їх з інтервалами відпочинку; двосторонні ігри у зменшених за чисельністю складах та ін.

Вправи для розвитку спритності: повторення вправ, які використовувались у середніх

класах, але з поступовим ускладненням їх виконання.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: вдосконалення різних прийомів техніки пересування у поєднанні з технікою володіння м'ячем.

Удари по м'ячу ногою: вдосконалення точності ударів (у ціль, у ворота, партнеру, що рухається); уміння розраховувати силу удару.

Удари по м'ячу головою: вдосконалення техніки ударів лобом, особливо у стрибку, виконуючи їх з активним опором, звертаючи при цьому увагу на високий стрибок.

Зупинки м'яча: вдосконалення зупинок м'яча різними способами, виконуючи прийоми з найменшою витратою часу, на високій швидкості руху.

Ведення м'яча: вдосконалення ведення м'яча різними способами на високій швидкості, змінюючи напрямок і ритм руху, застосовуючи відволікальні дії (фінти).

Відволікальні дії (фінти): вдосконалення фінтів з урахуванням розвитку в учнів рухових якостей, враховуючи ігрове місце учня у складі команди.

Відбирання м'яча: відбирання м'яча у підкаті; вдосконалення уміння визначати задум суперника, що володіє м'ячем.

Вкидання м'яча: вдосконалення точності і дальності вкидання м'яча, змінюючи відстань до цілі.

Жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою.

Техніка гри воротаря: вдосконалення техніки ловіння та відбивання різних м'ячів, знаходячись у воротах і на виході з воріт; вдосконалення кидків руками та вибивання м'яча ногами на точність і дальність.

4. Тактична підготовка: Тактика нападу:

Індивідуальні дії: вдосконалення тактичних здатностей та умінь: несподіване та своєчасне «відкривання», доцільне ведення й обведення, раціональні передачі, ефективні удари.

Групові дії: вдосконалення швидкості організації атак, виконуючи повздовжні та діагональні, середні та довгі передачі; створення чисельної переваги в атаці за рахунок підключення півзахисників та захисників.

Командні дії: організація швидкого та поступового нападу.

Тактика захисту:

Індивідуальні дії: вдосконалення тактичних здатностей та умінь: своєчасне «закривання», ефективна протидія веденню, обведенню, передачі, удару.

Групові дії: підсилення захисту за рахунок збільшення кількості гравців, що обороняються; вдосконалення узгодженості дій в обороні.

Командні дії: організація оборони проти швидкого та поступового нападу.

Тактика воротаря: вдосконалення уміння визначати напрямок можливого удару; вдосконалення гри на виходах, швидкої організації атаки, керування грою партнерів по обороні.

5. Домашні завдання:

1) виконувати удари по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 16,5 м (з-за меж штрафного майданчика);

2) виконувати удари по м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м після обведення стійок (фішек);

3) виконувати зупинки м'яча, що опускається, одним із вивчених способів у русі;

4) підкидаючи м'яч, виконувати удари середньою частиною підйому після першого відскоку від землі, потім з льоту у стінку чи в іншу ціль з відстані 10-15 м (25-30 повторень);

5) підкидаючи м'яч, виконувати зупинки з поворотом м'яча, що опускається (25-30 повторень);

6) виконувати відбирання м'яча вибиванням у випаді у партнера, що веде м'яч;

7) виконувати удари по м'ячу на дальність;

- 8) виконувати жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;
 9) взяти участь у двосторонній грі в футбол;
 10) вивчити правила та взяти участь у грі в міні-футбол. Для воротарів:
 11) виконувати удари по м'ячу ногою з рук на дальність і точність з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 10м;
 12) виконувати кидки м'яча на дальність і точність одним із вивчених способів з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 3 м;
 13) виконувати дістання підвішеного м'яча кулаком у стрибку з розбігу, відштовхуючись однією ногою.
6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги:
- 1) 4 удари по нерухомому м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 16,5 м (з-за меж штрафного майданчика):

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
1 або жодного влучного удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

- 2) 5 ударів по м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м після обведення стійок (фішек):

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
1 або жодного влучного удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

- 3) 5 зупинок м'яча, що опускається, одним із вивчених способів у русі:

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
1 або жодного правильного удару	жодного правильного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

Для воротарів:

- 4) 4 удари по м'ячу ногою з рук на дальність і точність з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 10м:

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
1 або жодного правильного удару	жодного правильного удару	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

5) 4 кидки м'яча на дальність і точність одним із вивчених способів з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 3 м:

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
1 або жодного плавильного кидку	жодного правильного кидку	1
2	1	2
3	2	3
4	3-4	4

11 клас

1. Теоретична підготовка: історія українського футболу; розвиток футболу в Україні та за кордоном; вплив занять футболом на організм людини; особливості підготовки жінок у футболі (для дівчат).

2. Фізична підготовка:

Загальна фізична підготовка: повторення вправ, які використовувались у середніх класах; рівномірно-перемінний та інтервально-повторний біг на дистанції від 30 до 200 м з максимальною швидкістю, зі стартом з різних вихідних положень; рівномірно-перемінний біг на витривалість 400-800 м, кроси до 3000 м; стрибки у висоту, довжину, потрійним з місця і з розбігу, стрибки з навантаженнями, стрибки у глибину до 1 м, вправи зі скакалкою; вправи з гантелями вагою 1-3 кг для різних груп м'язів, піднімання штанги до рівня грудей, вижимання штанги лежачи на спині (штанга вагою 15-40 кг), присідання з вантажем чи штангою на плечах, піднімання вантажу, покладеного на стегно, тощо (вантаж вагою 5-10 кг); акробатичні вправи; рухливі ігри та естафети, подолання смуги перешкод; вправи на гнучкість у парах, вправи в положенні лежачи, вправи біля гімнастичної драбини, з гімнастичною лавою, вправи біля опори тощо; спортивні ігри за спрощеними правилами з елементами футболу (гандбол, баскетбол, волейбол).

Спеціальна фізична підготовка:

Вправи для розвитку сили: підскоки угору з присіду з навантаженням; присідання на одній нозі з наступним підскоком угору; лежачи на животі - згинання ніг у колінах з опором партнера чи гумового амортизатора; удари по футбольному і набивному м'ячу на дальність; кидки набивного м'яча ногою на дальність за рахунок енергійного маху ногою вперед; боротьба за м'яч за допомогою поштовхів.

Вправи для розвитку швидкості та швидкісно-силових якостей: біг з максимальною швидкістю після підстрибування, після бігу на місці, після різкої зміни напрямку бігу, після імітування удару ногою чи головою у стрибку, після подолання перешкод (бар'єр, рів тощо); «човниковий» біг 4 x 10 м; біг боком і спиною вперед наввипередки; швидкий перехід від бігу спиною вперед на звичайний та ін.; прискорення та ривки з м'ячем на 30-60 м; виконання елементів техніки з наступним ривком і ударом у ціль; естафети з веденням м'яча на максимальній швидкості; рухливі ігри з елементами футболу.

Вправи для розвитку витривалості: біг з навантаженням, з опором; біг під гору та навпаки; гонки за лідером; ті самі вправи з м'ячем; ігрові вправи (3 x 3, 3 x 2 тощо) великої інтенсивності, чергуючи їх з інтервалами відпочинку; двосторонні ігри у зменшених за чисельністю складах та ін.

Вправи для розвитку спритності: повторення вправ, які використовувались у середніх класах, але з поступовим ускладненням їх виконання.

3. Технічна підготовка:

Техніка пересування: вдосконалення різних прийомів техніки пересування у поєднанні з технікою володіння м'ячем.

Удари по м'ячу ногою: вдосконалення точності ударів (у ціль, у ворота, партнеру, що рухається); уміння розраховувати силу удару, надавати м'ячу різної траєкторії польоту, точно виконувати довгі передачі.

Удари по м'ячу головою: вдосконалення техніки ударів лобом, особливо у стрибку,

виконуючи їх з активним опором, звертаючи при цьому увагу на високий стрибок, виграш двобою і точність спрямування польоту м'яча.

Зупинки м'яча: вдосконалення зупинок м'яча різними способами, виконуючи прийоми з найменшою витратою часу, на високій швидкості руху, приводячи м'яч у зручне положення для подальших дій.

Ведення м'яча: вдосконалення ведення м'яча різними способами на високій швидкості, змінюючи напрямок і ритм руху, застосовуючи відволікальні дії (фінти), надійно контролюючи м'яч і спостерігаючи за ігровою обстановкою.

Відволікальні дії (фінти): вдосконалення фінтів з урахуванням розвитку в учнів рухових якостей, враховуючи ігрове місце учня у складі команди, в умовах ігрових вправ, навчальних і двосторонніх ігор.

Відбирання м'яча: відбирання м'яча у підкаті; вдосконалення уміння визначати задум суперника, що володіє м'ячем, та момент для відбирання м'яча.

Вкидання м'яча: вдосконалення точності і дальності вкидання м'яча, змінюючи відстань до цілі; вкидання м'яча партнеру для прийому його ногою й тулубом.

Жонгливання м'ячем: жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою. Техніка гри воротаря: вдосконалення техніки ловіння та відбивання різних м'ячів, знаходячись у воротах і на виході з воріт, звертаючи увагу на швидкість реакції, на м'яке приземлення під час ловіння м'яча в падінні; вдосконалення кидків руками та вибивання м'яча ногами на точність і дальність. 4. Тактична підготовка: Тактика нападу:

Індивідуальні дії: вдосконалення тактичних здатностей та умінь: несподіване та своєчасне «відкривання», доцільне ведення й обведення, раціональні передачі, ефективні удари; уміння діяти без м'яча та з м'ячем в атаці на різних ігрових місцях. Групові дії: вдосконалення швидкості організації атак, виконуючи повздовжні та діагональні, середні та довгі передачі; створення чисельної переваги в атаці за рахунок підключення півзахисників та захисників; удосконалення гостроти дії в завершальній фазі атаки.

Командні дії: організація швидкого та поступового нападу; вміння взаємодіяти з партнерами при різній кількості нападників, у лініях та між лініями.

Тактика захисту:

Індивідуальні дії: вдосконалення тактичних здатностей та умінь: своєчасне «закривання», ефективна протидія веденню, обведенню, передачі, удару.

Групові дії: підсилення захисту за рахунок збільшення кількості гравців, що обороняються; вдосконалення узгодженості дій та взаємопідстрахування при чисельній меншості в обороні.

Командні дії: організація оборони проти швидкого та поступового нападу; вміння швидко перебудовуватися від оборони до початку і розвитку атаки.

Тактика воротаря: вдосконалення уміння визначати напрямок можливого удару, займаючи відповідно до цього найвигіднішу позицію і застосовуючи найраціональніші технічні прийоми; вдосконалення гри на виходах, швидкої організації атаки, керування грою партнерів по обороні.

5. Домашні завдання:

1) виконувати удари по м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м після виконання одного з вивчених фінтів;

2) виконувати фінти „відходом», „ударом», „зупинкою»;

3) виконувати удари по м'ячу внутрішньою частиною підйому на точність у гандбольні або задану половину футбольних воріт (юнаки), у футбольні ворота (дівчата) з відстані 11 м (удар вважається правильним, якщо м'яч перетинає лінію воріт у повітрі);

4) підкидаючи м'яч, виконувати удари середньою частиною лоба на точність у вибрану половину гандбольних воріт чи в іншу ціль, змінюючи способи виконання ударів (15-20 повторень);

5) виконувати вивчені фінти проти суперника, що рухається назустріч;

6) виконувати удари по м'ячу на дальність;

- 7) виконувати жонгливання м'ячем ногою, стегном, головою;
 8) взяти участь у двосторонній грі в футбол;
 9) взяти участь у грі в міні-футбол. Для воротарів:
 10) виконувати удари по м'ячу ногою з рук на дальність і точність з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 10м;
 11) виконувати кидки м'яча на дальність і точність одним із вивчених способів з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 3 м;
 12) виконувати діставання підвішеного м'яча кулаком у стрибку з розбігу, відштовхуючись однією ногою.
6. Контрольні навчальні нормативи і вимоги:
 1) 5 ударів по м'ячу на точність одним із вивчених способів у гандбольні або задану половину футбольних воріт з відстані 11 м після виконання одного з вивчених фінтів:

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
1 або жодного влучного удару	жодного влучного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

2) виконання 3 видів фінтів («відходом», «Ударом», «зупинкою»):

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
жодного правильного виконання	жодного правильного виконання	1
1	1	2
2	2	3
3	3	4

3) 5 ударів по м'ячу внутрішньою частиною підйому на точність у гандбольні або задану половину футбольних воріт (юнаки), у футбольні ворота (дівчата) з відстані 11 м (удар вважається правильним, якщо м'яч перетинає лінію воріт у повітрі):

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
1 або жодного правильного удару	жодного правильного удару	1
2	1	2
3	2	3
4-5	3-5	4

Для воротарів:

4) 3 удари по м'ячу ногою з рук на дальність і точність з розбігу не більше 4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 10м:

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
жодного правильного удару	жодного правильного удару	1
1	1	2
2	2	3
3	3	4

5) 3 кидки м'яча на дальність і точність одним із вивчених способів з розбігу не більше

4 кроків, не виходячи за межі штрафного майданчика, в умовному коридорі шириною 3 м:

Юнаки	Дівчата	Рівень компетентності
жодного правильного кидку	жодного правильного кидку	1
1	1	2
2	2	3
3	3	4

Календарно-тематичне планування гуртка з футболу (11 клас)

№ п/п	«Зміст навчального матеріалу»	Кількість годин	Дата
1.	Інструктаж з техніки безпеки на заняттях гуртка з футболу. Історія українського футболу.		
2.	Вправи для розвитку пружкості. Жонгливання м'яча лівою і правою ногами.		
3.	Вдосконалення переміщення гравців по футбольному полі. Вправи для розвитку спритності.		
4.	Вдосконалення точності ударів по м'ячу ногою. Розвиток гнучкості.		
5.	Вдосконалення удару по м'ячу внутрішньою стороною стопи. Вправи для розвитку витривалості.		
6.	Вдосконалення удару по м'ячу зовнішньою стороною стопи. Вправи для розвитку сили.		
7.	Розвиток швидкісно-силових якостей. Двохстороння навчальна гра.		
8.	Вдосконалення удару по м'ячу внутрішньою частиною підйому. Гра «Квадрат» 4х2, 4х3.		
9.	Розвиток пружкості. Колове тренування з м'ячами.		
10.	Удари по м'ячу середньою частиною підйому. Гра «Міні-футбол» з задієнням «неробочої» ноги.		
11.	Гра «Квадрат» Передачі м'яча з флангів.		
12.	Удари по м'ячу зовнішньою частиною підйому. Довгі передачі м'яча в парах.		
13.	Удари внутрішньою стороною ступні по нерухомому м'ячу. Розвиток сили.		
14.	Групування у різних ігрових ситуаціях. Удари зовнішньою стороною ступні по нерухомому м'ячу.		
15.	Різновиди «човникового» бігу з м'ячами. Жонгливання м'яча головою.		
16.	Прискорення 10, 20, 30 м із різних вихідних положень. Гра «Квадрат» 4х2.		
17.	Удари внутрішньою стороною ступні по стрибаючому м'ячу. Естафета «Ривок за мячем».		
18.	Розвиток спритності. Колове тренування з м'ячами.		
19.	Удари зовнішньою стороною ступні по стрибаючому м'ячу. Утримання м'яча 5х5.		
20.	Розвиток витривалості. Маневрування на полі.		
21.	Удари по воротах після розвороту 360*		

	Двохстороння навчальна гра.		
22.	Удари внутрішньою стороною ступні по м'ячу, що котиться. Гра «Квадрат» 4x2.		
23.	Удари зовнішньою стороною ступні по м'ячу, що котиться. Розвиток швидкісно-силових якостей.		
24.	Вправи на розвиток спритності. Контроль навчальних досягнень (Жонглювання м'яча).		
25.	Гра «Квадрат» 4x2. Жонглювання в парах.		
26.	Голландська розминка Колове тренування з м'ячами.		
27.	Гра «Міні-футбол». Розвиток рухових якостей.		
28.	Різані удари по нерухомому м'ячу. Гра руками на баскетбольному майданчику з забиванням м'яча головою у щит.		
29.	Гра «Регбі». Жонглювання м'яча в парах зі зміною положення.		
30.	Баскетбол за спрощеними правилами з елементами футболу. Розвиток сили.		
31.	Гра футбольним м'ячем з допомогою ніг на тенісному корті (Американка). Удари по воротах після короткої стінки.		
32.	Естафети з веденням м'яча. Жонглювання м'яча з обведенням фішок (права, ліва).		
33.	Гра «Волейбол» з елементами футболу. Короткі та довгі передачі в парах.		
34.	Різані удари по м'ячу, що котиться. Двохстороння гра.		
35.	Удари носком. Розвиток гнучкості.		
36.	Удари п'ятою. Двохстороння навчальна гра.		
37.	Ривки в парах за оволодіння м'ячем. Утримання м'яча бхб.		
38.	Прискорення на 15, 30, 60 м з м'ячем та без м'яча. Удари по воротах після короткого прискорення.		
39.	Удари з напівльоту. Розвиток прудкості.		
40.	Удари на точність. Прострільні передачі з флангу після обведення фішок.		
41.	Удари на силу. Обведення фішок на максимальній швидкості з ударом по воротах.		
42.	Перемінний біг з веденням м'яча. Розвиток прудкості.		
43.	Удари на точність і силу. Розвиток спритності.		

44.	Удари на точність і силу після зупинок м'яча. Контроль навчальних досягнень (Біг 30 м з веденням м'яча).		
45.	Удари на точність і силу після ведення м'яча. Навчальна двохстороння гра.		
46.	Удари на точність і силу після ривків. Ігрові вправи за принципом колового тренування.		
47.	Удари на точність і силу посилаючи м'яч на короткі дистанції. Розвиток сили та гнучкості.		
48.	Удари на точність і силу посилаючи м'яч на середні дистанції. Гра «Квадрат» 8x4.		
49.	Утримання м'яча 6x6. Розвиток витривалості.		
50.	Удари на точність і силу посилаючи м'яч на довгі дистанції. Гра «Квадрат» 4x2, 6x3.		
51.	Удари по м'ячу ногою у єдиноборстві з пасивною і активною протидією. Гра «Міні-футбол».		
52.	Удари серединою і боковою частиною лоба без стрибка. Розвиток пружкості.		
53.	Удари серединою і боковою частиною лоба у стрибку. Навчальна двохстороння гра.		
54.	Ігрові вправи з м'ячем великої інтенсивності (трое проти трьох, трое проти двох тощо). Удари серединою і боковою частиною лоба по м'ячу, що летить з різною швидкістю.		
55.	Стрибки з діставанням високо підвішеного м'яча головою. Жонглювання м'яча в парах.		
56.	Стрибки з діставанням високо підвішеного м'яча головою із поворотом у стрибку на 90-180*. Жонглювання м'яча з пересуванням по майданчику.		
57.	Удари серединою і боковою частиною лоба по м'ячу, що летить з різною траєкторією. Колове тренування з м'ячами.		
58.	Удари головою на точність. Жонглювання м'ячем, чергуючи удари різними частинами тіла.		
59.	Удари по м'ячу головою у єдиноборстві з пасивною і активною протидією. Контроль навчальних досягнень (Жонглювання м'ячем, чергуючи удари різними частинами тіла).		
60.	Зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи. Удари по воротах.		
61.	Зупинка м'яча зовнішньою стороною стопи. Вдосконалення техніки пересування у поєднанні з технікою володіння м'ячем.		
62.	Зупинка м'яча підйомом. Розвиток рухових якостей.		

63.	Зупинка м'яча підошвою. Гра «Міні-футбол»		
64.	Зупинка м'яча, що котиться і опускається. Розвиток пружності.		
65.	Зупинка м'яча з переводом назад і убік. Навчальна двохстороння гра.		
66.	Коротка передача внутрішньою частиною стопи по нерухомому м'ячу (права, ліва). Зупинка м'яча грудьми.		
67.	Зупинка грудьми м'яча, що летить, з переводом. Удари по воротах зовнішньою частиною стопи (права, ліва).		
68.	Коротка передача м'яча в русі внутрішньою частиною стопи. Двохстороння навчально-тренувальна гра з вказаними елементами.		
69.	Зупинка м'яча, що опускається, стегном. Гра «Квадрат» 4х2, 6х3.		
70.	Удари з напівльоту передньою частиною стопи. Розвиток сили.		
71.	Ведення м'яча внутрішньою стороною стопи. Удари по воротах з різних положень.		
72.	Ведення м'яча зовнішньою стороною стопи. Колове тренування з м'ячами.		
73.	Ведення м'яча прострілом з флангу із замиканням партнера Гра «Квадрат» 4х2.		
74.	Вдосконалення точності удару з різних траєкторій польоту. Гра «Міні-футбол»		
75.	Ведення м'яча підошвою. Контроль навчальних досягнень (Удари по нерухому м'ячу на точність, попадання).		
76.	Ведення м'яча серединою підйому. Утримання м'яча 6х6.		
77.	Ведення м'яча носком. Розвиток швидкісно-силових якостей.		
78.	Ведення вивченими способами із збільшенням швидкості. Прострільна передача з флангу із замиканням партнера у площину воріт.		
79.	Ведення з обводкою активного суперника, закриваючи м'яч тулубом; Контроль навчальних досягнень. (Ведення м'яча).		
80.	Фінт «відхід» випадом. Утримання м'яча 5х5 з вказаним елементом.		
81.	Фінт переносом ноги через м'яч. Гра «Квадрат» 4х2.		
82.	Фінт «ударом» ногою з «прибиранням» м'яча під себе. Короткі передачі в парах.		
83.	Фінт «пропумканням» м'яча партнеру. Голандська розминка.		
84.	Фінт «зупинкою» під час ведення з наступанням і без наступання на м'яч підошвою.		

	Контроль навчальних досягнень.(Жонгливання головою).		
85.	Фінт після передачі партнера з пропусканням м'яча. Естафета «Ривок за мячем».		
86.	Вивчені фінти у єдиноборстві з пасивним і активним суперником. Гра «Міні-футбол»		
87.	Вкидання м'яча з місця і після розбігу. Гра «Квадрат» із застосуванням зовнішньою частиною стопи.		
88.	Вкидання на точність і дальність. Навчальна двохстороння гра.		
89.	Ведення м'яча зовнішньою і внутрішньою частиною стопи збільшуючи швидкість. Контроль навчальних досягнень (Удар по нерухому м'ячу на точність попадання у вказану третину воріт).		
90.	Вкидання м'яча з бокової лінії. Колове тренування з м'ячами.		
91.	Утримання м'яча бхб. Розвиток спритності.		
92.	Вкидання м'яча із за бокової лінії в парах. Розвиток сили.		
93.	Вдосконалення точності і дальності вкидання м'яча, змінюючи відстань до цілі. Вкидання м'яча із бокової лінії на точність.		
94.	Вкидання м'яча партнеру для прийому ногою. Жонгливання м'яча в парах.		
95.	Навчальна гра (Ручний м'яч). Контроль навчальних досягнень (Вкидання м'яча).		
96.	Відбір м'яча з використанням поштовху плечем. Гра «Міні-футбол» із вказаним елементом.		
97.	Відбір м'яча у випаді. Розвиток спритності та гнучкості.		
98.	Відбір м'яча у підкаті. Розвиток рухових якостей.		
99.	Відбір м'яча атакуючи суперника з переду. Колове тренування з м'ячами.		
100.	Відбір м'яча атакуючи суперника збоку. Двохстороння гра із вказаним елементом.		
101.	Відбір м'яча у суперника в умовах ігрових вправ. Контроль навчальних досягнень. (Відбір м'яча)		
102.	Техніка гри воротаря. Удари по воротах.		
103.	Переводи м'яча на місці (воротар). Удари по воротах з попаданням воротарю у руки.		
104.	Ловіння і відбивання м'яча при грі на виході. Передачі з флангів.		
105.	Ловіння м'яча в падінні (воротар). Розвиток гнучкості.		
106.	Кидки м'яча рукою (воротар).		

	Удосконалення індивідуальної майстерності.		
107.	Вибивання м'яча ногою з землі. Удари на дальність і точність.		
108.	Вибивання м'яча ногою з землі і з рук на дальність і точність. Навчальна двохстороння гра.		
109.	Гра воротаря в навчально-тренувальній грі. Контроль навчальних досягнень. (Ловіння м'яча)		
110.	Вдосконалення тактичних здібностей. Розвиток гнучкості.		
111.	Несподіване та своєчасне «відкривання» для партнера. Гра «Утримання м'яча» 6х6.		
112.	Доцільне ведення і обведення. Жонглиювання в парах з пересуванням по майданчику.		
113.	Ефективні удари після здійсненої комбінації. Удари по воротах.		
114.	Уміння діяти без м'яча та з м'ячем в атаці. Розвиток індивідуальної майстерності.		
115.	Передача м'яча на вільний від гравців суперника фланг. Двохстороння навчальна гра з вказаними елементами.		
116.	Організація оборони проти швидкого нападу. Швидкісна силова підготовка.		
117.	Вміння з оборони перейти до швидкого нападу. Вдосконалення технічної майстерності.		
118.	Командні дії у захисті. Гра «Міні-футбол» з акцентуванням на захист.		
119.	Перехоплення та відбір м'яча у ігровій ситуації. Загальна фізична підготовка.		
120.	Командні дії у нападі. Комплексне розвинення рухових якостей.		
121.	Організувати оборону проти швидкого і поступового нападу. Колове тренування з м'ячами.		
122.	Організувати оборону проти персонального та зонного захисту. Навчальна двохстороння гра.		
123.	Вибір місця у штрафному майданчику. Контроль навчальних досягнень (тактика захисту і нападу).		
124.	Тактика воротаря. Особливості підготовки воротаря.		
125.	Вибір місця воротаря у воротарській зоні. Ловля однією рукою м'яча, що летить високо.		
126.	Вибір місця воротаря при подаванні кутового. Прострільні передачі з флангу.		
127.	Позиція воротаря при ловінні на виході та на перехваті. Гра «Міні-футбол».		
128.	Керування грою партнерів в обороні. Контроль навчальних досягнень. (Тактика воротаря).		
129.	Інструкторська та суддівська практика. Навчальна двохстороння гра.		

130.	Суддівство на Чемпіонатах Світу та Європи. Гра «Квадрат» 4х2.		
131.	Правила гри у контрольній двосторонній грі. Контрольна двохстороння гра.		
132.	Вимоги до суддівства навчальних ігор. Жонгливання м'яча на максимальній швидкості.		
133.	Суддівство за кордоном. Ведення м'яча зі зміною напрямку і ритму руху.		
134.	Суддівство в Україні. Контроль навчальних досягнень (Правила гри).		
135.	Індивідуальні дії: без м'яча; з м'ячем. Утримання м'яча бхб.		
136.	Взаємодії гравців на футбольному полі. Гра «Квадрат» 8х4.		
137.	Удари по воротах з різних дистанцій. Розвиток швидкісно-силових якостей.		
138.	Штрафні удари з різних вихідних положень. Колове тренування з м'ячами.		
139.	Кутові удари та пенальті. Командні дії у захисті та нападі.		
140.	Узагальнення навчального матеріалу. Навчальна двохстороння гра.		
141.	Розвиток швидкісно-силових якостей. Розвиток спритності.		
142.	Відбір м'яча у випаді. Розвиток спритності та гнучкості.		
143.	Зупинка м'яча зовнішньою стороною стопи. Вдосконалення техніки пересування у поєднанні з технікою володіння м'ячем.		
144.	Розвиток прудкості. Колове тренування з м'ячами.		
145.	Гра «Квадрат» Передачі м'яча з флангів.		
146.	Прискорення 10, 20, 30 м із різних вихідних положень. Гра «Квадрат» 4х2.		
147.	Удари по воротах після розвороту 360* Двохстороння навчальна гра.		
148.	Різновиди «човникового» бігу з м'ячами. Жонгливання м'яча головою.		
149.	Гра «Квадрат» 8х4. Жонгливання в парах.		
150.	Гра футбольним м'ячем з допомогою ніг на тенісному корті (Американка). Удари по воротах після короткої стінки.		
151.	Фінт «Еластіко» внутрішньою частиною. Утримання м'яча бхб.		

152.	Баскетбол за спрощеними правилами з елементами футболу. Розвиток сили.		
153.	Прискорення на 15, 30, 60 м з м'ячем та без м'яча. Удари по воротах після короткого прискорення.		
154.	Гра «Волейбол» з елементами футболу. Короткі та довгі передачі в парах.		
155.	Жонгливання м'яча в парах зі зміною положення. Гра «Регбі».		
156.	Фінт «Зідана». Удари по воротах.		
157.	Удари на точність і силу після зупинок м'яча. Контроль навчальних досягнень (Човниковий біг з веденням м'яча 4х9).		
158.	Фінт «Радуга». Розвиток спритності.		
159.	Удари на точність і силу після ведення м'яча. Навчальна двохстороння гра.		
160.	Фінт «Рабона». Гра «Квадрат» 4х2.		
161.	Зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи. Удари по воротах.		
162.	Ігрові вправи з м'ячем великої інтенсивності (троє проти трьох, троє проти двох тощо). Удари серединою і боковою частиною лоба по м'ячу, що летить з різною швидкістю.		
163.	Удари по м'ячу ногою у єдиноборстві з пасивною і активною протидією. Гра «Міні-футбол».		
164.	Удари на точність і силу після ривків. Ігрові вправи за принципом колового тренування.		
165.	Фінт «Еластіко» зовнішньою частиною. Жонгливання в парах.		
166.	Кутові удари. Колове тренування з м'ячами.		
167.	Штрафні удари з різних вихідних положень. Колове тренування з м'ячами.		
168.	Коротка передача м'яча в русі внутрішньою частиною стопи. Двохстороння навчально-тренувальна гра з вказаними елементами.		
169.	Зупинка грудьми м'яча, що летить, з переводом. Удари по воротах зовнішньою частиною стопи (права, ліва).		
170.	Ведення м'яча внутрішньою стороною стопи. Удари по воротах з різних положень.		
171.	Одинадцятиметрові удари. Розвиток прудкості.		
172.	Вкидання м'яча з бокової лінії. Гра «Квадрат» 4х2.		

173.	Утримання м'яча бхб. Розвиток спритності.		
174.	Удари по м'ячу головою у єдиноборстві з пасивною і активною протидією. Контроль навчальних досягнень (Жонгливання м'ячем).		
175.	Вдосконалення точності удару з різних траєкторій польоту. Гра «Міні-футбол»		
176.	Ведення м'яча прострілом з флангу із замиканням партнера Гра «Квадрат» 4х2.		
177.	Удари по м'ячу середньою частиною підйому. Гра «Міні-футбол» з задієнням «неробочої» ноги.		
178.	Естафети з веденням м'яча. Жонгливання м'яча з обведенням фішок (права, ліва).		
179.	Узагальнення навчального матеріалу. Навчальна двохстороння гра.		

Додаток П

Календарно-тематичне планування гуртка з футболу (10 клас)

№ п/п	« Зміст навчального матеріалу»	Кіль- кість годин	Дата
1.	Інструктаж з техніки безпеки на заняттях гуртка з футболу. Історія світового футболу.		
2.	Вдосконалення удару по м'ячу внутрішньою стороною стопи. Вправи для розвитку витривалості.		
3.	Удари по воротах. Двохстороння навчальна гра.		
4.	Вдосконалення удару по м'ячу внутрішньою частиною підйому. Гра «Квадрат» 4х2, 4х3.		
5.	Вдосконалення точності ударів по м'ячу ногою. Розвиток гнучкості.		
6.	Вправи для розвитку пружкості. Жонгливання м'яча лівою і правою ногами.		
7.	Вдосконалення удару по м'ячу зовнішньою стороною стопи. Вправи для розвитку сили.		
8.	Розвиток швидкісно-силових якостей. Двохстороння навчальна гра.		
9.	Вдосконалення переміщення гравців по футбольному полі. Вправи для розвитку спритності.		
10.	Удари по м'ячу середньою частиною підйому. Гра «Міні-футбол» з задієнням «неробочої» ноги.		
11.	Розвиток пружкості. Колове тренування з м'ячами.		
12.	Групування у різних ігрових ситуаціях. Удари зовнішньою стороною ступні по нерухомому м'ячу.		
13.	Удари внутрішньою стороною ступні по нерухомому м'ячу. Розвиток сили.		
14.	Удари по м'ячу зовнішньою частиною підйому. Довгі передачі м'яча в парах.		
15.	Гра «Квадрат» Передачі м'яча з флангів.		
16.	Удари внутрішньою стороною ступні по стрибаючому м'ячу. Естафета «Ривок за мячем».		
17.	Розвиток спритності. Колове тренування з м'ячами.		
18.	Різновиди «човникового» бігу з м'ячами. Жонгливання м'яча головою.		
19.	Прискорення 10, 20, 30 м із різних вихідних положень. Гра «Квадрат» 4х2.		
20.	Удари зовнішньою стороною ступні по стрибаючому м'ячу. Утримання м'яча 5х5.		
21.	Розвиток витривалості. Маневрування на полі.		

22.	Удари внутрішньою стороною ступні по м'ячу, що котиться. Гра «Квадрат» 4х2.		
23.	Удари по воротах після розвороту 360* Двохстороння навчальна гра.		
24.	Удари зовнішньою стороною ступні по м'ячу, що котиться. Розвиток швидкісно-силових якостей.		
25.	Голландська розминка Колове тренування з м'ячами.		
26.	Гра «Квадрат» 4х2. Жонглювання в парах.		
27.	Вправи на розвиток спритності. Контроль навчальних досягнень (Жонглювання м'яча).		
28.	Гра «Міні-футбол». Розвиток рухових якостей.		
29.	Різані удари по нерухомому м'ячу. Гра руками на баскетбольному майданчику з забиванням м'яча головою у щит.		
30.	Жонглювання м'яча в парах зі зміною положення. Гра «Регбі».		
31.	Баскетбол за спрощеними правилами з елементами футболу. Розвиток сили.		
32.	Прискорення на 15, 30, 60 м з м'ячем та без м'яча. Удари по воротах після короткого прискорення.		
33.	Естафети з веденням м'яча. Жонглювання м'яча з обведенням фішок (права, ліва).		
34.	Гра «Волейбол» з елементами футболу. Короткі та довгі передачі в парах.		
35.	Різані удари по м'ячу, що котиться. Двохстороння гра.		
36.	Удари носком. Розвиток гнучкості.		
37.	Удари п'ятою. Двохстороння навчальна гра.		
38.	Ривки в парах за оволодіння м'ячем. Утримання м'яча бхб.		
39.	Гра футбольним м'ячем з допомогою ніг на тенісному корті (Американка). Удари по воротах після короткої стінки.		
40.	Удари з напівльоту. Розвиток прудкості.		
41.	Удари на точність. Прострільні передачі з флангу після обведення фішок.		
42.	Удари на силу. Обведення фішок на максимальній швидкості з ударом по воротах.		
43.	Перемінний біг з веденням м'яча. Розвиток прудкості.		
44.	Удари на точність і силу після зупинок м'яча. Контроль навчальних досягнень (Біг 30 м з веденням м'яча).		

45.	Удари на точність і силу. Розвиток спритності.		
46.	Удари на точність і силу після ривків. Ігрові вправи за принципом колового тренування		
47.	Удари на точність і силу після ведення м'яча. Навчальна двохстороння гра.		
48.	Удари на точність і силу посилаючи м'яч на короткі дистанції. Розвиток сили та гнучкості.		
49.	Удари на точність і силу посилаючи м'яч на довгі дистанції. Гра «Квадрат» 4х2, 6х3.		
50.	Утримання м'яча 6х6. Розвиток витривалості.		
51.	Удари на точність і силу посилаючи м'яч на середні дистанції. Гра «Квадрат» 8х4.		
52.	Удари по м'ячу ногою у єдиноборстві з пасивною і активною протидією. Гра «Міні-футбол».		
53.	Удари серединою і боковою частиною лоба без стрибка. Розвиток пружкості.		
54.	Удари серединою і боковою частиною лоба у стрибку. Навчальна двохстороння гра.		
55.	Ігрові вправи з м'ячем великої інтенсивності (трое проти трьох, трое проти двох тощо). Удари серединою і боковою частиною лоба по м'ячу, що летить з різною швидкістю.		
56.	Стрибки з діставанням високо підвішеного м'яча головою. Жонглювання м'яча в парах.		
57.	Стрибки з діставанням високо підвішеного м'яча головою із поворотом у стрибку на 90-180*. Жонглювання м'яча з пересуванням по майданчику.		
58.	Удари серединою і боковою частиною лоба по м'ячу, що летить з різною траєкторією. Колове тренування з м'ячами.		
59.	Удари по м'ячу головою у єдиноборстві з пасивною і активною протидією. Контроль навчальних досягнень (Жонглювання м'ячем, чергуючи удари різними частинами тіла).		
60.	Удари головою на точність. Жонглювання м'ячем, чергуючи удари різними частинами тіла.		
61.	Зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи. Удари по воротах.		
62.	Зупинка м'яча зовнішньою стороною стопи. Вдосконалення техніки пересування у поєднанні з технікою володіння м'ячем.		
63.	Зупинка м'яча подошвою. Гра «Міні-футбол»		
64.	Зупинка м'яча підйомом. Розвиток рухових якостей.		
65.	Зупинка м'яча, що котиться і опускається.		

	Розвиток прудкості.		
66.	Зупинка м'яча з переводом назад і убік. Навчальна двохстороння гра.		
67.	Коротка передача внутрішньою частиною стопи по нерухомому м'ячу (права, ліва). Зупинка м'яча грудьми.		
68.	Зупинка грудьми м'яча, що летить, з переводом. Удари по воротах зовнішньою частиною стопи (права, ліва).		
69.	Коротка передача м'яча в русі внутрішньою частиною стопи. Двохстороння навчально-тренувальна гра з вказаними елементами.		
70.	Зупинка м'яча, що опускається, стегном. Гра «Квадрат» 4х2, 6х3.		
71.	Удари з напівльоту передньою частиною стопи. Розвиток сили.		
72.	Ведення м'яча внутрішньою стороною стопи. Удари по воротах з різних положень.		
73.	Ведення м'яча зовнішньою стороною стопи. Колове тренування з м'ячами.		
74.	Ведення м'яча прострілом з флангу із замиканням партнера Гра «Квадрат» 4х2.		
75.	Вдосконалення точності удару з різних траєкторій польоту. Гра «Міні-футбол»		
76.	Ведення м'яча подошвою. Контроль навчальних досягнень (Удари по нерухому м'ячу на точність, попадання).		
77.	Ведення м'яча серединою підйому. Утримання м'яча 6х6.		
78.	Ведення м'яча носком. Розвиток швидкісно-силових якостей.		
79.	Ведення вивченими способами із збільшенням швидкості. Прострільна передача з флангу із замиканням партнера у площину воріт.		
80.	Ведення з обводкою активного суперника, закриваючи м'яч тулубом; Контроль навчальних досягнень. (Ведення м'яча).		
81.	Фінт «відхід» випадом. Утримання м'яча 5х5 з вказаним елементом.		
82.	Фінт переносом ноги через м'яч. Гра «Квадрат» 4х2.		
83.	Фінт «ударом» ногою з «прибиранням» м'яча під себе. Короткі передачі в парах.		
84.	Фінт «пропумканням» м'яча партнеру. Голандська розминка.		
85.	Фінт після передачі партнера з пропусканням м'яча. Естафета «Ривок за мячем».		
86.	Вивчені фінти у єдиноборстві з пасивним і активним суперником. Гра «Міні-футбол»		

87.	Фінт «зупинкою» під час ведення з наступанням і без наступання на м'яч підшоною. Контроль навчальних досягнень.(Жонгливання головою).		
88.	Вкидання м'яча з місця і після розбігу. Гра «Квадрат» із застосуванням зовнішньою частиною стопи.		
89.	Вкидання на точність і дальність. Навчальна двохстороння гра.		
90.	Штрафні удари з різних вихідних положень. Колове тренування з м'ячами.		
91.	Вкидання м'яча з бокової лінії. Колове тренування з м'ячами.		
92.	Утримання м'яча бхб. Розвиток спритності.		
93.	Вкидання м'яча із за бокової лінії в парах. Розвиток сили.		
94.	Вкидання м'яча партнеру для прийому ногою. Жонгливання м'яча в парах.		
95.	Вдосконалення точності і дальності вкидання м'яча, змінюючи відстань до цілі. Вкидання м'яча із бокової лінії на точність.		
96.	Навчальна гра (Ручний м'яч). Контроль навчальних досягнень (Вкидання м'яча).		
97.	Відбір м'яча з використанням поштовху плечем. Гра «Міні-футбол» із вказаним елементом.		
98.	Відбір м'яча у випаді. Розвиток спритності та гнучкості.		
99.	Відбір м'яча у підкаті. Розвиток рухових якостей.		
100.	Відбір м'яча атакуючи суперника з переду. Колове тренування з м'ячами.		
101.	Відбір м'яча атакуючи суперника збоку. Двохстороння гра із вказаним елементом.		
102.	Відбір м'яча у суперника в умовах ігрових вправ. Контроль навчальних досягнень. (Відбір м'яча)		
103.	Техніка гри воротаря. Удари по воротах.		
104.	Переводи м'яча на місці (воротар). Удари по воротах з попаданням воротарю у руки.		
105.	Ловіння і відбивання м'яча при грі на виході. Передачі з флангів.		
106.	Ловіння м'яча в падінні (воротар). Розвиток гнучкості.		
107.	Кидки м'яча рукою (воротар). Удосконалення індивідуальної майстерності.		
108.	Вибивання м'яча ногою з землі. Удари на дальність і точність.		
109.	Вибивання м'яча ногою з землі і з рук на дальність і точність. Навчальна двохстороння гра.		
110.	Гра воротаря в навчально-тренувальній грі. Контроль навчальних досягнень. (Ловіння м'яча)		

111.	Вдосконалення тактичних здібностей. Розвиток гнучкості.		
112.	Несподіване та своєчасне «відкривання» для партнера. Гра «Утримання м'яча» бхб.		
113.	Доцільне ведення і обведення. Жонглювання в парах з пересуванням по майданчику.		
114.	Ефективні удари після здійсненої комбінації. Удари по воротах.		
115.	Уміння діяти без м'яча та з м'ячем в атаці. Розвиток індивідуальної майстерності.		
116.	Передача м'яча на вільний від гравців суперника фланг. Двохстороння навчальна гра з вказаними елементами.		
117.	Організація оборони проти швидкого нападу. Швидкісна силова підготовка.		
118.	Вміння з оборони перейти до швидкого нападу. Вдосконалення технічної майстерності.		
119.	Командні дії у захисті. Гра «Міні-футбол» з акцентуванням на захист.		
120.	Перехоплення та відбір м'яча у ігровій ситуації. Загальна фізична підготовка.		
121.	Командні дії у нападі. Комплексне розвинення рухових якостей.		
122.	Організувати оборону проти швидкого і поступового нападу. Колове тренування з м'ячами.		
123.	Організувати оборону проти персонального та зонного захисту. Навчальна двохстороння гра.		
124.	Вибір місця у штрафному майданчику. Контроль навчальних досягнень (тактика захисту і нападу).		
125.	Тактика воротаря. Особливості підготовки воротаря.		
126.	Вибір місця воротаря у воротарській зоні. Ловля однією рукою м'яча, що летить високо.		
127.	Вибір місця воротаря при подаванні кутового. Прострільні передачі з флангу.		
128.	Позиція воротаря при ловінні на виході та на перехваті. Гра «Міні-футбол».		
129.	Керування грою партнерів в обороні. Контроль навчальних досягнень. (Тактика воротаря).		
130.	Інструкторська та суддівська практика. Навчальна двохстороння гра.		
131.	Суддівство на Чемпіонатах Світу та Європи. Гра «Квадрат» 4х2.		
132.	Правила гри у контрольній двосторонній грі. Контрольна двохстороння гра.		
133.	Вимоги до суддівства навчальних ігор. Жонглювання м'яча на максимальній швидкості.		
134.	Суддівство за кордоном. Ведення м'яча зі зміною напрямку і ритму руху.		
135.	Суддівство в Україні. Контроль навчальних досягнень (Правила гри).		

136.	Індивідуальні дії: без м'яча; з м'ячем. Утримання м'яча 6х6.		
137.	Взаємодії гравців на футбольному полі. Гра «Квадрат» 8х4.		
138.	Удари по воротах з різних дистанцій. Розвиток швидкісно-силових якостей.		
139.	Ведення м'яча зовнішньою і внутрішньою частиною стопи збільшуючи швидкість. Контроль навчальних досягнень (Удар по нерухому м'ячу на точність попадання у вказану третину воріт).		
140.	Кутові удари та пенальті. Командні дії у захисті та нападі.		
141.	Узагальнення навчального матеріалу. Навчальна двохстороння гра.		
142.	Вдосконалення удару по м'ячу внутрішньою стороною стопи. Вправи для розвитку витривалості.		
143.	Розвиток швидкісно-силових якостей. Розвиток спритності.		
144.	Розвиток прудкості. Колове тренування з м'ячами.		
145.	Гра «Квадрат» Передачі м'яча з флангів.		
146.	Прискорення 10, 20, 30 м із різних вихідних положень. Гра «Квадрат» 4х2.		
147.	Удари по воротах після розвороту 360* Двохстороння навчальна гра.		
148.	Різновиди «човникового» бігу з м'ячами. Жонглювання м'яча головою.		
149.	Гра «Квадрат» 8х4. Жонглювання в парах.		
150.	Жонглювання м'яча в парах зі зміною положення. Гра «Регбі».		
151.	Гра «Волейбол» з елементами футболу. Короткі та довгі передачі в парах.		
152.	Прискорення на 15, 30, 60 м з м'ячем та без м'яча. Удари по воротах після короткого прискорення.		
153.	Баскетбол за спрощеними правилами з елементами футболу. Розвиток сили.		
154.	Фінт «Еластико» внутрішньою частиною. Утримання м'яча 6х6.		
155.	Гра футбольним м'ячем з допомогою ніг на тенісному корті (Американка). Удари по воротах після короткої стінки.		
156.	Фінт «Рабона». Гра «Квадрат» 4х2.		

157.	Удари на точність і силу після ведення м'яча. Навчальна двохстороння гра.		
158.	Фінт «Радуга». Розвиток спритності.		
159.	Удари на точність і силу після зупинок м'яча. Контроль навчальних досягнень (Човниковий біг з веденням м'яча 4х9).		
160.	Фінт «Зідана». Удари по воротах.		
161.	Фінт «Еластико» зовнішньою частиною. Жонгливання в парах.		
162.	Удари на точність і силу після ривків. Ігрові вправи за принципом колового тренування.		
163.	Удари по м'ячу ногою у єдиноборстві з пасивною і активною протидією. Гра «Міні-футбол».		
164.	Ігрові вправи з м'ячем великої інтенсивності (трое проти трьох, трое проти двох тощо). Удари серединою і боковою частиною лоба по м'ячу, що летить з різною швидкістю.		
165.	Зупинка м'яча внутрішньою стороною стопи. Удари по воротах.		
166.	Ведення м'яча внутрішньою стороною стопи. Удари по воротах з різних положень.		
167.	Зупинка грудьми м'яча, що летить, з переводом. Удари по воротах зовнішньою частиною стопи (права, ліва).		
168.	Коротка передача м'яча в русі внутрішньою частиною стопи. Двохстороння навчально-тренувальна гра з вказаними елементами.		
169.	Штрафні удари з різних вихідних положень. Колове тренування з м'ячами.		
170.	Кутові удари. Колове тренування з м'ячами.		
171.	Одинадцятиметрові удари. Розвиток прудкості.		
172.	Вкидання м'яча з бокової лінії. Гра «Квадрат» 4х2.		
173.	Удари по м'ячу головою у єдиноборстві з пасивною і активною протидією. Контроль навчальних досягнень (Жонгливання м'ячем).		
174.	Утримання м'яча 6х6. Розвиток спритності.		
175.	Ведення м'яча прострілом з флангу із замиканням партнера Гра «Квадрат» 4х2.		
176.	Вдосконалення точності удару з різних траєкторій польоту. Гра «Міні-футбол»		

177.	Естафети з веденням м'яча. Жонглиювання м'яча з обведенням фішок (права, ліва).		
178.	Удари по м'ячу середньою частиною підйому. Гра «Міні-футбол» з задієнням «неробочої» ноги.		
179.	Узагальнення навчального матеріалу. Навчальна двохстороння гра.		